

Regula honestatis moralis seu tractatus theologicus tripartitus de regula moraliter agendi

In Duos Item Libros Dividitur: In priori potissima fundamenta, & principia moderni Probabilismi intrinseca exactè, & accuratè examinata multipliciter evertuntur, & non esse verè principia, ... In posteriori verò eundem cum modernis Decretis Pontificiis multiplici argumento ... ubi multa de ultimi ...

Camargo, Ignacio de

[S.l.], 1702

Controversia IV. Utrum in conficiendis, ministrandisve Sacramentis, in adhibendis corporum medicinis, in bellis inferendis, & in aliis materiis consimilibus, eâdem, an diversâ, agendi regulâ utendum ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-94767](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-94767)

evasionibus omnibus Recentiorum, atque disparitatibus latè præclusis.

214. Hæc adeò inefficacia, nisi contra se ipsum, opponit novus Probabilissimi vindex contra præmissum argumentum nostrum. Quibus subiungit etiam mirabilem illum discursum, quo utebatur alter Recentior, quem refellimus supra, de tacita videlicet approbatione sententiæ benignæ, quam colligere licet ex damnatione expressa huius secundi articuli, & aliorum, juxta regulam illam, *Exceptio firmat regulam, &c.* Sed de discursu isto nimis vulgari, & inconsiderato satis ibidem diximus, neque decet, ut diutius eidem immoremur.

215. Hic igitur parumper di-

mittamus novum hunc Magistrum, quem satis sit fecisse cognosci, quemque in decursu Operis cognoscendum intimius dabimus: ut accedamus ad expediendam ingentem illam difficultatem oppositam ad finem præcedentis articuli, quam ipse quoque Lapidarius opponit, ut probe absolute, non unam, & eandem agendi regulam, sed diversam, ac specialem, à nobis etiam esse tradendam, quoad praxim opinionis probabilis, quoties ex tali praxi præter periculum violandi legem imminet etiam speciale periculum inferendi proximo damnum spirituale, vel temporale; signanter verò in Sanctis Ecclesiæ Sacramentis administrandis, & adhibendis corporum medicinis.

CONTROVERSIA QUARTA.

Utrum in conficiendis, ministrandisve Sacramentis, in adhibendis corporum medicinis, in bellis inferendis, & in aliis materiis consimilibus, eadem, an diversâ, agendi regulâ utendum sit? Ubi moderni Probabilissimi falsitas multipliciter denuò convincitur.

Nisi principia, fundamentaque, quibus innititur doctrina nostra, adeò forent solida, ac firma, ut de absoluta eorum veritate nihil formidare possimus, haud mediocriter nobis timenda esset hujus controversiæ decisio. Nec tamen fateor penitus timore vacat, ne fortè in usu, & applicatione eorundem certorum principiorum defleat aliquatenus nostra tenuitas à recto tramite veritatis, quam sincerissimè investigamus: optaremusque vehementer aliorum prudentiorum, ac sapientiorum, in re ista gravissima vestigia premere, potius quàm alicui præire. Sed nemo, quem sciam, ex nostræ sententiæ Doctoribus difficultatem istam, ut prænotavimus, exactè adhuc expedire tentavit, quod non modico nobis timori est. Verùm, cum propter dicta ad finem articuli quinti proximè præcedentis controversiæ, pedem referre nobis minimè liceat, tentabimus pro modulo nostro difficultatem hanc expedire, quàm maxima possimus soliditate, ac perspicuitate doctrinæ, parati à peritioribus facile corrigi, etiam cum actione gratiarum, ubi nos aliquatenus defecisse, aut deceptos esse monstraverint.

Pro solidiori verò difficultatis resolutione, & faciliiori dicendorum capitu, quadam præmittere, ac statuere ex certis, & communibus apud omnes solidæ Theologiæ principiis, operæ pretium nobis visum est, quæ, pro universa doctrina morum, magni quoque momenti erunt.

ARTICULUS I.

Pro resolutione questionis nonnulla prae-notantur, & exponuntur.

§. I.

Unde, ut à fundamento, & à prima radice, oriatur obligatio universalis fugiendi actionem moraliter malam? Ubi quid malitia formalis?

2. **Q**uoniam nostrum hoc Opus (quod nō semel jam admo- nuimus) utpotē versans argumentum commune, & ad Christianos omnes spectans, omnibus, si fieri possit, praesertim animarum rectoribus, cuperemus esse commune, & quod majori saltim ex parte, percipi ab illis, & intelligi posset; ubique, sed praesertim in rebus majoris momenti, operam, quantam possumus, damus, ut subtilitatem, rigoremque scholasticum, quem suo jure materia postulat, sic modere- mur, atque temperemus, ut nec doctrinae soliditatem, exactamque proprietatem verborum, nec intentam styli facilitatem, perspicuitatemque corrumpamus. Idcirco in magnae hujus difficultatis resolutione, quam exponendam modō suscipimus, quaeque totius ferē nostri Tractatus disputationem, quantum assequi possumus, operosissimam, subtilissimam, profundissimamque deposcit, praedictam diligentiam, & curam specialiter necessariam, speciali quoque attentione, quantum sit fas, adhibere conabimur.

3. Principio ergo statuendum est, teneri nos ubique, ac in omni eventu, vitare actionem moraliter malam. Quod adeo certum, & evidens est, ut sit principium moralis Philosophiae primum, & omnium generalissimum, quod nemo unquam finitur ignorare, etiam si verbis illis clarissimis, *Declina à malo, & fac bonum*, expressum non esset à Deo; nihil etenim prius naturalis

findere sis cuique dictat, quàm bonum esse amandum, malum verò fugiendum. Immo nihil omnino malum foret, nisi vitari semper deberet, cum ideo malum aliquid sit, quia fieri à nobis non debuit.

Unde autem oriatur, ut à prima radice, ac fundamento, tanta haec in hominibus, & tam universalis obligatio, etsi diversis vocibus exponatur à Theologis, res tamen ipsa eadem semper est, nec ulla potest esse dissensio, nisi de modo tantum loquendi, ut liquidum post pauca faciemus.

4. Ut ergo vocibus amandatis, rem ipsam exponamus, supponimus, actionem dici moraliter malam per respectum ad regulam moralis honestatis, à qua talis actio recedit, & cui proinde opponitur, ac contrariatur, cum operans deberet eidem conformari in operando, per actionem oppositam honestam positivè, vel saltem negativè. Utrique regula recti, & obliqui (quod in moralibus est bonum, & malum) una, & eadem est, ut saepe Philosophus docet, diverso modo considerata. Nempe actio recta, sive bona moraliter, respicit regulam per accessum, & conformitatem ad ipsam: actio autem obliqua, seu moraliter mala, eandem respicit per recessum, & oppositionem cum illa. Ut enim actio recta, & honesta, ideo talis evadit, quia conformatur cum regula honestatis, ita similiter actio mala à contrario, propterea talis est, quia regulae non congruit, sed eidem potius opponitur.

5. Eadem igitur honestatis regula utranque actionem regulat, ac mensurat, diverso tamen, & opposito modo, bonam scilicet approbando, & ostendendo ipsius rectitudinem; malam autem è contra

re-

reprobando, ejusque irrectitudinem ostendendo. Sic una, & eadem Dialecticæ regula ostendit syllogismi rectitudinem, & sophismatis pravitatem; una, & eadem regula syntaxeos solacissimi defectum, & congruæ locutionis rectitudinem, & sic de cunctis aliis cujuscunque generis regulis.

6. Ex hoc principio apud omnes certo facile sit videre, unde, ut à fundamento, & à prima radice, oriatur in hominibus obligatio vitandi actionem moraliter malam: ex ipsa nempe honestatis regula, quam homo quærere semper tenetur, & operari conformiter ad illam, vel saltem nunquam ab illa recedere per actionem eidem positivè contrariam. Quod addimus, ut modò non implicemur vulgaribus dissidiis hic importunis, de pura omissione morali, & de actione individua indifferenti, & neque bona, neque mala moraliter, quas contra communiorum sensum Doctorum falsò, ut nos judicamus, Theologi non paucituentur. Idèò quoties in simili de necessaria actionis honestate sermonem nobis esse contigerit, sub nomine honestatis comprehendimus etiam negativam, si fortè aliqua possibilibis est; vel ab hoc potius semper præscindimus.

7. Illatio verò nostra se ipsa patet. Nam, si actio aliqua propterea mala est, quia recedit, ac deficit à sua regula: ergo propterea operans debet illam vitare, quia tenetur à regula non deficere, sed ipsam potius quærere, ut eidem concordet in operando. Sanè deficere per operationem à regula, quam operans quærere non tenetur, nec eidem se conformare, malum non est, ut patet in primis inductione perenni per omnes prorsus regulas cujuscunque rationis, cujuslibet disciplinæ, vel artis. Enimverò pictor, ut talis, non reprehenditur aliquando, nec malus est in sua propria arte, eò quòd non observet militiæ regulas, neque mi-

les è contra, eò quòd regulas pictoriæ non servet: itidem secularis male non agit, quia Religiosi regulam non observat; sed neque Religiosus, quia non adimplet regulam peculiarem, alteriusque Religionis propriam, quam scilicet ipse non profitetur; & sic posset inductio sine exceptione per omnes alias regulas ire, nisi foret supervacaneum.

8. Ratione insuper evidenti id ipsum demonstrare facile sit. Nempe malum morale, quatenus tale est, (& idem est de quolibet malo secundum suam propriam rationem) non est pura negatio rectitudinis, si ve conformitatis cum regula honestatis, sed est privatio moralis bonitatis, idest carentia debitæ rectitudinis, & conformitatis ad regulam, ut docet sapè, ac probat Angelicus Magister, præsertim li. 3. cont. Gent. c. 9. ergo supponit in operante debitum aliquod, & obligationem quærendi, & amplectendi regulam ipsam: ergo idèò tenetur vitare actionem malam moraliter, quia tenetur regulam quærere, & eidem se conformare.

9. Quòd si quis velit contentiosè defendere, malum in esse talis non constitui per ipsam rectitudinis privationem, immò nec illam semper inducere; quia peccare quis potest, adeòque agere male moraliter, etiam si non teneatur, dum peccat, ad positivam aliquam rectitudinem, sed unice ad vitandum actionem malam per puram omissionem ipsius, aut per actionem indifferentem, quæ neque bona sit, neque mala: si quis, inquam, ita discurrat, in primis hæc opinio nova Theologia est, & paucorum recentium Theologorum, à Cajetano primùm inventa, contra mentem expressam D. Thomæ. Opposita verò sententia communis est apud veteres Theologos (quibus nempe, loquendo generaliter, auctoritas, & doctrina Sanctorum magis in corde, & in ore erat), adeò ut Magnus Suarius, postquam illam pro-

Sua. d. 11.
M. r. 1. p.
3.

proposuit, sic pronuntiaverit: Hanc doctrinam amplectuntur omnes Theologi, Cajetano videlicet excepto, & uno, aut altero, quos inferius excipit, & eo in loco non consideravit, utpote singulariter recedentes à communi sensu Doctorum.

Eccles. Sin.
Om. Do-
cto.

10. Caterum, quod majoris ponderis est, communis hæc Theologorum sententia adeò constanter, atque frequenter à SS. Ecclesiæ Doctoribus non modò traditur verbis expressis, verum etiam ostenditur ex professò multis efficacissimis, optimisque rationibus, præsertim verò à SS. Dionysio Areopagita, Chrysostomo, Augustino, & Anselmo, ut etiam si rationes oppositæ, non tantum robustissimæ, verum, & insolubiles mihi apparerent, eas promptè contemnere non dubitarem; aut certè parum in Theologia valer auctoritas sacrorum Doctorum, quos *Sanctæ Ecclesiæ lumina, & optimos Doctores*, utique suos, appellat ipsa Ecclesia Catholica. Re verà tamen rationes insinuatæ, & aliæ omnes, quibus innititur illa Neotericorum singularis opinio, licet ad speciem subtiles, debiles tamen sunt, neque difficili solutione donantur. Vide, si libeat, P. Esparza communem, & veram sententiam optimè, ac eruditè propugnantem, argumentaque Recentiorum haud magno cum labore solventem.

Espar. q. 20.
d. act. hu-
ma.

11. Jam, quod spectat ad Doctorem Angelicum, communem Scholarum Magistrum, mirum sit, quòd potuerit de mente ipsius aliquis dubitare, ne dum errare, ac decipi, ut deceptus est Cajetanus. Porro Angelicus Doctor non obviter, aut semel, sed pluries datà operà, & in terminis propriis, quæstionem istam subtilissimè versat: ubique verò statuit pro conclusione (quam pro suo profundo, atque synoptico disputandi more, latè probat, atque propugnat), malum ut tale, seu formaliter sumptum, non esse aliud, quàm meram absentiam, defectum, cor-

ruptionem, seu privationem boni. Videatur locis hic adnotatis.

12. Quod verò S. Doctor illa q. 48. a. 1. ad 2. ac sæpè aliàs docet: *Malum, quod est differentia constitutiva, in moralibus est quoddam bonum adjunctum privationi alterius boni*, quod quibusdà fortassè occasio fuit, vel errandi, vel ambigendi circa mentem S. Doctoris: id verò solum probat, malum non esse privationem aliquam suo modo existentem à parte rei separatam ab omni alio positivo, ac reali ente, ut volunt aliqui parum Philosophi; sed esse materialiter, ac re ipsa, aliquod verum, & reale ens, adeoque verum aliquod bonum: quod utique verissimum est, ut Augustinus sæpè, & docet, & demonstrat acutissimè. Id tamen bonum, sive ens, positivum unice habet rationem mali formaliter, ac propriè sumpti, non ut aliquod bonum, & positivum est (nam hoc in ipsis terminis implicat); sed unice ut corrumpit, excluditque à subiecto, cuius est bonum, aliquod aliud bonum, non qualecunque, sed quod subiecto inesse deberet.

13. Utrumque tradidit satis perspicuè ipse Angelicus Doctor locis jam insinuat: *Dicendum* (inquit) *quod peccatum non est pura privatio, sed est actus debito ordine privatus*. Quod verò non entitate, ut tali, sed privatione potius formaliter sit malus, clarè docuerat inquiring: *Habet autem actus humanus, quod sit malus, ex eo quòd caret debita commensuratione*, scilicet ad regulam rationis, ut ibidem exponit S. Doctor: carentia verò debitæ commensurationis ad regulam privatio debitæ rectitudinis est. Vide Petavium nostrum li. 8. Theolog. Dogmat. c. 4.

14. Veruntamen, quidquid sit re ipsa de hac communi, solida, ac mihi prorsus certa doctrina, veritas infallibilis nostræ assertionis, & illationis ab ejus veritate non pender. Porro juxta opinionem particularem istorum Theologorum, qui constituunt malum morale formaliter,

S. Tho. 1. p.
tota q. 48.
1. 2. q. 71. 2.
6. corp. &
q. 72. a. 1.
corp. q. 1. &
2. d. Ma. &
3. cont. G. &
c. 6. 7. 8. &
9.

D. Tho. 1. p.
q. 72. a. 1. 2.

q. præced.
a. 6. corp.

ac propriè sumptum, intendentiæ reali, ac positiva, ut tali, contra divinam legem, seu regulam moralis rectitudinis, ideò quis peccat actu, seu malè moraliter agit, quia liberè, ac moraliter contrariatur eidem regulæ per operationem actualem; hanc enim ipsi rationem à priori pro sua illa opinione reddunt, nempe, quòd per tendentiā positivā, ut talem, & ante omnem formalem privationem, formaliter violatur divina lex, & operans repugnat, ac contrariatur regulæ honestatis moralis: ergo quia tenebatur illi non contrariari, aut repugnare: ergo quia tenebatur eidem regulæ se conformare positivè, vel saltem negativè: ergo quia tenebatur regulam ipsam quærere, cui conformaret se in operando: ergo ideò quis peccat, aut malè agit, quia contrariatur regulæ, quam tenebatur quærere, ut eidem se conformaret.

15. Utique nemo peccat, aut malè agit, ex eo quòd repugnet, aut contrarietur regulæ, quam quærere non debet, ut illi se conformet in operando, ut evidenter patet ipso rationis lumine, & exemplis à nobis nuper prolatis. Ergo ideò tenemur actionem moraliter malam semper, & ubique vitare, quia semper, & ubique, si quidquam agere liberè velimus, tenemur quærere honestatis regulam, cui modo jam exposito nos conformemus in operando.

16. Patet ergo radiceem universalem, & fundamentum tantæ obligationis vitandi actionem moraliter malam, esse regulam ipsam moralis honestatis, seu rectitudinis, quam quærere semper debemus, ut nostras illi conformemus actiones positivè juxta communem, & veram Theologorum sententiam, vel (quod alii contendunt, & ad præsens nihil spectat) saltem negativè aliquando, hoc est per actum indifferentem, vel puram omissionem actus prohibiti.

§. II.

Regula honestatis moralis, à qua tanquam à primo, & universali principio descendit obligatio fugiendi actionem moraliter malam, est lex aterna, seu voluntas Dei aliquid precipiens, aut prohibens: ubi refellitur de re ista singularis opinio P. Vazquez.

17. **L**egem, seu voluntatem æternam Dei, esse regulam primam, universalemque, moralis honestatis, in ipso nostri Operis limine sine disputatione posuimus, tanquam ejusdem Operis fundamentum, primum, atque potissimum principium. Et quidem jure merito de illo disputare nō oportebat; nam, ut ibidem etiam ostendebamus, res est, quoad suam saltem substantiam, & prout facit ad nostrum institutum, & ex principiis fidei divinæ, & ex ipso rationis lumine, nota. Nec curare debemus voluntarias quorundam, atque vocales, neque minùs inutiles quæstiones, maximè, cum & voces, quibus nos utimur, vel in Scholis ipsis, communissimæ sint.

18. Scio, P. Vazquez, acerrimi, ac mirabilis ingenii virum, quem deinde Maratius fecutus est, opinionem tenuisse de re ista admodum singularem, ideòque cæteris communiter Theologis nimis ingratham, & inverosimilem. Adeò nullus est homo, qui non verbo labatur, si loquatur ex homine.

Docuit nimirum, legem naturalem, & consequenter primam honestatis moralis regulam omnium nostrarum operationum, quæ naturalem legem concernunt, non esse imperium aliquod divinæ, vel rationis, vel voluntatis, neque item dictamen nostræ rationis; sed esse ipsam rationalem naturam secundum sua prædicata essentialia non implicantia contradictionem, quæ antecedit, re ipsa, omne dictamen nostrum.

Z z

actua.

Vazq. r. 21.
d 97. c. 3. 82.
d. 160. c. 115.
3. ac sæpè
aliàs.

actuale, & objectivè saltem, aut logicè, omnem divinam prohibitionem.

18. Unicum fundamentum istius opinionis singularis ex eo P. Vazquez petebat, quòd objecta, quæ intrinsecam, ac invariabilem habent in se ipsis, vel malitiam, vel bonitatem, non idèò mala, vel bona sunt, quia divina, aut humana, sive ratione, sive voluntate, prohibentur, aut præcipiuntur; sed è converso potius, propterea præcipiuntur, aut prohibentur, quia pro priori, & antecedenter, sunt in se ipsis bona, vel mala: aliàs possent, nec bona, nec mala esse, (quod impossibile prorsus est); quia possent, neque præcipi, neque prohiberi de facto. At nihil bonum, vel malum est, nisi per respectum ad legem, aut regulam moralem, cui repugnet, aut consonet: ergo, assignare oportet regulam aliquam, quæ antecedit omnem rationis, vel voluntatis operationem, sive humanam, sive divinam. Regula verò huiusmodi alia esse non potest, quam ipsa rationalis natura secundum sua prædicata essentialia, cui objecta illa propriam naturam suam, vel convenientiam sunt, vel repugnantia.

19. Hoc tamen fundamentum, est manifestè falsum, & nullum; unde mirum non est, si falsam opinionem, prorsusque inverisimilem, ingeneraverit. Nam, quod nihil esse, aut concipi possit verè, ac propriè moraliter bonum, aut malum, non intellecta lege, seu regula rationis, cui consonet, aut dissonet, tanquam propriæ mensuræ, suæ malitiæ, vel bonitatis, meritò Vazquius ipse supponit, & constat evidenter ex dictis. Quòd verò regula, seu mensura ista non sit ipsa rationalis natura penes sua essentialia prædicata, videtur manifestum. Quia mensura, ac regula propria moralis bonitatis, vel malitiæ, debet esse lex aliqua propriè talis, & imperium legitimi Superioris objectum prohibētis, aut præcipientis, quale non esse constat naturam rationalem secundum sua prædicata essentialia.

20. Id in primis constat apertè ex Scriptura Sacra, & ex Sanctis Ecclesiæ Patribus. Ex Regio Vate ajente, *Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine*. Quæ verba sic expendit Angelicus Magister: *Unde cum Psalmista dixisset, Sacrificate sacrificium iustitiæ; quasi quibusdam quærentibus, quæ sunt iustitiæ opera? subiungit: Multi dicunt, quis ostendit nobis bona? Huic quæstioni respondens dicit: Signatum est super nos lumen vultus tui, Domine. Quasi lumen rationis naturalis, quo discernimus, quid sit bonum, & quid malum, quod pertinet ad naturalem legem, nihil aliud sit, quam impressio divini luminis in nobis. Unde patet, quod lex naturalis nihil aliud est, quam participatio legis æternæ in rationali creatura.* Hæc D. Thomas. Quo verò sensu dictamen ipsum nostræ rationis dicatur esse lex naturalis, exponemus statim ex eodem S. Doctore.

21. Itidem ex Apostolo: *Cum igitur gentes, quæ legem non habent, naturaliter ea, quæ legis sunt, faciunt, ejusmodi legem non habentes, ipsi sibi sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, testimonium reddente illis conscientia ipsorum, & inter se invicem cogitationibus accusantibus, aut etiam defendentibus.* Quid clarius contra Vazquii opinionem? Sed quòd peccatum omne sit contra legem aliquam verè talem, clarius adhuc deinde docuit idem Apostolus absolute pronuntians, *Ubi non est lex, nec prævaricatio*; licet enim loquatur de lege scripta determinatè, sententia tamen ipsa, quam profert, non limitata, sed absoluta est, & sensus ejus universalis.

22. Præterea SS. Patres id ipsum docent verbis perspicuis. Primò Augustinus tradens ipsam peccati definitionem à cunctis Theologis postea receptam, *Dictum, factum, concupitum contra legem æternam Dei.* Est autem lex æterna ratio, vel voluntas Dei. Secundò ipse Augustinus ad illa verba Psalmi 118. *Prævarican-*

Psal. 4.

D. Tho. 1.
2. q. 91. a. 2.
corp.

Ad Rom.

Ibi. c. 4.

Aug. l. 1.
cont. Faust.
c. 26.

cantes reputavi omnes peccatores terra: ex quibus ita arguit: Si pravaricatores sunt omnes peccatores terra, nullam est utique sine pravaricatione peccatum: nulla est pravaricatio sine lege: nullum est igitur, nisi in lege peccatum. Tertiò idem Augustinus:

Neque peccatum erit, si quid erit, si non divinitus jubeatur, ut non sit.

Quartò Ambrosius: Peccatum (inquit) est divine legis pravaricatio, & celestium inobedientia mandatorum.

Et rursus: Non consisteret peccatum: si interdictio non existeret. Similia tradunt Damascenus, Hieronymus, & reliqui Patres frequenter, à quorum verbis referendis abstineo in re comperta, brevitate causa.

23. Nec Vasquii fundamentum momenti est. Audiatur Angelicus Doctor, qui propugnans Augustinianam, & receptam ab omnibus definitionem peccati, id ipsum sibi objicit per hæc verba: Ex hoc dicitur aliquid esse prohibitum, quod legi contrariatur: sed non omnia peccata sunt mala, quia prohibita, sed quedam sunt prohibita, quia mala: non ergo in communi definitione peccati debuit poni, quod sit contra legem Dei. Cui argumento respondet: Ad quartum dicendum, quòd cum dicitur, quòd non omne peccatum idè est malum, quia prohibitum, intelligitur de prohibitione facta per jus positivum. Si autem referatur ad jus naturale, quòd continetur (observa verba ista) primo quidem in lege aeterna: secundariò verò in naturali iudicatorio rationis humanæ: tunc omne peccatum est malum, quia prohibitum. Ex hoc enim ipso, quòd est inordinatum, juri naturali repugnat. Hæc Angelicus Doctor, quibus nihil restat addendum.

24. Quod verò P. Vazquez deducebat tanquam absurdum, & absurdissimum re verà est, fore nimirum, ut objecta illa possent esse non bona, neque mala moraliter, quia possent neque præcipi, neque prohiberi de facto: hoc verò falsum omnino est, neque rectè deducitur ex illo

antecedenti, id est, ex vera, & communi sententia. Ratio est: nam, ut aliquod objectum necessariò, & non contingenter, à Deo præcipiatur, aut prohibeatur, opus non est, ut habeat pro priori ad legem divinam præcipientem, aut prohibentem, propriam, ac consummatam, bonitatem moralem, aut malitiam, sed sufficit, quòd sit per se ipsum, vel repugnans, vel necessarium ultimo fini naturæ rationalis, atque adeò eidem naturæ, vel conveniens per se, vel disconveniens; hoc enim ipso debet necessariò, vel præcipi de facto, vel prohiberi ab Auctore talis naturæ, ne alioqui deficiat à proprio suo munere, & providentia, quod in ipsum non cadit, ut per se constat.

25. Hoc verò non est, illud objectum, de quo loquimur, habere antecedenter ad ipsam legem per quam præcipitur, aut prohibetur, bonitatem moralem, vel malitiam consummatam, atque perfectam, sed vialem duntaxat, inchoatam, & imperfectam, quæ dici solet fundamentalis, id est, quæ per se fundat prohibitionem, cum ipsaque necessariò connectitur: ad differentiam objecti indifferentis, & nec boni, nec mali naturæ suæ, quòd potest contingenter præcipi, aut prohiberi per legem aliquam positivam, cum qua non est de se connexum.

26. Igitur P. Vazquez in eo deceptus est, quòd intrinsecam illam, aut necessariam disconvenientiam, aut dissonantiam objecti per se turpis, ac mali cum ipsa rationali natura (idem est vice versa de convenientia intrinseca objecti per se honesti) dixerit malitiam moralem, propriam, perfectam, ac consummatam. Unde, cum illa sit quodammodò prior omni divina prohibitioni, omnique nostræ rationis dictamine, respiciatque immediatè, ac directè ipsam rationalem naturam, secundum sua prædicata essentialia, coactus est asserere, naturam ipsam esse legem, mensuram, ac primam

ZZ 2 re-

Idem Aug.
li. de Pec-
cator. me-
rit. & re-
miss. c. 16.

D. Tho. I.
2. 2. q. 71. a. 6.

regulam, per ordinem ad quam absolute prædicta malitia desumitur, quod ex jam dictis constat esse falsum; præsertim ex testimoniis paginæ sacre, & Sanctorum Doctorum nuper expensis; juvat tamen id ipsum ulterius demonstrare, ut evidentiùs constet, quàm sit certum, & evidens principium istud à nobis statutum, non solum quoad substantiam, & rem ipsam, sed quoad modum etiam loquendi.

§. III.

Demonstratur ulterius falsitas opinionis prædictæ, & exposito proprio legis naturalis conceptu, præcedentis paragraphi promovetur assumptum.

27. **E** Nimverò malitia actionis moralis, propria videlicet, ac consummata, desumi nequit per respectum ad regulam, quæ mortuo quodam modo, ac purè materialiter regulet, aut mensuret (hæc utique non regula dici meretur, sed mensura, aut quasi mensura, quæ multò latius patet, quàm regula); sed per respectum potiùs ad regulam rationis verè talem, quæ nimirum vitali, ac rationali modo regulet eandem actionem, ostendendo videlicet, atque significando ex præjudicata sententia regulantis, aut mensurantis, objectum illud esse fugiendum; hoc enim differt rationis regula, ut propria est actionis moralis, ab aliis regulis purè objectivis, emortuis, atque materialibus, quæ non tam regulæ, quàm mensuræ sunt, quòd sit præ illis quædam intentionalis lux (aut illam immediatè, ac per se præsupponat) instruens, aut dirigens operantem non velut casu quodam, sed ex propria intentione, consilio, ac providentia dirigentis, ad amplectendum, vel fugiendum objectum, juxta illud, *Præceptum Domini lucidum illuminās oculos, & Mandatum lucerna est, & lex lux*, qui-

Psal. 18.

Prov. 6.

bus consonat illud, *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis*. Manifestum est autem, hæc omnia propriè cadere haud posse in ipsam rationalem naturam, prout antecedit omnem legem divinam, omneque humanæ rationis dictamen.

Psal. 118.

28. Confirmatur ulterius, & declaratur. Regula vera, ac propria actionis moralis, per ordinem ad quam, tanquam ad primam ejus mensuram, desumitur malitia talis actionis (idem est respectivè de bonitate) præ cunctis aliis regulis regulat, ac mensurat in ordine ad ultimum finem, nimirum hominem verè, ac propriè obligando, ut abstineat ab ea actione, tanquam ejusdem finis impeditiva, alioquin homo verè non teneretur regulam istam querere, ut se illi conformet in operando, unde nec malè moraliter ageret ab illa voluntariè recedendo, neque irrogaret regulanti injuriam, neque proptereà dignus evaderet pena aliqua sustinenda; quæ patet esse evidenter falsa.

29. At non minùs est evidens, naturam rationalem secundum se minimè posse hoc pacto regulare, vel mensurare moralem actionem; etenim regulare modo dicto, idest, verè, & propriè obligando, est munus proprium legis veræ, ac propriæ, aut præcepti, alicujus Superioris ut talis, qualis esse nò potest natura hominis respectu sui ipsius, ut ex ipsis terminis patet. Evidens ergo est, naturam rationalem secundum sua prædicata essentialia non esse primam regulam moralis honestatis, per ordinem ad quam desumi possit moralis malitia, propria videlicet, atque consummata.

30. Dicis: hæc nimium probare videntur; nam juxta hanc doctrinam, nec naturale ipsum rationis humanæ dictamen erit mensura, aut regula propria actionis moralis ut talis, neque obligare poterit ad aliquid agendum, vel omittendum, cum nò sit alicujus Superioris præcipientis,

tis, aut prohibentis. Id verò falsum esse, pliusquàm certum videtur, cum nihil sit frequentius, non solum apud Theologos, sed etiam apud SS. Ecclesiæ Patres, quàm lumen nostræ rationis naturalis, quo naturaliter dijudicamus, & bonum à malo discernimus, esse legem ipsam naturæ, qua verè homines obligantur ad agendum id, quod præscribit, alioqui verè, & propriè peccaturi, ideoque malè acturi moraliter.

31. *Lex natura* (inquit Maximus) *est ratio naturalis, quæ captivum tenet sensum ad defendendam vim irrationalem.* Item Lactantius ex verbis Tullii, & communi sapientium sensu, ita describit legem naturalem. *Est quidem vera lex recta ratio natura congruens, diffusa in omnes, constans, sempiterna, quæ vocet ad officium jubendo, vetando &c.* quibus similia plurima obvia sunt apud PP. Quin D. Thomas ipse id etiam clarè docet verbis supra productis, ac sæpè aliàs. At lex naturæ secundum omnes vera mensura est, & regula moralium actionum, per ordinem ad quam illæ dicuntur, & verè sunt moraliter bonæ, vel malæ. Ergo.

32. Obiectio hæc non paucis Theologis nimiam facescit difficultatem, quàm dum clarè, & exactè volunt exponere, terminos, & voces accumulanti, quibus rem egregiè confundunt; cum tamen sit facillimæ expositionis, & res ipsa probè intellecta penitus certa, ac indubitabilis. Eam nos alibi dilucidè exposuimus, dum Tractatum de Legibus dictaremus discipulis, & iterum nunc breviter, luculenterque exponimus, ut tradita à nobis doctrina, quæ debet esse apud omnes certa, ex occasione difficultatis objectæ facilius percipiat, & illustretur magis.

33. Notandum ergo est, (quod alibi jam observavimus ex D. Thoma), legem naturæ, (& idem de qualibet alia cum sua proportionem dicendum) posse dupliciter considerari: vel prout existit in ipso Deo,

tanquam in vero Legislatore, & ejusdem legis auctore dirigente per ipsam, ac regulantem creaturas suas (rationales scilicet, quæ verè sunt directionis capaces); vel prout est in hominibus tanquam in subditis per legem dirigendis, ac regulandis. *Lex* (inquit S. Doctor), *cum sit regula, & mensura, dupliciter potest esse in aliquo: uno modo sicut in regulante, & mensurante; alio modo, sicut in regulato, & mensurato.*

D. Tho.
dict. 9. q. 91.
a 2. corp.

34. *Lex natura*, prout est in ipso Deo, nihil est aliud, quàm voluntas ipsius sempiterna, atque necessaria (vel ratio, si placuerit legem constitui in actu rationis, de quo nobis non est curandum) prohibens, aut præcipiens necessario, ac per se quidquid est per se turpe, vel honestum modo nuper expósito, hoc est, rationali naturæ per se conveniens, aut disconveniens in ordine ad suum finem ultimum consequendum. Eadem verò lex, prout existit in homine, est naturale ipsius dictamen proponens legem ipsam, seu voluntatem æternam Dei sic præcipientem, aut prohibentem.

35. Ubi nota, dum dicimus, objecta per se honesta præcipi per legem naturæ, sensum non esse, omnia, quæ intrinseca honestate prædita sunt, præcipi rigoroso, & stricto præcepto; sed ea tantum, quorum honestas est per se necessaria ad finem ultimum consequendum. Cætera verò virtutis opera, quamvis excellentissima naturâ suâ, & honestissima per se sint, probantur quidem maxime, commendantur, atque consuluntur à Deo, strictè tamen minime præcipiuntur per generalem naturæ legem; licet possint per legem particularem strictè quoque aliquando præcipi, quia ex aliquo accidenti fieri possunt ad finem ultimum necessaria simpliciter, ratione scilicet peculiaris status, præcepti humani, professionis, aut voti, de quo post pauca.

36. Igitur lex naturæ, prout exi-

Maxim. to.
5. Biblioth.
centu. 5. c.
13.

Lactant. li.
6. de ver.
cul. c. 8. ex
Tull. li. de
Rep.

D. Tho. 9.
præced. nu.
24.

existit in Deo, id est, æterna illa voluntas Dei prohibens, aut præcipiens necessariò objecta per se turpia, aut honesta, est verè, propriè, & unicè, ratione sui, ac formaliter, lex naturalis, adeòque vera regula, ac mensura cunctarum actionum moralium, quæ præfata objecta respiciunt, per ordinem ad quam, tantquam ad primam honestatis regulam, desumitur earundem actionum honestas, aut malitia moralis: ipsum verò dictamen nostræ rationis proponens nobis eadem objecta, velut prosequenda, aut vitanda, non est lex naturalis propriè, ac simpliciter, sed participativè duntaxat, secundariò, & secundùm quid: nempe lex naturalis, non absolute, sed ut applicata, & prout existens in nobis ipsis, sicut in regularis, ac mensuratis, ut aiebat Doctor Angelicus: consequenter non potest esse regula prima moralis honestatis; sed regula tantummodò proxima, ac secundaria unicè regulans per conformitatem ad primam honestatis moralis regulam, id est, ad legem ipsam naturæ, quam nobis proximè proponit, & applicat.

37. Atque hoc est, quod supra docebat Angelicus Præceptor, nempe *Jus naturale contineri primo quidem in lege æterna* (hoc est in voluntate, seu ratione divina æterna, ac necessaria): *secundariò verò in naturali judicatorio rationis humanæ*, id est, in naturali rationis humanæ dictamine, quo discernit bonum à malo.

38. Ratio verò patet ex dictis: quia sola voluntas divina regulat morales actiones per modum veri, ac proprii præcepti legitimi, ac supremi Superioris dirigentis subditos suos ad suum ultimum finem obtinendum, & illos sua auctoritate obligantis per voluntatem suam ipsis significatam ad prosequendas, aut vitandas actiones necessarias ad ipsum finem, vel ejusdem impeditivas. Aliunde verò ejusmodi voluntas est per se ipsam essentialiter sancta, mo-

raliter recta, & honesta, immò moralis ipsa sanctitas, rectitudo, & honestas, nec regulat per conformitatem ad superiorem illam voluntatem. Est ergo per se ipsam lex naturalis, adeòque intuitu prædictarum actionum, prima, ac suprema regula honestatis moralis.

39. At verò naturale humanæ rationis dictamen secundùm se præcise consideratum non regulat, nec potest, ratione sui, hominem verè, ac propriè obligando, sed unicè quatenus nobis actualiter proponit, & applicat voluntatem legitimi Superioris, quæ solum habet vim obligandi, id est, legem æternam, seu voluntatem illam Dei necessariam, qua memorata objecta jubet, aut prohibet; ut illativa, vel impeditiva consecutionis ultimi finis, ad quem Deus per legem suam dirigit creaturas rationales.

40. Dictamen ergo humanæ rationis unicè potest regulare, aut dirigere, per modum proximæ applicationis legis æternæ, seu voluntatis Dei, adeòque solum regulat per ordinem, & conformitatem ad ipsam voluntatem divinam tantquam ad veram legem, ac regulam per suam essentialem rectitudinem unicè, absolute, ac simpliciter, dirigentem, ac regulantem. Unde dictamen ipsum non tam est regula, quàm regulatio ipsa, sicut non tam est lex, quàm legis propositio, & applicatio: vel ad summum poterit dici regula secundaria, & subalterna, & ipsi voluntati divinæ tantquam regulæ primæ subordinatæ. Vide, quæ diximus li. præced. ad contr. 6. toto art. 6. & 7.

41. Quòd verò ejusmodi dictamen rationis frequenter dici solet à Theologis, & Patribus, lex naturalis, cum tamen verè ratione sui simpliciter, ac propriè non sit lex (de quo nemo potest ambigere), varia, ac multiplex ratio facilè reddi valet. & satis congrua.

Prima, quia generaliter cognitio-

D. Tho. citat. q. 71. a. 6 ad 4.

tionem objecti, cum objectum contineat intentionaliter, accipere solemus pro ipso objecto. Secunda, & peculiaris, quia dictamen prædictum ab ipsa lege æterna procedit tanquam effectus proprius, & specialis impressio ipsius, ut supra agebat Angelicus Doctor, ratione cujus legem ipsam æternam specialiter representat. Tertia, quia est commune, & uniforme in cunctis hominibus, saltem quoad prima principia moralia, quorum notitia est eadem apud omnes gentes, quantuncunque incultas, ac barbaras; *Nulla enim anima est* (ait Augustinus), *quæ ratio- cinari possit, in cujus conscientia non loquatur Deus*, nempe per legis naturalis notitiam.

42. Quarta, quia ratio nostra, quatenus exprimit legem naturalem, specialiter ipsam imitatur, in eo quod sit constans, necessaria, indefectibilis, & invariabilis. Quintademum, quia specialiter habet secundum prima illa, & universalia dictamina imperare libero arbitrio, mentem illuminare connaturaliter, hominem gubernare, ac dirigere, quæ sunt propria, ac præcipua legis naturalis officia; non enim pendens est, sicut aliarum legum notitia ab exercitio libero voluntatis ipsius hominis, sed necessario potius, atque connaturaliter ab ipsa natura dimanat. Vide Eximium Doctorem, à quo doctrinam istam ferè totam sumus mutuati, quam ipse latius, & copiosius illustrat.

43. Propter has ergo, & alias satis cõgruentes rationes meritò naturale humanæ rationis dictamen, lex naturalis appellatur frequenter: quod, quo sensu sit verum, clarè monstratum est. Nec nimium esse oportet de modo loquendi sollicitos, ubi rem ipsam liquidò teneamus. Nam quòd lex naturæ propriæ talis, per ordinem ad quam tanquam ad primam honestatis regulam desumi debeat bonitas, aut malitia moralis cùctarum humanarum actionum ver-

santium circa objecta per se, ac intrinsecè turpia, vel honesta, non sit dictamen ipsum naturalis rationis, neque item ipsa rationalis natura, secundum sua prædicata essentialia, ut P. Vazquez malè contendebat; sed sola lex æterna, seu voluntas divina prædicta objecta iubens, aut prohibens: id, inquam, certum, & extra controversiam apud omnes esse debere, manifestum, ac liquidum factum est.

44. Cæterum audi ulterius Augustinum egregiè de re ista differentem, & ad nostrum propositum opportunissimè. Nimirum cum dixisset li. I. cont. Academ. in prima, quam instituit, disputatione, *Quid censes, inquam, esse aliud beatè* (hoc est, honestè) *vivere, nisi secundum illud, quod in homine optimum est, vivere?* Hæc verba postea emendat, aut distinctius exponit i. Retract. c. I. in- quiens: *Hoc quidem verum est. Nam quantum attinet ad hominis naturam, nihil est in eo melius, quàm mens, & ratio: sed non secundum ipsam debet vivere, qui beatè vult vivere* (nempe, sistendo in illa, tanquam in prima, ac suprema regula), *alioquin secundum hominem vivit, cum secundum Deum vivendum sit, ut possit ad beatitudinem prevenire, propter quam consequendam non se ipsa debet esse contenta, sed Deo mens nostra subden- da est.* Hæc Magnus Pater, quibus nihil sapientius dictum.

§. IV.

Nova tandem, ac penitus convincenti ratione, demonstratà cõmuni Theologorum sententiâ, perficitur idem assumptum.

45. **S**ed verò, quòd non aliquid creatum, & finitæ duntaxat bonitatis, sed sola lex æterna, seu voluntas divina, sit prima, universalis, unica, atque suprema, regula honestatis moralis respectu omnium moralium actionum universaliter, & in om-

Aug. li. 2.
de Sermo.
Do. i. in
mon. c. 7.

Sua. li. 2. de
leg. c. 5. &
6.

omni materia, demonstrari facile potest hac unica ratione penitus convincenti.

Regula prima moralis honestatis, per ordinem ad quam cuiusvis moralis actionis bonitas, vel malitia desumitur, ubique debet esse sine exceptione ulla tantæ excellentiæ, atque bonitatis, ut secundum rectam rationem ipsius valor, & æstimabilitas præponderet omnibus bonis creatis, atque creabilibus: adeo ut, si foret opus, deberet potius quis carere bonis omnibus possibilibus, & sustinere quæcunque mala, quam à prædicta regula voluntariè recedere per actionem quamcunque, etiam levissimè eidem repugnantem.

46. Hanc positionem puto nemo Theologus, immò nemo Catholicus inficiabitur; est enim fidei supernaturalis, & rationis ipsius lumine compertum, ac notissimum principium, malum morale, quodcunque demum sit, præponderare malis omnibus physicis, tam positivis, quam negativis, ita ut in nullo prorsus eventu possibili, vel cogitabili, possit eligi honestè, secundum rectam rationem, propter vitanda quæcunque mala, vel obtinenda quæcunque bona.

47. At bonum adeo excellens, ut debeat modo dicto juxta rectam rationem præferri bonis, ac malis omnibus, nequit esse finitæ, limitatæque bonitatis, sed increatæ potius, & infinitæ, ut manifestum est ex ipsa terminorum acceptione. Ergo regula prima moralis honestatis, per ordinem ad quam desumi debet, ac mensurari, moralis bonitas, aut malitia quarumlibet humanarum actionum, nullibi potest esse aliquid limitatum, ac finitum, sed debet potius esse ubique, & in omni materia, divinum aliquid, & increatum.

48. Jam, si divinum aliquid esse debeat, non potest munus regulæ moralis honestatis universalis, primæ, ac supremæ, in aliquid congruentius referri, quam in divinam volunta-

tem, ut talem, quæ inter omnia divina prædicata primo intelligitur, universaliter dirigens, ac movens creaturam rationalem ad suum finem ultimum consequendum, reprobans omne objectum turpe, & approbans omne objectum honestum; illud propriè, & strictè prohibendo, hoc verò precipiendo, vel strictè, vel latè, idque, vel necessariò, ac per legem naturæ, vel contingenter potius, & liberè per legem aliquam positivam, & naturali juri superadditam juxta cuiuslibet objecti naturam. Ergo divina voluntas, ut talis, est prima, universalis, atque suprema regula totius honestatis moralis.

49. Porro: natura ipsa divina, & ratio ultimi finis, ut à divina voluntate distinctæ eo modo, quo ab ipsa distingui possunt, mensurant quidem morales actiones per naturalem ipsam bonitatem, essentialemque suam rectitudinem, nec verò omnes, sed illas tantum, quæ intrinsecæ, ac naturæ suæ, moraliter sunt bonæ, vel malæ; non tamen eas regulant verè, ac propriè: alias autem actiones nec regulant, neque mensurant antecedenter ad contingentem, liberamque determinationem ipsius voluntatis divinæ illas, vel præcipientis, vel prohibentis. cum ante illam, nullam omninò habeant, neque malitiam, neque bonitatem. Idem dicendum de sapientia divina, nisi quod hæc strictius, magisque propriè, habere possit rationem regulæ; sed quæ similiter regulare nequeat omnes omninò morales actiones antecedenter ad voluntatem: fortè item non regulat per modum imperii, vel legis, quod verosimilius putamus.

50. Sola ergo voluntas primò intelligitur universaliter reprobare, vel approbare omnes omninò morales actiones, illas vel necessariò, vel contingenter, juxta propriam naturam uniuscujusque, prohibendo, vel imperando, adeoque ad instar regulæ verissimè, ac propriissimè regulantis. Ergo sola voluntas præ cæteris di-

divinis prædicatis dici debet regula prima, universalis, atque suprema, rarius honestatis moralis, per ordinem ad quam desumi debet in omni materia cunctarum humanarum actionum bonitas, aut malitia moralis.

§1. Fateor, nihil ad nostrum institutum referre, quod prima regula moralis honestatis, modò divinum aliquid semper sit, constitutur formaliter, ac propriè, in hoc, vel illo divino prædicato. Sed quia modus loquendi usitatissimus apud Patres, & Theologos id munus voluntati, seu legi Dei æternæ, semper attribuit, optimo quidem jure, ut ostendimus: idèd & nos ita claritatis gratiâ, & hæcenus locuti sumus, & deinceps semper loquemur.

§. V.

Concluditur ex dictis, ut sacra pagina apprime consentaneum, strictam, & generalem obligationem vitandi semper malum omne morale, oriri ut ex principio, primoque fundamento, ex voluntate, seu lege Dei æternæ summè à nobis amanda, atque pro viribus semper querenda, ut nostras illi conformemus actiones.

§2. **H**æc conclusio ex doctrina, quam per totum articulum stabilivimus, tanquam ex præmissis legitimis, nec minùs evidentibus, ultrò descendit. Quare breviter tantummodò reflexione, seu terminorum eget explicatione.

Enim verò, principium, ac primum fundamentum, ex quo procedit universalis, ac stricta hominum obligatio fugiendi semper malum omne morale, est prima, atque suprema, regula honestatis moralis, quam homo ubique querere debet, ut se illi conformet in operando, ut demonstratum est §. 1. Deinde primam istam, universalemque regulam morum, esse legem æternam, seu voluntatem Dei, duobus præcedenti-

bus §§. haud minùs evidenter ostensum est. Ex his verò concluditur evidenter per illationem immediatam, & claram, primum principium, ac fundamentum strictæ, & universalis obligationis vitandi actionem moraliter malam, esse legem æternam, seu voluntatem Dei, quam summè ubique amare, ac querere debemus, ut cunctas nostras illi conformemus actiones. Quid precor evidentiùs?

§3. Nihil profectò magis consentaneum obviis Scripturarum locutionibus, communi Sanctorum doctrinæ ex Scripturis ipsis more ipsorum depromptæ, cunctorum denique Catholicorum, immò & communi mortalium sensui.

Nam Scriptura Sacra nihil frequentius nobis, impensiusve commendat, quàm diligens studium, & indefessam sollicitudinem, diligendi, ac querendi voluntatem, & legem Dei, quippè in qua tota sit, vita, salus, felicitas, sapientia, fortitudo, & beatitudo nostra.

§4. Hinc crebra illa, ignitaque fulpiria SS. Patriarcharum, & Prophetarum, præsertim Regii Vatis à Deo, tanquam votorum summam petentis, & ardentissimè desiderantis, cognitionem divinæ voluntatis, & legis, ad illam semper, & ubique servandam: *Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu. Da mihi intellectum, & servabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo. Utinam dirigantur via mee ad custodiendas justificationes tuas. Vias tuas, Domine, demonstra mihi, & semitas tuas edoce me. Da mihi sedum inarum assidricem sapiētiam, ut sciam quid acceptum sit apud te: & alia huiusmodi.*

§5. Hinc illa summa, frequentiaque præconia, quibus ipsius voluntatis divinæ sanctitas, excellentia, dulcedo, salubritas, utilitas commendatur: *Vita in voluntate ejus. Querite Deum, & vivet anima vestra. Lex tua in medio cordis mei. Iudicia Domini vera justificata in semet-*

Aaa

ipsa.

ipsa. Desiderabilia super aurum, & lapidem pretiosum multum, & dulciora super mel, & favum. Beati immaculati in via, qui ambulant in lege Domini. Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Beatus vir, qui timet Dominum: in mandatis eius volet nimis. Nam, si in via Dei ambulasses, habitasses utique in pace sempiterna. Nosse enim te consummata iustitia est: & scire iustitiam, & virtutem tuam radix est immortalitatis: quibus similia plurima passim occurrunt.

56. Hinc illæ eximie laudes charitatis, quæ voluntates nostras perfectè cum divina conjungit, & nos quodammodò transfundit in Deum; sine qua nihil nobis prodesse potest: quæ bonis omnibus est præferenda: quam dum non ammittamus, nihil ultra boni requirere, nihilque mali timere debeamus. Qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. Qui adheret Domino, unus spiritus est. Si charitatem non habuerit, nihil sum: nihil mihi prodest. Super omnia autem hæc charitatem habete, quod est vinculum perfectionis. Mihi autem adherere Deo bonum est. Finis autem præcepti est charitas. Quid enim mihi est in Cælo, & à te quid volui super terram? Dominus illuminatio mea, & salus mea, quem timebo? Unam petii à Domino, hæc requiram. Porro unum est necessarium.

57. Eòdem etiam tendunt illæ magnifica, neque minùs crebra præconia, quibus commendatur sapientia, per quam in Scripturis frequenter intelligitur non solum maxima intellectus perfectio, sed etiam pia affectio, rectitudoque voluntatis, immò & universalis morum honestas juxta illud, Timor Domini ipsa est sapientia, & recedere à malo intelligentia.

58. Denique eòdem referri debent frequentissima encomia ipsius Dei timoris, per quem nempe cavemus omne peccatum, & à Dei voluntate nunquam recedimus. Quas

verò de sapientia, atque timore Dei Scriptura laudes accumulat, prolixum foret nimis, vel ex parte, velle colligere. Sufficiat de sapientia, quod dicitur, Venerunt autem mihi omnia bona pariter cum illa, & innumerabilis honestas per manus illius. Et paulò post: Infinitus enim thesaurus est hominibus, quo qui usi sunt, participes facti sunt amicitie Dei. De timore autem: Timentem Dominum non occurrent mala. Et rursus: Timentis Dominum beata est anima eius.

59. Quid verò per hæc omnia docere voluit nos Deus noster? Sanè non aliud, quàm nostram conclusio-nem: nimirum voluntatem, seu legem Dei debere nobis esse potissimum, aut unicuique potiùs principium nostrarum omnium operationum, totius nostræ sollicitudinis, nostrarumque curarum scopum, in quem respicere semper debeamus juxta illud Apostoli, Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliquid aliud facitis: omnia in gloriam Dei facite: ita ut si quid nos avocet à voluntate Dei, quantumvis commodissimum contingere nobis videatur, incunctanter relpuendum sit; quidquid verò non avocat, sed eidem potiùs conjungit, etsi nobis alioqui incommodum, aut durum appareat, totis animæ viribus amplecti, toto cordis affectu prosequi non gravemur: si quid præter hæc omnia reliquum sit, quod ex se neque avocet, neque conjungat, quia præter Dei voluntatem est, nihil prorsus fiat, nec quidquam pensi habeamus illud vel possidere, vel amittere.

60. Denique hoc unum universale bonum eminentissimè bonæ omnia complectens, unicè à nobis querendum est, illudque tanquam unica mensura nostrorum omnium bonorum, aut malorum præfigendum, & accipiendum, à quo nempe si quando per aliquam actionem separari contingat, nihil boni simpliciter reliquum sit: quandiu autem ab illo non recedamus, nihil mali censere,

nc-

Pfal. 118.

S. Petr. 3.

neque formidare velimus juxta illud Psalmistæ, *Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis, & illud D. Petri, Et quis est, qui vobis neceat, si boni amulatores fueritis?* Quidquid ergo faciendum, vel omitendum nobis occurrit, propterea vel omittere, vel facere debemus, quia tenemur ubique, & in cunctis nostris actionibus quarere diligenter, & super omnia voluntatem, & legem Dei, nunquamque ab illa, vel leviter, recedere propter quodcunque bonum habendum, vel quodlibet malum vitandum.

61. Hanc signatissimam ipsius Dei doctrinam adeo frequenter nobis SS. Patres Ecclesiæ exponentes præfata sacræ paginæ verba, ingerunt, commendant, inculcant, ut eorum congerere testimonia prolixus foret, ac dispendiosus labor, cum, ibidem videri facile possint.

S. VI.

Ipsa rationis lumine naturali eadem Veritas nota est.

62. Immo veritas ista non modo fidei lumine ex Scripturis Sacris per Sanctos Ecclesiæ Doctores expositis, & illustratis, cunctis Catholicis notissima est, sed omnium etiam mortalium intellectibus naturali lumine insita, ut minimam sub ratione communi, & quoad suam saltem substantiam.

Equidem nulla est creatura rationis particeps, quæ non censeat amandum super omnia, & non amet ultimum finem, id est, beatitudinem suam, quæ est maxima perfectio, & summa ipsius creaturæ felicitas, ut patet ex Philosopho, Augustino, & Doctore Angelico, id non semel docentibus tanquam principium maxime notum. Pro verissima (inquit Augustinus) certissimoque posuimus, beatè vivere omnes homines velle. Subjungitque post pauca, Nec de hoc Academicus ille Cicero dubita-

Aug. li. 13.
de Tri. c. 4.

vit, qui cum vellet in Hortensio Dialogo ab aliqua re certa, de qua nullus ambigeret, sumere sue disputationis exordium: beati certe, inquit, omnes esse volumus. Vides, quæ firmitate censuerit Augustinus, principium hoc esse omnibus notum?

63. Hanc verò naturalem, & firmissimam omnium persuasionem comitatur, aut sequitur necessario judicium aliud, quo certo judicemus, omnes actiones nostras juxta rectam rationem ad eum finem esse referendas, nunquamque committendum, ut per ipsarum aliquam ab illo recedamus, vel periculum aliquod (quantum in nobis fuerit) incurramus possessionis illius amittendæ, alioqui bonum illud non esset maximum, neque cæteris omnibus præferendum. Nam, ut aiebat idem Augustinus, *Illud est finis boni nostri, propter quod appetenda sunt cætera, ipsum autem propter se ipsum.* Nihil ergo cavere, aut fugere debemus, nisi quia nos simpliciter avertit à nostri finis consecutione, vel quia saltem constituit in aliquo periculo possessionem illius non assequendi. Sanè, quod nec avertit ab eo fine, nec in præfatum periculum deducit, aut est bonum, simpliciter, adeoque non fugiendum, vel saltem est indifferens, & neque ex se conducens ad finem, neque ipsum aliquomodo impediens, adeoque nec fugiendum, nec amandum, sed nihili potius faciendum.

Aug. li. 19
de Civit.
Dei c. 1.

64. Patet ergo, principium stabilitum non solum esse certum, & evidens ex Scriptura Sacra, ex SS. Patribus, ex principiis Theologicis, verum etiam ex ipsa ratione naturali, sub communi saltem ratione, quatenus notum omnibus est, & ab ipsa natura inditum, nihil fieri à nobis, aut vitari debere, nisi propter ultimum finem, quicunque tandem ille dicatur, in cuius possessione, videlicet, collocatur ab omnibus summa felicitas, & beatitudo perfecta hominis, præ cæteris bonis optanda, & à cunctis semper quaerenda.

Aaa 2 Cæ-

Aristo. 1.
Ethi. c. 4.

65. Ceterum, cum in ista veritate summa mortalium omnium consensio sit, ut præmittit Philosophus in principio Ethicorum, nihilominus tamen *de felicitate* (ut subiungit), *quænam sit* (nempe in particulari) *dissentiunt*. Quid *dissentiunt*? Non alibi turpius; ac largius, mundi sapientes deliravare, adeo ut pene ad trecentas diversa eorum opiniones extiterint, teste eodem Philosopho, & Augustino Marcum Varro-nem referente; quod idem Augustinus, tum ibidem, tum alibi, merito vehementer miratur.

August. de
Civit. ubi
nuper, & li.
13. de Tri.
c. 4.

66. Causas verò, cur illi tam turpiter erraverint in applicatione principii usque adeo apud omnes certi, exponit Augustinus ibidem, apud quem, si libuerit, videri poterunt, nec sine fructu, deservient enim, ut facile quis videat, quàm sit intellectus humanus monstrosè fallax, atque delirus, ubi temperies morum, & ab inordinatis affectionibus voluntatis puritas desit, de quo infra plura magnopere notanda.

67. Nos tamen, qui per summum, ac singulare Dei beneficium, eadem certitudine novimus, ultimum finem nostrum, cuius vera possessio verè nos beatos constituit, non alium esse, quàm Deum ipsum; ex illo principio notissimo ab Ethnicis Philosophis mundi sapientiâ, id est, verâ stultitiâ tumidis, ac superbis, adeo infelicitè intellecto, facile quoque, ac certò concludimus, omnes actiones nostras morales referendas in Deum esse. Cumque nobis id ipsum voluntate, seu lege sua, tanquam primariâ regulâ morum, determinatè Deus ipse præscribat, fit tandem, ut certissimum nobis sit, nihil à nobis fieri, caverive debere, nisi propter divinam voluntatem, quam summè ubique amare, & quærere semper debemus, ut nostras illi conformemus actiones, tanquam primæ mensuræ, atque supremæ regulæ morum.

68. Patet igitur, primum, &

universale principium, ex quo tota descendit moralis obligatio ad aliquid agendum, vel omittendum, esse voluntatem divinam, ita ut illâ non, intellectâ ut regula nos dirigente, nihil prorsus huiusmodi possit intelligi; sed quidquid forè præter illam sit, neque fieri à nobis, neque caveri debeat, sed tanquam nihil prorsus contemni, & nihil omnino curari.

ARTICULUS II.

Resolvitur ex dictis questio instituta sub quadam generali ratione.

§. I.

Corollarium deductum immediatè ex proximè statuta doctrina, ad præfatam questionis resolutionem immediatè quoque deducens.

69. **T**Ota doctrina præcedētis articuli non modò vera, ac solida est, sed usque adeo in Theologia certa, ut à nemine possit, qui terminos intelligat, in quæstionem unquam adduci.

Ex illa verò statim apparet evidenter, principium unicum, ac generale, primamque adæquatam rationem, unde tota descendit obligatio, qua vitare tenemur quodcunque malum proximi, aut periculum ejus inferendi, esse voluntatem divinam, quæ malum illud fieri prohibet, adeo ut, illâ formaliter non intellectâ, nulla possit intelligi moralis obligatio ad prædictum malum cavendum.

70. Ratio ex proximè dictis evidens est: nam malū quodvis proximi physicum, aut morale, ideo præcisè cavere tenemur, quia nisi diligenter caverimus, malè moraliter operamur, adeoque non illud cavere, propriè, ac moraliter malum est. Utrique, si moraliter malum non esset non cavere ejusmodi malum, qui sponte non caveret, vel benè ageret, vel saltem ageret indifferenter: nemo

mo verò obligatur abstinere ab actione, quæ bona est, aut saltem indifferens, ut est ex terminis manifestum.

71. At nihil malum est, nisi quid opponitur voluntati divinæ, quam homo impensè amare, & quærere diligenter tenetur, ut se illi conformet in operando, tanquam primæ, ac supremæ regulæ morum, ut dictum, demonstratumque est: ergo ideò tenemur quodcunque malum proximi, ipsiusque periculum inferendi cavere, quia tenemur omnino nihil agere contra voluntatem divinam: ergo primum principium, & adæquata ratio, ex qua tota descendit obligatio cavendi malum quodcunque proximi, ejusve inferendi periculum, est divina voluntas, à qua tenemur nunquam in agendo recedere.

72. Eadem verò ratio sub eadem forma procedit in materia Sacramentorum, & generaliter in quacunque materia; nullibi nanque quisquam obligari ad aliquid potest, vel agendum, vel omittendum, nisi quia voluntas divina, vel omittendum illud, vel agendum præscribat, cum nihil possit esse bonum, aut malum, nisi per respectum ad ipsam. Igitur, seu imminet ex nostra actione, seu non imminet proximo malum, seu sit spirituale, seu temporale, seu grave sit, seu leve, seu reparabile, seu irreparabile, principium unicum, & adæquata ratio, cur ab actione illa abstinere, vel illam exercere debeamus, eadem semper est, scilicet voluntas, seu lex divina, actionem illam fieri vel præcipiens, vel prohibens, seu graviter, seu leviter, juxta naturam ipsius actionis.

73. Tota ergo materia, circa quam operamur, & objectorum specialis diversitas, quòd videlicet actio vergat in damnum proximi, quòd noxia nobis duntaxat sit, vel quòd unice Deo debitam reverentiam, aut honorem imminuat: tota, inquam, hæc differentia, & alia quævis particularis, quæ sub his generalibus

rationibus, vel cogitari potest, vel contingere, quòd spectat ad nostram obligationem inducendam ejusmodi actionis vitandæ, non nisi purè materialis est, & eadem ubique ratio formalis, idemque adæquatum principium, scilicet divina voluntas, quam, quia debemus super omnia diligere, & studiosè semper investigare, ut nihil contra illam aliquando faciamus, ideò, ut propter rationem unicam, ac primariam, in quam resolvitur tota nostra obligatio, tenemur fugere, vel amplecti, quicquid nobis ipse præscribit, vel fugiendum, vel amplectendum.

S. II.

Comprobatur ex D. Thoma.

74. **D**octrinam hæc certissimam, & de qua nullus, quantum ad rem ipsam, dubitare potest, ut vidimus, omnes Doctores, & Theologi scholastici, passim tradunt, atque supponunt; attamen terminis obscurioribus, & ad scholæ normam accommodatis, proindeque non omnibus captu facilibus.

Sed verò Magister Angelicus, qui profunditatem Theologicam, & scholasticæ subtilitatis rigorem, cum magna claritate, & styli facilitate, ubique miro modo conjungit (quod in S. Doctoris dotibus verè Angelicis, ac mirificis non ultimum obtinet locum) doctrinam etiam istam satis distinctè, ac clarè tradidisse videtur. Nempè, ubi exponit definitionem peccati ex Augustino communiter receptam, notat, duo in peccato considerari posse, nimirum, & quòd actus humanus sit, & quòd sit actus moraliter malus. Quòd humanus sit, inquit, habet ex eo quòd sit voluntarius: quòd verò malus moraliter sit, ex eo quòd à regula prima moralis honestatis deficiat, videlicet à lege Dei. Post hæc autem corpus articuli concludit S. Doctor his verbis: *Et ideò Augustinus in definitione peccati*

*D. Tho. 2.
2 q. 71. a. 6.
corp.*

po-

posuit duo: unum, quod pertinet ad substantiam actus humani, quod est quasi materiale in peccato; cum dixit dictum, vel factum, vel concupitum: aliud autem, quod pertinet ad rationem mali, quod est quasi formale in peccato, cum dixit, contra legem aeternam. Hæc Angelicus Doctor,

75. Ecce oppositio ad legem, seu voluntatem Dei, est juxta D. Thomam veluti tota forma, sive ratio formalis, qua peccatum est malum, atque adeo fugiendum: reliqua verò omnia, nempe specialis actus natura, respectusque ad objectum creatum, sunt quasi aliquid materiale: ergo non sunt quid malum, neque fugiendum, nisi propter oppositionem ad voluntatem, seu legem Dei: ergo quod actus malus inferat damnum proximo, vel non inferat, quod sit in hac, aut illa speciali materia, de materiali omnino se habet, quod attinet ad obligationem, qua tenemur illum vitare: igitur tota ratio, propter quam illum vitare debemus, est quia repugnat voluntati divinæ: igitur hæc est ratio adæquata, & unicuique principium obligationis vitandi actum moraliter malum, quicumque demum sit, & in quacunque materiam incidens.

76. An verò, & quatenus, licet adæquata, & unica ratio formalis, propter quam actus malus vitari debet, sit voluntas divina, cui contrariatur; ipsum tamen objectum, & materia specialis, quam actus respicit, debeat quoque considerari pro taxanda malitia ipsius actus, adeoque quantitate obligationis, qua tenemur illum vitare, accuratè exponetur art. seq. est enim proprius, atque potissimus hujus gravissimæ controversiæ scopus.

§. III.

Alterum Corollarium pro questionis ejusdem generalis resolutione.

77. **P**orro ex hucusque dictis immediate, & quasi sponte sua consequitur, regulam humanæ conscientie, nimirum secundariam, ac proximam (sumptam scilicet pro judicio rationis, quo nobis prima regula moralis honestatis proponitur, & applicatur) eandem esse ubique, & ejusdem prorsus rationis; formaliter, & per se loquendo; neque ex ulla materie diversitate aliquam variationem fortiri posse, nisi ut summum accidentalem; & quasi materialem duntaxat.

78. Pater ex hætenus statutis principiis, & denuò à nobis proximè expensis. Nempe conscientie regula secundaria nulla ratione variari potest formaliter, aut substantialiter, primà honestatis regulâ non variatâ, cum hæc sit primum, unicuique principium, adeoque mensura adæquata, totius rectitudinis illius. Utique regula secundaria conscientie ex proprio, & essentiali suo conceptu (ut sæpius est à nobis expositum, & à nemine dubitatur) subordinata est regulæ primæ, quam nobis proponit, & applicat, adeoque tota ipsius rectitudo consistit in conformitate cum ipsa prima regula, quam proponit, tanquam primam mensuram rectitudinis; etenim si deficiat, aut aliquomodo discrepet ab ea, non modò recta regula non erit, sed neque erit hoc ipso regula, juxta sententiam illam Bernardi alibi jam à nobis adductam, *Alioquin regula jam non est regula, quia non recta*. Evidens verò est, vel ex terminis ipsis, regulam hæc ratione subordinatam regulæ primæ nullo modo variari posse, nisi varietur ipsa regula prima.

79. At prima regula moralis honestatis

Bern. in
Apologat.
Gillet.
Abba.

neffatis ex nulla variatione, aut diversitate materiae, sive objectorum actionum humanarum, variatur substantialiter, aut formaliter, sed ut summum variari potest, velut accidentaliter, aut materialiter, eo scilicet sensu, quem exactè exponemus sequenti art.

80. Enim verò, quaecunque materia sit, circa quam actio nostra versatur, una est semper, & eadem regula nostra, propter quam illam facere, aut cavere debeamus, scilicet voluntas divina talem actionem nobis, aut præcipiens, aut vetans; hæc enim est, ut manet demonstratum, mensura universalis, unica, & adæquata, totius bonitatis, vel malitiæ, cuiuslibet actionis humanæ, adeo ut, mensurâ istâ non intellectâ, nulla intelligi possit, in aliqua materia cogitabili, moralis bonitas, aut malitia, propter quam actio à nobis fieri debeat, vel evitari. Constat igitur, primam, universalemque regulam moris nulla ratione variari posse, saltem formaliter, & quoad substantiam, ex variatione aliqua materiae, aut objectorum diversitate.

81. Unde legitimè tandem concluditur corollarium modò propositum, quod est præcipuæ questionis, resolutio sub quadam generali ratione, nimirum regulam humanæ conscientiæ (utique secundariam, ac proximam) eandem esse in omni materia formaliter, & quoad substantiam, nec variationem aliquam subire posse ex variatione ipsius materiae, nisi accidentalem ut summum, & quasi materialem duntaxat.

82. Ergo non secus licet (reclamat Lydius noster Lapidarius) uti opinione tantum, probabili de valore Sacramentorum, de medicinæ salubritate, de honestate, aut iustitia belli, quàm de quavis alia materia. Id verò palam esse non solum absolute falsum, verum etiam nunquam licere medico, vel ministro Sacramentorum (de his tantum expresse loquitur ipse) uti opinione ulla dire-

cta, quæ minùs tuta sit, & simul probabilis tantum, sed opus semper esse iudicio certo, & oppositum esse manifestè damnatum in illo primo damnato articulo de praxi opinionis probabilis in materia Sacramentorum, non probat Lapidarius, nec disputat, sed ubique supponit tanquam indubitabile: immò hinc passim argumentum nostrum, & alia, quæ ex his locis producimus, retorquet evidenter more suo, præsertim tota illa sect. 27.

83. Certitudo verò iudicii, quam Lapidarius exigit in præfata materia, debet esse perfecta, & absoluta, quæ scilicet constituat tale iudicium ultra sphaeram iudicii opinativi, & aliquatenus formidolosi; ipse namque sæpè contendit nulli iudicio merè opinativo, etiamsi sit probabilè juxta nostra principia (hoc est, conceptum ex fundamentis notabiliter præminentibus, indeque non inconstans, aut fluctuans, sed stabile potius, ac firmum, qualia sunt iudicia prudentum) attribui posse certitudinem ullam, nisi per valde ineptam, & arbitrariam vocum abusionem.

84. Hinc P. Generalem Societatis vix non irridet, immò irridet indignè, eò quòd V. C. Bellarminum, Cajetanum, & alios plures Doctores, exigentes pro regula conscientiæ iudicium certum de honestate operis, exponat de iudicio, verè probabili, quod meritò ex Philosopho, & D. Thoma vocari solet iudicium certum, certitudine scilicet morali, & imperfecta, quæ propria est materiæ moralis, & humanorum actuum naturæ consentanea. Cæterum hoc pro sua consueta urbanitate, atque modestia, appellat ipse *Manifestum paradoxum contra D. Thomam, & omnes Theologos*, adeoque ut tale ab omnibus despiciendum supponit.

85. Verum hæc omnia asserta Lapidarii plena sunt falsitatibus, & hallucinationibus; quod per decursum Operis facillè demonstrabimus. Interim verò quiescat Lapidarius opor-

Lyd. Lap.
nu. 222.

oportet, dum controversam istam prae gravem distinctius adhuc, & exactius resolvimus, ut tandem regrediamur ad retorsiones ejus, quibus nos passim urgeri gloriatur; neque enim immemores sumus oneris à nobis suscepti, haud sanè levis ob materiam ipsam, non verò propter ejus argumenta; quæ nullius momenti esse planè constabit.

ARTICULUS III.

Eadem potissima questio clarius, ac distinctius resolvitur.

86. **E**X principio certissimo habetenus statuto, de cujus evidenti veritate neminem posse ambigere demonstravimus, rectè quidem concluditur, ut ostensum proximè est, regulam honestatis moralis (utique secundariam, de qua cum Rectioribus disputamus) eandem esse ubique, & in omni materia formaliter, & quoad suam substantiam, nec nisi materialem, & quasi accidentalem variationem fortiri ex variatione ipsius materiae. Hinc tamen minime licet deducere, eandem esse ubique diligentiam præstandam in cavendo erroris periculo sine ullo prorsus discrimine, eandemque dictaminis actionem regulantis firmitatem, ac certitudinem, in qualibet materia indifferenter, & in quibuslibet circumstantiis, requiri. Id verò ut luculenter ostendamus, oportet adhuc accuratius reflectere supra principium proximè stabilitum, ipsamque intimius enucleare.

Prælibatur non nihil de voluntate Dei generali, qua creaturas omnes movet, & ordinat in proprium finem suum, secundum propriam cujuscunque naturam.

87. **T**ota doctrina nostra, & sententia, quam propugna-

mus, innititur memorato principio, in ipsumque resolvitur admodum immediate, ut præmonuimus ad Operis initium; non in principia recens fabricata, & Theologis antiquis inaudita, qualia esse principia Probabilium attatum jam à nobis ostensum est. Ex eodem ergo principio veritatem, quam modo investigamus, pariter debemus elicere.

88. Ergo Deus gloriosus, sicuti de thesauris sapientiæ, bonitatis, atque potentiae suae, nulla cogente necessitate, sed ex sua absoluta, & libera determinatione, creaturas omnes producit, ita iam existentes tenentur tanquam propriis, ad prudentiam suam, regulam suam, ordinatè producere in proprium finem, quamquamque prævidendo, ac dirigendo secundum propriam ejus, naturam; neque enim potest opera sua, ne minime quidem eorum, vel odisse, vel oblivisci, ut dicitur in libro Sapientiæ, *Diligis enim omnia, quæ sunt, & nihil odisti eorum, quæ fecisti.* Nihil verò moveri, quin neque permanere, aut conservari potest, nisi ex influxu divinae voluntatis, ut ibidem etiam subiungitur, *Quomodo autem possit aliquid permanere, nisi tu voluisses?*

89. Quælibet autem creatura movetur, tenditque naturaliter in proprium finem, mediis suis operationibus, quibus acquirit perfectionem propriam, ad quam est naturaliter ordinata. Debuit igitur Deus singulis quibuscunque rebus creatis imprimere propensionem intrinsecam, & innatam inclinationem ad operationes prædictas, ut sic omnia forent intrinsecè ad suum proprium finem ordinata: & velle insuper, ut operentur secundum istam suam innatam propensionem, ut sic tandem re ipsa, & cum effectu, finem sibi præfixum connaturaliter assequantur.

90. Hæc verò generalis voluntas Dei in hac latitudine sumpta appellatur communiter lex aeterna, cujus pro-

Aug. l. i. 22.
cont. Paul.
c. 27.

proprium conceptum Augustinus optimè exposuit: *Lex eterna* (inquit) *est ratio, vel voluntas Dei ordinem naturæ servari præcipiens, & dissipari vetans*. Servat autem naturæ ordinem, *Secundum quod est directiva omnium actuum, & motionum*, ut inquit Magister Angelicus, id est, quatenus movet omnes, & singulas creaturas ad proprias suas operationes, quibus finem suum assequantur; in hoc enim consistit naturæ ordo.

D. Tho. 1.
2. q. 93. a.
1. corp.

91. Ceterum, quia inter ipsas creaturas discrimen est quàm maximum, nimirum substantiale, sive essenziale, cum aliæ sint rationis expertes, adeoque directionis propriæ, ac strictè talis, penitus incapaces, quippè quæ nequeunt liberè, & electivè operationes suas determinare; aliæ sint autem rationales, ac liberæ, quæ nimirum non purè naturaliter, sed per operationes liberè, & electivè à se ipsis determinandas, adeoque verè liberæ, & morales, ad proprium finem multò excellentiorem, contendere possint, ac debeant; præterea voluntas divina infinitè prudens, ac sapiens, utraq; creaturas in suos fines proprios ordinatissimè movet, ac dirigit, motione scilicet valde dissimili, utpotè propriis earum naturis congruenti, & attemptata.

92. Igitur creaturas irracionales, præter illam intrinsecam propensionem, & inclinationem innatam, quam ipsis ab origine indidit, movet insuper Deus per voluntatem suam, qua, decreto efficaci, absoluto, ac determinato statuit cum eisdem concurrere ad proprias, atque naturales earundem operationes. At verò creaturæ rationales habent quidem, & ipsæ inditam sibi à Deo propensionem innatam ad rectas, & honestas operationes (saltem ordinis naturalis) quibus ad finem sibi destinatum naturali cursu contendunt. Immo, cum liberaliter ab ipso Deo ordinatæ de facto sint ad finem super-naturalem, videlicet ad Deum ip-

sum immediatè videndum, & amandum, habent etiam intrinsecam propensionem per gratiam habitualement, & alia dona supernaturalia à Deo ipso communicata sibi, qua in finem hunc altiore, ac divinum, propendeant, adeoque in rectas operationes eidem fini proportionatas.

93. Utraque tamen ista propensio rationalium creaturarum non est efficax absolutè, aut per modum naturæ determinata, sed potiùs absolutè frustrabilis, & subiecta libero arbitrio; id est, quæ aliquomodo inclinet, alliciatque naturam ad honestè operandum, non tamen cogat, necessitetve, ne pereat libertas, & meritum. Consequenter, voluntas universalis, per quam Deus huiusmodi creaturas in finem proprium suum specialiter movet, & ordinat (non enim modò loquimur de decreto communi physicè concurrendi cum omni creatura ad omnem ipsius actionem, cuius consideratio huius loci non est) extrinsecè se habet, & objectivè tantum, hoc est, per modum regulæ verè talis præscribentis, quid agere, quidve omittere debeant, ut assequantur finem præfatum: quare non nisi ut cognita movere potest, adeoque dependenter ab exercitio libero voluntatis creatæ.

94. Unde patet, ejusmodi voluntatem divinam relatè ad creaturas rationales verè, propriè, ac strictè, legem esse, cum verè sit voluntas legitimi, ac supremi legislatoris sapienter statuentis, ac præcipientis, subditis directionis strictæ, adeoque verè præcepti capacibus: quod secus est dicendum ob rationem oppositam de eadem voluntate movente irracionales creaturas non objectivè, aut per modum regulæ, sed physicè duntaxat, & per modum principii, sive causæ efficientis universalis efficaciter decernentis, & inferentis infallibiliter actiones naturales earum absque aliquo arbitrio, aut electione ex parte ipsarum creaturarum. De

B b b

hac

hac ergo voluntate nihil hic ultra. Illam verò, quæ propriè rationem legis habet, verèque actiones nostras regulat, prosequamur.

§. II.

*Qualiter eadem voluntas divina
regulet nostras morales
actiones?*

95. **L** Ex igitur aeterna, seu divina voluntas, creaturam intellectualem movet, ac dirigit in suum ultimum finem (utique supernaturalem, ad quem nempe de facto gratiosè, ac liberaliter est elevata) viam ei designando, per quam incedat, & lucem insuper præferendo, ut viam designatam videre possit, & nunquam ab illa deflectere, neque ad dexteram, neque ad sinistram.

69. Designat autem viam, quatenus præscribit eidem per modum imperii, seu regulæ, quid agere ipsa, quidve fugere debeat ad sui finis cōsecutionem. Lucem verò præfert, quatenus in ipsius intellectum derivat sufficientem notitiam ejusdem imperii, seu regulæ, ut semper juxta ipsam honestè, ac laudabiliter operetur. Utrumque Vates Regius vividè expressit inquit, *Legem pone mihi, Domine, viam justificationum tuarum, & exquiram eam semper. Da mihi intellectum, & scrutabor legem tuam, & custodiam illam in toto corde meo.*

Psal. 118.

*D. Tho. 1.
2. q. 71. a. 6
ad 3.*

97. Itaque lex aeterna (ait Angelicus Doctor) *primò, & principaliter ordinat hominem ad finem: consequenter autem facit, bene se habere circa ea, quæ sunt ad finem.* Primariò igitur, & ante omnia præcipit homini diligentissimè ex toto corde, & ex tota mente finem ultimum suum, idest, Deum ipsum inquirere, ipsum diligere super omnia; omnesque suas operationes ad ipsum cōsequendum referre. Consequenter non potest nõ præcipere quidquid est necessarium ad talis finis cōsecutionem, omne

nimirum opus, cujus omissio eidem fini aliquomodo opponitur: pariterque non potest non prohibere quidquid per se, & intrinsecè obstat ejusdem finis affecutioni; sive quia ab illo simpliciter avertit, qualis est omnis actus impossibilis cum amore prædicto, qui cum perimat charitatem, destruit simpliciter ordinem ad finem, æternamque propterea inducit privationem ipsius; sive quia ab illo saltem aliquomodo avocatur, ac divertit, quatenus per se tendit, atque disponit ad destructionem ipsius charitatis, unde saltem ad tempus impedit finis affecutionem; non enim verè potest, quandiù duraverit, prava hæc dispositio ad finem coherere re ipsa cum actuali ejusdem finis affecutione, per se saltem loquendo, & attentis rerum naturis.

98. Verùm, cum multa sint opera creaturæ determinatè non necessaria ad finis ultimi cōsecutionem, hæc quidem omnia lex, seu voluntas divina, per semetipsam immediatè non præcipit determinatè, necessariò, ac per se (eadem ratio est in ordine ad prohibitionem de objectis, quæ per se, ac naturà suà, non sunt impeditiva determinatè affecutionis ejusdem finis); potest tamen, & solet liberè, & contingenter, aliqua eorum per se ipsam præcipere: alia verò non per se ipsam, sed per voluntatem creatam legitima fungentem potestate ab ipso Deo communicata ad præcipiendum nomine ipsius Dei, & ut instrumentum ejusdem, multa, quæ per se ipsum Deus immediatè non præcipit.

99. Tandem reliqua omnia, quæ neque per se ipsum, neque per Superiorem creatum, determinatè præcipit Deus, eò ipso relinquit liberæ determinationi, & electioni voluntatis creatæ; nisi fortè homo ipse (ut ad illum sermonem restringamus) aliqua eorum sibi perpetuò, vel ad tempus, determinaverit per votum temporale, vel perpetuum, quo Deo sponte quidquam promiserit, ad quod

quod aliòquin non tenebatur; etenim hac supposita ipsius hominis determinatione, jam illud absolute, atque determinate fit necessarium ad finis ultimi consecutionem, adeòque jam præcipitur ab ipso Deo lege, seu voluntate necessaria ex prædicta suppositione. Quod idem dic de operibus per legem contingentem, ac positivam, præceptis, & determinatis.

S. III.

Præcedentis doctrinæ luculentior expressio.

100. **R**em pro morum doctrina momentosissimam, ac scienti dignissimam, distinctius exponamus.

Ut homo finem ultimum, idest, Deum, auctorem suum, propriis operationibus, & meritis elicitis speciali auxilio divinæ gratiæ supernaturalis (supposita gratuita ipsius hominis elevatione ad supernaturalem beatitudinem) assequatur re ipsa per veram possessionem inamissibilem, & æternam, per se, ac determinate, necessarium in primis est Deum ipsum diligere super omnia, ipsius dictis fidem habere, ejus promissionibus fidere, ipsum desiderare, voluntatem ejus inquirere, ipsum timere, revereri, adorare, colere, laudare, memoriam, & nomen ejus sanctum honorare, dignum denique obsequium, ac famulatum eidem, tanquam Domino, & Creatori infinitæ excellentiæ, & majestatis, tanquam parenti optimo, tanquam legislatori, auxiliatori, benefactori liberalissimo, totis animæ viribus exhibere.

101. Hæc quidem omnia opera primariò, atque potissimum præcipit Deus determinate, & illis opposita prohibet per suam immediatam voluntatem, eamque penitus necessariam; neque enim potest liberum esse Deo volenti, & præcipienti, ut homo finem suum honestè, ac laudabiliter assequatur, eidem non præ-

cipere ex primaria intensione, ea, quæ per se primò sunt necessaria ad finem, aut similiter ipsi non prohibere, quæ per se primò impediunt afsecutionem ejusdem finis.

102. Et hæc voluntas necessaria Dei dicitur lex, aut jus naturale primarium, continens tria illa potissima præcepta, quæ Deum ipsum immediate respiciunt, & ab eodem olim expressa sunt in prima Decalogi tabula. In qua præterea continebatur præceptum de Sabbati sanctificatione, quod positivum erat, quoad determinationem certi diei; non enim simpliciter est necessarium, atque adeò nec naturale: quin neque fuit perpetuum, sed pro tempore tantum legis scriptæ.

103. Præter hæc omnia ad eundem finem necessarium insuper est probare, laudare, ac diligere opera etiam ipsius Dei, maximè verò reliquas creaturas ejusdem nobiscum naturæ, quas nimirum communis omnium Creator fecit, sicut & nos, ad imaginem suam, capaces ejus amicitiae, & gratiæ, & ad eundem finem nobiscum ordinatas; neque enim verè potest Deo placere, ipsumve super omnia diligere, qui creaturas ejus, præsertim rationales, quas tam ardenti amore Deus ipse prosequitur, tamque speciali providentia curat, verè quoque non diligit, & attendat, ut lumine rationis notum est. Hinc fit, ut absolute necessarium homini sit ad suum ultimum finem consequendum, reliquos omnes homines, quicunque sint (damnatis tantummodò exceptis) ut proximos, amicos, & fratres, veram charitate complecti, ipsos curare, fovere, juvare, quantum vires propriæ permiserint, & eorum necessitas postulaverit.

104. Hujusmodi fraternæ dilectionis necessitas facit etiam, ut Deus non possit non præcipere hominibus per voluntatem suam immediatam eas omnes actiones determinate, quæ necessariae sunt per se, ac de-

terminatè, ad mutuum hoc juvamen præstandum. Hinc præceptum divinum, ac naturale verè, & ex corde diligendi proximum, etiam pravam, aut infidelem, etiam inimicum, ac noxium, ipsi in necessitatibus, vel animæ, vel corporis subveniendi, & (uno verbo) faciendi cum ipso, quidquid nobiscum volumus fieri.

105. Hinc rursus generale præceptum negativum prohibens omnem actum per se contrarium fraternæ charitati, & continens sub se multa particularia, neminem scandalizandi, neminem occidendi, aut percutiendi privata auctoritate, neminem judicandi, calumniandi, infamandi, decipiendi, neminem denique sine causa lædendi in bonis ejus propriis, etiam externis, aut temporalibus.

106. Et hæc voluntas necessaria Dei, quæ memorata omnia per se immediatè præcipit, aut vetat, dicitur jus naturæ secundarium, fundatum proximè, & immediatè in jure naturæ primario (nimirum in prædicta necessitate Deum ipsum amandi, & honorandi), & distinctum per septuplex præceptum in tabula secunda Decalogi.

107. Præterea, cuncta hæc, quæ voluntas divina per se immediatè præcipit, ac determinat secundum designatas rationes, aut pleraque saltem eorum, possunt absolutè adimpleri per opera nimis varia, ac diversa, cum quorum singulis finis ultimus hominis determinatè non est connexus.

108. Adhibeamus exempla. Colere Deum, cultu etiam externo, ejusque majestatem supremam, & excellentiam infinitam testari aliquibus sensibilibus signis, per se, ac determinatè, sub hac ratione debitum, ac necessarium penitus est ad finis ultimi consecutionem, adeoque necessariò per voluntatem Dei, seu legem naturalem, determinatum, atque præscriptum. Quòd verò id fiat per hæc, aut illa signa, per has, vel

illas laudes determinatas, caeremonias, aut sacrificia, hoc finis ultimus per se non exigit, nec voluntas divina necessariò determinat.

109. Itidem. Carnem continere, aut frenare, quantum necessum sit, ne spiritum extinguat, id est, ne nimium deprimat ad delectationes sensibiles, quibus homo avocetur, & abducatur ab attentione sui proprii finis, rerumque divinarum contemplatione, quæ primum, ac potissimum esse debet animæ rationalis studium, per se requiritur determinatè ad finem ultimum consequendum, proptereaque voluntate divina, & lege naturali præcipitur. Quòd verò quis ejusmodi temperantiam exerceat per hæc potius, quàm illa determinata opera, per has, vel illas carnis afflictiones, per hæc, aut illa determinata jejunia, id, sicut finis ultimus non requirit, ita nec lex divina naturalis per se ipsam determinat, aut præscribit. Et his similia in aliis materiis possent alia exempla adhiberi, nisi abunde sufficerent hinc adhibita.

110. Ex his autem operibus, aut variis exercitiis, quæ voluntas divina necessaria, seu (quod eodem redit) lex naturalis indeterminata relinquit, quædam Deus determinat immediatè per voluntatem suam contingentem, ac liberam, quæ lex divina positiva vocatur, ut in exemplis nuper apposis plurima olim determinavit, atque præcepit populo Israelitico sacrificia, observantias, ac caeremonias pro cultu sibi debito præstanda: quædam item certa jejunia, aliaque temperantiæ, seu poenitentię opera pro necessaria continentia carnis. In lege quoque gratiæ quædam, etsi multò pauciora, eadem voluntate immediatè, seu lege positivâ divinâ, præcepta sunt, ac determinata, circa usum Sacramentorum, eorumque legitimam constitutionem.

111. Restant tamen adhuc innúmera, secundum aliquas peculiare

ra-

rationes, à Deo non determinata per ullam immediatam voluntatem, ex quibus plurima humana potestas, nō solum Ecclesiastica, sed & civilis, auctoritate ab ipso Deo accepta, & in virtute, ac nomine ipsius, per leges suas determinavit, & in dies passim determinat, præceptis, vel communibus, vel privatis, vel temporalibus, vel perpetuis, prout recta gubernatio Reipublicæ sibi commissæ, & rerum circumstantiæ deprecantur.

112. Id ostendunt aperte leges Canonicae de jejunio observando certis anni temporibus, de Missa audienda diebus festis, de Canonicis horis recitandis, & reliqua omnia præcepta, seu generalia, seu particularia, imposita à Prælati Ecclesiasticis secundum potestatem unicuique concessam, & pro personis tali potestati subjectis. Tantundem præstant in genere suo, & in materia sibi proportionata, leges omnes civiles, seu procedentes à Laica potestate.

113. Veruntamen, his omnibus determinationibus positis, supersunt adhuc plurimæ actiones nullo ex præfatis juribus determinatæ. Ex his possunt, & solent privati homines, libera sua electione, & arbitrio, nonnullas sibi determinare, scilicet per votum, aut juramentum, quo liberè se obligant ad aliquid faciendum, vel immediatè in obsequium Dei, vel in aliorum hominum utilitatem: idque, vel pro totius mortalis vitæ tempore, ut faciunt Religiosi per professionem suam, vel pro tempore tantum determinato.

114. Sed verò cunctas istas liberas promissiones, seu determinationes particulares, sicut & omnes illas, quæ fiunt per præcepta potestatis humanæ, sive per leges positivas humanas, universaliter firmat, ac roborat lex ipsa naturalis, seu voluntas Dei necessaria; ideò etenim omnes vim habent obligandi, quia jus ipsum naturæ sub generali ratione præcipit exequi iussa omnia cuiuslibet legitimi Superioris humani mu-

nere suo ritè fungentis, & adimplere promissiones omnes voto, vel juramento ritè firmatas.

115. Utrunque clarè constat ex Scriptura ipsa: *Honora patrem tuum, & matrem tuam*. Quæ verba à Christo Domino allegantur in Evangelio, & significant generaliter juxta communem expositionem, cunctis legitimis Superioribus non modò reverentiam, & honorem, sed & obedientiam præstadam. Clariùs autem Apostolus: *Obedite præpositis vestris, & subjacete eis. Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit*. De iis verò, quæ voto, aut juramento unusquisque sibi determinat, extat lex generalis: *Si quis virorum votum Domino voverit, aut se constrinxerit juramento: non faciet irritum verbum suum, sed omne, quod promisit, implebit*. Porro his, ac similibus sacris eloquiis non condi legem novam, aut positivam, sed enuntiari tantum, ac exprimi, jus ipsum necessarium, ac naturale, apud omnes comper-
tum est.

116. Tandem reliqua objecta, quæ à memoratis omnibus determinationibus abeunt, quippe quæ nullam earum comprehensa sunt, relinquuntur optioni, liberæque electioni voluntatis humanæ, quæ impunè potest pro libitu suo illa respicere, vel amplecti, dummodò honestè semper, & laudabiliter operetur.

S. I V.

Appendicula de objectis non præceptis, quomodo in finem ultimum sint referenda?

117. **P**Ro quo nota, hæc objecta libera nostræ optioni permixta esse in duplici differentia. Alia etenim sunt excellentiora quædam virtutis opera, quæ per se quidem sunt honestissima, maximèque conducunt ad finis ultimi consecutionem, eandemque certiore, atque pleniorè reddunt; nullum tamen ip-

Exo. 20.

Math. 5.

Ad Hæbr. 13.

Ad Rom. 13.

Num. 30.

ipsorum determinatè acceptum, per se loquendo, necessarium est ad finem ipsum absolutè obtinendum, & hæc vocari solent supererogationis, majoris beneplaciti, sive consilii opera, qualia sunt continentia perpetua, professio Religiosa, extraordinaria carnis afflictio, paupertas voluntaria, & alia id genus. Alia verò sunt opera, quæ nullam ex se habet honestatem, aut inhonestatem intrinsicam, quia per se non conducunt ad finem hominis, potius quàm eorum ommissio, ut sedere, vel deambulare, exercere hanc artem præ illa, & reliquæ omnes actiones, quæ dicuntur indifferentes.

118. Opera primi generis per se considerata, & nisi vitientur per accidens ex fine aliquo inordinato, aut aliâ circumstantiâ pravâ, non modò permittuntur per voluntatem Dei, verùm etiam eidem maximè placent: unde & commendantur magno opere, probantur, consuluntur à Deo, licet verè non præcipiantur præcepto propriè, ac strictè tali, quod nimirum generet obligationem aliquam in conscientia. At verò posterioris generis opera secundum se præcisè considerata, nec displicent, nec placent in linea moris, adeòque nec probantur, nec reprobantur, sed unicè permittuntur à Deo quoad absolutam eorum electionem.

119. Caterùm, quisquis velit liberè agere circa ejusmodi objecta indifferentia, quanvis possit pro suo arbitrio utrumlibet extremum amplecti, debet attamen semper actionem suam, quæcunque tandem sit, in finem honestum referre, adeòque in finem ultimum implicitè, aut virtualiter saltem; alioqui turpiter, ac vitiosè operabitur secundum communio-rem, ac verio-rem Theologiam, quam docet Angelicus Doctor, & quæ mihi semper admodum placuit.

120. Et verò nemo aliquando mihi persuadeat, quòd homo, dum agit ut homo, hoc est, ex sufficienti

rationis deliberatione, non debeat sen per agere ex fine rationali, proprioque hominis; sed ex fine tantùm communi cæteris animantibus irrationalibus. Profectò turpiter ratione utitur, qui belluis in agendo non præstat.

121. Illa ergo cælestia Doctoris gentium monita, *Sive ergo manducatis, sive bibitis, sive aliud aliquid facitis: omnia in gloriam Dei facite: & rursum, omne, quodcunque facitis in verbo, aut in opere, omnia in nomine Domini Jesu Christi, gratias agentes Deo, & Patri per ipsum*: hæc, inquam, salutaria documenta non sunt existimanda pura consilia, immò neque præcepta positiva duntaxat; sed jus ipsum naturæ generale, atque necessarium, quod nobis denuntians Apostolus, nostræ nos commonet obligationis, qua operari semper tenemur ex aliquo motivo virtutis, & per omnem nostram actionem ad Deum finem nostrum contendere: ita ut per omnem determinatam, ac deliberatam actionem, nisi laudabiliter agimus, hoc ipso necessariò peccemus. Nam, ut ait Augustinus, *Omne factum, si rectè factum non est, peccatum est*, quibus verbis clariùs non potuit communem hanc sententiã docere.

§. V.

Ergo regula agendi formaliter, & quoad substantiam, eadem semper est: haud tamen idèò ubique usurpanda similiter sine ullo prorsus discrimine, aut sine respectu ad materiam, ac speciales alias operis circumstantias: ubi mirabili Augustini doctrinâ, tota, quam nos tradidimus, comprobatur.

122. **E**Xpositus hic ordo intellectualis creaturæ, omniumque ejusdem operationum ad ultimum finem ipsius (quem multi penè ignorant, pauci perfectè intelligunt, paucissimi satis considerant) potissimus, aut unicè cardo est, quo

tota vertitur intellectualis, ac moralis hominum vita.

123. Ex illo utique derivatur, ut ex prima mensura, & universali principio, tota necessitas, dignitas, præstantia, series, connexio, & harmonia virtutum: ex illo, per contrarium respectum, tota fæditas, turpitudine, & inordinatio vitiorum: ex illo, tota actualis malitia, offensa, injuria, gravitas, diversitas, & inæqualitas peccatorum: ex illo denique, honestas universa, aut inhonestas humanarum actionum.

124. Nam voluntas Dei, prima, & universalis regula morum, nihil nobis præscribit, aut agendum, aut omittendum, nisi per respectum ad finem, ad quem nos, sicut condidit, sic directione sua perducere contendit. Cum verò ad finem istum assequendum aliæ actiones sint aliis immediatiore, efficaciores, inexcusabiliore: aliæ item ordine inverso immediatius, quàm aliæ, eidem fini consequendo obstant, efficacius illum impediunt, longius ab illo avocent, aut irrevocabilius (quia firmius, ac tenacius affigunt voluntatem objectis fini suo contrariis), aut alio denique quocunque modo constituent hominem magis ineptum, ac deterius se habentem ad ipsum finem: sit inde, ut ipsa voluntas divina, quæ rectissime omnia, & ordinatissime amat, perfectissimeque disponit, non unico, & eodem modo feratur in easdem actiones hominis, & in propria earum objecta; sed unumquodque potius eorum secundum propriam ejus naturam, & habitudinem, quam habet ad finem, magis, aut minus amet, aut oderit, adeoque principalius, severius, aut rigidius, vel illud jubeat, vel prohibeat hominibus, proposita videlicet pro legis transgressione, aut observantia, vel gravioris supplicii comminatione, vel pollicitatione abundantioris præmii; per id nanque explicatur magis, minusve stricta obligatio, & severitas divinæ legis, intensiorque

propensio voluntatis divinæ in se ipsa invariabilis, ac penitus indivisibilis.

125. Finis ergo, quemadmodum prima mensura est, origo, & fundamentum universale totius bonitatis, vel malitiæ cunctarum actionum moralium, ita etiam est quædam quasi mensura, aut norma, ipsius voluntatis divinæ, ut dirigentis, ac regulantis easdem actiones morales; neque enim illas jubet, aut prohibet quasi arbitrariè, aut pro libitu suo, sed sapientissime, ac ordinatissime, cum debito respectu ad finem ipsum, & quatenus ad ipsum assequendum, vel necessaria sunt, vel repugnantes, & consequenter eò severius, eò efficacius, eò principalius, quò magis ipsæ conducunt, aut obstant ejusdem finis consecutioni.

126. Equidem *Rectitudo voluntatis* (inquit Doctor Angelicus) *requiritur ad beatitudinem, cum nihil aliud sit, quàm debitus ordo voluntatis ad ultimum finem*. Rectus autem, ac debitus ordo voluntatis exposcit, ut sicut finem propter se ipsum, adeoque principaliter amat, sic & reliqua omnia, quæ propter finem amat, eò magis amet, aut minus, quò minus illa, aut magis ad eundem finem accedunt: & eadem est ratio per oppositum respuendi, ac amovendi magis, aut minus, ea, quæ fini ipsi contraria sunt. Hic porro, si uspiam aliàs, maximè locum habet vulgare illud effatum, quo sæpè Philosophus utitur, *Propter quod unumquodque tale, & illud magis*. Id, quod apparet etiam in propensione ipsa naturali creaturarum irrationabilium, quæ recta ubique, & ordinata est, utpote regulata per infinitam sapientiam Creatoris: fertur autem impensius, & efficacius, primariò in proprium finem, deinde verò cum sua proportionem in ea, quæ se habent ad finem.

127. Hinc jam liquidò patet, cur aliquod honestum objectum sit excellentius, aut præstantius altero (& ea-

D. Tho. 1.
2. q. 5. a. 7.
corp.

eadem est ratio de objectis turpibus per contrarium respectum): ratio nanque à priori, & fundamentalis, ut ajunt, desumitur ex ultimo fine, tanquam à fundamento, vel mensura; à voluntate verò divina, tanquam à propria regula dirigente, & movente moraliter, & objectivè, hoc est, magis, aut minus approbante, vel reprobante singula objecta humanarum actionum modo, & ordine exposito, nimirum per respectum ad ipsum finem. Quid autem interest discriminis inter regulam verè, ac strictè talem, & meram actionis mensuram, adnotatum supra relinquimus.

Sup. art. 1.
ad init. §. 4.

128. Libet modò subtexere mirabilem doctrinam Augustini exponentis præceptum charitatis, totumque ipsius ordinem, & universalem influxum in cetera omnia præcepta, unde tota descendit rectitudo, honestasque moralium actionum. Igitur postquam latè, piissimè, atque sapientissimè, de re ista disseruit Augustinus, totam doctrinam traditam velut in summam colligens, ita concludit:

Aug. li. 1.
de Doctr.
Christia. c.
26.

Ergo quoniam præcepto non est opus, ut se quisque, & corpus suum diligat . . . . restabat, ut de illo, quod supra nos est, & de illo, quod juxta nos est, præcepta sumeremus. Diliges, inquit, Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & diliges proximum tuum tanquam te ipsum: in his duobus præceptis universa lex pendet, & Propheta, finis itaque præcepti est dilectio, & ea gemina, id est, Dei, & proximi. Quod si te totum intelligis, id est, animam, & corpus tuum, & proximum tuum, id est, animam, & corpus ejus . . . nullum rerum diligendarum genus in his duobus præceptis prætermisum est. Cum præcurrat dilectio Dei, ejusque dilectionis modus prescriptus appareat, ita ut cetera in illum consuant, de dilectione tua nihil dictum videtur. Sed, cum dictum est, Diliges proximum tuum,

Matth. 22.
1. Ad Ti-
moth. 1.

tanquam te ipsum, simul, & tui ad te dilectio non prætermisum est.

Ille autem (prosequitur continenter) justè, & sanctè vivit, qui rerum integer estimator est. Ipse est autem, qui ordinatam dilectionem habet: ne, aut diligat, quod non est diligendum, aut non diligat, quod est diligendum, aut amplius diligat, quod minus est diligendum, aut aequè diligat, quod, vel minus, vel amplius, diligendum est, aut minus, vel amplius, quod aequè diligendum est. Omnis peccator &c. Invitus planè avellor ab hac summi Doctoris tam cælesti doctrina fusiùs hic exscribèda, quam ipse ferè per totum illum librum copiosissimè exponit, & illustrat. Omittere tamen haud possumus pauca quædam ex iis, quæ subjungit inferius.

Cap. 27.

129. Omnium igitur (inquit), quæ prædicta sunt, ex quo de rebus tractamus, hæc summa est, ut intelligatur, legis, & omnium divinarum Scripturarum plenitudo, & finis, esse dilectio rei, qua fruendum est, & rei, quæ nobiscum ea re frui potest, quia ut se quisque diligat, præcepto non est opus. Hoc ergo ut nosceremus, atque possemus, facta est tota pro salute nostra per divinam providentiã dispensatio temporalis, qua debemus uti, non quasi mansoria quadam dilectione, atque delectatione, sed transitoria potius tanquam, viâ, tanquam vehiculorum, & aliorum quorumlibet instrumentorum, aut siquid congruentius dici potest, ut ea, quibus ferimur, propter illud, ad quod ferimur, diligamus. Hactenus Augustinus Doctorum Doctor, qui vocibus paulò diversis doctrinam, quam per totum articulum fusiùs nos dedimus, & exposuimus, velut in compendium reductam mirificè commendat, & exhibet.

130. Ex hac ergo doctrina clarè, nisi fallor, exposita, per quam etiam Angelicus Doctor totam secundæ partis primam, & secundam contexit, facilè sit videre, quod in præ-

Idem Aug.
ibi c. 31.

præsentis §. titulo concludendum nobis proponimus. Nimirum, regulam moralis honestatis, seu primam, seu secundam, sive objectivam, sive formalem, eandem quidem esse, & omnino invariabilem in quacunque materia formaliter, & quoad substantiam (quod luculenter opinor demonstratum relinquimus): hinc tamen neutiquam licere concludere, eandem esse ubique diligentiam præstandam in cavendo erroris periculo, eandemque dictaminis actionem regulantis firmitatem, ac certitudinem in qualibet materia indifferenter, & in quibuslibet circumstantiis requiri, ut non minus ineptè, quàm confidenter, modernus Lapidarius concludebat superius. Quam doctrinam ut magis illustremus, rationem ex præmissis claram, ac facilem exhibeamus.

§. VI.

*Illustratà doctrinà præcedentis
paragaphi, perficitur
ipsius assumptum.*

131. **R**atio itaque ex dictis in promptu est. Nam, si voluntas Dei est regula, & mensura voluntatis humanæ, cui in cunctis suis actibus conformare se debeat, ita ut nihil, vel prosequi, vel cavere teneatur, nisi quia eidem voluntati divinæ, vel consentaneum est, vel repugnans, ut dictum hætenus, demonstratumque est: ergo, ubi major fuerit in aliquod objectum voluntatis divinæ (de præceptiva loquimur) affectio, seu propensio, eò humana voluntas majori quoque propensione, ac studio, amplecti debet idem objectum: pariterque per motum contrarium majori diligentia, atque sollicitudine, fugere, atque cavere objectum illud, quod eadem voluntas divina severius averfatur, ac prohibet; alioqui planè discrepabit ab illa, atque adeò recta non erit, utpotè nõ conformis regulæ primæ.

132. Enim verò, ubi causa universalis concurrens cum particulari, ipsamque movens ad aliquem effectum, efficaciorē præstat (quantum in ipsa est) influxum in eundem effectum, majoremque conatum impendit, nequit effectus ipse non egredi intensior, & major, nisi causa particularis deficiat à munere suo, & à debita subjectione, conformitateque cum causa universali. At voluntas divina (prima regula morum) est causa prima, & universalis, concurrens cum humana voluntate, tanquàm cum causa particulari, & secunda, & efficacius movet, quantum in ipsa est, ad amorem, aut fugam quorundam objectorum per ordinem ad ultimum finem juxta doctrinam proximè traditam: ergo, nisi humana voluntas efficacius quoque feratur, majoremque conatum impendat in eadem objecta, vel fugienda, vel amplectenda, planè deficiet à munere suo, nec conformabitur cum regula sua, atque adeò recta non erit.

133. Confirmatur, & declaratur. Quò voluntas divina per modum imperii, seu legis, magis propendit in aliquod objectum, illudque strictius, ac severius injungit, eò objectum hujusmodi honestius est, honestate nimirum determinatè exacta, & necessaria ad ultimum finem, (& eadem est ratio quoad turpitudinem, de objecto, quod divina voluntas districtius averfatur, ac prohibet); quo nihil evidentius ex stabilito principio. At, quò objectum est turpius, vel honestius honestate prædicta, eò humana voluntas plurius illud facere debet, majorique conatu, atque diligentia moveri in illud, vel fugiendum, vel amplectendum; quod nemo opinor sanæ mentis negaverit; ergo, quò voluntas divina impensius fertur in aliquod objectum, eò quoque humana voluntas impensius debet, ac studiosius in idem objectum moveri. At major hæc divina voluntatis propensio in aliqua objecta

Ccc præ

præ aliis, evidens est ex proximè dictis. Evidens ergo est voluntatis humanæ major quoque necessitas, strictiorque obligatio, ad eadem objecta, vel fugienda, vel amplectenda. Nam humana voluntas agere ubique debet ad normam voluntatis divinæ, & juxta modum sibi ab eadem divina voluntate præscriptum. Denique, ut Apostolus loquitur, non ex arbitrio, aut libitu proprio, *Sed secundum mensuram regulæ, quæ mensus est nobis Deus.*

2. Ad Cor.
10.

134. Jam si voluntas hominis non pari conatu, ac studio debet ferri in objecta præcepta, vel prohibita, sed in æquali potius, & majori, aut minori, pro inæquali motione, & ductu voluntatis divinæ per modum primæ regulæ dirigentis, cui voluntas humana, ut recta sit, omnes actiones suas conformare tenetur: evidens etiam sit, non parem, & eandem diligentiam, & curam adhibendam, ubique esse, ut operans cognoscat veritatem de intrinseca malitia, vel honestate objecti, quod ex præscripto ejusdem voluntatis divinæ, vel fugere tenetur, vel amplecti.

Sua. to. 5. in
3. p. d. 4. l. 3.
n. 15.

135. Equidem, ut Eximius Suarius sapienter supponit, ac docet, tota obligatio hominis inquirendi, & sciendi legem Dei, & proprium ipsius objectum, nascitur immediatè ex illo principio notissimo, *In debito faciendi, intrinsecè includitur obligatio sciendi; quia nullus potest suas obligationes implere, nisi ipsas cognoscat, ut exploratum est.* Ex hoc autem principio evidenter etiam deducitur, quòd, ubi major fuerit, strictiorque obligatio faciendi, strictior quoque sit, & major obligatio inquirendi, sciendique malitiam, vel honestatem propriam objecti ipsius legis, seu voluntatis Dei, ut illud, vel fugiendo, vel amplectendo, suam quis voluntatem, & moralem operationem conformet cum eadem voluntate divina.

136. Nam quicumque judicio errat circa honestatem, aut malitiam

objecti, aberret voluntate necessum est ab ipsa voluntate divina, à qua nimirum tota desumitur objectorum malitia, vel honestas; non enim potest humana voluntas divinæ conformari voluntati, ipsamve per affectum, & amorem complecti, si aliud à divina voluntate repræsentetur ipsi per judicium sui intellectus, ut lumine rationis notum est. Ergo, quò magis homo satagere tenetur, majoremque conatum impendere, ut suæ voluntatis actionem conformet cum divina voluntate, eò etiam impensius debet inquirere ipsam voluntatem divinam per veram notitiam ipsius, proindeque studiosius, atque diligentius cavere omnem intellectus errorem circa divinam ipsam voluntatem, aut legem.

137. Pater igitur, regulam moralis honestatis (nempe judicium nostræ rationis, quo proximè ad agendum dirigimur) eandem esse in omni materia formaliter, & quoad substantiam, cum eandem ubique applicet, ac proponat regulam primam, videlicet divinam voluntatem, & legem: haud tamen idèò ubique usurpandam eodem modo sine ullo prorsus discrimine, aut respectu ad ipsam materiam, alioqui per hoc ipsum non rectè concordaret cum ipsa prima regula. Hæc utique, etsi eadem ubique sit, non tamen uno, & eodem modo regular in omni materia; sed ordinatissimè potius, & cum respectu debito ad finem ultimum, aliqua præ alijs objectis severius, ac districtius præscribit, vel fugienda, vel prosequenda.

138. Debet igitur homo regulæ suæ ductum, atque directionem sequendo, majori quoque propensione, ac studio, ad eadem objecta moveri, adeoque non eundem, sed majorem conatum, atque diligentiam præstare in eisdem objectis cognoscendis, per judicium videlicet firmitus, ac certius, adeoque ab omni falsitatis specie, errorisque periculo longius recedens: alias planè non erit

Bern. ferm.
49. in Cant.

erit rerum integer estimator, neque ordinatam dilectionem habebit, ut constat ex doctrina Augustini debitum dilectionis ordinem exponentis. Enimvero, *Quod veritas iudicat præponendum, id charius amplectendum ordo postulat charitatis, optimè Bernardus aiebat.*

ARTICULUS IV.

Concluditur ex hæcenus dictis decisso controversie propositæ sub terminis particularibus, quibus à nobis est instituta.

139. **P**arum adest, ut verear, ne cui fortè videamur multò longiores hic moras traxisse, quàm præsens difficultas postulare. Ut quid enim fuit opus doctrinam adeò certam adeò accuratè exponere, adeò fusè, ac exactè comprobare? Fateor otiosum foret, si alterius conditionis materiam tractarem. At verò, dum modernum confutamus Probabilissimum, vix quidquam ira certum nobis occurrat, ut non illud exactè demonstrare, latèque expendere necessum sit. Et verò precor te, candide Lector, quid non latè exponendum, quid non exactè ostendendum sit ei, qui totius sui moliminis unicum sibi scopum præfigat hanc unam veritatem ostendere, *Nemini licet agere ex vi alicujus artificii reflexi id, quod operans ipse agnoscat, ac fateatur, vel aequè verosimile, vel etiam sibi verosimilins esse, quod sit ne ipsa contra legem Dei illud sub pena eterne damnationis reprobantis, ac prohibentis?* Id vellemus seriò consideret, quisquis in hac, aut aliis controversiis, prolixitatis nos accusabit.

§. I.
In conficiendis igitur Ecclesie Sacramentis, in adhibendis corporum medicinis, in bellis, ac in aliis materiis consimilibus, non alia, sed eadem formaliter, & quoad substantiam agendi regula utendum est.

140. **I**D verò ex jam expositis, ac stabilitis principis adeò legitime, & immediatè sequitur, ut nova ulla probatione non egeat; est enim specialis, seu particularis assertio, quæ per eosdem terminos formales sub ratione communi acceptos continetur implicite in universali assertione, ex qua proinde infertur immediatè, ac legitime per distributivum descensum secundum tritam Dialecticæ regulam: haud secus, ac ex ista assertione generalissima, *omnis actio causa secunda dependet essentialiter ab unica, & eadem causa prima*, legitime concluditur particularis hæc, seu minus generalis assertio: *ergo omnis actio rationalis agentis non ab alia diversa, sed ab eadem prima causa dependet.*

141. Enimvero universa moralium actionum honestas duobus illis clauditur generalibus terminis, quos nobis Propheta præfixit, *Declina à malo, & fac bonum*, & Apostolus iterum, *Odientes malum, & adherentes bono*: ut scilicet semper, & ubique fugiamus malum omne morale, & ut faciamus omne bonum honestum ad nostri finis ultimi consecutionem necessarium. At nullum malum fugere, aut bonum amplecti tenemur, nisi quia per divinam voluntatem nobis, vel interdicitur, vel jubetur, cum nihil malum, aut bonum sit, nisi per respectum, & ordinem ad ipsam voluntatem divinam, tanquàm ad primam regulam totius honestatis, à qua tenemur nunquàm recedere.

142. Quæcunque ergo materia sit, in qua moraliter operamur, seu

magni scilicet, seu exigui momenti, seu Deum immediate, seu mediate tantum respiciat, seu imminet, seu non imminet, ex nostra actione proximo malum, spirituale, vel temporale, maximum, vel exiguum, irreparabile, vel reparabile, & si quam aliam cogitare velis, materia, hoc est, objecti, aut actionis, diversitatem: eadem semper, & ubique est regula prima moralis honestatis, videlicet divina voluntas, quam diligenter semper inquirere debemus, ut nostram illi conformemus actionem, alioqui non honeste, sed turpiter operaturi: nec aliquam potest subire ex varia, atque diversa conditione materiae diversitatem, aut variationem formaliter, & quoad substantiam. Ergo & regula proxima, ac immediata (nempe iudicium nostrae rationis, quo proximè ad agendum dirigimur), quae utique variari non potest, non variatâ regulâ primâ, quam nobis proponit, & applicat, eadem est in omni materia formaliter, & quoad substantiam. Hæc perspicue, & exactè ostensa à nobis sunt, fortè etiam prolixius, quàm oporteret. Sed verò nimium nobis nihil videatur, si rem tanti momenti fecerimus satis intelligi.

143. Igitur, quòd materia, circa quam agimus, sit tantæ gravitatis, quantæ meritò habetur valida administratio, aut constitutio Sacramentorum, tum propter propriam eorum dignitatem, cum propter gravissima mala, quæ ex irrita eorundem collatione animabus possunt accidere (quod idem est de belli iustitia, & alia quacumque materia): quòd, inquam, hæc materia magni momenti sit, & in qua humani iudicii error ingentia possit mala producere, quacunque tandem fide, seu intentione agas, eadem semper formaliter erit regula tuæ actionis directiva, scilicet rationis dictamen, quia eadem formaliter est regula prima moralis honestatis, quam per dictamen illud inquiris, & cui tuam in-

tendis actionem conformare.

144. Roga aliqui Sacramento-
rum ministrum verè pium, ac religiosum, cur tantopere invigilet in ipsis conficiendis, ne quem fortè errorem incurrat circa eorum legitimam, vel materiam, vel formam? Respondet incunctatè: quia ex eiusmodi errore fieret irritum Sacramentum. Rectè. Sed roga iterum, cur tanti facis, ne Sacramentum irritum fiat? Quoniam, inquit, id exigit urgentissimè & propria dignitas ipsius Sacramenti, & simul animarum permagna spiritualis, vel necessitas, vel utilitas. Urge adhuc: quid verò, quòd id exigit adeò urgeter, & Sacramenti dignitas, & utilitas animarum? Cur exigentiam istam tam sollicitè curas? Reponit tibi, quia, nisi sic curarem, gravissimum peccatum committerem, quod super omnia mala cavere debeo, cum sit ex suo genere malorum maximorum, scilicet malum morale præponderans omnibus malis. Optimè, ac prudenter per omnia.

145. Caterum quare tandem ab illo: cur illa incuria tua in eo Sacramenti defectu præcavendo, adeò foret mala moraliter, proindeque tam seriò, tamque diligenter cavenda? Nonne ad quæstionem istam obstupens, vix non demum iratus responderet, incuriam suam inde malam futuram, & futuram admodum malam, unde omnis actio, vel omisio mala moraliter, mala est, & ubique diligenter vitanda, nempe ex oppositione ad voluntatem Dei strictius, ac severius præcipientis oppositam diligentiam, & curam, quam voluntatem seriò, ac studiosè operans tenetur inquirere, ut nihil contra illam ex quocumque motivo aliquando, vel agat, vel omittat.

146. Vides ne totam malitiam actionis, seu (quod in idem redit) omissionis moralis, totamque obligationem illam cavendi, resolvi in hac materia, sicut in alia qualibet, in unicum, & idem principium, nimirum

nirum in divinam voluntatem, tanquam in primam honestatis regulam, quam, ut scopum primum, & ultimum primario, & ante omnia, respiciendum ubique nobis præfigere debeamus, adeo ut nihil agendum, vel omittendum sit, nisi quia ab eo scopo recedere nunquam debemus?

147. Finge alioqui, voluntatem divinam nihil prorsus curare, ne Sacramentum irritum fiat, nec quidquam nobis unquam præscripsisse, de ipsius defectu vitando. Porro id esse chimericum absolute, nemo ambigere potest. Caterum hac fictione mente concepta, neque defectus ille malus moraliter intelligitur, neque obligatio ulla ipsius præcavendi potest intelligi. Unde nanque malitia? Unde obligatio, si nulla superest regula honestatis, cui defectus ille repugnet, aut à qua deficiens recedat, cum illi se conformare deberet?

148. Nec verò nobis opponat quis illam subtilem, vel futilem potius quorundam Recetiorum distinctionem de peccato Theologico, & pure Philosophico, quorum prius repugnet voluntati, aut legi divinæ, posterius verò soli rationali naturæ, aut naturali ejusdem dictamini. Si quidem rationalis natura, aut dictamen ipsius naturale, nullo modo potest habere rationem primæ regulæ moris, neque ullam inducere obligationem in cōscientia ratione sui præcisè, sed unice quatenus applicat regulam honestatis primam, atque supremam, videlicet divinam voluntatem: aliàs humana ratio foret naturæ suæ, ac per se ipsam recta, utpotè nulli regulæ subordinata, adeoque foret prima regula moris, quod pareret esse evidenter falsum.

149. Quapropter, si fingatur actio, aut omissio deliberata repugnans soli rationali naturæ, aut dictamini ipsius naturali, illa verè non esset mala simpliciter, neque peccatum in linea moris, sed in linea physica tantum: foret, sicut defectus cir-

ca regulas artis, v. g., Rhetoricæ, vel Pictoriæ, qui improprie, & abusive solet appellari peccatum. Sanè malum morale ex propriis suis terminis præpoderat malis omnibus physicis, quod habere non potest, nisi ex oppositione ad regulam verè divinam infinitæ excellentiæ, & majestatis, prout urgebamus supra solide, ut autumo.

150. Patet ergo in materia de valore Sacramentorum non aliam, sed eandem regulam esse (videlicet divinam voluntatem), unde tota desumitur actionum, vel malitia, vel honestas, adeoque, unde tota descendit obligatio adhibendi diligentiam quàm maximam in omni defectu cavendo. Unde tandem concluditur, eandem quoque esse formaliter loquendo regulam secundariam, ac proximam, scilicet rationis judicium, per quod regula prima proponitur, & applicatur.

§. II.

Obvius scrupulus amovetur.

151. **A**T fortè quis scholæ rigori, pressiusque ipsius terminis nimium assuetus, obtrepat præstitutæ doctrinæ. Nonne, inquit, virtutes invicem ad se ipsas collatæ (& idem est de peccatis, ac vitiis) specificè differunt inter se, atque adeo formaliter, & essentialiter? Quid in Theologia certius? Nihil planè. Ergo & ipsarum virtutum, actus diversam habent honestatem, moralem, pariterque peccata diversam turpitudinem, ac malitiam, & quidem substantialem, atque formalem. At honestas formaliter, substantialiterque diversa (quod idem per oppositum de malitia dicendum) desumi nequit per respectum ad regulam, quæ verè diversa non sit substantialiter, ac formaliter, ut patet ex eodem nostro discursu. Falsum igitur est principium, quod adstruximus, nimirum regulam morali-

ho-

Sup. a. 2. §. 4.

honestatis unicam esse in omni materia, eandemque formaliter, ac substantialiter, neque variari aliquando posse pro materia, aut objecti diversitate.

152. Videatur fortè alicui obiectio ista magni momenti. Sed nihil magis frivolum, aut importunum pro doctrina, quam dedimus, labe factanda.

Nam virtutes inter se differre, specificè, atque formaliter (quod est in Theologia certissimū) nihil aliud significat apud Theologos, quàm unamquāque earum respicere per se materiam specialem, atque determinatam, quæ, prout magis, aut minùs, conducit ad ultimum finem, majorem arguit in ipsa virtute, & in actibus ejus, minoremve honestatem. Id verò quid ad regulam moralem honestatis in sensu, quo negavimus, variandam?

Arist. 2
Physic. text.
89.

S. Tho. 1. 2.
q. 4. 2. 4.
corp.

153. Profectò tota bonitas, & honestas virtutum desumitur ex ordine, quem unaquæque ipsarum proximè, vel remotè, mediatè, aut immediatè, dicit ad finem ultimum, qui, ut sæpè est dictum, ostensumque, & passim ex Philosopho tradit Doctor Angelicus, primum principium est in agibilibus, causans scilicet per modum fundamenti, & universalis mensuræ, totam nostrorum actuum moralem honestatem. Utique generaliter loquendo verissimum, ac certissimum est, quod ipse S. Doctor absolutissimè pronuntiavit, *Rectitudo voluntatis est propter debitum ordinem ad finem ultimum*. Undè nulla in virtutibus rectitudo, aut honestas, seu minima, seu maxima, reperitur, quæ ex hoc uno principio non derivetur, cum tota rectitudo virtutum sit constituere voluntatem rectam, hoc est, benè dispositam, ordinatamque ad finem ultimum.

154. Quod igitur unaquæque virtutum propriam, ac specialem honestatem præferat, penes quam differt à cæteris omnibus, solùm significat specialem respectum, quem

ad finem ultimum dicit; quatenùs per se respicit præ cunctis aliis specialem quandam materiam, & penes specialem ipsius habitudinem ad eundem ultimum finem, pro cuius nempe consecutione alia objecta præ aliis sunt magis necessaria, vel conducentia, juxta doctrinam superiùs traditam.

155. Verùm, quia finis ultimus, etsi verè mensuret honestatem actuum moralium, propriè tamen non regulat (ut supra animadvertimus), nisi ut nobis propositus per voluntatem Dei, quæ solùm habet rationem veræ regulæ, per quam ipse, ut supremus Legisfer noster, ut sapientissimus Gubernator, verè nos movere, dirigit, & illuminat, viam nobis præscribens, & manifestans, quæ semper incedentes mediis virtutum actibus, nec declinando ad dexteram, vel sinistram, ad ipsum tandem Deum sine fine videndum, & amandum, ut nostrum finem ultimum, pervenire possimus: idè nostrarum omnium actionum tota rectitudo, & honestas formaliter, ac propriè desumitur ex respectu, & conformitate ad ipsam voluntatem divinam, ut propositam nobis, & applicatam per dictamen nostræ rationis rectum, idè, conforme eidem voluntati divinæ, ut primæ regulæ moralis honestatis; neque enim potest ulla in nostris actibus honestas inveniri, quæ ab hoc unico fonte non dimanet, sicut nec ulla bonitas, aut perfectio in creaturis reperiri potest, quæ non sit à divina Omnipotentia, tanquam à principio efficienti, & causâ rerum omnium universali.

156. Audi, scholastice, communem, ac cælestem Theologicæ scholæ Magistrum, qui, cum universaliter statuisse, tunc in aliquo actu peccatum inveniri, *Cum non habet debitum ordinem ad finem... debitus autem ordo ad finem secundum aliquam regulam mensuratur &c.* subjungit: *In his verò, quæ aguntur per voluntatem, regula proxima est ratio hu-*

D. Tho. 1.
2. q. 21. 2. 1.
corp.

humana, regula autem suprema est lex aeterna: quandoque ergo actus hominis procedit in finem secundum ordinem rationis, & legis aeternae, tunc actus est rectus: quando autem ab hac rectitudine obliquatur, tunc dicitur peccatum. Manifestum est autem ex praemissis, quod omnis actus voluntarius est malus per hoc quod recedit ab ordine rationis, & legis aeternae, & omnis actus bonus concordat rationi, & legi aeternae. Unde sequitur, quod actus humanus, ex hoc quod est bonus, vel malus, habeat rationem rectitudinis, vel peccati. Ecce Doctor Angelicus totam constituit nostrorum actuum moralem bonitatem, aut malitiam, in habitudine ad finem ultimum per accessum, aut per recessum.

157. Instans: ex hac doctrina S. Doctoris solum habetur, bonitatem in genere desumi ex ordine, ac conformitate ad primam regulam, quod nemo in dubium vertit: quod verò bonitas specialis, penes quam unus actus differt specie ab alio, desumatur ex eo ordine, S. Thomas non docet, neque verum videtur; quia non possunt actus differre per respectum communem ad eandem omnino regulam, ut videtur ex terminis manifestum: ergo differunt unice per respectum particularem, quem unusquisque actus dicit ad suum peculiarem objectum, ut specie diversum ab omni alio.

158. At frustra niteris vocibus ludens. Siquidem D. Thomas aperte docet, bonitatem actus moralis totam consistere in habitudine, & tendentia ad ultimum finem secundum directionem legis aeternae, & per conformitatem ad ipsam. Nulla ergo in aliquo actu moralis bonitas invenitur, quae ab hoc principio non derivetur, quaecunque tandem sit in se ipsa, scilicet maior, aut minor, huius, vel illius rationis: Quia in omnibus regulatis, ac mensuratis (ait idem S. Doctor) bonum consideratur, per hoc quod aliquid propriam regulam attingit.

159. Quod verò bonitas unus actus sit specialis, & ab alia diversa, nihil aliud significat, ut dicebamus, quam specialem ordinem objecti seu materiae, & consequenter actus eandem respicientis, ad ipsum finem ultimum, adeoque ad legem, seu voluntatem Dei, quatenus immediatius, ac remotius tanquam quid magis, aut minus necessarium, & exigatur ab ipso fine, & a lege divina praescribatur.

160. Jam, quod aliquis actus, & objectum ipsius, respiciat specialiter finem ultimum, fitque, magis vel minus, ad ipsum assequendum, vel conducens per se, vel necessarium, ex quo magis, aut minus bonum evadit, nihil penitus obstat, quo minus totam quantam bonitatem habuerit, participet ad eodem fine, tanquam à suprema mensura, & ab eadem voluntate divina, tanquam à prima, & suprema regula totius bonitatis moralis, qua videlicet regula non intellecta, nulla moralis bonitas in actu, aut in objecto, possit intelligi. Nam Ea, quae sunt ad finem (ait D. Thomas) non dicuntur bona, nisi in ordine ad finem: quare nec specialiter bona dicuntur, nisi ex speciali habitudine, qua respiciunt eundem finem.

D. Tho. 2.
2. q. 23. a. 7.
corp.

161. Utique objecta omnia creata, licet habeant inter se ordinem, & unum referatur ad aliud, tanquam ad finem immediatum, ac proximum, omnia tamen sunt media relatè ad finem ultimum, à quo proinde cuncta participant totam bonitatem, quam habent, tanquam à primo, & unico bonitatis principio; neque enim haberent ullam, vel minimam, bonitatem moralem, si ad finem ultimum non ordinarentur, vel mediatè, vel immediatè.

162. Patet igitur, totam objectorum, & actionum moralium bonitatem (eadem ratio est per ordinem inversum de malitia morali) cujuscunque rationis, & in quacunque specie sit constituta, ab unico, & co-

D. Tho. 2.
2. q. 17. a. 1.
corp.

& eodem principio derivari, nimirum ab eodem ultimo fine, tanquam à fundamento, supremaque mensura; à voluntate verò divina, tanquam à prima, & unica regula totius bonitatis moralis. Eadem ergo, & unica est in qualibet materia, sive specie virtutis, regula prima moralis honestatis, à qua descendit tota obligatio, vel exercendi actus earundem virtutum, vel actus contrarios vitandi.

163. Denique, ut eximamus omnem scrupulum, si quis insistat, voluntatem divinam, ut regulantem, actiones morales, adeò per se diversas, non posse non contrahere diversitatem aliquam, aut distinctionem, saltem rationis, ut còmuniter Theologi loquuntur de providentia, aut scientia Dei: si id, inquam, quis contendat, inutili dissidio non immorabor.

164. Licet ergo, si placet, regulam primam, hoc est, divinam voluntatem, aut legem, partiri in plures veluti subjectivas, & actuales ejusdem partes, quarum qualibet per rationem differat quodammodò ab aliis, ut dici solet de providentia. Id verò prorsus impertinenter ad nostrum institutum se habet, quandoquidem verissimum semper est, nullam in actibus, aut objectis reperiri malitiam, aut bonitatem, quæ tota non descendat à voluntate Dei, tanquam à prima regula moralis honestatis, quod nos unicè intendimus, & ad nostrum propositum unicè facit; quidquid sit, utrum eadem voluntas Dei ex respectu ad materiam specialem, quam regulat, dicenda sit differre quodammodò, nimirum per rationem à se ipsa, ut regulante materiam aliam, de quo profectò nihil curamus.

165. Id utique probabit ut summum, ex variatione propria, & diversitate materiæ, refundi in ipsam regulam diversitatem quandam, veluti accidentalem, ac materialem; semper tamen manebit, regulam honestatis moralis unam esse, & eadem

in qualibet materia formaliter, & quoad substantiam, nimirum voluntatem divinam, à qua tota descendat obligatio, vel fugiendi, vel amplectendi quodlibet objectum morale.

166. Maneat ergo, in materia Sacramentorum, sicut in alia quavis materia, non aliam, sed eandem regulam esse, cui actiones nostras conformare debeamus, & propter quam eorundem defectus magna cum diligentia, & speciali sollicitudine, præcavere semper teneamur.

167. Unde tandem concluditur (juxta ea, quæ dicta, ac demonstrata manent), eandem quoque esse regulam formalem, ac proximam, id est, judicium nostræ rationis, per quod regula prima proponitur, & applicatur. Utrique judicium hujusmodi, eam non tam regula simpliciter sit, quam regulatio ipsa, sive applicatio regulæ primæ simpliciter, & propriè regulantis, nullam habere potest rectitudinem, nisi per commensurationem, & conformitatem cum ipsa, nimirum cum divina voluntate; quandoquidem hæc est prima regula, à qua etiam humana ratio regulanda est, ut inquit D. Thomas, quod apud omnes verè principium est.

D. Tho.
ubi inquit
a. 6. corp.

§. III.

Et si sit eadem agendi regula in materia Sacramentorum, ac in alia quavis materia, ejusdem tamen regula rectitudo, & conformitas cum prima regula, non pari diligentia, ac studio, sed majori, ac vigilantiori, in hac materia querenda est, quam in pluribus aliis per se loquendo.

168. **R**ectitudinem regulæ, nimirum secundariæ, id est veritatem dictaminis, seu judicii nostræ rationis, de valore Sacramentorum, majori diligentia quæri debere, nihil est aliud, quam judicium ipsum debere certius, ac immobilius esse, per quod scilicet intellectus cum majori adhæensione, & firmitate veritatis

ta-

ratem illam enuntiet, adeoque cum minori deceptionis formidine, longiusque constitutus ab omni periculo erroris.

¶ 169. Hæc assertio ex principio stabilito evidens quoque est, nec nisi brevi indiget terminorum explicatione.

Enim verò, ubi prima regula, videlicet divina voluntas, fortius, ac efficacius movet, & obligat ad aliquod objectum speciale, vel fugiendum, vel amplectendum, majori quoque diligentia, ac studio, objectum illud ab operante, vel amplectendum est, vel cavendum, adeoque diligentius vitandus est error circa idem objectum, per quem nimirum operans aberraret ab ipsa voluntate divina, cui in sua operatione conformari tenetur: voluntati quippe divinæ severius, ac strictius jubenti, vel prohibenti aliquod objectum, atque adeo efficacius de se moventi ad illud amplectendum, vel fugiendum, non se operans conformaret, nisi majori studio, atque diligentia curaret illud ipsum objectum fugere, vel amplecti, proindeque diligentius cavere falsitatem sui iudicii, seu deceptionem circa idem objectum.

¶ 170. Illud verò iudicium, cuius falsitas diligentiori studio caveretur, & per quod operans longius recedit ab omni deceptionis periculo, nequit non esse certius, ac firmitus, ut vel ex terminorum acceptione liquescit. Hæc, & de se perspicua, & a nobis sunt jam ostensa.

¶ 171. At voluntas divina severius procul dubio, multoque strictius præcipit ratam, validamque Sacramentorum administrationem, & prohibet eorum collationem invalidam, quam alia plura objecta jubeat, aut vetet, ut omnes merito supponunt, ac docent, & manifestè constat ex doctrina data, ac expensa; tum quoniam Sacramenta sunt ritus sacratissimi, atque gravissimi, ab ipso Deo immediatè instituti, valde proximè,

ac maximè conducentes ad honorem, & cultum divinæ majestatis; tum quia in eis, & per ea Deus ipse operatur specialissimè, ut causa principalis, & peculiaris auctor ipsorum, effectus nobilissimos, ac perfectissimos, nimirum gratiam sanctificantem, charitatem, & reliquas supernaturales virtutes, quæ *Maxima*, & *pretiosa* dona sunt, ut loquitur Apostolus Petrus, & quibus bonitatè immensam, & charitatem suam maximè ostendit: hos verò Dei effectus nobilissimos adeo specialiter ab ipso intentos frustraret, quisquis suam, vel malitiâ, vel negligentia, aliquod Sacramentum faceret irritum; tum demum quia privaret suscipientem, donis illis pretiosis, & inestimabilibus, quibus posset ad Deum maximè accedere.

¶ 172. Voluntas autem Dei sapientissima ordinatissimè cuncta disponens, adeo præcipua objecta, adeoque proximè conducentia ad finem, quem tam ardentè intendit, & amat, non potest non respicere, & amplecti specialissima quadam propensione, proindeque non potest speciali efficacia non movere creaturam, quam dirigit ad ipsum finem, ad eadem objecta amplectenda, eorumque frustrationem vitandam. Debuit igitur Deus hominibus præcipere ratam, atque legitimam Sacramentorum administrationem, adeoque prohibere irritam, ac frustraneam collationem eorum, multo strictius, atque severius, quam alia objecta minus principalia absolute præcipiat, vel prohibeat. Ergo & homines debent cavere omnem errorem, seu falsitatem sui iudicii, majori diligentia, ac studio, in hac, quam in aliis materiis. Ergo quævere debent de veritate iudicium magis firmum, ac certum; aliâ non sequeretur directionem regulæ primæ, nec eidem se conformarent, contra quam semper facere tenentur.

¶ 173. Patet ergo, dum agitur de valida, aut invalida Sacramenti ali-

D d d cu-

cujus collatione, licet formaliter, & quoad substantiam non alia sit, sed eadem regula agendi, ac in alia quavis materia, videlicet iudicium rationis non aliam, sed eandem regulam primam applicans, & proponens, nimirum voluntatem divinam; majori tamen diligentia, ac studio, teneri nos curare rectitudinem ejus, hoc est, iudicii nostri, quo ad agendum dirigimur, veritatem, per quam concordet regulæ primæ.

174. Atqui iudicium, cuius veritatem diligentius investigamus, oppositum errorem vigilantius cavendo, est iudicium certius, ac firmius, per quod scilicet intellectus longius recedit à periculo errandi, adeoque tutius, & impavidius, obiectum suum amplectendum proponit. Ergo iudicium, quo ad agendum dirigimur in materia Sacramentorum (& idem est de aliis similis, aut æqualis momenti) debet per se loquendo firmitus, ac certius esse, quam debeat esse in aliis minoris gravitatis materiis.

175. Unde tandem concluditur utraque pars resolutionis nostræ, nimirum regulam secundariam agendi (id est, iudicium nostræ rationis, quo ad agendum dirigimur mediata, aut immediata) unam esse, & eandem substantialiter, ac veluti formaliter loquendo, generaliter in quacunque materia, atque adeo in materia, de qua tractamus; haud tamen in eadem, & in aliis similibus, usurpandam eodem modo, sed cum majori potius sollicitudine de rectitudine ipsius regulæ, seu, quod eodem redit, de veritate talis iudicii, quod proinde per se loquendo debet esse certius, ac firmius.

176. Dixi iudicii, quo ad agendum dirigimur mediata, aut immediata: quia nihil hic solliciti sumus, an iudicium, per quod sententiam ferimus de valore alicujus Sacramenti, regulet immediatè nostram actionem, qua ad usum talis Sacramenti procedimus, an mediata duntaxat,

quatenus per se fundat aliud iudicium immediatum, ac practicum de honestate ejusdem actionis, de quo modo differere abs re foret; utrunlibet nanque dicatur, nihil facit ad rem præsentem: nam, vel iudicium immediatum, ac practicum, si fortè sit distinctum, & resultans ex illo, certius esse non potest, quam iudicium præcedens, ex quo resultat, unde eadem est ratio de utroque: vel quamvis certius esset, certitudo tamen ipsius ita dependet à certitudine iudicii præcedentis, atque fundantis, ut nullo modo possit subsistere, nisi iudicium ipsum præcedens sit etiam certius per se loquendo in hac, quam in aliis materiis, ut clarius adhuc fiet ex his, quæ subiciemus.

Verum non quiesces adhuc, sed in re tanti ponderis, tui sollicitus cuperes opinor scire.

ARTICULUS V.

Quanta esse debeat certitudo iudicii de valore Sacramentorum, ut honestè quis agat in illis consuecendis, aut conferendis?

177. **Q**uæstionem moves sanè difficilem, & plusquam mediocriter lubricam; cuius tamen resolutione nos minime indigemus ad propositum nostrum, ut ex hoc loco scilicet, doctrinæ nostræ concludamus legitimè veritatem, atque constantiam, pariterque moderni Probabilissimi inconsequentiam, & falsitatem; id, quod ex infra dicendis, ubi utrumque præstabimus, palam erit. Sed quia quæstio non modò non est inutilis, sed magni potius absolutè momenti, quæque possit haud parùm ad praxim deservire, insuperque ad doctrinæ traditæ, atque tradendæ faciliorem intelligentiam; & in hoc etiam morem Lectori nostro gerere non gravabimur, cui valdè nos obnoxios factemur, si nostrum opus legere non contemnat, dummodò à nobis majora

jora non flagitet, quàm præstare possimus pro nostra tenuitate. Parcè itaque, & cautè per varias assertiones proferemus judicium nostrum sapientiorum judicio, & correctioni ingenuo candore subjectum.

§. I.

Sapius, immò plerumque, licitum est uti judicio non absolute certo, sed pure, verè tamen probabili, hoc est, in sensu vera sententia.

178. **P**rimò igitur mihi certum omnino est, nimis errare, Lydium Lapidarium, dum fidenter contendit, nunquam licere uti judicio aliquo opinativo de valore alicujus Sacramenti, quantumvis verè probabile sit, hoc est, conceptum juxta principia nostra, ipse namque supponit, & tanquam exploratum propugnat, memoratum judicium semper in hac materia sine exceptione ulla, extra casum necessitatis, debere esse penitus certum absoluta, & perfecta certitudine, quæ nimirum excludat à judicante omnem deceptionis formidinem.

179. Immò verò supponit solitâ confidentiâ suâ, oppositum esse damnatum, & ex hac damnatione evidenter, ut ipse jactat, sententiam nostram instat, & urget: nam vel spontè fateri tenemur discrimen præsentis materiæ, adeoque nostri argumenti fallaciam; vel tenemur asserere universaliter, in nulla materia licere uti judicio aliquo directo de actionis honestate, quod sit purè probabile, immò etiam probabilissimum, sicuti non licere in præsentí materia constar ex Pontificia definitione; quod tamen est apertè contra aliud Decretum Pontificium, nempe Alexandri VIII. damnantis, inquit, hanc propositionem contra Antiprobabilitas, *Non licet sequi opinionem, vel inter probabiles probabilissimam*. Ita frequenter inclytus Lapidarius intrepidissimè more suo.

Verùm hæc omnia palàm ostendunt, quantam præcipitatio, & inconsideratio, tribuat hominibus facilitatem dicendi. Nam assertionem nostram esse evidentem, & quæ a nullo cordato Theologo, vel non Theologo, possit, vel in dubiū adduci, demonstratu sit quàm facillimum.

180. Alioqui Lapidarium rogemus, an Confessarius licitè poenitentem absolvat, qui præbet signa ex se sufficienter doloris expressiva, suppositis ceteris omnibus ad Sacramenti valorem requisitis? Non opinor negabit. Sed rogo iterum, judicium Confessarii de existentia veri doloris, adeoque de valore Sacramenti, est ne absolute certo, & omnino infallibile, ita ut omne periculum deceptionis, omnemque timorem excludat? Nemo non stultus affirmet; nisi fortassè Lapidarius voluerit, ut nunquam Confessarius licitè possit, saltem nisi specialis urgeat necessitas, Sacramentalem absolutionem impendere, quin prius certam habeat revelationem, aut lucem aliquam supernaturalem, quæ clarè intueatur cor poenitentis. Videat hic novus iste Magister, quid sibi tandem optandum sit, si nolit adhuc assertionem suam apertè falsam, & absurdam fateri.

181. Quidquid autem ei libeat, nobis profectò licet evidenter concludere, ad usum licitum Sacramenti apprimè hominibus necessari, & maxime omnium frequentis, sufficere judicium opinativum de ipsius Sacramenti valore, modò sit verè prudens, atque probabile, neque requiri judicium certum absoluta, ac perfecta certitudine, quæ scilicet formidinem omnem, omneque expellat deceptionis periculum.

Omitto hîc, quod nonnumquam audiavi de possessione stante in hac hypothesi pro poenitente contra Sacramentum; neque enim ineptias omnes curare debemus, aut possumus, nisi nos quoque ineptire velimus.

Ddd 2 Præ-

182. Præterea, ut Parochus, aut alius quivis, licitè conferat Sacramentum Baptismatis, sufficit testimonium parentis, vel alterius personæ fide dignæ affirmantis, infantem non esse baptizatum, ut satis clarè colligi videtur ex cap. *Parvulos* dist. 4. de Consecrat.; quis enim amplius exigit per se loquendo? At testimonium istud fallere multipliciter potest ex errore, ex scrupulo, ex malitia, aut ex ignorantia testantis, ut facilè omnes concedent. En iudicium Ministri de valore Baptismatis conferendi nititur fundamento absolutè fallibili, adeoque ut summum potest esse probabile, non verò certum absolutè, & simpliciter. Et tamen nemo prudens, ut arbitror, Ministrum baptizantem ex præfato iudicio irreverentiæ, temeritatis, alicujus culpæ rerum pronuntiet.

183. Sed quoniam de Baptismo sermo incidit, ascendamus gradatim per Sacramenta reliqua.

Unde precor Episcopus evidenter sciet, Chrisma, quo utitur in Confirmatione, & à quo valor Sacramenti dependet, esse purum re ipsa, & incorruptum? Quis non videat, contingere multipliciter posse, ut re verà Chrisma non sit? Quid Lapidarius hic? Appellabit fortasse ad possessionem stantem pro ampulla.

184. De Sacramento Poenitentiae jam diximus, & possemus ulterius innumeros casus asserre, in quibus Confessarii iudicium circa valorem ejus sit inculpatè falsum ob occultum defectum, vel poenitentis, vel Confessarii ipsius, nisi otiosum id esset, cum facilè cuique se offerant.

185. Item in divinisissimo Sacramento Eucharistiæ conficiendo non ne possunt contingere plures defectus, & substantiales quidem, vel ex parte materiæ, vel ex parte Ministri, quos tamen hic moraliter, nec cognoscere potest, nec cavere, & quorum proinde periculum haud imprudenter possit timere? An prop-

terea procedere licitè, ac prudenter non poterit ad coniciendum tremendum illud, ac venerabile Sacramentum? Sanè, si non id liceat, Sacerdotes non homines, sed Angelos duntaxat, ordinare Christus debuisset. At Sacerdotes homines naturæ sunt, licet deberent gratiâ Angeli quodammodò fieri. Tantundem facile cogitari potest in tribus reliquis Sacramentis, ut non sit nobis opus sigillatim ire per omnia.

186. Verùm quid immorer? Audeo, fidenter quidem, sed neque temerè pronuntiare, rarò, seu potius nunquam omninò, absolutè fieri posse (moraliter, ac per se loquendo, de providentia scilicet ordinaria) ut alicujus Sacramenti minister in eo conficiendo, seu conferendo, utatur absoluto iudicio de ipsius Sacramenti valore, quod omne deceptionis periculum, omnèque timorem excludat, adeoque, quod sit certum absolutè, constitutum videlicet ultra sphaeram iudicii opinativi; quod ex discursu proximè facto satis evidenter apparet.

187. Et verò quoties valor Sacramenti pendet (quod plerumque contingit) ab intentione propria subiecti recipientis, vel ex hoc uno capite conferentis iudicium evadit absolutè fallibile; unde etenim Sacramenti minister citrà specialem revelationem Dei poterit evidenter scire, hominem accedentem ad illud esse pium, atque sincerum, & non re verà fictum, & impium, qui nempe non recipere, sed fingere, atque irridere Sacramentum intendat? Utique externa signa, quæcunque sint, manifestantia cordis affectum, poterunt intellectum movere ad assensum illius opinativum prudentem quidem, atque probabilem: at quòd movere debeant ad evidentem, & absolutè certum, nemo prudens credat.

188. En igitur, quot modis iudicium de valore Sacramenti sit obnoxium errori; cujus tamen periculum

lum non impediatur licitam, ac prudentem administrationem ipsius. Adeo verus est Lapidarius in sua propugnanda assertione, quam dicit definitam ab Ecclesia, adeoque felix ejus conatus in nostra oppugnanda sententia.

189. Igitur, quidquid ipse loquatur, concludamus indubitanter, plerumque, aut potius semper esse licitum in administratione Sacramentorum uti judicio de ipsorum valore verè quidem probabili, atque prudenti, sed & simpliciter opinativo, quodque ex se non sufficiat ad depellendam omnem omnino deceptionis formidinem. Quid ni verò? Profectò majorem certitudinem, quàm imperfectam, etiam in Sanctis Sacramentis tractandis, aut cautiorē prudentiam, quàm humanam, non exigit ab hominibus Deus.

190. Nam, cum Sacramenta, licet rebus physicis consent, sint tamen quædam moralia composita, quorum constitutionem essentialē ingrediantur necesse est plures quoque actiones humanæ, & quidem singulares, internæ, ac individua, quæ de se incertæ sunt, & contingentes, quæque ab hominibus cognosci non possint, nisi per conjecturas absolute fallibiles, vix certè, aut ne vix quidem, fieri potest, ut de Sacramenti existentia practica, individua, ac reali, majorem certitudinem habeamus, quàm moralem, & imperfectam, propriam scilicet judicii opinativi, verè quidem probabilis, ac prudentis, sed tamen absolute fallibilis, atque adeo aliquatenus formidolosi.

191. Ridet hic Lapidarius, quia ridiculum putat, judicium absolute formidolosum, & simpliciter non infallibile, quale judicium omne opinativum est, dicere moraliter certum. At judicio non cerro, sed probabili tantum, licitum esse uti in collatione Sacramentorum, nemo Catholicus audeat affirmare, cum hic sit procul dubio primus articulus

ab Innocentio XI. damnatus; quid enim ille agebat, nisi *non esse illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiori*? Immo nec ita amplè Auctores ejus id asseriebant, cum in ipsa sua assertione distinctè, & expressè caverent, ne praxi talis opinionis probabilis obviaret *lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi*. Et tamen eorum assertio cum hac restrictione damnatur. Quid ergo fiet de assertione nostra universalī, & illimitatā?

192. Sed risus, & discursus Lapidarii contemnendus est, ac ridendus, & Lapidarius ipse increpandus, aut certè miserandus est, qui rem non modò apud sapientes certam, verum & obviam, atque vulgarem, non solum falsam, sed ridiculam censeat.

Nam quid notius, atque vulgarius, quàm practica judicia prudentum de rebus agilibus, ac moralibus, concepta ex conjecturis fallibilibus, adeoque opinativa, & incerta simpliciter, passim ab Aristotele, D. Thoma, & à cunctis aliis sapientibus ethicæ doctrinæ Magistris, appellari certa moraliter, id est, non absolutà, sed imperfectà quadam certitudine, quæ propria est materiæ moralis? Hoc planè notius est quàm ut ostendi seriò deberet. Ostendetur attamen postea ad pudorem ridentis Lapidarii. Sensus item articuli damnati planum, atque sincerum, mox eliciemus, qui tamen Recentioribus benignis, neque benignus sit, neque jucundus. Nunc in resolutione institutæ quæstionis procedamus.

§. II.

Eniti tamen quàm maxime debemus ad veram certitudinem memorati judicii, quantum humano modo fieri possit, & quidem propensiori conamine in hac, quàm in aliis materiis.

193. **H**anc assertionem facile omnes dabunt. Ea verò non

non pugnat cum præcedenti, sed optime congruit eidem.

Enim verò iudicium de valore absoluto Sacramentorum, quo regulentur homines mediata, aut immediata, in ipsis conficiendis, aut conferendis, propterea certum esse absolura, & perfecta certitudine, neutiquam debere posuimus, quia, licet id exigere per se videatur maximum materiæ momentum, & dignitas ipsorum Sacramentorum, excedit tamen modum, facultatem, & conditionem humanæ prudentiæ, cum vix, aut nunquam fieri possit, quacunque adhibita diligentia, ut omne omnino deceptionis periculum sic ab aliquo homine præcaveatur, ut de veritate iudicii, quo Sacramentum iudicat validum absolute futurum, prudenter formidare non possit. Deus verò non exigit ab hominibus, quod supra facultatem moralem, & conditionem humanam est.

194. Caterum quia humani iudicii imperfecta, & moralis certitudo ad prudenter agendum ubique necessaria, indivisibile quid non est, sed quamdam etiam admittit latitudinem, quatenus per maiorem conatum, vigilantiorumque diligentiam adhibitam ab operante in veritate quaerenda, & invenienda, quanvis moraliter, ac per se loquendo ad absolutam iudicii certitudinem pertinere intellectus non valeat, potest tamen acquirere maiorem quandam securitatem, vi cuius intrepidiùs, ac firmiùs adhæreat objecto proposito, longiùsque constituatur ab erroris periculo: ideò, dum agitur de Sacramento aliquo validè administrando, vel conficiendo, plusquam communi studio, immò valde speciali sollicitudine, enitendum omnino est quàm maximam possimus certitudinem, securitatemque comparare de absoluto ejusdem valore; id namque per se exigit ipsa materiæ gravitas, vel, ut aptius loquamur, obligatio, qua obstringimur erga Deum, & ejus voluntatem, quam profecto ne-

quaquam adæquaremus, si ad objectum majoris propensionis divinæ propensius quoque non moveremur, juxta doctrinam superius traditam.

195. Sanè, quod aliquod Sacramentum fiat re ipsa invalidum, ingentia procul dubio, & maximè specialia mala producit. Igitur ejus eventus periculum magni à nobis momenti censi debet. Ergo magnam debemus curam impendere eidem removendo, ac præcavendo. Utrique juxta veræ prudentiæ leges, *ubi periculum maius intenditur, ibi procul dubio est plenius consulendum*, ut habetur in Jure; quæ est regula certissima, ac prudentissima, ipso rationis lumine nota.

196. Hinc consequenter dicimus: ubi de verâ materia, forma, aut aliquo quocunque requisito essentiali, ex quo dependet veritas, ac valor Sacramenti, cognitionem vel certam absolute, vel propius accedentem ad certitudinē absolutam, aut habemus, aut possumus, moraliter loquendo, comparare, non licet nobis uti cognitione, aut iudicio minùs certo. Quare, si sit ad manus, vel habere facile possem materiam citra omne dubium legitimam, peccarem procul dubio, si adhiberem materiam minùs certam, quamvis esset valde probabilis; quia in re tanti momenti voluntariè subire aliquod, vel exiguum, deceptionis periculum, nequit non esse contra prudentiam.

197. Porro, licet realis Sacramenti existentia, & valor absolutus ipsius, pendeat non ab hoc tantum, vel ab illo constitutivo, sed ab omnibus potiùs simul acceptis; quia tamen ita pendet ab omnibus, ut etiam à singulis pendeat, ideò teneor de singulis comparare, quam possim certitudinem maximam; nam certitudo, aut incertitudo cujuslibet constitutivi necessariò refūdatur in compositum, atque adeò non potest istius existentia certa esse, si vel unius constitutivi existentia incerta sit, ut facile Philosophia demonstrat.

Fa.

Cap. 3. de
Electian. 6.

198. Eadem igitur diligentiam curare debeo veram, atque realem, cujuslibet constitutivi, aut essentialis requisiti, existentiam, qua teneor procurare Sacramenti alicujus absolutam, & veram constitutionem. Immo, quanvis non possim de absoluto valore Sacramenti perfectam certitudinem comparare, quippe valor ipsius absolutus pendet ab omnibus constitutivis, de quorum singulis certus esse non possim, nisi ut summum moraliter, ac imperfecte; non tamen ideo prætermittere debeo, quam maximam potuero, certitudinem de quolibet eorum sigillatim acquirere, ut minimo, quam possim, frustrationis periculo Sacramentum ipsum exponam, licet ab omni prorsus raro, vel nunquam, absolute cavere possim, ut proximè demonstratum est.

199. Dicis: hæc ex doctrina superius data per nimis evidentem, consequentiam deduci: quin immo per se ipsa videri tibi penitus certa, & quæ negari possint à nemine; quis enim nesciat, ex lege subjectionis, & veræ charitatis erga Deum, debere nos, etiam universaliter, & in quacunque omnino materia, quam maximam possimus (moraliter loquendo) diligentiam cavere omne, vel exiguum periculum violandi legem ipsius Dei, adeoque quam, maximè eniti ad habendam notitiam certam de nostræ operationis honestate, seu, quod eodem redit, conformitate cum ipsa lege, sive voluntate divina? Hanc item diligentiam multò majorem, ac propensorem esse debere in materia, de qua differimus, utpotè multò majoris momenti. De his utique non ambigere. Sed scire te cupere certam, ac definitam, in materia saltem præsentī, hujus diligentia mensuram, infra quam licitè non agamus, seu quam non implendo peccemus.

200. Teneo te. Probè scio, quid optes. Sed illud planè optas, quod à me obtinere non possis: immo ne-

scio, an ab homine mortali, siquidem loquatur ex homine; non enim videtur humanum, &, ut illud Poeticum tibi objiciam, *Non est mortale, quod optas*.

Sanè me prudentiorem, atque doctiorem nullo negotio invenias, certus sum. At, qui in eo, quod optas, plenè tibi aliquando satisficiat, an aliquem invenias, plurimum ambigo: quin nullum te inventurum, vix non sum certus. Tantum abest, ut tibi id de me ipso spondere præsumam. Cæterum, quia, quod optas, plenè tibi præstare minimè possum, non propterea, quod possum, quantuluncunque id sit, præstare nõ debeo.

201. Igitur ultra dicta, quædam alia adnotare non prætermittam, quibus, si ad optatum scopum pertingere omnino non possis, ad ipsum tamen propius accedens, minùs saltem perplexus, minùsque sollicitus sis. Eò verò libentiùs in gratiam tui propositi laborem suscipiam, quod doctrina tradenda sit ex se generalis, & absoluta, quaque non inutiliter uti possis cum debita attentione, & proportionē, pro reliquis etiam materiis.

§. III.

*Exactæ diligentia mensura paulò
adhuc distinctius
insinuatur.*

202. **D** Enique non tam tibi certò determinare, atque taxare, quid omnino facere debeas, quam quid possis omittere citra grave saltem piaculum, utcunque tibi exponere, saltem ex parte, nostræ intentionis scopus est.

203. Quoniam igitur diximus, enitendum omnino, quam maximam possimus diligentiam cavere omne deceptionis periculum circa validam, ac realem Sacramentorum constitutionem, adeoque circa veram existentiam omnium, & singularum, partium ipsorum, ex hac nostra as-

ser-

sertione sit fortè, qui concludat, neminem posse licitè (nisi necessitas aliqua cogat) adhibere materiam, aut aliud requisitum, à quo dependeat valor Sacramenti, nisi tantum habuerit de veritate ipsius certitudinem, ut nihil in oppositum se offerat, ex quo, vel tenuis ulla deceptionis species, aut levis aliqua periculi umbra, se se operantis menti possit objicere. Hinc peccaturum graviter, qui uteretur materiâ verbi gratia, contra cujus realem, & veram aptitudinem aliqua extiterit aliquando opinio, vel unius gravis Auctoris, siquidem possit materiam adhibere, cujus veritas nunquam in questionem inciderit.

204. Caterum non id credam: quia ejusmodi periculum per se loquendo nullum fundat prudentem deceptionis timorem, adeoque nihil faciendum est. Enimvero, quod unus, alterve, etiam clari nominis, Doctor aliquam veritatem in questionem adduxerit, aut etiâ obfirmatè negaverit contra communem reliquorum consensum, per se, & ex terminis non est sufficiens, ut dubia, vel incerta, ne quidem leviter, debeat reputari: alioqui planè vix aliquod principium absolutè certum, & evidens, non solum in moralibus, sed neque in metaphysicis habere-mus; quid enim est, vel ipso lumine naturæ notum, in quo mortales omnes ita consentiant, ut nemo eorum aliquando dissenserit? Instar miraculi planè sit summa hæc humanorum intellectuum in aliqua sententia concordia. Quod, cum sit cuique notum, & vel solâ experientia certum, otiosum planè foret exemplis passim obviis velle ostendere, aut causas necessarias hujus discordiæ, plurimas quidem illas, & satis notas, sigillatim hic recensere.

205. Quoties igitur veritas Sacramenti, aut alienius ex ejus requisitis, passim à Theologis certa esse putatur, concludique legitimè, ac proximè, ex principiis notis, ac

certis circa constitutionem Sacramentorum, opinio singularis opposita unius, vel alterius Doctoris, nullo modo assequenda est, sed centeri debet exotica, quæque nullum creet periculum moraliter considerabile: quare licitum erit per se loquendo, etiam absque speciali necessitate, communi illâ sententiâ uti, & ex illa procedere, quoties occasio id tulerit, ad tale Sacramentum conficiendum, aut conferendum.

206. Sed quid, si illa singularis opinio sit recenter excogitata, ob speciale aliquod fundamentum à cæteris Doctoribus prætermisum, aut non satis consideratum? maxime verò si Auctor ipsius fundamenta communis, & antiquæ sententiæ diligenter se perpenderit, & congruè dissolvissè profiteatur? Respondeo eventum vix esse possibilem, præsertim in materia, de qua tractamus.

207. Quidquid verò de hoc sit, assertio à nobis posita ad hanc hypothesein non est trahenda; in illa namque fateor nemo prudenter posset veteri, atque receptæ sententiæ uti, nisi, novo præmisso, diligentique examine veritatis, opinionis denudò insurgentis, & fundamentorum ipsius inanitatem satis comperisset. Utrique opinio qualibet, quanvis nova videatur, aut singularis, si tamen ea sit, quæ in hypothesei, aut fingitur, aut supponitur, sufficiens planè est, ut fundet non exiguum deceptionis periculum, & timorem prudenter non contemnendum, nisi post prædictum examen.

208. Assertio itaque nostra solum procedit de illis opinionibus singularibus, post quas inventas, & consideratas, sententiæ nihilominus oppositæ sic apud Theologos prævaluerunt, ut nulla jam de illis quaestio moveatur; ejusmodi namque opinionibus, nisi denudò instaurentur, & novis argumentis fulciantur, contemnendas esse censemus!

209. Verùm ecce Tertius, & Recentiores post ipsum passim (sed

La-

Lapidarius noster præ ipso, & ante omnes), quasi ex insidiis subito prodeuntes, hic se se triumphabundi nobis objiciunt. Nonne, inquit, sententia nostra benigna Theologis communissima est? Nonne sententia rigida (sic nostram ipsi appellant) opinio quædam singularis est unius, vel alterius miserè hallucinantis, & sententiæ benignæ, ne sensum quidem intelligentis? Nonne viri plures doctissimi, quidquid pro illa noviter excogitatum est, diligentissimè examinarunt, & nihil invenerunt præter inania quædam sophismata, & fuitiles æquivocationes? Cur ergo in hæsitante non concludamus, neque attendendam esse, neque curandam, sed intrepidè potiùs contemnendam, tanquam *andaciam* (inquit Lapidarius) *contra Magistros Ecclesiæ*? Id patenter evincit, si quidquam valet, doctrina tua proxime tradita, nec aliis argumentis indigemus ad vestram opinionem conclamandam.

210. Audis hæc, Lector? Obstupebis opinor, & vix credes oculis tuis, dum apud Recentiores hæc, & alia similia, passim leges. Sed oro te, nihil illis movearis. En tantum argumentum ad hominem nullo negotio solvimus humanè, ac pacatissimè. Si per jocum sic arguunt, rideamus etiam nos: si verò seriò, iterùm rideamus. Pluribus non est opus, nec nugis immorari nos decet, qui ad gravia, & seria tempus accepimus.

§. IV.

Non nihil adhuc extenditur assertio.

211. **I**gitur assertionem præcedentem non modò veram, certamque putamus, sed & addendum ulteriùs censeremus (si fortè prudentioribus non displiceamus): licet opinio negans Sacramenti valorem, aut alicujus partis, seu requisiti ipsius, realem aptitudinem, ac veritatem, non adeò sit exorbitans à com-

muni sensu Doctorum, ut plures etiam graves pro se non habeat, non ideò statim vius opinionis hujusmodi necessarius censeri debet pro talis Sacramenti constitutione, quia potest adhuc sententia opposita auctoritatis, atque rationis adeò firmis, ac solidis argumentis muni, ut sufficientem afferat certitudinem de ipsius Sacramenti valore, ratione, cuius possit ad praxim licitè, ac prudenter deduci.

212. Accipe in Sacramento poenitentiae, circa cuius constitutiva major occurrit opinionum varietas; unum, aut alterum luculentum exemplum, ex quo assertionis nostræ legitimum sensum intelligas.

Commune quidem est, & satis apud Theologos receptum, dolorem requisitum, tanquam materiam propriam, & intrinsecam ad valorem prædicti Sacramenti, dummodò quoad substantiam, essentiamve, talis re vera sit, qualis est designatus à Christo Domino, expositusque à Sacra Synodo Tridentina, nullum ultra requirere certæ intentionis, aut durationis, determinatum gradum, aut modum. Oppositum nihilominus docuerunt gravissimi sanè Doctores: nempe quoad durationem, Scotus, Almainus, Cajetanus, saltem ex parte, quatenus docet, Deum aliquando expectare certam aliquam actus durationem, antequam illum acceptet absolute ad veram contritionem, ultimamque dispositionem ad gratiam: quoad intensiorem verò Bonaventura, Durandus, Richardus, Adrianus, Petrus de Soto.

213. Idem Cajetanus ipse, necnon Sylvester, Angelus, (& alii fortasse non pauci, de quorum mente nunc disputare operæ pretium non est) censuerunt, simplicem doloris actum, quo sub ratione quadam communi cuncta sua peccata poenitens detestetur, non esse Sacramenti poenitentiae materiam sufficientem, & veram, sed opus esse totidem actibus, quot fuerint exponenda peccata, aut

Ecc sal-

Trident.
sess. 14. c. 4.

Lyd. Lap.
ubi sup.

saltem unico (si possibilis sit), qui cuncta, & singula peccata exposita expresse, atque distinctè detestetur. Opposita tamen sententia communis est apud reliquos Theologos.

214. Denique, ut alia mittam, accipe difficilius exemplum. Communis hodie sententia est, illum doloris motum, qui dicitur attritio, seu contritio imperfecta (de qua Tridentinum supponit, se sola non sufficere extra ipsum reale Sacramentum ad peccatorum veniam obtinendam) esse materiam veram, atque legitimam ejusdem Sacramenti poenitentiae, nec ad hoc opus esse, ut perfecta contritio existimetur à Confessario, aut à poenitente, quidquid sit (quod alterius longè diversae, neque parùm difficilis, quæstionis est, de qua modo non disputamus), an debeat esse vera aliqua charitas, saltem inchoata, & imperfecta.

215. Ab opposito tamen stant Doctores alii numero haud pauci, neque de trivio, ut ajunt, sed de primoribus Theologorum, videlicet Magister sententiarum, Bonaventura, Alensis, Hugo, & Richardus de S. Victore, Altriodorensis, OKam, Abulensis, Thomas de Argentinas, Gabriel, & ejus Supplementum, Major, Adrianus, Medina, Corduba, Vega, uterque Sotus, Victoria, Ledesma, & re ipsa (ut mihi videtur) Navarrus, licet suboscure, & satis confuse locutus. En quot, quantique viri abierunt in re ista à communi sententia, cui tamen hodie communiter acquiescitur sine ulla penè quæstione.

216. Censeo ergo, prædictas opiniones, & si quæ aliæ similes sunt, neutiquam impedire, quominus Sacramentum poenitentiae suscipi, ac confici prudenter possit, secundum opiniones, seu sententias oppositas, quæ nempe ex inconcussis Catholicæ Fidei principiis adeò legitimè concluduntur, adeoque gravibus, & efficacibus, auctoritatis, ac rationis momentis, meritò roboratæ putan-

tur, ut reddant Sacramenti veritatem satis certam, atque compertam, quantum exigere ab hominibus possunt, & Sacramenti ipsius reverentia, & fructus, sive utilitas suscipientis; quanvis (ut jam sincere professi sumus) exactam certitudinem istam positivè, & exactè determinare prudentiam nostram multum excedat. Dicemus tamen adhuc de illa, quantum fas sit exiguitati nostræ.

217. Dicis: non ne longius aberimus ab omni deceptionis periculo, si à præfatis sententiis abstineamus? Cur ergo non tenebimur, cum reverentia Sacramento debita, & gravissimum damnum spirituale ex frustratione ipsius imminens suscipienti, id jure suo postulare videantur? Sanè nos ipsi supra, veluti per se notum supponebamus, debere nos ex lege veræ prudentiæ, & subjectionis debitæ Deo, quàm maximè possimus, moraliter loquendo, cavere omne deceptionis periculum, specialiter verò in materia, de qua tractamus. Hæc autem suppositio cum assertionem proximè statuta pugnare manifestè videtur.

218. Resp. de præfata suppositione in vero, ac sano sensu intellecta nemini dubitare fas esse, indubitatum esse censemus. Sed neque ullatenus ipsi contradicere, sed optimè potius congruere, proximam assertionem existimamus. Enim verò periculum deceptionis, quod imminet in præfatis eventibus, neque moraliter æstimabile esse, neque item moraliter evitabile, judicium nostrum est, quia par est summmissione, sapientiorum judicio, atque correctioni subjectum; sed ut confidimus, minimè singulare, immò nulli prudenti, ut credimus, displiciturum: quod ex alia assertionem difficiliiori §. sequenti statuenda, velut à fortiori suadebitur.

Interim non moramur, neque metuimus, sæpè iteratas minas Lapidarii, qui in hæc tantum materia, ubi præter periculum violandi legem

sem Dei, aliquod ultra damnum Proximo imminet, non utique benignum Probabilistam, sed Tutioristam rigidissimum agit. Quam verò consequenter, quam feliciter, constabit ex inferius dicendis.

§. V.

Difficilior assertio.

219. **P**ro qua istituenda præsупponendum est. Obligatio moralis (id est, quæ conscientiam obstringit) ad aliquod periculum præcavendum excludit absolutam impotentiam, supponitque essentialiter potentiam absolutam ad id præstandum, ut lumine rationis notum est, & vel pueris, ac fæminis decantatissimum juxta notam, ac celebrem Augustini sententiam.

220. Quò verò periculum aliquod majoris ponderis, ac momenti est, atque adeò pluris faciendum (seu quia mali majoris, seu quia facilius potentis contingere, & frequentius re ipsa contingentis), eò minor potentia requiritur, ac sufficit, ut absolutam afferat obligationem ejusmodi periculi præcavendi; hoc etenim nihil aliud significat, quam unumquenque ex lege prudentiæ teneri superare difficultatem eò majorem, & adhibere media eò difficiliora, ac molestiora, ad aliquod periculum præcavendum, quò ipsum fuerit gravius, majorisque absolutè momenti. Quod ultra dubium omne positum est.

221. Præterea, ut quis non debeat cavere periculum mali, absolutè quidem possibilis, cæterum non plerumque, sed rarò contingentis, & infrequenter, non requiri (per se saltem loquendo) impotentiam absolutam, ac physicam, etiam in materia præsentī, licet gravissima, ac momentosissima; sed sufficere quandam impotentiam moralem: certum quoque nobis videtur, & nisi egregiè fallimur, nemini videri non debeat.

222. Nam nemo tenetur, per se loquendo, cavere memoratum periculum per media quæque asperissima, ac difficillima, & difficultatem quamcunque absolutè vincibilem superando; quod opinor nemo negabit: & ut negaret aliquis, facile redarguetur ex statim dicendis. Id verò, & nihil aliud, significare intendimus, dum dicimus sufficere moralem impotentiam, ut absit obligatio moralis ejusmodi periculi præcavendi. Hæc ut certa præmittimus.

223. Cæterum, quia moralis impotentia non in aliquo punto fixo, ac indivisibili consistit, sed suam quoque haud parvam latitudinem habet, sicuti de morali certitudine diximus: ut regulam minùs confusam, seu magis practicam tibi tradamus, addimus. Ut periculum mali (& ad materiam istam sermonem contrahendo) erroris de absoluto Sacramenti valore, quale de se præfert ex suo genere materia moralis, hoc est, mali aliquando, non attamen plerumque, sed (ut frequenter loquitur D. Thomas) *ut in paucioribus contingentis*, sive, cujus oppositum (ut Philosophus loquitur) *sepe semper solet fieri*: ut id, inquam, periculi cavere quis non debeat per se loquendo, non magna aliqua difficultas requiritur, qualis in adhibendo medio arduo, ac molesto, reperitur, sed sufficit ut plurimum difficultas communis consistens in molestia nimia sollicitudinis, & anxietatis, quæ invenitur in adhibendis mediis extraordinariis, & excedentibus consuetam diligentiam, quam adhibere solent viri probi, ac prudentes, in negotiis seriis, & gravibus.

224. Hæc assertio fortasse difficilis videatur. Et mihi quoque fateor per se ipsam inspecta haud parum negotii facefferet, nisi piorum hominum, pariterque sapientium, consuetam, ac communem praxim attenderem, de cujus honestate dubitare non audeo.

Aristo. 2.
Re. hor. c.
2.

225. Et verò, exempla illa, quibus ad initium articuli primam assertionem ostendimus, licet majori ex parte non sint hic opportuna, cum plerunque procedant de periculo erroris nullâ, aut vix ullâ diligentia vitando; quædam tamen eorum hic etiam valent, ut attentè inveniendi liquidum fiet. His verò quædam alia superaddemus, quæ & assertionis nostræ sensum illustrent, & ejus pariter veritatem convincant, nisi totus ego desipio.

226. Sanè posse aliquando, nec nimis rarò, deceptionem contingere circa materiam exempli gratia Sacrosanti Eucharistiæ Sacramenti, dum ad ejus periculum præcavendum adhibetur tantummodò diligentia ordinaria juxta communem praxim piorum, ac timoratorum, & res ipsa per se, & experientia ipsa demonstrat. Puto autem nemo damnabit Sacerdotem celebraturum, qui, dum nullum occurrat motivum peculiare timoris, præfata diligentia, ac providentiæ, aliorum ministrorum confusus, ampullas per se ipsum non præparet, nec sollicitè inquirat de veritate panis, & vini. Quis hic nobis repugnet? Væ Christi Sacerdotibus, si fallamur! Est autè memoratum periculum mali longè gravissimi, in quo scilicet vertitur, non modò tanti Sacramenti valor, sed etiam Sacrificii fructus immensus, & præterea adoratio, atque adeò cultus latriæ exhibendus re ipsa creaturæ ex illius erroris suppositione: hic verò cultus idololatria est, quæ est ex genere suo peccatum omnium maximum, ac gravissimum, ut non semel insinuat, supponitque M. Angelicus, ac tandem ex professo disputat, & resolvit.

D. Tho. 2.
2. q. 94. a. 3.
corp.

227. Sit alterum exemplum. Pater, qui oleum sacrum ab Episcopo benedictum pro ungendis infirmis in articulo mortis committat idoneo ministro deferendum, ac custodiendum, quod per se ipsum immediatè deferre, aut saltem custodi-

re facillè posset, nullius culpæ ab aliquo, per se loquendo, reus censetur. Potest tamen contingere, ut minister, quia fortè casu aliquo oleum benedictum effudit, ne defectus ipsius deprehendatur, admiscuerit oleum commune in æquali, aut majore quantitate, vel per errorem alium, aut similem æquivocationem culpabilem, vel inculpabilem, supponat oleum non benedictum, ex quo fieret irritum Sacramentum extremæ unctionis.

228. Tantundem posset Episcopo contingere circa materiam Confirmationis, videlicet circa sacrum chrisma ex balsamo, & oleo confectum, & à se, aut alio Episcopo benedictum: immò & circa materiam offerendam iis, qui suscipiunt Ordines sacros, quorum attamen veritas tanti momenti est, ut ponderatione non egeat.

229. Præterea, qui per alium fidum, ac probum ab Ordinario petit, & obtinet facultatem audiendi confessiones, aut absolvendi à casibus reservatis, quam per se ipsum petere facillè posset, prudenter utitur facultate prædicta, nec ullius prudentis in hoc usu, ut puto, reprehensionem mereatur. Quis verò nesciat, non esse impossibile, ut nulla re ipsa facultas absolute cōcessa sit? Et sic posset in hoc, immò & in cunctis aliis Sacramentis quàmplura exempla cogitari similia.

230. In illis verò omnibus procul dubio posset Ministri per diligentiam extraordinariam, & adhibendo media haud nimium difficilia, si non prorsus vitare omne deceptionis periculum, longiùs saltem illud avertere, & certitudinem comparare de veritate Sacramentorum aliquantò majorem, atque firmiorem, ut sufficienter insinuat, & ipsa adducta exempla per se ipsa demonstrant. Credimus tamen, neminem teneri rigorosâ, ac strictâ obligatione (regulariter saltem, atque per se loquendo) ad peculiarem istam

istam certitudinem procurandam, neque illam exigere Christum. Dominum à ministris suorum Sacramentorum, ut necessariam ex rigore præcepti: fortè quoque, nec decens, nec expediens est absolutè.

231. Verùm quid, si in re tanta miserè cecutimus? Misereor certè ex animo non mei tantùm, meique similibus, sed & aliorum plurium sapientum, ac piorum, valdèque memorum muneris sui. Interim tamen aliter non sapiam, dum me doctiores alii, aut, quæ doctrix est omnium, Petri Sedes, veritatis Magistra, aliter me sapere doceant.

§. VI.

Objectioni occurritur, & rationibus etiam non incongruis comprobatur proxima assertio.

232. **O** Pponis: ergo assertio, quam secundo loco posuimus, & §. 2. propugnabamus, falsa est, ut quæ maximè, quippè quæ apertè pugnet cum assertione proximè adjecta. Utique juxta istam assertionem, nec tenemur eniti, quàm maximè possimus ad veram certitudinem judicii de valore Sacramentorum, nec in hac materia præ aliis speciali debemus sollicitudine cavere deceptionis periculum. Utrumque, verò, (quod unum est) ibidem tantùm certum statuebamus.

233. Verùm negamus firmiter sequelam quoad utranque partem ipsius. Equidem certitudo judicii de valore alicujus Sacramenti, quam per se, ac regulariter possumus comparare, major esse non potest, moraliter loquendo, quàm quæ à nobis hic statuitur. Id exempla producta, de quorum veritate nullus, ut credimus, contendere potest, adeò efficaciter nobis suadent, ut si rationem assequi non valeremus, tenuitati nostræ imputandum, neque propterea ab asserto hoc discedendum arbitraremur.

234. Caterùm ratio quoque satis congrua non deficit. Nempe, cum Sacramenta per homines tractari, & humanis actionibus cõstitui debeant, non oportuit, ut Deus exigeret ab ipsorum ministris majorem diligentiam, quàm humanam; hoc est, quàm homines probi, ac cordati adhibere solent communiter in negotiis seriis, & gravibus; neque certitudinem aliam majorem, quàm moralem, & imperfectam, qualis exposita à nobis est, & multò adhuc magis mox exponetur.

235. Hujus mensuræ, moderatæ quidem, caterùm aquæ, ac rectæ, ut putamus, plures certè rationes, ac congruentiæ satis opportuna cogitari faciliè possunt.

Nimirum usus Sacramentorum est de se valde frequens hominibus, & ministerium proprium, ordinarium, ac veluti moraliter continuum Ministris ad id deputatis: aliundè verò maximè fructuosus, & mirificè utilis, aut etiam necessarius, humanæ infirmitati, propter quam adjuvandam, ac roborandam, Sacramenta instituta sunt à Nostro benignissimo Salvatore. Non expediebat autem, ut ipsorum tractatio nimis foret hominibus onerosa, quæque magnam, ipsis afferret sollicitudinem, & anxietatem, ne ab usu eorum retraherentur, si valdè extraordinarium agendi modum adhibere deberent in actione frequenti, & de se admodum ordinaria, unde periret fructus, & finis, quem intendit directè, & principaliter (post gloriam suam) Sacramentorum ipsorum Auctor. Debuit igitur cura, ac diligentia, in ipsis Sacramentis constituendis, atque tractandis, sic mensurari, atque temperari, ut & eorum debitæ reverentiæ, & simul hominum infirmitati, necessitati, & utilitati, inspecta propria ipsorum conditione, & ordinario operandi modo, attendatur, & consulatur. Utique verò fini congruere satis videtur diligentia, quæ à nobis est designata.

Ha-

236. Habes exemplum peropportunum in Missæ Sacrificio tremendo, ac sacrosancto, cuius, si seorsim, aut unice, debita reverentia attendatur, parum profectò foret duas, aut plures continuas horas celebrationi ejusdem infumere: hoc tamen tempus juxta rectam rationem (utinam plerunque non contra!) valde contrahitur, & coarctatur, propter infirmam hominum conditionem, qui & Sacrificium ipsum offerre, & eidem debent assistere: ita quidem, ut habita utriusque ratione, certa quædam, communiter, mensura temporis designetur satis moderata, ac benigna, nec nimium hominibus gravis, vel mediocriter saltem piis, ac religiosis. Utique impiorum, ac indevotorum ratio non est habenda, nisi in judicio Dei, quod multò procul dubio imminet terribilius Sacerdotibus (heu!) plusquam multis nimis in celebrando liberalibus, qui ne fortè displiceant irreligiosis sæculi hominibus, vel in tremendo ipso propitiationis altari, Deo, ac Judici suo displicere non timent. Hoc obiter, ab aliis dignius tractandum.

Ex Sap. 8. Attingens à sine usque ad finem, & disponens omnia suaviter in numero, pondere, & mensura, cunctas in fines proprios creaturas suas perducit, singulis se se attemperans secundum propriam eorum conditionem. Ergo, quemadmodum per irracionales non unos, & eosdem causat effectus, sed diversos, ac varios juxta naturam propriam, & vires singularum: ita etiam intellectuales, etsi in eundem finem, diverso tamen modo perducit secundum conditionem ipsarum.

Psal. 102. 238. Alia profectò obsequia (maximè quoad modum agendi) exigit ab hominibus, alia ab Angelis Deus, alia à Beatis, alia à viatoribus, Quoniam ipse cognovit figmentum nostrum, & tenebras, quibus obvolvimur, dum lutea ista vasa portamus. Sic etiam Rex humanus, aut Princeps, aliter à proceribus, & urbanis,

aliter ab agrestibus, & rusticis hominibus attenditur, & honoratur. Et tamen omnes pariter impariter agendo obligationis propriæ mensuram adimplere possunt, ac debent.

239. Accedit, quod Ministri Sacramentorum ex eorundem administratione nullum commodum sibi spirituale capiunt immediatè, ac directè, quantum est ex vi ipsorum Sacramentorum. Aliunde verò, cum ad hoc munus suscipiendum, & obcundum, nemo per se obligetur ex lege Dei, sed ex libera potius electione, ac mero desiderio magis Deo placendi in animarum salute procuranda, acceptetur (non hic attendimus, aut curamus turpem multorum ambitionem, & quæstum, qui non quæ Jesu Christi, sed quæ sua sunt, quarunt) sanè, si extraordinariam, & exquisitam quandam diligentiam adhibere semper deberent ad cavendum quodcunque, vel exiguum periculum erroris, circa singulas partes, aut requisita Sacramentorum, fieret ipsis eorundem administratio ultra modum molesta, & onerosa, occasioque frequenter labendi, & offendendi.

240. Hinc verò, quid accideret, nisi ut sapientes, ac timorati omnes semper, aut ferè semper, munus hoc vehementer averfarentur, & suscipere detrectarent? Unde (quod necessarium consequens est) eos tantum ministros Ecclesia Christi haberet, qui lucris temporalibus inhiant, & venalem animam habent, nempe, qui æternæ suæ saluti commoda carnalia præponunt, & inanem hominum gloriam. His verò, non pastoribus, sed lupis, non custodibus, sed prædonibus, oves suas dilectas Christus commiserit? Profectò, nec earum salutem, nec ipsorum Sacramentorum debitam reverentiam curasset; cum tamen aliquam earum negligere in infinitam ejus sapientiam, atque bonitatem non cadat.

241. Cæterum estò (quod difficile est), non defuturos adhuc Ec-

cle-

clesiæ Sanctæ, Ministros verè religiosos, ac pios, qui munus hoc spon-
tè suscipere. Enimverò, cùm ne-
queat humanam conditionem exue-
re, si ex proprio suo munere obstri-
cti sint ad operandum jugiter, & or-
dinariè, modo nimis difficili, ac
planè extraordinario, qui sanè hu-
manam conditionem excedit, ipsa
profectò nimia sollicitudo, & conti-
nuus timor errandi pareret anxietate,
& turbationem, ut scrupulosis
contingit; unde sæpiùs offenderent
vel inviti, frequentiusque re ipsa de-
flecterent ab scopo sibi præfixo: si-
cut infans, qui viam non satis firmis
gressibus agens, sibi quidem relictus
rectâ progreditur, & ,quanvis tardo
gradu, ad terminum tandem accedit;
si tamen nimium festinus incedere,
& ultra suum modulum properare
cogatur, singulis pænè passibus titu-
bat, offendit sæpiùs, labitur frequen-
ter, & sic vel nunquam, vel multò
serius, ad destinatam metam per-
tingit.

242. Non ergo meliùs provisum
esset, immò multò deterius foret
consultum, & animarum utilitati,
& reverentiæ Sacramentorum, per
obligationem strictam cavendi dili-
gètiùs deceptionis periculum, quàm
à nobis manet expositum. Equidem,
si jumèto plus oneris imponas, quàm
vires ejus ferant, succumbit, & cùm
totum non possit, nihil portat.

§. VII.

*Modica parænesis, valdè tamen no-
tanda, pro morum doctrina
tradenda.*

243. **E**T hæc ratio notanda mul-
tùm est pro tradenda mo-
rum doctrina generaliter in quacun-
que materia, ne plus justò ab extre-
mo nimie indulgentiæ declinare
volentes, ruamus in extremum op-
positum nimie severitatis, & rigo-
ris, quod non est minùs moribus exi-
tiale, quippè quod, licèt viâ diversâ,

eundem tandem causat effectum re-
laxationis legum divinarum. Utique,
velle ultra modum restringere, non
est restringere, sed laxare; nam ut sa-
pienter agebat Nazianzenus, *virtu-
tem defectus, & excessus per aequè la-
befactant, non secus ac regulam addi-
tio aliqua, aut subtractio.*

Nazian.
Orat. 26.

244. Quo in genere profectò
plurimum peccant, non modò Jan-
seniani, qui Calvinianum virus ma-
lè dissimulant sub specie Christianæ
severitatis; verùm etiam haud pauci
viri Catholici, qui intentione longè
diversa, & zelo sano, ac pio, *non ta-
men secundùm scientiam*, dum ni-
miam laxitatem Probabilissimi im-
moderato ardore insectantur, regu-
lam agendi, aut re ipsa, aut termi-
nis, & vocibus (quod magis credo,
& de plerisque certum mihi est) adeò
severam, & strictam consignant, ut
veritatem ipsam, quam adeo enixè
suadere moliuntur, odiosam potiùs
cunctis, ac planè incredibilem fa-
ciant: qui sanè infelix est, & om-
nium pessimus laxandi modus; sub
obtentu nimirum, immò cum pia,
ac sana intentione pietatis, & justi-
tiæ fovendæ, justitiam ipsam im-
possibilem facere, indeque legum
omnium contemptum inevitabilem,
ac necessarium. Adeò verum est il-
lud, *In vitium ducit culpa fuga, si* Horat.
caret arte.

245. Ars autem hoc in genere,
non alia est, quàm humilis subjectio,
& conformitas, tùm in docendo,
cùm in operando, ad unicam recti-
tudinis regulam, scilicet voluntatem
Dei: ut nempe leges ejus rectissimas,
atque sanctissimas neque laxemus,
neque restringamus, ultra quàm
Deus ipse restrinxit, aut laxavit, cùm
non magis, quin multò minùs, da-
tum nobis id sit, quàm solis cursum
regere, aut Cælorum motum taxare.
*Mensuram serva: modus in re est op-
timus omni.* Hic verò non optimus
tantùm, sed & necessarius omninò.

Hesiod.

246. Nemo igitur sibi frustra
blandiatur de restricta moderni Pro-
ba-

2. Ad Co-
rin. 10.

Hierony. in
c. 6. Math.

Horat.

Prov. 21.

Bern. li. 2.
de confid.
propius ad
fin. quam
ad mod.

babilissimi regula nimis laxa, si tamen illam sine modo restrinxerit, & non cum debito prudentiae moderamine, id est, non ex ingenio, aut arbitrio proprio, sed, ut supra agebat Apostolus, *Secundum mensuram regula, qua mensus est nobis Deus*; utraque nanque via, nimirum tum laxando, tum restringendo, si praeter huius regulae mensuram fiat, deflectimus à via veritatis, adeoque à regula verae rectitudinis, & (ut inquit Hieronymus), *Si à recta via paululum declinaveris, non interest, utrum ad dexteram vadas, an ad sinistram, cum verum iter amiseris*.

247. Porro nihil sapientius, nihil verius Ethnici dicto, *Est modus in rebus, sunt certi denique fines, quos ultra, citraque nequit consistere rectum*. Non ergo licet nobis in designanda regula agendi hos certos fines ultra, citraque praeterire, alioquin non regulam, sed errorem trademus, quo non in vitam homines dirigantur, sed in aeternam mortem precipitentur; ut enim Scriptura nos docet, *Vir, qui erraverit à via doctrinae, in catu Gigantum commorabitur*, id est *demonum*, ut Salazarius noster ex communi Interpretum mente exponit in eundem locum, qui de hac morali doctrina intelligi communiter solet. Utrique viam Caeli per errores probabiles, & reflexiones Probabilissimi, Scriptura Sacra non docet, neque SS. Doctores agnoverunt, ut factis clarè patet, vel ex proximè datis verbis Hieronymi, cui alii omnes perpetuò consonant.

248. Modus ergo in tradenda morum doctrina (id est, medium realis veritatis) tenendus nobis omnino est, si rectum tenere velimus. *Tene medium* (inquit Bernardus). *si non vis perdere modum. Locus medius tutus est. Medium sedes modi, & modus virtus. Omnem extra modum habitationem sapiens exilium reputat*. En horrendum, & formidandum, Doctorum moralium periculum, ob quod salubriter admonemur, *Nolite*

plures magistri fieri, fratres mei, scientes, quoniam majus iudicium sumitis. Iacob. 3.

249. Quam magnum sit, quamque verè timendum hoc docendi periculum, praesertim in materia fidei, & morum, quamque frequenter soleat accidere, ut dum ab uno errore volumus sine modo refugere, in errorem oppositum miserabiliter impingamus, Augustinus non modò auctoritate sua confirmat, sed etiam plurimis productis exemplis, & experientiis in Ecclesia Catholica non minùs miseris, quam frequentibus, luculenter, ac fusè demonstrat.

250. Errant (inquit) homines non servantes modum, & cum in unam partem procliviter ire ceperint, non respiciunt divina auctoritatis alia testimonia, quibus possint ab illa intentione revocari, & in ea, qua ex utroque temperata est, veritate, ac moderatione consistere. Nec in hac re tantum, de qua nunc quaestio est, sed etiam in aliis multis. Nam quidam intuentes &c. Subjicit postea plurima exempla, quibus nos alia plura haud minùs miseranda post Augustini tempora facilè possemus adjicere, nisi nimis forent notoria.

251. Hac seriò videant, & maturè considerent, qui immoderato ardore Probabilissimum impugnantes in Tutorissimum Jansenismi prolem (sive spuriam, sive legitimam, à Jansenianis tamen certò progenitam), vel re ipsa, vel saltem incautis vocibus, non parvo detrimento verè doctrinae morum, aut deflexere, aut vulgò deflexisse purantur.

252. Nemo igitur (concludat Nazianzenus) sapientior sit, quam conveniat, nec lege exactior, nec luce splendidior, nec normà rectior, nec praecepto divino sublimior. Ecce quantà praesumptio, quantum sit crimen praeter legem docere. Quis hic non horreat docendi munus, nisi iussus à Deo doceat? Verùm de his uberius in ultima Operis parte. Nunc ad nostrum propositum regrediamur, à quo tantillum, puto non inutiliter,

Aug. li. de
Fid. & op.
c. 4.

Nazian.
Ibidem.

ter, per occasionem digressi sumus.

§. VIII.

*Posterior pars sequela objectionis
opposita propulsatur.*

253. **I**gitur congruentiæ, & rationes à nobis insinuatæ (quibus, si placeat, alii subtilioris ingenii facile plures alias adjicient), sicut se solis assertionem nostram neutiquam nobis persuadere sufficerent, ita communi piorum praxi, & exemplis productis roboratæ, ac fulcitæ, satis, ut credimus, efficaces sunt ad eam ostendendam, atque firmandam, ut citrà omnem temeritatis notam illius veritatem absolutam firmiter sustinere valeamus.

254. Non igitur destruimus assertionem, quam §. 2. propugnauimus, nempe enitendum, quàm maximè possumus, ad veram certitudinem iudicii de valore Sacramentorum: immò constanter illam hic, & ubique ut indubitatam tenemus. Censemus attamen, certitudinem istam, & diligentiam maximam in ea procuranda, quam adhibere semper debemus, juxta proximam hanc assertionem intelligendam esse, & exponendam, neque debere, aut posse majorem esse, vel exactiorem, moraliter, ac per se loquendo: id, quod præfatis exemplis, & rationibus videtur nobis satis persuaderi. Quòd sicut fortè imparia, & minùs efficacia videantur ad tam difficilem assertionem suadendam, licet per nos in suo sensu abundet, dummodò nos patiatursensum istum tenere, quem absolutè verum putamus.

255. Cæterum nunquàm fiet, ut acceptemus posteriorem partem sequela, quæ ex assertionem nostra malè deducebatur, nimirum diligentiam adhibendam in cavendo erroris periculo, & (quod eòdem redit) iudicii certitudinem de veritate objecti, exactam ad honestè operandum, eandem esse ubique, neque debere ma-

jorem postulari in hac, quàm in aliis materiis. Id verò nos cum primis falsum, & absurdum censemus, quippe quod apertè repugnet principio ex se evidenti, & ubertim à nobis exposito, ac firmato per articulos præcedentes. Sed neque rectè colligi ex assertionem nostram, haud difficulter potest ostendi.

256. Certè, etsi diligentia adhibenda communiter, etiam in hac materia, ad cavendum periculum deceptionis, non excedat humanum, & ordinarium agendi modum, quo in negotiis seriis, ac gravibus, viri cordati, ac probi se gerunt, ut exemplis apposis, & congruentiis etiam, nisi fallimur, non importunis, comprobatum à nobis est; is tamen ordinarius modus agendi non excludit, immò deposcit, majorem vigilantiam, & curam, ubi periculum erroris vitandi majoris apparuerit momenti; hic enim est humanus, & ordinarius agendi modus proborum, atque cordatorum, juxta veræ prudentiæ, & charitatis leges: nam, *quod veritas judicat preponendum, id charius amplectendum ordo postulat charitatis*, quod supra Bernardus ^{Sup. a. 3. §. 6.} docebat.

257. Et verò exempla ipsa, quæ superius producebamus ad nostram assertionem suadendam, si attentius inspiciantur, hunc prudentiæ respectum minimè excludunt, sed apertè potiùs præferunt.

Enimverò Ministri Sacramentorum licitè utuntur operâ, ac ministerio aliorum Ministrorum inferiorum, in rebus absolutè necessariis ad Sacramenta ipsa conficienda, custodiendis, ac præparandis, neque tenentur, per se loquendo, & ubi nulla ratio peculiaris occurrit, anxie, ac sollicitè examinare, aut per se ipsos immediatè curare (etiam si possent non difficulter) veritatem materiæ sibi appositæ; sed ministrantium prudentiæ, ac diligentiæ non imprudenter fidere possunt.

258. Sed enim in hoc etiam
Fff agen-

agendi modo, qui sanè ex suo genere ordinarius est, & humanus, adeoque absolutè fallibilis, non pratermittitur respectus debitus ad gravitatem hujus materiæ, nec absolutè deficit diligentia specialis cavendi deceptionis periculum ipsi materiæ proportionata: tum, quia præfati ministri inferiores speciali cura eliguntur ab ipsis superioribus ministris (si secus fiat, non de his loquimur: judicium suum portabunt utrique), nec nisi diligentes, ac timorati ad ministerium hoc admittuntur juxta mentem, & rectam Ecclesiæ Sanctæ gubernationem: tum, quia (quod inde necessario consequitur) ipsi etiam agnoscunt, dignèque æstiment suscepi ministerii momentum, in eoque curando, ac sine defectu adimplendo, plus quàm vulgarem exhibent diligentiam pro materiæ, quam tractant, gravitate.

259. Ecce modus agendi in materia Sacramentorum (utique ex suo genere moralis, & humanus, adeoque absolutè fallibilis) non negligit juxta nostram doctrinam specialem materiæ gravitatem, nec pratermittit curam ipsi commensuratum, per quam scilicet deceptionis periculum, etiam humano modo, diligentius caveatur. Cæterum oro te, ut ad ea, quæ tibi de re ista subicimus, animum diligentius intendas.

§. IX.

Diligentiam potissimùm adhibendam qualiter doceamur à Deo?

Sup. §. 6. 260. **H**umano modo, diximus (quod supra per humanam diligentiam notanter, & signanter expressimus): nam diligentia, & studium nostrum pro cavendis periculis, & erroribus, præsertim in rebus moralibus, cui tenemur ubique maximè incumbere, & cui potissimùm fidere debemus, est accessus ad Deum per vitæ puritatem, & frequentem ad ipsum orationem, quia

Sine ipsius lumine nemo valet ad lumen veritatis usquequaque pertingere. ut verè, ac pie dixit Doctor Angelicus. S. Tho. in proem. ad Opus. de ult.

261. Sunt tamen aliqui (nescio cuius spiritus), qui recursum ejusmodi sapere dicant spiritum hæreticorum, qui ad illuminationem, & internam cordis motionem, cuncta sibi agenda devolvant. Veruntamen insulla hæc cogitatio palàm facit homines istos, neque se ipsos verè, neque suam insufficientiam homines propriam agnoscere; quid enim homines habemus ex nobis, nisi mendacium, & peccatum? Aut quis nos veritatem, & legem suam docere potest, nisi ille, cui dicitur, *Deus meus, illumina tenebras meas: Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu?* Nonne *Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei?* Nonne *Error, & tenebræ peccatoribus concreata sunt?* Nonne *Sufficientia nostra ex Deo est?* Psal. 117. Psal. 142. Sap. 13. Eccl. 11. 2. Ad Cor. 13.

262. Sed verò relinquamus homines istos, qui suo proprio ingenio, & industriâ nihil non se posse arbitrantur, quibus jurè cum Christo dicere possumus, *Erratis, nescientes Scripturas, neque virtutem Dei:* nam de hoc in decursu multa sumus dicturi. Job 11. Math. 22.

263. Hic cum verè sapientibus supponamus, non omittendam quidem industriam, atque diligentiam humanam, & specialem ipsam in hac materia pro momento periculi vitandi, juxta ea, quæ nuper expendebamus. Cæterum diligentiam, & industriam, quæ facit maximè ad cavendos errores, assequendamque veritatem, & honestatem nostrarum actionum, adeoque, cui debeamus potissimùm inniti, esse accessum ad Deum per vitæ puritatem, & innocentiam, per jubeque orationis studium, juxta illud Prophetæ, *Accedite ad Deum, & illuminamini, & facies vestra non confundentur: Beatus homo, quem tu erudieris, Domine, & de lege tua docueris eum.* Psal. 33. Psal. 93.

In

264. In diligentia ista peculiari (quam possumus, si placeat, appellare Christianam, ut illam distinguamus hoc nomine ab ea, quam humanam dicebamus) potissimum apparere debet vigilantia, & studium speciale, quo excellere tenentur Christi Ministri in Sanctis Sacramentis Ecclesiae conferendis, atque tractandis, inque omni periculo deceptionis, & frustrationis ipsorum praecavendo.

265. Porro hujusmodi studium in omni actione nostra morali firmissimum, & unicum praesidium est humanae infirmitatis, & ignorantie, quo nempe vanae, ac timidae cogitationes, incertaeque providentiae nostrae solidantur, atque firmanantur; non enim possunt fallere promissiones divinae, quibus pagina sacra plena est: *Petite, & dabitur vobis, querite, & invenietis, pulsate, & aperietur vobis. Quanto magis Pater vester de Caelo dabit spiritum bonum petentibus se? Si quis autem vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluentem, & non impropere, & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil habetans. Qui querit legem, replebitur ab ea. Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Non delinquet omnes, qui sperant in eo. Tunc non confundar, cum perspexero in omnibus mandatis tuis. Inquirentes autem Dominum, non minuentur omni bono. Qui confidunt in illo, intelligent veritatem. Nonne vides, quam magnam possumus per diligentiam istam comparare securitatem non aberrandi a via veritatis, nec deficiendi in munere nostro; nisi forte fidem non damus Deo toties loquenti, & spondenti?*

266. Quid verò tota humana diligentia, & industria mortalium valeat, si caelesti hoc praesidio destituatur; haud minus luculenter, & frequenter, Deus ipse nos docet. Audi alioqui quid sentiat de se ipso mortalium sapientissimus, eruditus à Deo: Ego... homo infirmus, & exigui temporis, & minor ad intellectum

judicii, & legum. Nam etsi quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo abfuerit sapientia tua, in nihilum computabitur: & paulò inferius, *Quis enim hominum poterit scire consilium Dei? aut quis poterit cogitare quid velit Deus? Cogitationes enim mortalium timidae, & incertae providentiae nostrae: & plurima in id ipsum per totum caput, immò per totum divinum librum. Dominus scit cogitationes hominum, quoniam vanae sunt: Universa vanitas omnis homo vivens: Omnis homo mendax: Via impiorum tenebrosa: nesciunt ubi corrumpantur: Iter impiorum quasi sepes spinarum: via justorum absque offenculo: Perversae enim cogitationes separant à Deo: & rursus in malevolam animam non introibit sapientia, neque habitabit in corpore subdito peccatis.*

267. Hæc est Theologia, quam Deus docet nos de invenienda morali veritate, & hic est spiritus ejus: à quo nec latum unguem abire posse spiritum Catholicæ Ecclesiae, nemo verè Catholicus inficietur. Lege precor attentè orationes piissimas, ac devotissimas, quibus illa frequenter in Missali, & Breviario, divinum implorat auxilium, & implorare nos omnes docet, pro nostris dirigendis actionibus; & facile cognosces, si ex Deo es, quid de te ipso possis confidere, & ubi tuam debeas spem reponere, an nempe in tua industria, studio, vel ingenio, an in auxilio potius gratiae divinae.

268. Accipe in specimen aliquas, quæ me fateor, dum lego, valde delectant: *Mentes nostras, quasumus Domine, lumine tue claritatis illustra: ut videre possimus, quæ agenda sunt; & quæ recta sunt, agere valeamus: Deus, à quo bona cuncta procedunt, largire simplicibus tuis: ut cogitemus, te inspirante, quæ recta sunt, & te gubernante, eadem faciamus: Deus, à quo sancta desideria, recta consilia, & iusta sunt opera: da servis &c. Largire nobis quasumus Domine,*

Fff 2

sem-

Psal. 93.

Psal. 38.

Psal. 115.

Prov. 4. 15

Sap. 1.

Luc. 11.

Iaco. 1.

Ecclesi. 32.

Psal. 118.

Psal. 33.

Psal. 118.

Psal. 33.

Sap. 3.

Sap. 9.

Ecclesi. Ca-
tho in Bre-
via. & Mis-
sal. Roma

semper spiritum cogitandi, quæ recta sunt, propitius & agendi, ut qui sine te non esse non possumus, secundum te vivere valeamus: Custodi Domine, quasumus, Ecclesiam tuam propitiatione perpetua: & quia sine te labitur humana mortalitas, tuis semper auxiliis & abstrahatur à noxiis, & ad salutaria dirigatur. Deus in te sperantium fortitudo, adesto propitius invocationibus nostris: & quia sine te nihil potest mortalis infirmitas, presta auxilium gratia tua, ut in exequendis mandatis tuis, & voluntate tibi, & actione placeamus: Sancti nominis tui, Domine timorem pariter, & amorem fac nos habere perpetuum: quia nunquam tua gubernatione destituis, quos in soliditate tue dilectionis instituis.

269. Prolixus fortè videar ali- quibus: haud tamen multum verear displicere Lectori meo, si verè pius est, & hujus magnæ Matris Ecclesiæ spiritum se gaudet habere. Cæterum quisque accipiat, ut volet: sanè doctrinam istam opportunam hic esse, facillè apparet. Quàm fuerit autem firmiter stabilienda divinâ, ac infallibili auctoritate, apparebit etiam inferiùs, ubi ex hoc loco fortiter pugnandum est adversus Theologos Recentiores, tum Jansenistas, tum Probabilistas, qui per vias diversas, quin & extremè oppositas, uno tamen agmine facto, simul ad congressum venientes, intentione dissimili, simili tamen impetu pugnant, atque violentas simul, & inimicas manus eidem inferunt veritati; qua nulla in tota morali doctrina majoris inveniatur momenti.

270. Jam verò, quòd ministri Sacramentorum in ipsis conficiendis, atque tractandis, specialiter debeant esse solliciti pro ejusmodi lumine, & auxilio divino procurando, nemo prudens non videat; id enim adeò clarè per se ipsum, & alio quovis argumento secluso, ministerium ipsum ostendit, ut ulteriori aliqua probatione, aut ponderatione non egeat, supposito principio capitali,

quod per superiores articulos adeò copiosè, ac solidè stabilivimus, & evidens esse monstravimus,

271. Audi, Christi Sacerdos, & disce à bono Ecclesiæ Magistro periculum animæ tuæ, & orationis necessitatem: Si pro se unusquisque vix poterit in die judicii reddere rationem, quid de Sacerdotibus futurum est, à quibus sunt omnium animæ requirenda? Et ideò considerantes periculum nostrum, orate pro nobis. Hæc non alius, quàm ille Summus Doctorum Doctor, Augustinus. Vide, quantum tu ipse pro te ipso debeas orare.

272. Enimverò ad honestè, & prudenter agendum, duo, teste Bernardo, ubique nobis sunt necessaria, nimirum *unctio*, & *lectio*, quibus internam mentis illustrationem, quæ per orationem acquiritur, & insuper studium, atque industriam humanam, significat Doctor Mellissius: *Unctio tamen* (ait ipse) *magis necessaria, quippe quæ sola docet de omnibus, & sine quâ, ut aiebat Doctor Angelicus, nemo valet ad lumen veritatis usquequaque pertingere.* Cum igitur ministri Sacramentorum, ut suo munere ritè fungantur in eorundem administratione teneantur peculiari sollicitudine cavere omne deceptionis periculum, consequens est, ut debeant peculiari quoque conatu per vitæ puritatem, & honestatem, per jubeque orationis studium accedere ad divini luminis fontem, ut ab eodem illuminari mereantur. Id utique significat, vel ipsa sensibilis unctio, qua ex more Ecclesiæ in sui ordinatione specialiter Deo consecrantur.

273. Porro, ut ait Christus Dominus in Evangelio, *Qui ambulat in tenebris, nescit, quo vadat*, sive, ut aiebat Sapiens, *Nescit ubi corruat.* Ergo, qui ex peculiari munere suo tenetur peculiari diligetia cognoscere viâ, qua graditur, & vitare catum in illa, non potest pariter non teneri ad peculiarem curam, & studium, fugiendi tenebras, & quærendi lucem

Aug. li. 5.
Homil. 7.

Bern.

D. Th. ubi
sup.

Joan. 12.

Ioan. 1.

cem nimirum Christum ipsum, qui est *Lux vera, quæ illuminat omnem hominem*, & quæ de se pronuntiat absolutissimè, *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vite.*

Ioan. 8.

§. X.

Specialem hanc diligentiam, cui Sacramentorum ministris peculiariter est insistendum, non tam onus, quam oneris levamen, & esse, & censerì debere.

Sup. §. 6.

274. **N**Ec verò peculiaris hæc obligatio, qua dicimus ex proprio munere suo obstrictos esse Christi ministros ad peculiarem vitæ puritatem, frequentisque orationis studium, onus est illi simile, de quo supra differebamus, nequis fortè nos arguat inconsequentia. Sane onus hoc non gravat ministrum Sacramenti in commodum aliorum duntaxat; sed immediate potius, ac directè in ingens, immò in summum spirituale bonum ipsius.

2. Ad Cor. 13.

275. Præterea ex se non parit anxietatem, & turbationem, sed spirituales lætitiæ, & internum animi gaudium, ex quo procedit vera libertas, non carnis, sed spiritus, ajente Apostolo, *Ubi spiritus Dei, ibi libertas*. Unde tandem re verà non est contra moralem, & humanum agendi modum, (quod durum, ac violentum est); sed potius hominum infirmitati valdè propitium, ac consentaneum, quippe quod vires nō tam premat, quam tribuat; est enim, ut aiebat Bernardus, *Onus exonerans instar rotarum currus, & instar volatilium alarum, quod nempè vires præbet ad se, & ad alia onera portanda*. Vide Augustinum (ex quo Bernardus didicit) hoc argumentum mirificè verfantem.

Bern. epist. 72.

Aug. serm. 22. de verb. Aposto.

276. Nimirum diligens orationis studium, & familiaris cum Deo conversatio, conscientiam, dum

illuminat, mundat, atque lætificat juxta illud Prophetæ, *Accedite ad Deum, & illuminamini: & facies vestra non confundentur*: conscientia verò munda, & exhilarata, non solum orationem onus non reputat, immò semper ad ipsam magis afficitur, & mirificè illà delectatur: *Ipsa mundities cordis tui delectabit te, & faciet te orare*, ait Augustinus propriâ experientiâ doctus. Adeo non grave onus oratio est, sed oneris potius levamen. Quare, qui ex illo familiari suo, & specioso benignitatis prætextu, orandi obligationem nimium extenuant, & ad nihilum pænè redigunt, ut legis onus levius, ac facilius fiat hominibus, perinde mihi facere videntur, ac si quadrigæ unam, aut plures rotas auferant, ut plaustrum levius ad portandum fiat, aut si peninis aves spolient, ut sint expeditiones ad volandum, quibus uterque cælestis Doctor, Augustinus, atque Bernardus, similitudinibus utitur.

Psalm. 33.

Aug. in eund. Psalm.

277. Non igitur hoc onere Ministri Ecclesiæ supra modum gravari, sed alleviari potius censendi sunt. Quomodo nanque onus nimis gravans dicatur intimum commercium cum Deo, in quo nimirum *Vivimus, & movemur, & sumus*, & cui nisi accedamus, nihil nisi vanitas sumus? Ideo Dominus ipse, *Qui nos* (ut ait Ecclesiæ) *mirabiliter condidit, & mirabilius reformavit*, utrumque verò, ut verè vivamus, verè vitæ principium, fontemque unicum, & viam pariter ad ipsum inveniendum, pridem nobis ostenderat per Prophetam dicentem, *Quærite Deum, & inveniet anima vestra: Quærite Dominum, & confirmamini: quærite faciem ejus semper. Quærite* (ait Augustinus) *per orationem*; neque enim alia est via, quærendi, & inveniendi.

Act. 17.

Eccle. 12. Offi. ordin. Multæ.

Psalm. 33. & 104. Aug. in illa verb. Quærite, & invenietis.

278. Sed quia lassari potius in via iniquitatis, & mori tandem miserè maluimus, ideò Ille, qui solus noverat mortuos, & poterat facere vivos, quique, ut ipse testatur, venit ad hoc ut vitam habeamus, & ut abund-

Sap. 5.

Aug. serm. 44. de verb. Dom. Ioan. 10.

Ioan. 7.
Ioan. 11.
Math. 11.

abundantiùs habeamus, eundem vitæ fontem, non jam quærendum tantum, & inveniendum, sed, & sitientem nos, & quærentem, iterum per se ipsum clarissimè demonstrat non semel: *Si quis sitit, veniat ad me: Qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet: Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos.* Ecce non modò vitam, sed & vitam felicem (quantum infelix nostrum exilium patitur), id est, simul cum requie, & vero laborum levamine, in accessu ad se ipsum Dominus nobis offert. Quis igitur exercitium orandi, quo accedimus ad Deum, nostram vitam, & requiem, reputet onus ultra modum nos gravans?

279. Audire mihi videor (expertus loquor) quosdam sciolos pænè irridentes nos, & agentes, hoc esse concionari ad populum, non cum Theologis disputare: hæc omnia, quæ producimus, in vulgaribus libris spiritualibus, vel imperitum quemque invenire facile posse: se verò asfueros esse libris Theologicis, qui more Theologico disputent, & argumentis Theologicis utantur.

280. O vos præclaros Theologos, quibus libri vulgares spirituales valde sapientum, ac piorum hominum Theologici libri non sunt, & quibus sacræ paginæ verba, ac doctrina SS. Patrum ex sacra pagina semper loquentium, non sunt argumenta Theologica! Fateor in libris recentium Probabilistarum parùm, aut ferè nihil invenire de his sit. Jam, si solum hi libri apud vos Theologici sunt, fatemur libros spirituales Theologicos libros non esse. Sed quid ubique Apostolus spirituali opponat, sciunt veri Theologi. Valere.

281. Tu verò prudens Ecclesiæ Minister, si mihi credis, immò si credis Deo, & veris Ecclesiæ Magistris, non in studio, & industria tua (quæ tamen non omittere, quin diligenter adhibere debes) spem tuam

repones pro tuo munere rectè adimplendo; sed in vitæ innocentia, ac puritate, & in studio sanctæ, humilique orationis, per quam à Patre luminum veræ sapientiæ lumen descendit: *Inspiciens est enim, & insanus quicumque in aliis vitæ meritis, quicumque in alia regione (fortè religione) seu sapientiâ, nisi in sola humilitate consistit, aiebat verè sapiens Bernardus.*

282. Hoc utique præsidio fide constitutus sis, quanvis totam adhibeas diligentiam, totamque industriam tuam humanam: etiam si sis doctissimus, & inter filios hominum consummatus, ministerium tuum non implebis, sed in nihilum computaberis: passim, mihi crede, deficies, passim periclitaberis, passim laberis, & in errores plurimos passim impinges, etiam dum securissimè incedere tibi videaris; stabunt enim semper verba divina, *Via impiorum tenebrosa: nesciunt ubi corruant: cogitationes mortalium timide, & incerta providentia nostræ. Vani sunt omnes homines, in quibus non subest scientia Dei.* Ex quibus Augustinus sententiam illam suam conclusit consideratione dignissimam: *Errat quisquis putat veritatem se posse cognoscere, cum adhuc nequiter vivat.*

283. Denique quid moramur? Profectò ad sacrosancta Ecclesiæ Sacramenta ritè tractanda, opus esse Ministris vera luce, pietate, religione, prudentiâ, nimis cæcus sit, qui non videat. Audi verò Chrysostomum, bonum utique Theologum, & verum item Ecclesiæ Magistrum: *Cum video quempiam (inquit) non amantem orandi studium, neque huius rei fervida, diligentique cura teneri, continuò mihi palàm est, cum nihil egregia dotis in animo possidere. Magna, & mira sententia: sed verissimè, neque minùs terribilis, maxime Sacerdotibus. Vide ergo, quam possis prudenter expectare in materia tam gravi, tamque difficili, veram iudicii tui certitudinem de veri-*

Bern. torn.
26. de dñ
ver.

Ang. l. de
Ago. Chris.
tia.

Chrysost.
li. 1. de
oran. Deo.

ritate objecti, quam inquiris, & rectitudine tuarum actionum, si negligas orationis studium.

284. Cum igitur tenearis ex instituto tuo, & ex munere ipso, quod geris, licet voluntarie suscepto, divina Sacramenta dignè tractare; eorumque defectus contingentes, & pericula frustrationis diligentissime præcavere, vide tandem quid facere te oporteat, & quò tibi sit confugiendum.

§. XI.

Mensuram orationis exactè definire supra nostram prudentiam est: ipsa tamen oratio, quantum satis sit, docet, ut veram tribuat securitatem; non tamen vacuum vero timore, sed in eodem prorsus fundatam.

285. **A** Is mihi, cuncta hec videri tibi verissima: sed cupere te ad quietem animi tui, ut diligentia hujus specialis, cui potissimum fidere, & insistere debeas pro Sanctis Sacramentis ritè tractandis, utque in eorum administratione cavere satis possis omne deceptionis periculum determinatà regulam tibi præscribam: signanter verò certam orationis mensuram, quoties scilicet orandum tibi sit, & quantum temporis orationi impendendum?

286. Breviter dico tibi: quantum rei momentum deponit, quantum tua ignorantia, & infirmitas postulat, quantum sit satis, ut oblineas à Deo, ut ipse dirigat gressus tuos secundum eloquium suum, ut non dominetur tui omnis injustitia. Reponis verò mihi, id unum esse, quod maximè nescias, & quod omnino mensurare non possis. Sed quis amabò te poterit, aut sciet, nisi qui nihil non novit, & potest?

287. Invenias passim Theologos benignos, qui tibi intrepidissime, ac determinatissime præfigant quoties debeas in vita, vel in anno divina fidei mysteria credere, quo-

ties desiderare aeternam beatitudinem, quoties orare, quoties Deum diligere. Non hac invenias in D. Thoma, Bonaventura, Magistro sententiarum, Scoto, Alberto, Belarmino, Suarez, aliisque celeberrimis, summisque Theologis. Ceterum Recentiores res hujusmodi certà veluti clepsydra facillimè mesurant, plerumque tamen laxà de more suo. Id verò nobis vix non risum facit, & oporteret nobis edisserant, qua mensura sint mensi Deum, & homines, ut adeò exactè definire valeant determinatam indigentiam nostram, & debiti obsequii mensuram.

288. Rogà puerum ingenuum, an verè patrem diligat? Respondet incunctanter: & maximè. Quòd si iterum roges: quoties diligis patrem in anno, vel in mense? Questionem demiratur, aut ridet. Ait utique, se patrem semper diligere (quod verum est moraliter loquendo); quia semper est paratus, quoties occasio id ferat, ad debitum obsequium ipsi præstandum, ad ipsum per officia filialia propitium, ac benevolum sibi faciendum, quantum satis sit, ut non temerè expectare possit ab ipso alimenta, vestitum, educationem, directionem, consilium, & cetera, quæ sibi sunt necessaria ad vitam commodè transigendam, & quæ accipere ab alio non speret: denique ad præcavendam quocunque suo incommodo omnem offensionem ipsius, maximè in rebus gravioris momenti.

289. Hanc ego tibi regulam, neque magis exactam: hanc unicè mensuram cum proportionem debitam rectè applicatam amoris Dei, spei, orationis, aliorumque similium tibi præfigo. Aut, si fortasse hæc regula tibi non placet, accipe aliam ex Augustino, cujus verba afferuntur in Libro de Ecclesiasticis Dogmatibus. Nullum credimus ad salutem, nisi Deo invitante, venire: nullum invitatum salutem suam, nisi Deo auxiliante, operari: nullum nisi orantem,

Aug. li. de Ecclesiast. dogmat. c. 56.

sem auxilium mereri. Vide modò quàm egeas auxilio Dei, maximè in rebus arduis, ac difficilibus, & orationis necessitatem tuam facillè potes inde concludere. Quòd si nec dum quieveris, & exactiorem adhuc mensuram omninò tibi designandam cõtempnas, mecum sanè non ultrà litigabis: illud ejusdem tibi Augustini reponam: *Quæras Augustino doctiorem; sed vide ne invenias præsumptorem.*

Aug. de
Spl. & lit.
c. 34.

290. Sed verò quæso te, ne deficias, quasi hæc nimis generalia videantur, nec ulla humana industria, scientia, vel prudentia securum te, dum practicè operaris, aliquando reddere possit. Docebit te certissimè, mihi crede, in singulis actionibus oratio ipsa (quippe quæ sola docet de omnibus, ut supra Bernardus agebat) modum, quem practicè debeas tenere, ut verè non deficias à tuo munere, utque veram re ipsa securitatem habeas: non tamen fateor, ut eandem agnoscas, nisi ut summum prudenti, atque probabili conjecturà, quæ non omnem formidinem, etiam valde prudentem eximat tibi, sufficiat tamen, ut cum metu, & tremore verè salutem tuam opereris secundum Apostolicum præceptum: sciens utique te judicandum, non ab humano die, sed à Deo, cujus judicia sunt inscrutabilia, & infinitè à nostris distantia, ideòque dicēs interim cum Prophetâ, *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me, & cum B. Job, Etiam si simplex fuero, hoc ipsum ignorabit anima mea, & tacebit me vita mea.*

Ex Epist. ad
Philip. 2.

Ex 1. Ad
Corin. 4.

Psal. 13.

Iob. 9.

Ex Iob. 9.

Ex Psal. 2.

291. Hæc haud dubito sanctum timorem tibi incutiant: & utinam, si modò sine modo non timeas, sed moderatè, ac sobriè, ut sis proderer cautus, atque sollicitus; non verò scrupulosus, ac pusillanimis. Tum verò quid? Vereberis omnia opera tua, quod vir ille purissimæ, & innocentissimæ vitæ, cui nempe (ipsa veritate testante) similis non erat in terra, de se ipso fateri non erubescit: *servies Domino cum timore, & exultabis ei cum tremore: facies, quod sapiens, qui*

nempe, *timet, & declinat à malo: non quod stultus, qui transilit, & confidit.* Et, ut summam dixero, non eris Phariseus superbus in te tanquam iustus confidens, plenus arrogantiâ, & tumore, re verà tamen vacuus, & vanus: denique dives, & nullius egeus in tua vanità, ac falsa præsumptione; in Dei autem iudicio æquissimo, ac verissimo miser, & miserabilis, & pauper, & cæcus, & nudus; quæ (ut Augustinus sapienter observat) summa, & extrema hominum miseria est, eorum peccatorum videlicet, qui De suis viribus præsumentes, adiutorium gratiæ non implorant, & addunt infirmitati superbiam, ut insanabiles omninò sint.

Prov. 14.

Ex Lu. 11.

Ex Apoc. 3.

Aug. epist.
87. ad Hieron.
in respons. ad
quæst. 3.

292. Ab huiusmodi, inquam, procul aberis. Sed eris potiùs humilis corde, parvulus in oculis tuis, pauperculus, & contritus spiritu, tremens sermones Dei, & unus de Christi pusillis, cum quo sit ejus sermocinatio, cui revelet occulta, & incerta sapientiæ suæ, quæ abscondit à sapientibus, & prudentibus, quem Deus ipse abscondat in abscodito faciei suæ, quem protegat sub umbra alarum suarum, custodiatque ut pupillam oculi sui, quo nihil felicius, aut tutius, nisi quis fortè credat, omnipotentem pupillam sui oculi, aut re vera non posse, aut nescire, aut nolle tueri: dicēs in summa experientiâ, re ipsâ, quàm sit ex vero dictum, *Mihi autem adherere Deo bonum est: ponere in Domino Deo spem meam.*

Ex Isa. 66.
Ex Prov. 3.
Ex Psal. 70.

Math. 11.

Ex Psal. 70.
& 16.

Psal. 72.

293. Denique vera cordis lætitia, lux, sapientia, prudentia, fortitudo, constantia, magnanimitas, fiducia, regnum Cælorum, id est, pax omnem sensum exsuperans, & gaudium in Spiritu Sancto: postremò bona cuncta spiritualia, quæ verè bona sunt, tecum erunt, aut certè non erunt in terra. Vide, quæ grandia mala ex illa incertitudine, & beata ignorantia tibi immincant, si ex illa proficere velis.

294. Hæc non de nostri cerebri di-

discursibus, aut inanibus reflexionibus, sed de verbis expressis, ac promissionibus ipsius Dei, qui fallere nescit, certissimè tibi spondemus, ut hunc timorem Domini timere nolis, sed ardentissimè potiùs amare, & nullam præter ipsum securitatem quærere, dum peregrinaris à Domino; neque enim aliam ullam veram invenies.

295. Nihil planè frequentius in Sanctis Scripturis. Sed, quanvis multa hic, multaque in præcedentibus expresserimus, accipe nihilominus præterea verba verè divina ex Breviario Romano (bono utique libro Theologico), in quod ex Ecclesiastico translata sunt, quibus tot inter fluctus periculorum, ac miseriorum, quibus in hoc exilio jactaris, non modò cor erigere possis, verùm etiam repleti consolatione, & gaudio superabundare.

296. *Timor Domini gloria, & gloriatio, & latitia, & corona exultationis. Timor Domini delectabit cor, & dabit letitiam, & gaudium, & longitudo dierum. Timenti Dominum bene erit in extremis, & in die defunctiois sue benedicetur. Et rursus: Spiritus timentium Deum quæritur, & in respectu illius benedicetur. Spes enim illorum in salvantem illos, & oculi Dei in diligentes se. Qui timet Dominum (nota ænigma divinum) nihil trepidabit, & non pavebit: quoniam ipse est spes ejus. Timentis Dominum beata est anima ejus. Ad quem respicit, & quis est fortitudo ejus? Oculi Domini super timentes eum, protector potentie, firmamentum virtutis, tegimen ardoris, & umbraculum meridiani, deprecatio offensionis, & adiutorium casus, exaltans animam, & illuminans oculos, dans sanitatem, & vitam, & benedictionem.* Hactenus Dei verba.

297. Quid dulcius? Quid jucundius? An non, qui Deum timet, miserum esse, periculis circumdatum, ignorantem, felicitati deputare potest? An non cum Magno Ambrosio meritò dicat, *Felix necessitas, quæ*

ad meliora compellit? Apagè ergo vanos, & fictitios horrores, quibus timoris hujus verè vivifici timorem tibi lethalem ingerere contendunt aliqui per inanes fallacias, & parùm pias cogitationes.

298. Hæc est vera securitas, hæc benignitas, quam tibi spondet Theologia nostra, si, quam designat regulam, tenere velis. Hæc ars verè mirabilis, verè divina, nunquam pavendi, nunquam trepidandi, nempe semper timere, semper pavere: *Beatus homo, qui semper est pavidus; Qui timet Dominum (rem admirabilem!) nihil trepidabit, & non pavebit.* Simile videtur enigmati: sed nihil hoc ænigmate certius. Scilicet, timebit, & *nihil trepidabit*: pavidus semper erit, & *non pavebit*. Quare? *Spes enim illorum in salvantem illos, & oculi Domini super timentes eum.* Quid verò timeant? Utique non deficient: quia *Non delinquent omnes qui sperant in eo.*

Prov. 28.

Psal. 33.

§. XII.

Certitudo, & securitas in agendo, quam Probabilissimus spondet, omnino fallax est, & inanis, per omniaque contraria doctrinæ Dei, indeque supra modum moribus noxia.

299. **A**lia est valde benignitas, alia securitas, & aliunde omninò quæsitæ, quam tibi spondet nova, & benigna Theologia Recentiorum: per quam scilicet in omni actione tua certus omninò sis, te non delinquere, & ita quidem certus, ut si delictum grave, dum quidquam agis, vel leviter timueris, graviter eo ipso delinquas.

300. Sed unde precor certitudo tanta in tot, & tantis errorum periculis? Unde conscientis filiorum, hominum tanta, & tam clara sapientiæ lux in tantis ignorantie tenebris? Profectò non aliunde (dictu mirabile!), quàm à sententia conscientie tuæ ipsius, & proprii tui judicii di-

G g g

sta-

Ambro.

etamine: quo nempe apud te judicas certò, & infallibiliter iudicio singulari, absoluto, ac determinato, te nihil omisisse de diligentia debita ad quarendam sincerè, & invenientiam, veritatem, & legem Dei nulla te passione obsecari, nullum impedimentum objecisse divino luminì, tuæ erga Deum obligationis exactam implevisse mensuram: denique rectum esse coram Deo, verèque irreprehensibile cor tuum; cum tamen Deus ipse de omni humano corde generatim enuntiet *pravum esse, & inescrutabile*. Id nisi certò iudices in omni actione tua citrà omnem formidinem deceptionis, certò peccas hoc ipso secundùm Recentiorum Theologiam. Adeò non est à timore Dei, neque à Christiana humilitate imitanda ista securitas. Sed verò, neque à Deo esse potest, cujus scilicet *Omnes via veritas*, ut Deus ipse sæpè testatur.

Ex Hierem.
17.

Psal. 118.

301. Sanè, si vera illa, & necessaria foret ad honestè operandum, & non potiùs inanis, & aërea, ut toties demonstravimus, & demonstrandum ulteriùs est, non solum anxietur cor meum, sed de mea salute penitus desperarem: alioqui verò iustorum omnium, sive in Cælis triumphantium, sive militantium in terris, conscientias omnes testes appello.

302. Et tamen Lapidarius, & novus *Ecclesiæ Magister*, hanc suam certitudinem infallibilem, & conscientiam in agendo usque adeò monstrosam securitatem, adeò existimat certam, & indispensabiliter necessariam (scilicet agendo quod probabilius credas esse prohibitum), ut inde suæ benignæ sententiæ immodicis laudibus plaudat, & nostram vehementer accuset: arguens nos insuper inconsequentiam evidentis, ut ipse jactat; quia ex una parte dicimus, timorem deceptionis, & lapsus, quem in agendo servare debemus, esse valde prudentem, & commendabilem; ex alia verò licitè à nobis,

& prudenter posse contemni, aliàs nihil honestè, & prudenter operemur.

303. Sed leviusculam istam, & furilem æquivocationem, verèque apud sapientes miserandam ipsarum vorum inintelligentiam, qua multas implet paginas, & solitè jactantiâ triumphat, facile nos contemnimus, ac ridemus, neque timere possumus cum Apostolo decipi. Latius mox de illa dicemus.

304. Nunc verò id unum adnotare placuit notatione planè dignissimum: nempe præfatam securitatem, & certitudinem Recentiorum, illo celebri suo principio niti, quòd opinio de actionis honestate minùs, aut æquè tantùm probabilis, licet contingat esse re ipsa falsam, & contra legem, seu voluntatem Dei (quod esse æquè, aut magis verosimile operans ipse negare non potest), est tamen ignorantia veritatis, & legis, penitus inculpabilis, ac invincibilis: quare sufficiens est, ut omnem prorsus in agendo timorem de veritate ipsa, ac lege violanda, eximere possit, ac debeat; nam, quidquid veritas re ipsa habeat, actio non potest non esse honesta, adeòque nihil de illa formidandum, immò nec formidare licitè potes, si operari de facto velis. Ecce principium certè non Dei, *cujus sermonum principium veritas*, ut testatur Propheta Regius.

Ex Psal.
118.

305. Hæc est Theologia *Magistrorum Ecclesiæ* certissima, uti contendunt, tutissima, piissima, Religiosissima, suavissima, utilissima, inexcusabilis orbi Christiano, & clavis unica Regni Cælorum, sine qua ipsorum janua (quam nempe nostra sententia claudit) hominibus patere non potest, cujus denique laudes libri non capiunt, & quam nisi firmaveris calculo tuo, etiam de hæresi fias suspectus. Vide quæso te, quò processerit impavida Recentiorum benignitas, & (ut moderatissimè dixerim) incredibilis confidentia.

306. Veruntamen, præter dicta, & di-

& dicenda, accipe saltem unum syllogismum (ne concionari nos, & non disputare cautescentur), quo tradita nostra doctrina irrefragabilem videas efficaciam; neque enim artificium Dialecticum doctrinae vires praebeat, sed demonstrat.

Theologia, quae non consonat, sed è diametro opponitur Theologiae Dei, & Sanctorum eius, qui citrà controversiam veri sunt Ecclesiae Magistri, non est verissima, certissima, tutissima, religiosissima, vel piissima, sed falsissima potius, incertissima, periculosissima &c. At huiusmodi est Theologia, seu sententia benigna, Probabilistarum recentium. Ergo non est verissima, nec certissima, sed certissime potius falsa. De consequentia nemo dubitabit Dialecticus: de Majore nemo Catholicus. Minor verò an probent evidenter testimonia à nobis producta, æquum, ac sincerum Lectorem judicem fidenter appello.

Possimus alia plura sine termino superaddere ex Scriptura, & PP. si necessum id foret, aut locus ferret. Duo tantum tibi subjicio, alterum Augustini, & alterum Bernardi, quos esse bonos Theologos, & veros Ecclesiae Magistros (quanvis benigni Probabilistae non sint), nec Lapidarius ipse negaverit.

307. Igitur Augustinus sic agebat: *Continuis vigilis excubant (iusti), ne opinio verisimilis fallat, ne decipiat sermo versutus, ne se tenebrae alicujus erroris offundant, ne, quod bonum est, malum, quod malum est, bonum esse dicatur; ne ab iis, quae agenda sunt, metus revocet; ne in ea, quae agenda non sunt, cupido precipitet.* Quae verò ratio tanti timoris, & continuae in agendo sollicitudinis? Unde tantum impendit periculum errandi tanti faciendum? Respondet S. Doctor: *Nam voluntatis propensio auctoritatem vitiiis querit, & quod malum est, bonum, aut bono proximum esse susdet.* Sic Magnus Augustinus.

308. Accipito Bernardum: Sa-

piens (inquit) *veretur omnia opera sua, scrutatur, discutit, & diducit universa. Honorat quippe (en ratio, Probabilista) veritatem: qui & se, & sua omnia in eo statu, quo veritas habet, & agnoscit veraciter, & humiliter confitetur.* Ex hoc principio rursus hoc salutare documentum elieit: *Pone providentia modum, ne tibi sapias videaris: Semper & ubique, atque in omnibus operibus time, ne forte excedas in aliquo.* Hinc B. Job; Verebar, inquit, omnia opera mea, sciens, quod non parceres delinquenti. Ita verbis docebat caelestis hic Magister. Qualiter autem factis, testatur ejus vita; non enim erat similis mei, & aliorum, qui nempe dicimus, & non facimus: expressit autem ipse verbis paucis, sed multum significantibus: *Veneor (inquit) omnia opera mea, &*

Bern. ferm. 3. de Adv. Dom. pug. 10 ante fin.

In tract. de form. honest. vit. ad med.

Epil. 306.

quod operor, non intelligo. 309. Ecce securitas, ecce certitudo, ecce iustorum agendi modus, secundum Augustini, & Bernardi Theologiam, a qua nec abeunt, nec abire possunt reliqui Sancti Ecclesiae Doctores, quia nec minus expressa, nec minus frequens, in ipsis Dei Scripturis est: Tu modò confer il lam, Lector Christiane, cum benigna Theologia Recentiorum, & luce ipsa clarius videbis, non manifestius tenebras luci opponi, quam illi in omnibus, & per omnia opponatur, Probabilistarum Theologia.

310. Videant ergo, vel ipsi Recentiores, quid non evidens sit in proximo discursu nostro, quem legitimum esse certum est, nisi tota Logica errat. Ipse verò concludit evidentem (ut temperatè dixerò) falsitatem doctrinae, quam Probabilistae moderni, omnium verò confidentissime Lapidarius, unanimiter jam propugnant, & eximie nobis commendant, tanquam optimum fructum Probabilismi sui, dantis per artificium, subtilium reflexionum absolutam conscientiae certitudinem, & plenam adeo securitatem, ut sit prorsus impossibilis cum omni

Ggg 2 pec-

Aug. li. 22. de Civit. c. 23.

Serm. 12. de tep. ac fæpe alas.

Bern. ferm.
8 in Pfal.
Qui habet

peccandi timore. *O fiducia privilegii! O prerogativam securitatis perfectæ!* licet cum Bernardo exclamare.

311. Hoc nempe privilegio omnimodis egebat Probabilismus, ut posset aliquandiu subsistere, maxime, postquam concuti, & oppugnari vehementius capit. Utrique nihil eos, quibus nimia placet libertas, & jucunda ipsius benignitas, sic in sententia firmat, & immobiles pæne facit, sicut fallax hæc certitudo, & inanis securitas, quam promittit.

312. Hinc fit, ut multi ipsorum non tantum omne studium de re ista summa contemnant, sed & fugiendum prorsus existiment: adeo ut, si quid interdum invitos eos audire contingat, quo dubitare incipiant, aut timere, statim diligenter ab eo, quod audierint, mentem avertant, & in suam reflectant beatam certitudinem, quæ possint per reflexa dictamina in omni opere suo, juxta sententiam benignam agendo, adeo manere quieti, ac securi, ut peccatum nec leviter timere debeant, quidquid sit, an agant re ipsa contra divinam voluntatem, ac legem. O, avertat Deus à Christianorum cordibus tam perniciosam securitatem.

§. XIII.

*Compendiaria complexio doctrine
data per totam contro-
versiam.*

313. **U**T tandem aliquando accedamus ad demonstrandam inanitatem retorsionis nostri argumenti proximè præcedeti controvesia producti, quam ex articulo primo damnato de praxi opinionis probabilis in materia Sacramentorum nonnulli Recentiores Probabilistæ contra sententiam moliuntur, (omnium verò cōfidentissimè Lydius Lapidarius); quæ retorsio, ut vidiſti, occasionem præstitit nobis ad controversiam istam gravissimam tractandam (admodum fusè fateor,

non tamen inutiliter, ut spero): eni totius doctrinæ traditæ brevem tibi sistimus summam, ut ad illam deinceps utranque agendi regulam comparemus, nostram scilicet, & Recentiorum; & utra earum veritati concordet, utra verò repugnet, facile videas.

314. Igitur obligatio fugiendi semper malum omne morale, & amplectendi bonum quodvis honestum (necessarium videlicet ad finem ultimum), oritur ut à primo principio, universalique fundamento, à prima regula moralis honestatis, per ordinem ad quam omnis actio moralis dicitur, vel bona, vel mala, prout scilicet ipsi concordat, aut repugnat.

315. Regula verò prima moralis honestatis est lex, seu voluntas divina; quidquid sit, an in Deo cogitari possit à nobis regula alia ratione distincta, de quo nihil ad præsens curandum est, dummodò prima regula dicatur esse aliquid divinum, de quo non est ab aliquo dubitandum.

316. Ex his concluditur, totam obligationem (utique generalem, ac summam) vitandi semper omne malum morale, & prosequendi omne bonum honestum, oriri ut à principio, primoque fundamento, à voluntate, seu lege Dei, summè à nobis amanda, atque semper pro viribus querenda, ut nostras illi conformemus actiones.

317. Hoc stabilito principio, statim evidenter apparet, totam obligationem, qua in omni actione nostra tenemur diligenter cavere omnem errorem, seu deceptionem, ex qua sequatur proximo malum, quodcumque demum sit, spirituale scilicet, vel corporale, temporale, aut æternum, irreparabile, vel reparabile, descendere ut à prima radice, adæquato principio, universalique fundamento, & ab ipsa prima regula honestatis, id est, voluntate divina, prohibente prædictum malum

lum inferre, seu (quod eodem redit) præcipiente, ut illud caveamus: adeo ut, hac voluntate non intellecta tanquam primâ mensurâ obligationis nostræ, nulla possit in nobis intelligi moralis obligatio. Unde, si per possibile, vel impossibile, malum imminens proximo ex nostra actione, à voluntate Dei non prohibeatur, nulla obligatione morali tenebimur illud vitare, neque verè peccabimus, si non vitemus, etiam scienter, ac voluntariè; quia nullus aliquando peccare potest, nisi recedat à voluntate Dei, seu prima regula moralis honestatis, cum non aliud peccare sit, quàm recedere à regula, cui moralem suam actionem operans conformare deberet.

318. Hinc rursus patet in materia præsentis: primò, ministrum Sacramentorum ideò (tanquam propter rationem adæquatam, in quam tota resolvitur obligatio) teneri diligenter cavere omne periculum frustrationis ipsorum, & (quod eodem redit) omni studio contendere ad habendum iudicium verum de reali, ac legitima cuiusvis Sacramenti constitutione, quia id ipsi præscribit voluntas Dei severissimè, ac strictissimè. Secundò, eandem esse regulam primam moralis honestatis in hac, ac in aliis materiis, saltem formaliter, & quoad substantiam, videlicet divinam voluntatem.

319. Tertiò hinc, secundariam, & proximam agendi regulam (id est, iudicium nostræ rationis, quo proximè dirigimur ad agendum) eandem quoque esse, nec ex ulla materiæ diversitate aliquam varietatem sortiri posse, nisi ut summum accidentalem, & quasi materiale duntaxat. Unique nulla regulâ secundâ, ut talis, variari aliquomodo potest non variatâ regulâ primâ, cui nempe omnino commensurari debet, & conformari, alioqui non erit recta, adeoque nec regula erit.

320. Cæterum, quia voluntas divina, estò sit una, & eadem in se

ipsa, multa tamen nobis præscribit, vel fugienda, vel amplectenda, omnia autem ordinatissimè, & cum respectu debito ad finem nostrum ultimum, ad quem nos ut regula movet; hinc fit, ut omnia objecta non eodem modo præcipiat, sed diverso, ac proportionato ipsorum objectorum naturæ, & ordini, quem habent ex se ad eundem ultimum finem. Cum igitur objecta, alia sint aliis immediatiora, efficaciora, magis necessaria, ad finis ultimi consecutionem; itemque per oppositum alia magis contraria, immediatius opposita, efficacius impeditiva, quæque longius removeant, & irrevocabilius ab ipso fine: consequens est, ut voluntas Dei sapientissima, atque rectissima, efficacius feratur, ac propensius in aliqua objecta præ aliis, unumquodque eorū scilicet strictius, ac severius, vel iubendo, vel prohibendo secundum propriam cuiuscunque naturam, & ordinem, quem habent ad finem ultimum.

321. Hinc voluntas creata efficaciori quoque conatu, propensiori quoque studio, ac diligentia in eadem objecta moveri debet, alioqui voluntatis divinæ directionem, & ductum non sequetur, proindeque deficiet à suo munere, nec primæ suæ regulæ conformabitur, indeque mala moraliter erit; quod tamen summo studio debet vitare.

322. Jam, cum recta, ac legitima administratio Sacramentorum sit objectum naturâ suâ admodum excellens, ac nobile, quodque pluribus titulis magni momenti habeat ad finem ultimum ordinem, ac respectum admodum proximum, necessum est, ut lex, seu voluntas divina strictè admodum & urgeter hominibus illud præcipiat præ pluribus aliis objectis: unde fit consequenter, ut voluntas etiam humana valde speciali diligentia, ac studio ad illud exequendum moveri debeat.

323. At quisquis specialiter obstrictus est ad exequendum aliquod ob-

objectum, tenetur pro mensura obligationis adhibere specialem diligentiam ad inquirendam veritatem, & legem, adeoque ad cavendum errorem circa memoratum objectum. Cavere autem diligentius errorem, seu veritatem studiosius inquirere, est procurare certiore notitiam, iudiciumque ad agendum firmiter, ac immobilius, per quod nimirum operans longius recedat ab omni deceptionis periculo.

324. Patet ergo ministrum Sacramentorum, ad quorum rectam administrationem adeo specialiter obligatur, debere, ex proprio munere suo, speciali conatu veritatem inquirere, atque adeo iudicium, quo ad agendum dirigitur, debere esse firmiter, ac certius in ipsis conficiendis, aut conferendis, quam debeat esse in aliis materiis, quæ tantum momenti non sunt.

325. Ceterum huius diligentie specialis determinatam, certamque mensuram exacte definire nemo valeat: nos certe nec scimus, nec audemus. Illud verò certissimum existimamus, diligentiam, cui maxime fiendum, & specialiter insistendum sit, non esse studium, & industriam humanam (quavis hæc etiam debeant adhiberi, & accuratius in presenti materia), sed accessum ad Deum sapientie fontem per vitæ puritatem, & iuge orationis studium.

326. Veruntamen, non credimus fieri posse, moraliter, ac per se loquendo, ut Sacramentorum minister, etiam adhibitâ diligentia debitâ, assequatur iudicium certum, absolutum, & perfectam certitudine de veritate Sacramenti, quod conficit, & rectitudine suæ operationis. Quare nec credimus esse necessarium, sed sufficere omnino iudicium prudens, verèque probabile, quod dici solet certum pro conditione materiae moralis, nempe, quod non excludat omnem deceptionis timorem, sufficiat tamen ad ipsum superandum (id est, ad agendum oppositum, non obstan-

te timore illo) citrà omnem temeritatem.

327. Porro nulla est temeritas, sed prudentia maxima à Deo, & Sanctis omnibus, summis ubique laudibus commendata, operari cum aliquo deceptionis timore, dummodo simul iudices actu prudenter, verèque probabiliter, te re ipsa non decipi, quanvis possit contingere, ut decipiaris. Sic mihi Deum oro operari contingat, dum fuero in huius sæculi caliginosa nocte, *Donec dies elucescat, & lucifer oriatur in corde meo*; interim namque, neque in doctrina ipsius, neque in Sanctorum ejus verbis, aut factis, principium aliud verum invenio veræ, ac perfectæ securitatis.

328. Ubi nota (quod fusiùs mox exponemus, ne fortè interim ex Lapidario nimis vulgariter hallucineris), memoratum timorem deceptionis ideò à nobis prudentem, & sanctum appellari ex Dei, & Sanctorum doctrina: non quasi tunc dum actu operamur, habeamus aliquod fundamentum sufficiens ad prudenter credendum, quod decipiamur: hoc enim non cohæret in via nostra cum iudicio absoluto verè probabili de rectitudine nostræ operationis, quale omnino requiritur ad honestè operandum: sed ideò, quia motum nostrum iudicii, licet à nobis verum absolute credatur, videmus tamen esse naturâ suâ absolute fallibile, quodque ex se non repugnet actu conjungi cum ejusdem iudicii falsitate. Id verò sufficit ad fundandum timorem verè prudentem, & maxime laudabilem, ne fortè nobis actu contingat, quod videmus posse contingere, licet quod non cōtingat de facto, probabiliter iudicemus, & ideò contra dictum timorem non temerè, sed prudenter agamus, prout suo locolatè exponemus, & exemplis perspicuis explicabimus.

329. En tibi lapidarie Lapidator noster, ne te diutiùs suspensum detineamus, quid apud nos significet,

Ex 1. Pet.

cet, & apud omnes sapientes, & cordatos, contemnere prudenter timorem, quem honestè, & prudenter, dum operamur, possumus, ac debemus habere. Tu autem, ut apparet, existimasti, dum dicimus, prudentem timorem prudenter etiam posse contemni, significare nos intendisse, ipsum esse omninò abjiciendum conspuendum, aut conculcandum. Quapropter oro te benevolè, & amicabiliter, ut de tuo glorioso, nec tamen magno libro, illa saltem non pauca folia decerpas, quæ tam inani hallucinatione implevisti; neque enim decet in materia adeò seria, & cum tot viris adeò prudentibus (licet eos tu passim non prudenter contemnas) adeò clara æquivocatione nugari, neque nugari solum parùm, aut semel, sed nimis tumidâ, ac frequenti jactantiâ.

330. Hic verò concludamus ex doctrinâ summa præmissâ, regulam secundam agendi (hoc est, judicium, quo ad agendum dirigimur) in materia Sacramentorum aliam non esse, sed eandem omninò, saltem formaliter, & quoad substantiam, quia eandem nobis applicat regulam primam, videlicet divinam voluntatem, in hac, ac in aliis materiis: habere, tamen hic, & in aliis similibus ob specialem gravitatem ipsarum diversitatem quandam, veluti accidentalem, ac materiale, quam ex respectu ad ipsam materiam ipsa quoque subinduit regulam primam. Hæc utriusque, etsi una, & eadem sit, non tamen omnia objecta eodem modo respicit, sed diverso, ac proportionato ipsorum objectorum naturæ: nempe, quæ sunt majoris momenti, severius, ac strictius jubet, aut prohibet. Unde & secunda regula, ut conformetur primæ, diverso modo, nempe firmitus, ac certius, regulam primam applicare debet ad memorata objecta, quàm ad alia, quæ non sint æqualis momenti. Hæc omnia in præcedentibus latè, exposita relinquimus, & ostensa.

ARTICULUS VI.

Doctrina tradita nostra, & vera sententia, non modo nulla ex parte repugnat, quin immò ex illa validè comprobatur.

§. I.

Regula agendi juxta nostra principia breviter, ac dilucidè exposita.

331. **S**æpè jam in decursu eam satis distinctè, prout occasio ferebat, indicavimus. Hic verò, ut retorsionis Recentiorum inanitas evidentior appareat, paulò distinctius exponenda est, & cum doctrina tradita comparanda.

Igitur in nostris principiis ad agendum prudenter, & honestè, necessarium est, & sufficiens, judicium absolutum, atque directum, de veritate, & honestate objecti, quo nempe, post quæsitam sincerè, ac diligenter legem Dei, operans judicet probabiliter, id est, rationabiliter, ac prudenter objectum esse re ipsa honestum, & (quod in idem redit) actionem suam circa tale objectum nullatenus opponi, sed potius conformari re verà cum ipsa lege, seu voluntate Dei, illud, vel per se ipsam immediatè, vel medio imperio humani legislatoris, præcipiente, vel saltem approbante, aut objectum oppositum prohibente.

332. Judicium verò prudens, ac rationale, est illud, quod innititur fundamento, aut motivo, intrinseco, aut extrinseco (id est, rationis, vel auctoritatis, quæ siquid valet, in rationem resolvitur) quod vel sit unicè verosimile, vel, si sit ab opposito motivum aliud considerabile, ita ipsi præponderet, ut post seriò libratum utriusque momentum, appareat operanti connexum absolutè, ac determinatè (licet non connexionem penitus infallibili) cum veritate objecti, quam

quam inquit, & de qua tale iudicium fertur: alioqui temerè, & contra rationem intellectus de objecto iudicaret. Sed nec temerè posse, nec nullo modo, latè demonstratum relinquimus ex communi, ac certa sententia Philosophorum, & Theologorum.

333. Ceterùm, non quicunque verisimilitudinis excessus sufficit in motivo præponderanti, ut prudens possit fundare iudicium: nam si adeò exiguus, ac tenuis sit, ut motivum oppositum fortiter adhuc intellectum urgeat, ita ut non sinat ipsum in oppositum declinare, nisi ut summum iudicio nimium formidoloso, ac vacillanti, ut vix objecto adhereat meticulousè, & instabiliter: motivum, inquam, tale non est sufficiens, nec iudicium ejusmodi prudens, ac rationale, quali utuntur cordati, ac probi viri in negotiis magni momenti, sed temerarium potius, & imprudens: immò, quod non iudicium, sed levis quadam veritatis præsumptio, aut suspicio dici mereatur.

334. Motivum ergo iudicii prudentis illud duntaxat esse censemus, quod, licet non omninò ratione sui intellectum determinet ad assensum, ut si velit, non possit iudicium omne absolute suspendere, ita tamen apparet cum veritate objecti connexum, ut vehementer admodum alliciat ad absolutum ejus assensum, per quem nempe intellectus iudicantis facile, & quasi sponte à voluntate flecti se sinat, ut amplectatur illud objectum non leviter, aut fluctuante, sed per iudicium costans, ac firmum, quodammodoque immobile immobilitate morali, à quo nimirum facile dimoveri non possit, quodque, aut vix ullam, aut tenuem, & exiguam, deceptionis formidinem secum patiat. Hoc est in genere iudicium prudens, quod in principiis nostris unice censetur probabile probabilitate conscientiae, de qua in presenti tantum curamus, id est, quod necessarium omninò sit,

pariterque sufficiens ex se ad licitè, & prudenter agendum.

335. Verùm, quia firmitas iudicii nostri, & adhesio ad objectum verum (quæ dicitur, & est objecti certitudo) potest esse minor, aut major, ideò non una, & eadem diligentiae mensura ad comparandam certitudinem istam de objecti veritate, quam inquirimus, præscribitur in omni materia, sed diversa, & major, aut minor, pro qualitate objecti, quod intendimus, & momento periculi deceptionis, quod ubique tenemur studiosè vitare.

336. Porro per cunctas nostras actiones debere nos contendere ad finem nostrum ultimum, atque adeò omnes illas conformare cum voluntate, ac lege divina ad eum finem nos dirigente, ipso rationis lumine notum videtur, & nec ab ipsis Ethicis ignoratum, saltem sub terminis generalibus, ut supra à nobis ostensum est. Dictat verò unicuique, vel stultissimo (nisi sit prorsus rationis expertus) prudentia ipsa, & lumen naturale, objectum, quod majoris momenti sit relatè ad finem, in quem unice tendimus, magisque necessarium ad assequendum ipsum, debere à nobis diligentius inquiri, adeoque propensius studium, majoremque conatum esse adhibendum, ut ab illo non deflectamus: ergo debemus diligentius cavere errorem ullum circa ipsum incurrere: ergo majori studio, ac conamine de tali objecto veritatem inquirere.

337. At veritatem aliquam studiosius, atque diligentius inquirere non est aliud, re verà, quàm procurare iudicium, per quod certius eandem cognoscamus, & cum minori deceptionis periculo. Ergo, quo fuerit gravitas, majorisque momenti, objectum, in quod tendimus, eò iudicium nostrum, quo ad agendum dirigimur, debet esse firmitus, ac certius.

338. Unde tandem concludes, agendi regulam, quam sententia nostra

fra designat, esse iudicium verum, (utique directum, ac proprium) de objecti, quod amplectimur, honestate, per quod nempe sincere, post sufficientem diligentiam adhibitam ad errorem omnem cavendum, non leviter, aut vacillanter, sed constanter, ac firmiter iudicamus, actionem, quam elicimus, conformari re ipsa cum prima regula moralis honestatis, videlicet voluntate divina, quam per omnem nostram actionem inquirere studiosè, ac sincere debemus ex toto corde, & ex tota mente, ut eidem nos conformemus, nihilque unquam contra illam agamus.

339. Iudicium istud verum, firmum, ac constans, optimo jure dicitur, & est verè probabile; quia per ipsum objectum verè, ac prudenter probatur intellectui, hoc est, verum censetur, & enuntiatur, ex motivo prudenti, ac rationabili, licet non penitus infallibili. Dicitur etiam certum morali, & imperfecta certitudine, quæ propria est iudicii non scientifici, sed opinativi duntaxat.

340. Equidem ex genere suo certitudo iudicii non est aliud, quàm firmitas, & adhesio intellectus ad veritatem objecti, cui assentitur, quæ potest esse major, aut minor, adeoque & ipsa objecti certitudo esse potest minor, aut major. Si verò non sit tanta, ut omnem penitus depellat formidinem, & periculum deceptionis, dicitur certitudo moralis: intra quam etiam datur inæqualitas, quia nimirum adhesio ad veritatem, & firmitas iudicii opinativi, potest intra hanc lineam esse quoque inæqualis. Quare, & unum iudicium probabile, & opinativum potest esse moraliter certius, quàm aliud: esse verò debet, ut regulat actionem honestam, ubi objecti momentum majus sit, & veritas studiosius querenda.

Num. vera probabilitas stare possit cum falsitate?

341. **S**ed inquiris: quid si contingat, iudicium hoc probabile, quod adstruimus, esse falsum re ipsa? Profectò posse accidere patet ex ipsis terminis iudicii opinativi, atque fallibilis, cum non sit aliud fallibile esse, quàm esse posse re ipsa falsum. Tu verò quid?

Respondimus distinctè, neque semel, tuæ questionis, & responsionis nostræ rationem dedimus certam, & infallibilem. Iterum ergò dicimus: si iudicium, quod nos probabile censemus, contingat esse falsum re ipsa (quod contingere facile posse fateamur, & idè semper prudenter, & humiliter timendum nobis esse certissimum putamus à Deo, & à Sanctis ejus edocti), erit etiam falsò probabile, nimirum apparenter, & quoad nos tantum, utique coram Deo deceptos.

342. Quod si verò deceptio contingat ex passione, ex negligentia, aut incuria nostra in querenda divina lege (quod plerumque contingere fatemur etiam homines peccatores, ac miseri, qui non gaudemus privilegio illo beata, atque perfectæ securitatis, quo gaudere se putant Probabilistæ ex sententiâ benignæ prarogativa) rei sumus violatæ ipsius legis formaliter, & imputabiliter. Si verò nihil faciendum omisimus, nec deceptio sequatur ex culpa nostra, sed ex humana infirmitate tantummodo, legem quidem violamus re ipsa, & materialiter; violatio tamen ipsa ad culpam, vel ad poenam nobis non imputatur. Tum verò quid? An nos eensebimus verè probabile, quod nisi falsò, & solum per errorem, neque probatur, neque potest probari? Perindè hoc nobis est, ac falsum esse verum: immò prorsus nihil est aliud.

343. Ut ergo nemo dicat, malum

lum per se, ac simpliciter esse amabile (quia nihil aliud diceret, quam malum esse bonum, quo nihil dici potest stultius), licet per deceptionem amari possit, & de facto passim ametur, quia per errorem bonum existimatur: ita falsum re ipsa per se, ac simpliciter non est probabile, licet probari possit, & non raro probetur ab intellectu, nempe per deceptionem, qua putat esse re ipsa verum.

344. Verum quid ad axioma, quod passim ex Philosopho Recentiores eructant, *Multa falsa sunt veris probabiliora*? Resp., axioma istud de trivo vulgi, non autem ex Philosopho petium esse, apud quem nempe nusquam invenitur: alioqui prodant locum, quod nemo fecit. Enim verò Philosophus, ut notum est, probabile aliquando dicit illud, quod videtur sapientibus: quod autem sit probabile, quod videtur errantibus, nusquam (saltem in libris Ethicorum) invenietur, vel insinuasse. Immo nimis apertè docuit oppositum; etenim, quod iudicium probabile sufficiat juxta ipsum ad bonam, & honestam electionem, compertum est: nullam verò electionem honestam esse posse, nisi iudicio vero reguletur, conceptis verbis docet 6. Ethico. c. 2. ubi & id ipsum docet Angelicus Magister, ut paulò post ostendendum est, productis utriusque verbis.

345. Transeat verò, quod illud vulgare axioma Philosophus protulerit. Tum verò quid? Profectò eodè sensu dicere potuit, multa falsa certiora veris esse, quia sæpè falsa à nobis putantur certò vera. An ne propterea verè certa sunt? Ridiculus sit, qui non neget. De nostro saltem Lydio Lapidario, quin neget, dubitare non possumus, cum apud ipsum nihil, non modò falsum, verum neque fallibile, certum sit, immò nec dici possit, nisi ridiculè, per manifestumque paradoxum.

346. Ut ergo, quæ decepti cer-

ta putamus, verè in se ipsis certa non sunt, sed quoad nos tantum, falsò, & apparenter, & si aliquando certa dicantur, in hoc sensu accipiendum est: ita, quæ per errorem probare possumus, aut de facto probamus, apparenter, & quoad nos solum, non autem verè sunt probabilia, & in hoc sensu debet intelligi, si quando probabilia dicantur.

347. Denique haud minùs vulgatum est illud axioma, quod non, falsò, sed verè ex Tullio circumfer-
Tull. in
Paradox.
tur, *Nihil est tam incredibile, quod non dicendo fiat probabile*. Dicant verò, si placet, Probabilistæ, etiam maximè incredibilia verè, ac re ipsa probabilia esse. Nò audebunt opinor.

348. Itaque vocem istam *probabile* valdè æquivocam esse, quàmpluresque diversas significationes admittere à controversia nostra nimis alienas, alibi jam notavimus, & ostendimus. Nos verò pro probabili conscientia, quod propriè, ac verè probabile est, nihil prorsus recipimus, nisi verum, non quidem evidenter, sed tamen verè probabiliter cognitum. De cætero quàmplurima apud nos, etiam evidenter falsa, dicere probabilia non moramur in sensu latiori, ac improprio, de quo in præsentia nihil curamus.

349. Hæc, quæ nimium vulgaris in hac materia sunt, & vel tyronibus deberent esse nota, si Lapidarius, aut nosset, aut adverteret, puderet ipsum ea, quæ sect. 18. in P. Generalem Societatis obloquitur, coram sapientibus effutire, quæ prudentes pudet, vel legere: neque veniam ab ipsis expectarem, si refellendis talibus tempus impenderem.

350. Tandem admiratione, quin etiam stupore dignum est, quod homines Christianos (filios utique lucis à Christo, vera luce, illuminatos) modus hic opinandi novus, atque benignus eò abduxerit, ut tenebras errorum circa morum doctrinam, non modò non exhorreât, sed etiam tanti faciant, ut pænè scandalum ip-
fis

sis sit, si error quicumque gravium, doctorumque virorum (quo nullus certè peior, aut nocentior moribus est) negetur esse verè probabilis, id est, regula agendi vera, ac recta. Rem incredibilem; sed tamen certam, atque notoriam!

351. Sed agite quoniam error, si doctorum virorum sit, dici debet à nobis regula vera, ac recta operandi, dicite jam benigni Recentiores, quam regulam dicemus esse? an secundam? an primam? Mediam porro nos haud agnoscimus; puto nec vos, nec Theologus ullus. Secundam patet dici non posse, nam regula secunda supponit primam, cui conformatur, si vera, ac recta regula est, ut est evidens apud omnes, & vel ex ipsis terminis patet: id verò errori repugnat evidenter.

352. Reliquum ergo est, ut error dici debeat regula prima agendi, nullam scilicet præsupponens: unde oportebit, ut ejus Auctor sit nobis alter Deus, & quidem Deo nostro mirabilior, atque potentior, qui nempe, etiam per errores suos, homines faciat rectos, & honestos. Repete præcedentis libri, si placet, controversiam decimam, ubi legem reflexam latè refellimus, & hanc ejus sequelam prorsus inevitabilem demonstravimus.

353. Qualiter verò judicium probabile, quod rectam ponimus agendi regulam, possit esse prudentiæ opus, cum sit ex se fallibile, & admixtum formidini deceptionis: an sit opinio verè, ac propriè talis, an potiùs medium quid inter scientiam, & opinionem: & quæstiones alias ejusmodi haud parùm admittentes de voce, disputare modò non possumus, quia nec earum hic indigemus resolutione.

§. III.

Nostre sententiæ veritas, & constantia.

354. **N**ihil verius, quàm verum vero consonat, ut habet vulgare proloquium. Sanè toti doctrinæ de agendi regula in materia Sacramentorum, quam per totam hanc controversiam latè tradidimus, & ostendimus, ita sententiæ nostra per omnia congruit, ut jure cum Bernardo affirmare possimus; *Nec est, quod nos aliquid horum dixisse pœniteat: ita totum subnixum est indubitata, & absolutissima veritate*: aut etiam cum Apostolo, *Verumtamen ad quod pervenimus, ut idem sapiamus, & in eadem permaneamus regula*. Id ut facile pateat, opus non est, nisi breviter tantùm reflectamus ad dicta.

Bern. serm. 82. in cant. non longe à princ.

Ad Philip. 3.

355. Nam regula agendi (secundam, & formalem intelligimus per voces istas absolute prolatis) nō est alia, sed eadem omninò formaliter, & quoad substantiam in materia Sacramentorum, ac in alia quavis materia: quia prima regula, quam proponit, & applicat, & cui debet omninò conformari, scilicet divina voluntas, una, & eadem ubique est, neque variatur ratione materiæ formaliter, & quoad substantiam.

356. Caterùm, quia materiam ex se graviorem, & quæ majoris momenti sit in ordine ad ultimum finem, qualis est procul dubio materia hæc, propensius respicit, & efficacius, idèò & regula agendi, videlicet judicium nostræ rationis, firmius etiam, ac certius eandem primam regulam applicare, & proponere nobis debet: nam, cum sit malum majus recedere à divina voluntate in re illà graviore, & strictius nobis præcepta, diligentius debemus illud vitare secundum veræ prudentiæ leges, adeoque procurare judicium certius de nostræ actionis conformitate cum ipsa voluntate.

H h 2 di-

divina, quod nimirum nos reddat magis tutos à periculo deceptionis.

357. Est ergo agendi regula in hac materia eadem prorsus, ac in alia quacunque, formaliter, & quoad suam substantiam, quia eandem applicat regulam primam. Quia tamen illam applicat cum differentia aliqua, quantum ad modum majoris firmitatis, ac certitudinis, propterea dicimus esse diversam, veluti accidentaliter, ac materialiter.

358. Huic regulæ non similis, sed eadem omnino est regula agendi à nobis designata, ut patet ex 2. §. Nempè nos generaliter, & in omni materia agendi regulam esse dicimus iudicium prudens, verèque probabile, quia voluntatem Dei, regulam primam moralis honestatis, ubique nobis proponit, & applicat: determinatè in primis; non enim est indifferens ex se ad ipsam voluntatem, seu legem Dei, & ad non voluntatem, seu non legem, ut probabilitas Recentiorum, cum non sit, sicut ista, indifferens ad veritatem, sed potius sit determinatè verum, & materialiter, & formaliter: aliunde verò rationabiliter, & secundum prudentiæ legem; quia prudentia in moralibus per se loquendo non requirit maiorem certitudinem de rectitudine, & honestate actionis, quam iudicium verè probabile, per quod nimirum operans non temerè, aut inconsideratè, sed maturè, ac rationabiliter iudicat, actionem, quam elicit, conformari re ipsa cum voluntate Dei, quam sincerè, & ex corde quærit, prout omnino requiritur ad honestè operandum.

359. Sed quia prudentia dictat evidenter, ubi objecti momentum majus est, quia strictius, ac severius præcipitur divina lege, maiorem diligentiam esse adhibendam pro cavendo periculo deceptionis, per quæ ab ipsa lege recederemus; idè & iudicium ipsum de veritate objecti, & nostræ operationis rectitudine, (idest conformitate cum ipsa lege) debet

esse firmitus, ac certius, quodque magis nos tutos, & immunes constituat à præfato periculo violandi legem. Atqui rata collatio, seu recta constitutio Sacramentorum, est objectum huiusmodi, ut meritò supponitur, & demonstratum est. Ergo iudicium de actionis honestate debet in hac materia juxta principia nostra esse firmitus, ac certius, quàm in aliis, quæ non sint æqualis momenti, nec periculum afferant tanti faciendum.

360. Est igitur agendi regula, quam sententia nostra designat in materia Sacramentorum, eadem prorsus, ac in alia quacunque, formaliter, & quoad substantiam; cum modo tamen quodam diverso majoris certitudinis, ac firmitatis, quæ dici potest diversitas quædam, veluti accidentaliter, ac materialiter. Vide, quàm sit ubique sententiæ nostræ veritas constans, ac firma, quàmque non fallat in materia ista, neque in alia quacunque cogitabili.

§. IV.

Concluditur inanitas retorsionis, quam in sententiam nostram Recentiores intendunt.

361. **A**D argumentum nostrum planè convincens, quod ex secundo articulo damnato de facultate iudicis ad iudicandum juxta opinionem, etiam minùs probabilem, per totam præcedentem controversiam expendimus, ac propugnâvimus, vulgaris est (sed cui maxime fidant, aut potius unice) Recentiorum solutio, trita illa distinctio de opinione probabili practicè, vel speculativè. Ajunt nempè opinionem minùs probabilem de jure Titii ad prædium ex. g. esse probabilem purè speculativè, secùs practicè: quia non affirmat licere iudicii; id enim est omnino improbabile.

362. Dum verò urgentur: quare non fundat dictamen aliud practicum de licito, ut illud fundat extra illam ma-

materiam opinio, etiam minus probabilis? Respondent, latum esse discrimen, & disparitatem apertam: nam ex sententia iudicis juxta opinionem illam, si falsa sit, sequeretur re ipsa Sempronio damnum, quod bona fides iudicis impedire non potest, secus verò contingit in usu similis opinionis, ubi non agitur de tertii damno; nam, licet falsa sit, solum sequitur, legem Dei violari re ipsa: id verò nemini noxium est, quia *Deus est incapax omnis mali*. Quare ab hac violatione operantem excusat bona fides, quam concipit ex prædicta opinione: à damno verò obvenit Sempronio iudicem bona fides non excusaret; quia neque potest illam habere.

363. Ratio autem in summa est: quia iudex nequit judicare prudenter licere sibi id agere, ex quo imminet tertio verum malum, & est verosimilius, aut æquè verosimile, quod sequetur re ipsa, quidquid sit de ipsius dictamine; alias non teneretur cavere malum proximi, quod nemo dicat: at verò quilibet prudenter judicat, licitum esse sibi id, ex quo solum sequitur, etiam verosimilius, violatio legis, modò sit pariter verosimile, quod illa non sequetur re ipsa. Sed addere deberent: *quia talem violationem cavere non tenetur*, ut solutio præberet speciem saltem disparitatis; quod tamen quàm sit absurdum, nemo non videt.

364. Insuper instant argumentum nostrum, & in sententiam nostram illud retorquent aperte, & evidenter, ait Lapidarius: quia ministro Sacramentorum, (& idem est de medico corporis) per se non licet uti opinione probabiliori, sive probabiliori in sensu nostro, si minus tuta sit, cum hoc sit expressè damnatum; sed tenetur omnino sequi tutiorem, aut prorsus certam: reliqui verò minime per se tenentur, & oppositum etiam damnatum est ab Alexandro VIII. Ergo & nos debemus fateri, non esse eandem regulam agendi in mate-

ria Sacramentorum, ac in alia quavis materia.

365. Quid hic negabimus? An consequentiam, quæ, vel ex ipsis terminis, evidens statim apparet? An potius Antecedens, quoad alterutram partem ejus; quæ tamen utraque docetur ab Ecclesia? Tenebimur ergo fateri, vel in materia Sacramentorum licitum esse uti opinione purè probabili, quod damnat Innocentius XI. vel non licere in aliis materiis, quod Alexander VIII. damnat.

366. Sicut igitur hic argumentum nostrum valet, quia Sacramentorum minister tenetur diligenter ex proprio munere cavere frustrationem ipsorum, quam bona fides operantis non impedit: ita neque valet in iudice, quia ex officio suo tenetur cavere diligenter damnum tertii, quod damnum, si fallatur, re ipsa sequitur, quidquid iudex ipse censuerit.

En tota Recentiorum solutio, en retorsio nostri argumenti, quæ nimis aliqui jactanter exultant, maxime verò noster Lapidarius, qui nimirum præ cæteris frequentius, & gloriosius triumphat.

367. Enimverò disparitas, aut solutio ista vulgaris, quàm sit superficialis, quàm diminuta, quantum implicantia in se ipsa, qualiaque inferat corollaria, abundè suo loco monstratum est, & in sequentibus abundantiùs monstrabitur. Nunc argumenti nostri retorsio, quàm sit inanis, & absque fundamento, ex proximè dictis apparet, ut quidquam addere non sit opus, sed ad illa tantum reflectere.

368. Fatemur ergo spontè, licere generaliter, ac per se extra materiam Sacramentorum uti opinione verè probabili, licet sit minus tuta, & à lege deobligans; & damnationem Alexandri VIII. libenter in hoc sensu acceperamus (quamvis fortasse alium non adeò extensum habeat), quia nihil obest nostræ sententiæ, sed eandem potius confirmat, quare non

non est cur illâ terreamur.

Lapid. nu.
280.

369. Unde, quod Lapidarius solita sua facilitate, & impunitate dicendi intrepidè pronuntiat, & absolute, nempe nos fulmine Pontificio percussos excogitasse sinistram interpretationem articuli damnati ab Alexandro VIII. facile nos, ut alias similes calumnias cõtemnunt. Nos porro nulla omnino præfata damnationis expositione, ne dum sinistram interpretationem indigemus, cum nostra ipsa sententia sit licere per se uti, non tantum opinione probabilissima negante legis obligationem, quod ex eo Decreto cõstat; sed etiam generaliter opinione probabili, ad quod non se extendit Decretum, expressè saltem, atque signatè. Nonne vides, gloriose Magister, quàm vanum triumphum agas, dum meram calumniam importas?

370. At id non licet (reclamat ipse) in materia Sacramentorum, ut evidenter constat ex primo articulo ab Innocentio XI. damnato: igitur aliam agendi regulam pro hac materia designare debetis.

Sed consequentia in primis nulla est. Præterea assumptio est evidenter falsa. Vide, quàm validum argumentum! & tamen millies illo Lapidarius triumphat, & excidium minatur sententiæ nostræ. Utrunque verò perfacile ostendamus: prius quidem statim; posterius verò post alia pauca.

§. V.

Lapidarii argumentum fallax.

371. Igitur argumenti consequentia nulla penitus est: nam esset largiremur in materia Sacramentorum nunquam licere uti opinione probabili minus tuta, sed opus semper esse iudicio omnino certo, & evidenti, quodque extra sphaeram opinionis sit, ut novus hic benignus Tutorista absque fundamento contendit, non ideo agendi regula diver-

sa foret absolute loquendo; quippe iudicium evidens, & iudicium verè probabile simpliciter non differunt in ratione regulæ agendi, cum utrumque non aliam regulam primam, sed eandem nobis proponat, nimirum voluntatem divinam, cui regulæ secunda, quæcunque sit (si quidem vera regula est) conformari debet omnino, & à qua totam habet rationem regulæ.

372. Quod verò unum præ altero eandem primam regulam certius, aut minus certè applicet, ac proponat, non variat simpliciter regulam, quia diversitas hæc ad regulæ substantiam non spectat, sed ad modum tantum ipsius; substantia, namque regulæ secundæ nulla ratione variari potest, non variatâ regulæ primâ, ut ex terminis ipsis notum est, & ulterius à nobis demonstratum.

373. Et verò in sensu etiam metaphysico certitudo, aut incertitudo, claritas, vel obscuritas, & aliæ plures similes notæ, non sunt substantia iudicii rationis, ut absolute objectum enuntiantis; sed affectiones tantum, aut modi ejus, ut ex communi Philosophia supponimus. Hanc verò regulæ diversitatem quoad modum, appellavimus sæpius accidentalem, & quasi materialem, eò quod non pertineat ad quidditatem, aut essentiam iudicii, quæ est quasi forma, & substantia ejus.

374. Dices: ergo nec veritas, aut falsitas iudicii variat agendi regulam quoad substantiam, contra quàm hucusque docuimus. Sequela patet facile ex doctrina proximè tradita; quia veritas, aut falsitas non substantia iudicii opinativi, sed affectiones quædam ipsius sunt, & quidem etiam physicè contingentes; quod, saltem in materia non necessaria, vera, & communis Philosophia docet. Verum nego sequelam, cujus non solum nullitas, sed etiam falsitas facile, & luculenter patet ex dictis.

375. Sanè, quidquid de physica,

ca, aut metaphysica, constitutione
iudicii sit, quod spectat ad mores,
& in ratione regulæ agendi, tota, aut
præcipua substantia ejus, est veritas
enuntiationis, quam Logicam appel-
lare solemus: quare, si hæc deficiat,
regula vera, ac recta necessariò defi-
ciet; nam iudicium, si erroneum, aut
falsum sit, non est regula recta, quin-
immo, ut sæpè diximus, neque regu-
la propriè, sed abusivè tantum.

376. Ratio autem in promptu
est: quia iudicium nostræ rationis to-
tam rationem regulæ habet ex re-
spectu, & conformitate ad primam
regulam, quam proponit, & appli-
cat, ut passim docet Angelicus Do-
ctor, & evidens principium est. At
iudicium re ipsa falsum non confor-
matur regulæ primæ, sed eidem po-
tius repugnat; idè etiam falsum
est. Igitur regula verè non est, sed
deviatio potiùs à regula. Profectò ju-
rè idem Doctor Angelicus, ut alibi
adnotavimus, pronuntiavit, eum,
qui de hoc dubitat, quæstionem ip-
sam non intelligere: quin nec sim-
plicem vocis significationem asse-
quitur; quid enim error intellectus
est in materia, de qua nunc agimus,
nisi aberratio à rationis regulâ? Un-
de facilè patet sequelæ nullitas, &
disparitas evidens ad memoratos
modos majoris, aut minoris certitu-
dinis, proindèque, & fallacia conse-
quentiæ à Lapidario deductæ.

377. Et, cum hæc ita sint, &
usque adeò in Theologia certa, ut
constat, vel ex ipsa à sæculis proba-
ta divisione conscientiæ in rectam, &
erroneam, de qua nemo sapiens quæ-
sierat, an esset recta regula agendi?
adeò tamen hoc sæculo apud Proba-
bilistas invaluit existimatio contra-
ria, ut panè irrideant nos, quòd ne-
gemus, errorem esse veram, rectam-
que agendi regulam, & (quod con-
sequens est) viam rectam, ac tutam,
ad veram, & æternam vitam no-
stram; cum tamen, ipsa Veritate do-
cente, æterna nostra vita, & via uni-
ca ad ipsam consequendam, non nisi

Christus unus nobis sit, qui non nisi
veritas est.

§. VI.

*Moderni quidam Antiprobabilistæ ex
moderno, quem fugiunt, Probabi-
lismo eundem panè errorem traxere.*

378. **A**T non ita miramur Re-
centiores Probabilistas:
miramur sanè nimis, neque parùm
item dolemus, modernos quosdam
Antiprobabilistas, qui Probabilismi
principia, vel non satis dedocti, vel,
quod deterius est, ab aliquibus doctis
Probabilistis adhuc discentes, asse-
re non renuunt, conscientiam ex er-
rore formatam esse posse nihilomi-
nùs rectam, vel, ut loquuntur alii,
practicè, aut moraliter veram, estò
sit falsa Logicè, sive speculativè; &
quod inde consequitur, errorem esse
posse, aut fundare, veram, ac rectam
agendi regulam.

379. Item eum, qui agit ex opi-
nione re ipsa falsa, quam tamen pu-
tat inculpate veram, agere verè, ac
propriè ex virtute prudentiæ pressè
sumptæ, atque conformiter ad ra-
tionem rectam, quod solum Philo-
sophus exigit ad rectè, & prudenter
agendum; nò enim ipse prudentiam
definivit habitum agendi, aut con-
sulendi, cum vera ratione, ut quidam
malè vertunt, sed cum recta ratione.
At ratio recta, inquiunt, nò est idem,
ac ratio vera; nam illa solum dicit
conformitatem ad appetitum re-
ctum, ut sæpè idem Aristoteles do-
cet: hæc verò dicit insuper confor-
mitatem ad objectum, quæ potest
aliquando deficere, quin propterea
deficiat conformitas ad rectum ap-
petitum, adeòque quin deficiat ratio
recta.

380. Hæc, atque id genus alia,
quæ legere contingit in quibusdam
opusculis recens editis contra mo-
dernum Probabilissimum, licet ex
mente suorum Auctorum non eun-
dem omninò sensum habeant cum
sen-

sensu ejusdem Probabilismi, nobis profectò magnoperè displicent; videntur nanque nobis quædam ipsius Probabilismi principia velle compingere, ac commiscere, cum principis sententiæ nostræ, quod planè non est aliud, quàm velle lucem sociare cum tenebris.

381. Sanè Probabilistæ consequenter ad alia principia sua (licet mille implicantis, ut jam ostendimus, & inconsequentis referta) dicere utcumque possunt, conscientiam esse practicè verā, ac rectam, quamvis formetur ex opinione falsa de honestate intrinseca objecti, quia, etsi opinio directā falsa sit, dummodò sit probabilis juxta principia ipsorum, datur in Deo lex, seu voluntas alia reflexa, qua Deus ex illius falsæ opinionis suppositione præcipit, aut approbat saltem, actionem eliciendam ex illa: quare dictamen ultimum conscientiæ id reflexè considerans, verè affirmare potest, actionem esse bonam, ac rectam, hoc est, conformem voluntati divinæ, non utique directæ, ac primariæ (sic enim esset manifestè falsum, sicut opinio ipsa directā, cum idem affirmaret objectum), sed secundariæ potiùs, atque reflexæ.

382. Itaque juxta Probabilistas idè inter se coherent judicium antecedens (vel subjectivum, vel objectivum tantum), quod vocant speculativum, falsum re ipsa, & ultimum dictamen conscientiæ verum, quia non idem objectum utrumque respicit; prius enim judicium objectum comparat ad legem Dei directam, ac primariam, posterius verò ad legem reflexam.

383. Hæc qualia sint re ipsa, jam vidimus, ut non sit opus illa denuò refellere. Sed rogo modò nostros Antiprobabilistas, an admittere libeat inauditum istud commentum de lege Dei reflexa, aut consequenti, qua subsistit inanis structura Probabilismi? Non libebit opinor: aut si cui fortè libeat, audacter dixe-

ro, nescit planè legem reflexam. Quapropter ipsum oro, ut omninò illam videat in libri præcedentis ultima controversia. Si verò cum antiqua, & vera Theologia non aliam primam regulam honestatis admittunt, quàm voluntatem, seu legem Dei, directam, atque antecedentem, qua consequentia dicere possunt, ultimum dictamen conscientiæ esse posse verum, ac rectum, si judicium directum, & antecedens de honestate objecti sit falsum? Id enim verò evidens contradictio est.

384. Rem ob oculos sistimus, ut nemo deinceps fallatur. Opinor probabiliter (in sensu à nobis nuper exposito ex Recentioribus Probabilistis), licere generaliter ob lucrum cessans aliquid ultra sortem accipere. Pono, hanc opinionem esse re ipsa falsam, quod mihi verissimum est: ex illa verò apud me concludo, licere hic, & nunc mihi sub eisdem omninò circumstantiis accipere ultra sortem quatuor, aut quinque: sit hoc dictamen conscientiæ meæ probabilis, sit, si placeat, penitus certum, nempe apparet, & quoad me tantum, inculpabiliter tamen deceptum.

385. Sanè utrumque dictamen, sive judicium meum, nempe particulare, ac generale, idem omninò objectum affirmat, nimirum honestatem contractus aliquid accipiendi ultra sortem in mutuo, eo solùm discrimine, quòd alterum sub ratione communi, alterum sub ratione singulari; quod discrimen est prorsus de materiali ad veritatem utriusque judicii, ut ex Dialectica notum est. Patet hoc; quia in utroque judicio contractus comparatur ad unam, & eandem regulam honestatis, videlicet ad eandem legem antecedentem, sive directam: & quidem alioqui judicium consequens non inferretur ex antecedenti. Ergo omninò repugnat, ut alterum sit verum, alterum falsum. Atqui judicium prius falsum est, ut supponitur: ergo po-

ste-

Merius est etiam falsum.

386. Brevius. Prius iudicium ideo falsum est, quia affirmat esse in Deo voluntatem approbantem illum contractum (hoc enim est, si termini explicantur, affirmare contractum esse honestum), cum re verà non sit, sed potius voluntas contraria, reprobans ipsum sub ratione communi, atque adeò sub omni particulari. At posterius iudicium eandem voluntatem affirmat: ergo, cum hæc, re ipsa, non sit, sed voluntas potius opposita, nequit etiam non esse iudicium falsum. Quid evidentius?

387. Aliter. Iudicium posterius, sive conscientiæ meæ dictamen determinatè, & absolutè affirmat, actionem meam, qua contractum in eo, conformari cum aliqua voluntate divina positivè approbante, vel saltem permittente mihi contractum; quid enim aliud est affirmare, posse me honestè contractum inire? Ergo, vel cum directà, antecedenti; & hæc non datur, sed opposita potius: vel cum consequenti, ac reflexà; & hic est recens Probabilissimus, à quo supponimus esse fugiendum. Ergo falsum affirmat: ergo est dictamen falsum: ergo non rectum, sed erroneum est: ergo conscientia undique falsa est, & erronea, nempe ex antecedenti, & ex posteriori dictamine: ergo non est practicè vera, & speculativè falsa; transmissa improprietate locutionis de conscientia speculativa, quæ in ipsis terminis videtur implicare.

§. VII.

Quadam, sive solutio, sive objectio, refellitur.

388. **D**icis: hæc planè ostendere, ultimum conscientiæ dictamen non posse dici practicè verum, aut rectum, quasi quod verè objectum enuntiet; hoc enim implicat manifestè, cum objectum sit ex se turpe, & per tale dictamen affir-

metur honestum: te verò in hoc sensu non loqui; sed propterea duntaxat dictamen illud dici à te practicè verum, ac rectum, quia intellectus in illis circumstantiis, & ex suppositione præcedentis erroris, (quem inculpabilem esse ponimus), neque debet, nec potest aliter judicare: ergo prudenter judicat hic, & nunc: ergo & voluntas honestè agit ex illo intellectus dictamine, formaliter saltem loquendo, licet potentia utraque materialiter erret, quia deviat materialiter, & re ipsa ab objecto formaliter intento. Id verò apud te est, dictamen illud, practicè loquendo, verum, ac rectum esse, hoc est, in ordine ad operationem, quam scilicet infert formaliter honestam, haud secus, ac si foret re ipsa verum.

389. Verum omnia confundis, & voce saltem tenus Probabilissimum geris, ac sonas, quem mente, & corde fugis, ac reprobas. Irascor rerum vicissitudini, quæ duram mihi passim, & satis injucundam necessitatem infert præmaturandi violenter multa, quæ ad postremam spectant Operis partem, & ibi sunt ex professio tractanda: hic verò prælibata, ac permixta, nec ipsa satis possunt faciliè intelligi, & aliunde non nihil interturbant rectum doctrinæ ordinem, indèque confusio- nem aliquam pariunt, quam maxime cuperemus vitare. Cur tamen, aliter facere non possimus, rationes aliquas sæpè insinuavimus.

390. Ad objectionem ergo breviter dicimus: ea, quæ proferuntur, unicè probant, intellectus errorem, & voluntatis lapsum, in hypothesi assumpta, esse involuntarios simpliciter, ideoque ad culpam minimè imputabiles. Id si solum intendas significare, dum utramque præfatam operationem dicis esse prudentem, & honestam formaliter, haud dissensior: hac tamen locutione nollem uti, quia neque propria est, neque simpliciter, & in rigore vera. Maxime verò quia doctrinam sapit, quam

maximè reprobare debemus, recentium Probabilistarum aientium, similes operationes esse formaliter prudentes, & honestas, hoc est, verè, simpliciter, ac positivè (id enim ipsi significare intendunt), adeoque meritorias, ac Cælo dignas; quod valde alienum est à veritate, & ab antiqua, ac solida Theologia Augustini, Bernardi, D. Thomæ, & aliorum SS. Patrum, atque veterum Theologorum, ut suo in loco monstrandum est, quidquid interim musfiter, & obloquatur Lapidarius.

391. Satiùs ergo dicentur operationes illæ prudentes, & honestè purè apparenter, seu negativè tantum; quia licèt sint re ipsa turpes, atque prohibita, turpitudine tamen earum non est operanti imputabilis, quia inculpabiliter ignoratur, immò putantur esse positivè, ac re ipsa honestæ: hoc verò sufficit, ut dicantur honestæ apparenter, ac negativè, quia earum inhonestas, nec voluntaria est, nec imputabilis, eò quod sit inculpate non cognita, unde non potest dici in genere moris inhonestas actualis, aut formalis.

392. At id non sufficit, ut dici possint formaliter honestæ propriè, & simpliciter; quia formalis honestas operationis non est honestas purè apparenter, sed vera potius, ac positiva, quæ non cadit in actum materialiter malum; non enim est simpliciter, & positivè bonus moraliter actus ille, qui bonitatem veram ex objecto quoque non habet, licèt è còtra possit esse formaliter, & simpliciter malus, estò materialem malitiam ex objecto proprio non habeat: cujus discrimen vulgariter notum inter actum bonum, & malum passim apud Doctores reperitur, & egregiè, ac subtiliter Bernardus explicat.

Bern li. de
Præcep. &
disp. c. 18.

393. Ratio verò à priori potest etiam facilè reddi ex principiis certis, ac solidis sapè à nobis stabilitis. Nempè actus moraliter bonus, & malus, tales sunt, & dicuntur per ordinem ad aliquam veram legem, tan-

quam ad regulam moralis honestatis: datur autem lex vera, & naturalis, cui verè contradicat agere quod conscientia malum dicit, etiam si bonum re ipsa sit; hoc enim est & Deum, & veram ejus legem contemnere; quod est malum intrinsecè, & legi naturæ repugnans: at non datur lex ulla jubens, aut approbans aliquando, quod conscientia operantis dicit bonum, si re ipsa sit in se malum, adeoque nullus actus, qui procedat ex tali errore, conformis est alicui veræ legi; foret enim lex consequens, & reflexa Probabilismi, quam non legem divinam, sed humanum commentum esse, recenti ipso Probabilismo recentius, & procul ab schola Theologica omnimodis eliminandum, abundè in loco demonstratum est, ultra quàm fortè videatur necessarium.

394. Fatebor id, quod diximus, tales operationes non debere censerì in dicta hypothesi formaliter honestas, atque prudentes, sed purè negativè, & apparenter tantum (dummodò non intendas sensum moderni Probabilismi), magna ex parte spectare ad modum loquendi tantummodò, non tamen contemnendum, propter rationes jam insinuat.

395. Quidquid verò de hoc sit, illud prorsus non tolerandum, nempe conscientiam ex judicio erroneo de honestate objecti formatam dici posse practicè veram, adeoque rectam regulam agendi; id enim esse falsum, & absurdum, satis clarè, ut existimo, monstratum est. Et quidem alioqui operatio ex illa elicienda foret honesta positivè, ac formaliter: nam operatio, quæ conformatur cum recta agendi regula, nequit non esse recta, & honesta simpliciter, ut ex ipsis terminis patet.

396. Nec verò insistas: saltem in hypothesi dicta operatio elicienda ex illo conscientia dictamine formaliter mala non est, adeoque potest, ac debet, dici bona, apparenter scilicet, & negativè saltem, ut nos

ul-

ultro concedimus, & negari non potest: igitur conscientia dictamen, quatenus hoc affirmat, verum est: ergo est in aliquo sensu verum, adeoque recta regula agendi. Ne inquam, sic insistas: nam frivolum hoc est; quia conscientia dictamen, neque id affirmat signatè, ac formaliter (saltem affirmare non debet): & ut id signatè affirmaret, non idè verum esset in sensu aliquo absolute loquendo.

397. Ratio facilis est: quia dictamen conscientia non potest affirmare, nisi temerè, & impie, actionem esse honestam negativè, aut (quod eodem redit) non formaliter malam, nisi simul, & indivisim asseruerit esse honestam re ipsa, & positivè, hoc est, conformem voluntati divinae saltem non prohibenti, sed indulgenti potius talem actionem libere exercere; alioqui praeclipderet ab honestate ipsius objectiva, & intrinseca, quod esset operari cum dubio practico de licentia actionis, adeoque temerè legem contemnere: & simul affirmando non esse id illicitum, quod planè erroneum, & impium est. At conscientia dictamen, in data hypothese affirmare verè non potest, actionem esse honestam modo dicto, sive nulli legi contrariam, cum supponamus id esse falsum. Ergo non verum aliquo modo, sed omnimodis falsum est. Hæc fusiùs, ac distinctiùs altero die.

S. VIII.

Ad Aristotelem importunè productum: ubi tantillum de Patre Elizalde.

398. **A**D id, quod addebatur ex Aristotele, fateor ingenuè meam Græci sermonis imperitiā, ob quam exactè definire non possum, an illi, qui in prudentia definitione à Philosopho tradita 6. Ethic. c. 4. cum vera ratione verterunt, fideliter, & exactè servaverint proprie-

tatem Græci dialecti. Illud tamen, me haud parùm movet, quod non tantum antiqua versio, qua D. Thomas utitur, caterique Philosophi interpretes Latini communiter; sed etiam versio Argiopolitana (qua nos frequentius utimur) non cum recta ratione, sed cum vera ratione vertunt. Et, quod mihi majoris momenti est, ipse Angelicus Doctor Græci sermonis non imperitus, neque item sensus Philosophi, sic refert, & exponit definitionem ejus: *Relinquitur, quod prudentia sit habitus cum vera ratione activus.*

399. Caterum, quidquid sit de hoc, id mihi prorsus indubitatum est, veram rationem, & rectam rationem in nihilo prorsus differre, nisi sono vocis duntaxat, juxta Aristotelem, & D. Thomam, quia nihil differunt juxta veritatem: & propterea, si fortè verbum Græcum in rigore, non veram, sed rectam rationem sonet, qui verterunt textum Philosophi, nihil inter hæc distinxerunt. Porro rationem falsam rectam dicere, perinde omnino est, ac si obliquum dixeris rectum, qua nulla ineptior, falsiorve locutio. Longè alia profectò mens Augustini, qui scilicet rationem falsam non modò rectam negat esse dicendam, sed neque vult, ut ratio dicatur: *Ratio (ait) non est dicenda, aut existimanda, nisi vera.*

Aug. li. de
Quar. ani.

400. At Philosophus, inquiunt, rationem rectam explicat ibi, & alibi, per respectum, & ordinem ad appetitum rectum: rectitudo verò appetitus coheret optimè cum ratione falsa, quando nimirum error inculpabilis est. Hoc argumento sæpiùs Terillus utitur, & alii Recentiores, qui transcribunt ex ipso: & hi quidem errantes quasi ex necessitate, propter falsa principia, quibus utuntur, nostros, cum quibus loquimur, Antiprobabilistas incautè quoque errare fecerunt.

401. Sed, ut utrique errorem dediscant (quod de Probabilistis non

Iste gravissimè ignorat, & periculum offusimè, qui errat circa principia: quia talis non potest reduci per alia principia priora. D. Tho. q. 3 de Ma. a. 13. corp.

Philos. 6. Ethic. c. 2.

ita facile sperare sit, quia, ut D. Thomas ait, errantes in principiis, periculosissimè errant, & difficillimè corriguntur) audiant, & Philosophum ipsum, & ipsum insuper D. Thomam eodem li. 6. Ethic. c. 2. ubi quid requiratur, ad hoc ut appetitus rectus sit, seu (quod in idem recidit) ad hoc ut aliquis actus moralis verè sit studiosus, & honestus, adeoque verè virtutis actus, sic uterque definit: *Quare* (inquit Aristoteles) *quia moralis virtus habitus electivus: electio autem appetitus consiliativus: oportet quidem propter hoc, rationem veram esse; & appetitum rectum, siquidem electio studiosa; & eadem hanc quidem (id est rationem) dicere, hunc autem prosequi. Hæc quidem igitur mens, & veritas practica. Sic Aristoteles.*

D. Tho. in eundem locum.

402. Doctor autem Angelicus in commentario sic: *Quia igitur ad electionem concurrunt, & ratio, & appetitus, si electio debeat esse bona, quod requiritur ad rationem virtutis moralis, oportet, quod & ratio sit vera, & appetitus sit rectus, ita scilicet quod eandem, quæ ratio dicit, id est, affirmat, appetitus prosequatur. Ad hoc enim (attende rationem immediatam, & optimam, quæ generale principium est) quod sit perfectio in actu, oportet, quod nullum principiorum ejus sit imperfectum (hoc est deficiens in sua ratione). Sed hæc mens, sive ratio, quæ sic concordat appetitui recto, & veritas ejus est practica. Hæc S. Thomas, quæ magis in sequentibus exponit, & confirmat. Quid ultra?*

403. Cur autem Aristoteles exponat rectitudinem, seu veritatem rationis practicæ per consensum, & ordinem potius ad appetitum, quam ad objectum proprium, atque immediatum ipsius rationis; & de quo appetitu loquatur, finis videlicet, an mediocrum, aut potius quomodo loquatur de utroque, videri ibidem potest apud eundem M. Angelicum, ne longius nos abire cogamur.

404. Desinant igitur Probabili-

stæ doctrinam suam utique novam, & ab ipsis heri progenitam cum doctrina Philosophi, & D. Thomæ à sæculis in scholis recepta inanibus diicursibus velle compingere. Desinant item quidam Antiprobabilistæ recentiores doctrinam nostram nihilo diversam à doctrina Philosophi, & D. Thomæ, per incautam inadvertentiam commiscere doctrinæ Probabilistæ; nam ex hac commixtione, mihi credant, non nisi multa ingentia, & prodigiosa monstra producent.

405. Ipsos igitur deprecor, quàm possum enixissimè, ut tandem aliquando, vel ab ipsa experientia discant, in exponenda verè, & exactè conscientia erronea, & recta (quod summi in hac materia momenti est), tantum se discessuros à veritate, quantum discesserint à principiis, quæ statuit exquisitâ suâ sapientiâ, & à doctrinâ, quam illustrat, & firmat præcelsi ingenii sui subtilissimo acumine, sublimis ille Theologus, atque profundus Doctor rectæ morum doctrinæ, Pater Michael de Elizabeth (cognomen hoc sub noto Cella Dei anagrammate non tam celavit ipse in Opere suo, quàm opportunè dissimulavit) nunquam pro suo merito satis laudatus; cujus clarissimæ sapientiæ luci debere nos ingenuè fatemur benigni, ut vocant, Probabilistæ tenebras aliquando vidisse. Quod idem plerique alii, qui post ipsum venere, si ingenui sunt, sponte fatebuntur.

406. Virum hunc qui cognoverit (cognoscent autem omnes verè sapientes nullo doctrinæ oppositæ abrepti præjudicio), & imaginem ejus viderit à Terillo depictam, obstupebit non ambigo, quod hunc alioqui doctum, acutum, & pium hominem, sic præconceptæ doctrinæ amor, & benignæ Theologiæ præjudicium abripere potuerit, ut de Elizabeth, & ipsius Opere non erubuerit talia concipere; & proferre in conspectu mundi: & hoc, dum ex profect-

esse doctrinam ejus, solidissimam utique doctrinam D. Thomae perpetuò innixam, & communissimis Theologiae principiis (licet à multis non intellectam) impugnatur, ex principiis à se adinventis pro construenda nova Probabilissimi fabrica, quae qualia sint re ipsa, patere fecimus toto praefertim praecedenti libro. Adeò perfectò refert Auctorem quemque sedato animo, non in suo adversario, sed in se ipso potiùs videre, quod meritò Augustinus advertit, & exaggerat toto cap. 6. de utilit. cred.

407. Lapidarium igitur, & alios similes Recentiores non moror de Elizalde loquentes indignissimè, quem in se ipso nunquam viderunt, sed in suo tantum Terillo, quem unum legere, & laudare dignantur. Sed audiant opus est Augustini sententiam: *Nihil profectò est* (ajebat ubi nuper) *temeritatis plenius, quàm nobis tunc pueris inerat, quàm quoruncunque librorum... sententiam requirere ab his qui conditoribus illorum, atque auctoribus acerbissimum, nescio qua cogente causa, bellum indixerunt.* Legi, & audiui aliquos Recentiores proferentes, quasi ex auditu, quaedam Elizaldi argumenta, quae ipsi, aut non intelligunt, aut referunt parùm fideliter, & tamen illa, & illorum auctorem eà confidentià contemnunt, ut videantur magistri sapientissimi cum tyrone quodam agentes; qui certè, si Elizaldo conferantur, vix non pueri nobis videntur.

Hæc paucula pro magno Elizaldi nomine apud sapientes immortalit. futuro, & optimè apud ipsos de morali doctrina merito, veritas ipsa, & justitia poscebant, & à nobis data occasione veluti jure suo extorsere, quæ puto Lector eruditus, ac prudens, æqui, bonique consulat, si veritatem diligit, & sapientum nomen honorat.

Æquo itidem animo, ut facile confidimus, ferent viri humanissimi, & prudentissimi, sincerèque veritatem amâtes, quos refutavimus à §. 6.

ferè quoad modum tantum loquendi, digressionem hanc nostram haud parvi, ut putamus, momenti, quippe qui probè noverint ex Apostolo, nihil nos posse adversus veritatem, pro qua & ipsi strenuè decertat. Utrique *Sanctum est* (ut ajebat Philosophus) *pro salute veritatis amicos etià refellere.* Jam ad nostrum propositum regrediamur.

Aristo. 1. Ethic.

408. Firmum igitur sit, & deinceps à nemine jure negandum, nullum prorsus judicium re ipsa falsum, esse posse, aut fundare rectam agendi regulam, proindeque ex doctrina, quam tradidimus de majori, aut minori judicii certitudine, quæ non variat simpliciter agendi regulam, non nisi fallax argumentum, duci ad veritatem, aut falsitatem: quia veritas, in ordine ad moralem actionem regulandam, est ipsa substantia judicii, sine qua scilicet nequit intelligi conformitas ad regulam primam: sine hac verò conformitate nequit intelligi regula recta, quin neque regula simpliciter talis.

409. Unde tandem concluditur nullitas consequentiæ in argumento Lydii Lapidarii: nam, quanvis grati ipsi largiamur, quod ubique supponit, nullibi probat, nempe ex vi damnationis Innocentianæ nunquam uti licere in materiâ Sacramentorum opinione purè probabili, sed opus esse judicio omninò certo, & nullatenus opinativo; inde tamen non sequitur agendi regulam in præfata materia esse aliam simpliciter, & quoad substantiam, sed unicè quoad modum majoris certitudinis. Id verò nihil prorsus sententiæ nostræ præjudicare, sed optimè cum illa congruere, affatim ostensum relinquimus.

§. IX.

Assumptio in argumento Lapidarii est etiam adeò evidenter falsa, ut vel ipse, si rem seriò adveniat, non possit de falsitate ipsius dubitare.

410. **N**on licere in materia Sacramentorum uti opinione ulla, quantuncunque probabili de eorundem valore extra casum necessitatis, quod in suo argumento assumit, nullibi disputat Lapidarius, sed ubique supponit, & affirmat ut rem indubitabilem, & apud nullos Theologos disputationis aleam subituram post præfatum Decretum Pontificium. Mirum autem videtur, si iste Magister totus benignus hoc Ecclesie Decretum præter suum morem tam crudè, ac rigide velit intelligi. Verùm ars ejus facillimè se prodit.

411. Existimavit utique vir sagacissimus, rigorem hunc obesse nihil posse benigno suo Probabilismo; nam regula adeò stricta, ac severa certissimè non poterat ad alias materias extendi. Unde in primis ex illa benignam suam sententiam probat argumento petito ab illa trita, ac vulgari paremia ex utroque Jure desumpta, *exceptio firmat regulam in contrarium*, &c. quo eodem valde inconsideratè Recentior alter supra utebatur, & cujus nimiam absurditatem ibidem jam notavimus, & ostendimus.

412. Deinde arguit contra sententiam nostram argumento isto bicipiti, aut tricipiti potius, cujus vim fugere nullà vià possumus: nam vel extendimus regulam istam generaliter ad quæcunque materiam; & Alexandri damnationem incurrimus: vel restringimus illam ad hanc materiam; & jam diversam regulam pro ipsa adstruimus; quo tota vis argumenti nostri de judicis licentia damnata prorsus disparet, ac evanescit: vel denique, neque in ista

materia regulam præfatam adstruimus; & sic palam impingimus in Innocentium damnantem usum opinionis probabilis in materia Sacramentorum. Ita ille fortissimè, & acutissimè.

413. Cæterum nihilominus superest admiratio non modica: quia, etiam pro materia Sacramentorum tantum, regulam memoratam adstruere, videtur rigidissimum, ac planè intolerabile; quis enim precor audeat, vel unum Sacramentum penitentiae tractare, quod tamen omnium frequentissimum est, & aliundè præ omnibus onerosum, si per se, & extra casum necessitatis, judicium Confessarii de absoluto ipsius valore debeat esse absolute certum, & infallibile? Quid igitur dicemus?

414. Sed frustra planè timeas Probabilissimi benignitati, ne verè ipse conscientias hominum aliquando nimium obstringat. Nempè principia Probabilistarum, cum non sint firma, ac solida, sed fluxa, regula, quam ex illis eliciunt, videtur esse regula Lesbia, quæ sicubi restringi, aut contrahi nimis videatur, nullo negotio ad arbitrium utentis flecti possit, atque laxari.

415. Ad argumentum verò Lapidarii quoad duplex ejus caput nihil dicendum superest. Quoad tertium autem, quod ut certum assumit, & ubique supponit tanquam indisputabile, id nos indubitanter in sensu, quem intendit, usque adeò falsum censemus, ut de evidenti ipsius falsitate dubitare nequeat, vel ipse. Frustrà verò, & otiosè hanc nostram existimationem hic iteratò demonstraremus, cum id potissimum egerimus toto arti præced.

416. Nec verò Lapidarius Eximium suum Doctorem, quem utinam, ut nostrum, prout debebat, tractaret, & non ipsi quàmplures opiniones falsas, & absurdas affingeret contra honorem tanti Doctoris, & in obsequium sui Probabilismi, quem certè Magnus Suarez, dum

con-

Supl. l. i. cō-
trov. 6. a. 8.
n. 122.

Sua to. 3. in
3. p. d. 16.
lect. 2.

controversiam istam non ex aliorum sensu jam tunc in Scholis communi, sed ex propria sua sententia, distinctè, ac ex professo tractat, atque resolvit loco superius jam adnotato, haud minùs clarè reprobatur, quàm nos ipsi, quin & severiùs, saltem ad speciem, ut in secunda parte, productis latè verbis ipsius oculariter ostendimus: ne, inquam, Lapidarius opponat nobis Doctorem, hunc eximium, docentem de communi Theologorum consensu, gravissimè delinquere Sacramenti ministrum utentem formà, aut materià incertà, etiam si sit probabilis, aut probabilior, dum potest uti commodè omninò certà: nam & nos id ipsum docemus. Quomodò verò debeat intelligi assertio ista nobis verissima, quàmque crasse, ac patenter, Lapidarius hallucinetur, clarè, ac distinctè demonstratum relinquimus, ut quidquam ultra adjicere supervacaneum sit.

417. Illud modò ostendendum, duntaxat superesse videatur, qua ratione minister Sacramentorum prudenter, & honestè se gerat, in ipsis conficiendis, aut conferendis, dum agit ex judicio simpliciter fallibili de absoluto eorum valore: maximè si non possit per dictamen reflexum de suæ operationis honestate ultimò firmare conscientiam, quod nos haud semel insinuasse videmur. Fieri profectò non potest, quin timeat prudentissimè Sacramenti, quod conficit, frustrationem, & maximum plerunque spirituale proximi damnum: quis verò dicat, eum, qui operatur cum timore prudenti tanti mali, prudenter, & honestè se gerere? Id enim verò nimis apparet falsum, & à nullo prudenti concedendum.

418. Difficultatem istam absolute gravissimam ex professo tractare, & expedire, non est (ut sæpè diximus) hujus loci, ubi nostrum propositum non est docere positivè, ac directè, quanam sit regula moralis honestatis, seu, quod eodem redit,

quale sit dictamen conscientiae, quo proximè ad agendum dirigimur; sed convellere regulam non verè talem, recentium Probabilistarum, ejusque pravitatem demonstrare. Coacti tamen sumus per operis decursum, haud pauca sparsim dicere de re ista, de qua tandem art. præced. alia non pauca superaddidimus, &, si non fallimur, satis solida, ac certa.

419. Caterùm, quia præfata difficultas multos, etiam ex nostris, maximè movet, aliqua dictis addere, operæ pretium duximus; tum ut apertè constet, sententiam nostram, & doctrinam hætenùs traditam, nulla ratione ab illa pendere; tum ut aliqui suas fallaces apprehensiones adversùs sensum à nobis insinuarum, vel corrigant omninò, vel moderentur saltem, interim dum in suo proprio loco solidè, atque copiosè demonstramus, sensum istum esse verissimum, & quo nihil sit in Theologia, vel conformius doctrinæ sanæ, ac Catholicæ, vel moribus Christianis salutarius.

420. Itaque dicimus in primis, judicium directum de reali valore Sacramenti, nec debere, nec posse, regulariter saltem, atque per se loquendo, esse certum, & evidens absoluta, & omnimoda certitudine, quæ nempe coherere non possit cum aliquo periculo, adeòque nec cum aliqua deceptionis formidine. Sanè, si secùs foret, vix unquam aliquis, aut ne vix quidem, accederet ad aliquod Sacramentum, quia neque ullum qui conferret, inveniret, nisi deberet semper ad ipsum Angelus de Cœlo descendere, ut ad movendam aquam Probaticæ piscinæ Hierosolymis olim descendebat. Pro certo igitur debet ab omnibus haberi, nec necessarium esse, neque possibile, per se saltem loquendo, ut minister Sacramentorum in eorundem administratione prudenter, & honestè se gerat, judicium, quo directè, non purè probabiliter, aut opinativè dumtaxat, sed evidenter potiùs, & cum omni-

Joan. 5.

nimoda certitudine iudicet, Sacramentum, quod conficit, verum esse re ipsa, & coram Deo.

421. Addimus verò modò, non esse necessarium, neque possibile, simile iudicium reflexum. Quæ assertio forsàn tibi admirationis sit non mediocris: quis enim unquam sic deliravit, ut diceret, iudicium reflexum de reali valore Sacramentorum esse posse certum, & evidens, si iudicium directum certum non sit, sed tantum probabilè? Fateor assertio nostra supervacanea, immò etiam ridicula videri posset, nisi moderni Probabilismi, Reflexistarum, & reflexionum, notum nobis esset ingenium; quid enim est, quod ipsi per familiares suas reflexiones expediri posse non censeant? Quid est, quod bona fides (quam ipsi dicunt) seu conscientia formata per reflexum dictamen probabilissimi, non possit, aut non faciat, etiam contra leges divinas necessarias, & invariabiles?

422. Sanè haud mirarer multum, si non defuisset aliquis Recentior, qui intrepidè docuisset (etiam vulgari idiomate, quo vulgi quoque auram posset captare), eum, qui bona fide, idest, per errorem probabilem (utique in sensu Probabilissimi sui) de valore alicujus Sacramenti illud de facto confert, aut suscipit, suscipere, aut conferre re vera, & coram Deo Sacramentum verum, ac ratum. Horres opinor: & quis non horreat? Sed vereor, ne præposterè horreas, horrore scilicet non benè collocato.

423. Enim verò, si horreas assertionem expressam absolutè consideratam, horrore tuo nihil prudentius. Si verò horreas timorem nostrum de eadem assertione exprimendà ab aliquo subtili Probabilista consequenter ratiocinante, horror tuus non prudentiæ tribuendus est, sed ignorantia Probabilissimi, quem audis quidem auris auditu, fortè etiam corde probas, ac sequeris; mente, tamen non percipis, nec ipsius principia penetras.

424. Non ne Deus per legem suam, & voluntatem antecedentem prohibuit generaliter omnem contractum per se, ac naturâ suâ, usurarium ex. g. Certum est. Nonne tamen ut certum in sententia benigna docetur, eum omnem, qui fretus opinione directâ, etiam minùs probabili de honestate contractus per se, & naturâ suâ injusti, & usurarii, illum de facto init, irreprehensibiliter agere, ita ut ipsius actio non tantum usuraria non sit, sed absolutè potiùs positivè iusta, & honesta? Quare? Respondet omnis Probabilista: quia Deus alia lege, còsequenti nimirum, atque reflexa, ex suppositione prædicta revocat, ac relaxat legem antecedentem excipiendo ab ipsius generali prohibitione contractum in hypothese assumptum. Sed verò neque excipit tantum, sed positivè quoque vel præcipit, vel consultit, aut saltem approbat; quia fieri non potest, ut Deus positivè nò approbet tanquam laudabilem, & honestam, actionem procedentem ex rationis dictamine verè probabili, atque prudenti, ut lumine rationis notum est.

425. Vides ne, objectum turpe, & injustum naturâ suâ, pariterque moralem actionem per se, & ex proprio objecto turpem, & injustam futuram, ex reflexo dictamine ad legem consequentem, ac reflexam, naturam suam prorsus mutare, ita ut objectum transeat in honestum, & iustum, & consequenter actio circa ipsum elicitâ evadat positivè, ac formaliter iusta? Vides qualiter Deus, qui sua voluntate antecedenti absolutè statuerat, objectum illud illicitum hominibus fore, & materiam contractus non iusti, sed injusti, quem proinde si auderent facere, æternam damnationem incurrerent; tamen ex aliqua suppositione, scilicet erroris invincibilis, aut (quod eodem redit) in sensu tuo, per aliam voluntatem reflexam, aut subsequenter errorem istum, priorem voluntatem relaxat (& quidem necessariò, quin

quin aliter facere possit), & oppositum prorsus statuit, nimirum, ut praefatum objectum non sit illicitum, sed honestum re ipsa, & materia contractus re ipsa iusti respectu hominis illum ineuntis ex illa falsa opinione probabili?

426. Cum igitur haec sit in via Probabilistarum principium capitale, nemo Probabilista horrere potest ejusmodi assertionem in materia Sacramentorum, cum sit, non tam sequela, quam ipsa in propriis terminis sententia illorum ad specialem materiam contracta. Nam nisi velimus diversam virtutem prudentiae pro qualibet materiae diversitate adstruere (quod foret paradoxum inauditum contra Ethicos omnes Theologos, & Philosophos) minister Sacramenti certo cognoscens, praefatam opinionem esse probabilem, prudenter illam utetur, & memoratam materiam adhibebit honeste, ac irreprehensibiliter. Igitur Christus Dominus non potuit non positive probare per voluntatem suam consequentem operationem istam sui Ministri, tanquam verè fidelis, & prudentis dispensatoris. Ergo non potuit non velle, & statuere, ut materia, qua utitur in dicta hypothese, sit vera, atque legitima Sacramenti materia, alioqui vellet (quod absit) ut Minister frustraret Sacramentum, omitendo materiam unicè praestitutam, & aliam illegitimam adhibendo per nullam voluntatem ab ipso Christo Domino designatam.

427. Quin & assertio haec mea, ex terminis multò facilior est, quam tua communis assertio: quia objectum, quod assumitur in mea hypothese, ex se, & natura sua malum non est, sed bonum, aut saltem nulla ratione malum, quodque honestè potuerit à Christo amari; quid enim vetat, Dominum, si voluisset, designare per se, & ex primaria sua intentione, ut materia propriam Baptismi, omnem aquam, quam obviam haberemus, seu naturalis foret, seu

rosacea? Nemo profecto, nisi irrationabiliter, affirmabit id repugnare.

428. Ast verò objectum alicuius communis non hujus est naturae, sed contrariae, nimirum ex se turpe, & injustum, quodque Deus non possit ulla ratione amare per voluntatem aliquam antecedentem: quin, immò, quod non possit non odire, ac severissime prohibere. Quis verò non concipiat hanc voluntatem Dei consequentem, & efficaciam ejus mirificam ad immutandum objectum suum, multò difficiliorem, & ad speciem multò absurdioram, quam illam Christi Domini voluntatem? Cæcus planè sit, qui non videat, si alteram oporteret abjicere, hanc posteriori Dei voluntatem, potius quam illam Christi, fore negandam.

429. Patet ergo, non nisi falsò, & per inconsequentiam evidentem, restringi sententiam benignam, ut ad materiam Sacramentorum ipsius praxis non extendatur; nec hoc posse quemquam dubitare, nisi qui Reflexivi mirabilem structuram, non calleat.

ARTICULUS VII.

Mens Theologorum circa certitudinem ultimi conscientiae dictaminis de absoluta honestate objecti: Ubi, multis deprehenfis nimirum absurdis Lapidariis hallucinationibus, ab istius questionis resolutione, doctrina nostra independens ostenditur.

430. **N**imirum, quidquid sit, utrum Sacramenti minister, ut licitè, ac prudenter procedat ad ipsum constituendum, aut conferendum, debeat esse certus simpliciter de reali valore, seu veritate ipsius Sacramenti: immò supposito, quòd esse non debeat, ut stabilitum relinquimus; videndum superest, an saltem opus sit, ut apud se concludat, inspectis omnibus; iudicio similiter certo operationis suae eliciendae veram,

KKK ram,

ram, & absolutam honestatem? Pro
cujus decisione quæstionis (à qua
doctrina nostra non pendet, ut vide-
bimus) præmittendam putavimus
in hoc articulo generalem doctri-
nam, & sensum Theologorum de
præfati dictaminis certitudine, ut
quid in hac materia peculiari absolu-
tè tenendum sit, firmius, atque di-
stinctius concludamus.

§. I.

*Quid de hac certitudine Theologi
generaliter sentiant?*

431. **A** Nimus non est, ut adver-
timus, quæstionem hanc
apud omnes gravissimam pro digni-
tate sua modò tractare, sed delibera-
re tantum celeriter quantum satis
sit, ut doctrinam in superioribus à
nobis statutam, & regulam agendi
præfixam pro hac speciali materia,
ab istius ingentis difficultatis resolu-
tione, quæcunque demùm sit, mi-
nimè pendere ostendamus adversùs
Lapidarium nostrum, qui non mi-
nus ineptè, quàm vehementer, sen-
tentiam nostram seriò, nec semel,
ex hoc capite calumniatur.

432. Enimverò inter Theolo-
gos modernos, tam veræ, ac mode-
ratæ, quàm benignæ sententiæ se-
ctatores, non convenit omninò de
re ista, sed multiplex potius est sèsus.

Nempe, etsi apud recentès, aut
recentissimos Probabilistas, sit jam
valde communis, atque recepta præ-
fata certitudo absoluta (& quidem
metaphysica juxtà plures eorum,
quod videtur dictu incredibile) ulti-
mi conscientiæ dictaminis, quod ap-
pellant practicè practicum: multi
tamen ex illis, qui Probabilissimum
modernum recens in mundo natum,
minùs cautè exceperunt, atque fo-
verunt, existimarunt, non esse ne-
cessarium, neque ullo modo possi-
bile in rebus de se dubiis, aut proba-
bilibus ultimum conscientiæ dicta-
men certò, & infallibiliter conclu-

dens absolutam actionis honestatem;
ita enim docuerunt Medina ipse,
Probabilismi primus, ut creditur,
Author, Vazquez, Sanchez, Lorca,
Granados, Salas, & alii plures præ-
cipuæ auctoritatis inter eos, quos
Recentiores ipsi pro benigna sen-
tentia numerant.

433. Pariter inter nostros Anti-
probabilistas nonnulla de re ista dis-
sensio est. Porro Theologi antiqui
cum D. Thoma satis apertè, aut do-
cent, aut supponunt communiter,
judicium ipsum practicum direc-
tum, quo intellectus concludit proba-
biliter veram honestatem objecti,
regulare immediatè operationem;
nec agnoverunt aliquod artificium,
quo operans deberet, aut posset,
comparare ulteriorem certitudinem
per aliquod artificium reflexum.
Quare si quando insinuant, aut di-
cunt, judicium de honestate opera-
tionis certum esse debere, intendere
censendi non sunt certitudinem ali-
quam reflexam, (cujus ne leve qui-
dem vestigium inire apud ipsos sit),
sed probabilitatem non vulgarem,
aut latam, sed veram, firmamque,
qualem superius nos exposuimus.

434. Hanc autem opportunè ap-
pellant certitudinem, non simplici-
ter talem, sed imperfectam tantum
juxta propriam materiæ conditio-
nem, secundum quam intelligi de-
bent locutiones Doctorum absolutæ,
ut multi etiam ipsorum distinctè ex
Aristotele notaverunt, ac expresse-
runt. Videatur inter alios S. Anto-
ninus, cujus verba mox afferemus.

435. Similiter loquuntur, & in-
telligi debent Recentiores non pauci
Antiprobabilistæ, qui ubique palam,
aut docent, aut supponunt, nemi-
nem aliquando prudenter agere,
nisi qui certò judicat, objectum,
quod amplectitur, honestum esse;
nam, cum nullibi doceant, aut insi-
nuent, certitudinem istam esse abso-
lutam, & nulli expositam deceptio-
nis periculo, aptè, & congruè ac-
cipiuntur de imperfecta, ac mo-
ra-

Aristo. 1.
Ethic. 4.
S. Anton.
1. p. Sum. 4.
3. c. 10. §.
10.

rali juxta propriam materiae conditionem.

436. Nec refert, quod nonnumquam quidam eorum conceptis verbis caveant, memoratum judicium ita certum esse debere, ut omne morale periculum, omnemque deceptionis formidinem a mente operantis excludat: ipsi nanque, & duplex periculum, & duplicem deceptionis formidinem considerant, atque distinguunt; quarum alteram vocant logicam, metaphysicam, aut physicam (id ipsum de periculo intelligunt), & alteram moralem, per quam significant timorem adeo magnum errandi, ut prudenter nequeat contemni, neque secum patiatur judicii firmitatem necessariam ad agendum prudenter, atque rationabiliter. Hanc posteriorem (secus priorem illam) merito affirmant necessario excludendam: Unde diversis vocibus non aliud exigunt, quam judicium verè probabile, quale nos ponimus, & exigimus, ut post pauca distinctius exponemus.

437. Neque item alium sensum re ipsa intendunt nonnulli, qui docuerunt cum Cajetano judicium necessarium ad agendum honestè debere non esse opinionem; nam opinio est regula ambigua, cui prudenter non possit operatio committi, ut Cajetanus olim arguebat. Porro hi Auctores per opinionem intelligunt judicium furmidolosum formidine morali nuper exposita, quod merito proinde negant sufficere: judicium verò firmum, ac constans, quod vocamus certum moraliter, quodque praefatam formidinem moralem, non verò logicam, omnino excludit, nolunt, ut dicatur opinio; quod unicè ad loquendi modum spectat, de quo contendere foret inutile.

438. Hanc esse Cajetani mentem genuinam, facile evincit P. N. Generalis Thyrsus, productis verbis Cajetani ipsius, qui re vera non eget expositore apud eum, qui intelligat, quid nomine opinionis ipse significet. Sed

quia multi (inquit ipse Cajetanus) nesciunt discernere inter certitudinem moralem, & mathematicam, omnia quodammodo locant sub opinionibus. Hæc Cajetani verba, si Lydius Lapidarius observasset, atque calluisset, non fuisset in his multis. Sed præoccupatus erat principio planè falso, quo necessario hallucinabatur, ut statim palam faciemus.

439. Eundem sensum exprimit vocibus aliquantò diversis Doctor Antonius Charlas, in suo Opere folio, ac dilucido, quo novissimè nostram, & veram sententiam propugnat, dum docet non licere partem minùs tutam amplecti, quanvis illam censeamus probabiliorē, dum pars opposita magis rita probabilis pariter est. Sensus quidem est idem: termini tamen mihi haud satis opportuni videntur, nec consentanei ad principia nostra; qui proinde, ut & alii, quibus hic Auctor non nunquam utitur, præbere possunt minùs intelligentibus aliquam occasionem errandi, quod experimento didicimus.

440. Tandem non desunt aliqui moderni Antiprobabilistæ, qui exigere omnino videantur ultimi conscientiae dictaminis certitudinem absolutam: nam licet hoc non satis plerumque exprimant; cum tamen exigant dictamen reflexum, quo tandem operans apud se concludat operationis suæ honestatem, satis clarè significant, non sufficere moralem certitudinem, quam secum affert juxta principia nostra judicium antecedens, atque directum.

441. Hic est in questione proposita Theologorum sensus summum, sed & fideliter simul expressus. Facile verò patiar, ut quis de mente unius, alteriusve, si libuerit sibi, contendat, dummodò nemo in dubium vocare, aut interpretari præsumat mentem Angelici Præceptoris; ipse nanque non semel de re ista adeo distinctè, & clarè locutus est, ut nullo prorsus egeat interprete, ut patebit statim ex proximè dicendis.

KKK 2 Uti-

Cajet. in Sum. verb. Opinio.

442. Utinam plurimæ locutiones ipsius aliquando nullum haberent; multi enim non quærunt sensum S. Doctoris de se plerumque facilem, ac perspicuum, sed proprium sensum altè præconceptum, & D. Thomæ sensui palàm contrarium, per interpretationem sæpè ridiculam, ipsi S. Doctori valde irreverenter affingunt, Profectò multò minùs ipsum offenderent, si simpliciter dereliquerent; quod in aliquo eventu rarò, etiam prudenter fieri posse, nemo prudens vertat in dubium; quanvis frequenter ipsi repugnare, præcipuè verò in doctrina morum, indicium sit haud leve animi pertinaciter decepti, neque sincerè veritatem amantis.

§. I I.

De D. Thomæ mente insignis
Lapidarii hallucinatio.

443. **H**ic ergo Recentiores non pauci objurgandi meritò sunt, sed omnium severissimè Lapidarius, qui, sicut præ omnibus audent, ita etiam frequenter præ omnibus delinquit. Nisi fortè ridendum quispiam duxerit, quòd D. Thomam Quodl. 8. q. 13. (ubi nostram potissimam cōtroversiam sub propriis terminis subtilissimè disputat, sapientissimèque resolvit, antiquam, & communem sententiam docens, & reprobans futurum multò post tempore Probabilissimum, mirifica perspicuitate cum magna brevitate conjuncta, si quid unquam perspicuè, atque distinctè docuit) interpretatur in sèsu reflexo; quasi videlicet S. Doctor, dum docet, nemini licitum esse ad partem minùs tutam declinare, nisi ipsa in se vera sit, & operans post diligens rei examen judicet ipsam veram judicio firmo, ac certo (qui est unicus eventus, in quo concedit licitum usum opinionis directæ minùs tutæ) intenderit tantummodò reflexam certitudinem, com-

paratam per artificium reflexionum Probabilissimam, præscindentem scilicet à certitudine, immò à reali etiam objecti veritate. In hac S. Doctoris interpretatione mirabili sectionem integram Lapidarius impedit, quod incredibile videretur. Sed hæc est hominis animositas, quæ nihil non faciat credibile.

444. At quodnam est fundamentum cogens, ut credamus, Angelicum Magistrum loqui non posse de alia certitudine, quàm de reflexa Probabilistarum, etiam dum verbis conceptis asserit requiri omninò ad honestè operandum non modò veritatem formalem, sed & realem, atque objectivam, eamque certò ab operante cognitam, quo nihil evidentius repugnans sententiæ Probabilistarum, & inanibus ejus reflexionibus? Fundamentum convincens aliud non est, quàm illud Lapidarii principium, nimirum, quòd judicium probabile, & non excedens limites judicii opinativi, in nullo vero sensu possit dici judicium certum, nisi per *inauditum paradoxum*, quo pacto nemo dicat D. Thomam fuisse locutum. Non ergo loquitur de judicio directo ad honestè operandum, necessario; nam hoc non debet esse plusquàm probabile, nec excedere sphaeram opinionis, nisi fortè velimus Janfenizare, & Tutorissimum jam damnatum defendere, eundem affingentes D. Thomæ, ut ipsius auctoritate protegamus nostram sententiam.

445. Hoc est invictum Lapidarii principium, quod nemo in dubium vocare possit, nisi per *inauditum paradoxum*, quodque si ex libro ipsius demas, dimidium panè libri detraxeris. Verùm principium istud indubitatum, ne verisimilis quidem assertio est, quam seriò à nobis debere convinci miserum planè sit, ac dolendum.

446. Porro, ut alia præteream in re notissima; quis precor ethice disciplinæ adeò imperitus erit, ut ne-

nesciat, objectum ejus proprium, & esse, & dici ab omnibus certum moraliter, ipsamque scientiam, imperfectam quidem, ceterum moraliter certam; cum tamen certum pariter sit, objectum ejus proprium simpliciter esse fallibile, quodque intra proprios limites opinabilis, seu probabilis tantum, contineatur, ipsamque moralem scientiam, aut nihil unquam, aut vix quidquam concludere, nisi per discursus probabiles? Legat saltem Philosophum Lapidarius in ipsis Ethicorum proemialibus, & D. Thomam eundem exponentem, & mirum, si rubore non suffundatur.

447. Aut, si fortasse citius discere velit, quid sit certitudo moralis, auscultet saltem D. Antoninum, id ex ipso Philosopho adnotantem, tanquam vulgare quid, ac notissimum: *Tertia (inquit) certitudo, scilicet moralis, seu civilis, tangitur in principio Ethicorum, ubi dicitur, quod disciplinatus est in unaquaque re certitudinem querere juxta exigentiam materiam. Equè enim vitiosum est persuadentem querere mathematicum, & moralem demonstrantem. Non enim confurgit certitudo moralis ex evidentia demonstrationis, sed ex probabilibus conjecturis grossis, & figuratibus, magis ad unam partem, quam ad aliam se habentibus. Dicitur autem probabile, quod pluribus, & maxime sapientibus apparet verum. Ex his igitur sequitur, quod in humanis agibilibus, quæ tantam habent varietatem, teste Aristotele, & experientia, sufficit talis certitudo, quæ non semper scrupulos omnes adiciat, sed sufficit, ut contemnat, seu superet eos.* Hæc Antoninus, quæ passim alii notant, & nimis apud Theologos vulgaris sunt; in quibus multa potest Lapidarius notare, ut multas suas æquivocationes contemnat.

448. Itaque certitudo moralis ex suo genere imperfecta est, & certitudo tantum secundum quid. Quare quoties profertur absolute,

nisi ex circumstantiis adjunctis aliud intelligere liceat, in materia morali, de qua tractamus, solum significat probabilitatem, non quidem vagam, pureque apparentem, quæ nimirum præscindat à vero, & falso, & utriusque communis sit, etiam formaliter, & in mente operantis, qualem adstruit benignus Probabilismus (hæc enim nullo modo dici potest moralis certitudo, cum nullam dicat determinationem, sive inhesionem ad veritatem, in qua adhesionem certitudo consistit), sed prudentem, ac solidam, connexamque moraliter cum veritate, qualem vera Theologia statuit.

449. Unde quando probabile distinguimus à certo, vel per hoc tantum volumus significare notabiliorem aliquam, & insigniorem probabilitatem, quæ à fallibilitate longius recedat, propriusque ad perfectam accedat, absolutamque certitudinem; vel certum usurpamus pro eo, quod est tale perfecte, & absolute, nempe simpliciter infallibile, & excedens omnino sphaeram opinabilis, sive probabilis, cujus est propria moralis certitudo, nempe imperfecta, & secundum quid. Porro certitudo absoluta propriè non est certitudo moralis, licet quandoque talis dicatur; sed aliud certitudinis genus diversum à morali certitudine, & affectio specialis, seu proprietas fidei divinæ, & scientiæ simpliciter, ac propriè talis. Dicitur verò moralis aliquando impropriè tantum, ac pure materialiter, quia nimirum concernit materiam morum, in qua sunt etiam aliqua certa simpliciter, & metaphysicè quoque, infallibilia.

450. Certum ergo moraliter propriè loquendo in idem cum probabili recurrit, sicut moraliter impossibile recurrit cum difficili, & arduo, quod non est absolute impossibile, sed secundum quid tantum, & cum addito diminvente: & quemadmodum arduum dicitur magis,

Antoni. ubi
allegatus
sup.

gis, aut minùs impossibile, prout fuerit magis, aut minùs arduum; ita etiam probabile dicitur magis, aut minùs certum, prout magis sit, aut minùs probabile, utrumque scilicet in suo genere imperfecto, & secundum quid.

451. Præterea, sicut illud, quod arduum est, maximè si valde sit arduum, frequenter absolutè, & sine ullo addito, solemus impossibile dicere: itam etiam probabile, præsertim notabiliter, & insigniter, passim consuevimus dicere certum, nulla limitatione superaddita, quia ipsa moralis materia, de qua disputamus, aut loquimur, satis per se restringit locutiones ejusmodi, propriumque earum sensum ostendit, ut non debeant intelligi de impossibilitate, vel certitudine absoluta, ac perfecta, sed de imperfecta, & morali tantum, *juxta exigentiam materiae* scilicet, ut nuper D. Antoninus agebat.

452. Possent hæc comprobari, aut explicari ulteriùs, si foret opus, exemplo objecti legis humanæ, quod est ex suo genere absolutè fallibile, adeoque probabile tantum: & tamen passim appellatur certum certitudine scilicet morali. Similiter testimonia juridica, allegationes, aut probationes, quæ sunt apud forum humanum, fallibilia sunt absolutè, & intra spheram probabilitatis, ut compertum est apud omnes, & docet Magister Angelicus, cujus verba damus statim. Quis verò nesciat passim vocari certa, in ipso etiam utroque Jure, & quidem absque ulla restrictione ex modo ipso significandi? de quo post pauca iterum sermo redibit. Sed pudet immorari rebus ejusmodi, vel apud vulgus notis, demonstrandis.

453. Legat, si sibi placet, Lapidarius, Eximium nostrum, non suum Doctorem (cui nempe nimium defert tunc unice, cum ad suum gustum loqui sibi videtur; aliàs verò cum reliquis passim contemnit) tum sæpè alibi, cum ro. 4. in 3. p. d. 20.

f. 1. n. 25. Laim. to. 2. li. 5. tr. 2. c. 5. & alios, etiam graves Probabilistas, & facillimè discit hanc certam veritatem, quòd opus omnino sit multa legisse, antequàm quis, præsertim in materia tanti momenti, ad paucula scribenda, dictandave, se accingat.

454. Cæterum, ut sciamus, quid D. Thomas senserit de morali, quam dicimus, certitudine, testes alios producere non est opus. Audiatur ipse D. Angelicus: *Certitudo (ait) non est similiter querenda in omni materia: in actibus enim humanis, super quibus constituuntur judicia, non potest haberi certitudo demonstrativa, eo quòd sunt circa contingentia, & variabilia. Et ideo sufficit probabilis certitudo, qua ut in pluribus veritatem attingat, & sic in paucioribus à veritate deficiat.* Legat hæc Lapidarius, & discat aliquando, si libet, an inauditum sit paradoxum, quod judicium purè probabile, adeoque absolutè fallibile, in materia morali certum dicatur, certitudine scilicet morali, & imperfecta.

455. Abeat jam igitur novus hic Magister, & venerabilis sententiae benigna vindex, fidenterque concludat, ex invicto suo principio, Angelicum Doctorem profectare, & esse apertè Reflexivam benignum: objurget, & contemnat audacter, & P. Generalem Societatis, & alios nuperos Antiprobabilistas apud cordatos omnes verè sapientes, eo quòd Cardinalem Cajeranum, P. Molinam, & alios plures, qui benignam sententiam expressè reprobant, cum exigunt aliundè ad prudenter agendum judicium certum de honestate objecti, exponant de judicio directo verè probabili in sensu nostro, quod meritò certum vocatur, moraliter videlicet, ac imperfectè *juxta exigentiam materiae* moralis. Alia denique plura ex illo suo certo principio depromat contra nostram doctrinam argumenta subtilia, & evidentia, qualia se passim jactat depromere.

§. III.

De Bellarmino peculiaris correptione
Lapidarii.

556. **S**ed dissimulare non possum quòd P. Generalem Societatis in speciali Animadversione, quam adversus illum instituit per duas paginas supra quadraginta sui gloriosi libri (certè non magni), & in qua ad alias opiniones ejusdem ab hac materia prorsus alienas acriter sugillandas digreditur, supra modum contemnit, ac panè irridet; quòd piissimum, iuxta ac sapientissimum Bellarminum docentem, ut quis tutò, & honestè operetur, debere in controversiis, quas designat, certam veritatem inquirere: & si rei certitudo ad liquidum apparere non possit, (Cardinalis verba ipsa mox dabimus) debere omninò tutiorem partem sequi, exponat juxtà proximè dicta de judicio probabili veritatis, quale designat sententia nostra, quod jure merito certum appellatur, certitudine nempe morali, ac imperfecta, quæ propria est materia moralis.

457. Hanc, quæ re verà non expositio, interpretatiove, dici mereatur, sed simplex enarratio, aut expressio assertionis V. Cardinalis (utique de se claræ, propriæ, ac legitimæ, nullaque expositione, aut interpretatione indigentis) mirum est, quàm audacter Lapidarius contemnat, adeò ut dicat, vix fore cordatum aliquem, qui possit credere, P. Generalem Societatis serid, & ex animo illam adhibuisse: esse enim, inquit, incredibilis omninò, nec, ut apparet, serid ab illo tradita.

458. Quid ergo, Magister cordatissime, tibi ne credibile apparet, quod P. Generalis expositionem istam non serid, non ex animo adhibuerit; quam ex ipso Bellarmino deprompsit? Vide quid Bellarminus ipse docuerit de re ista, de qua distinctissimè tractat li. 3. de Ju-

stificat. per totum ferè cap. 2. Profectò jurè causari non potes, quòd nimum à te postulemus.

459. Audi igitur verba sapientissimi Cardinalis, qui postquam varios certitudinis gradus distinxisset, & exposuisset, accedit tandem ad eam certitudinem, quæ est, inquit, earum rerum, quæ sola fide, vel opinione nituntur. Cum verò & in hoc genere, tres gradus distinxisset, quorum duo priores ad fidem pertinent divinam, vel humanam, in hæc demum verba concludit: *Tertium gradum habent illa, quæ tot signis, & conjecturis nituntur, ut securum hominem reddant, & anxietatem excludant; non tamen formidinem omnem expellant: atque hæc dicitur (aures arrigito) certitudo conjecturalis, & opinionis est, potius quàm fidei.*

460. Fateris jam, te hætenus de certitudine judicii opinativi aliter, quàm res habeat sapuisse. Ais tamen adhuc, verba Bellarmini expositionem illam non pati; nam loquitur de judicio honestatis, quo veritas appareat ad liquidum: licet verò judicium merè probabile, & opinativum, possit, utcumque certum vocari; attamen, quòd per se ipsum veritas appareat ad liquidum, nemo profectò dixerit. Sed rem adhuc non attingis: quia, sicut certitudo veritatis, ita etiam liquiditas, aut claritas (imperfecta nimirum, ac moralis) non repugnat judicio opinativo.

461. Utique prudentissimus Cardinalis illo loquendi genere significare voluit, & commendare diligentiam non segnem adhibendam in quærenda lege divina, maximè in rebus gravioris momenti, à quibus pender animæ salus; neque sufficere nobis debere quâlibet apparentiam veritatis, sed studiosè potiùs enitendum ad judicium verè probabile, hoc est, maturum, solidumque, quo prudenter, ac firmiter judicemus, objectum, quod intendimus amplecti, esse honestum re ipsa, & coram Deo.

Id

Constat.
omninò, li-
ber paginis
256.

Bellarmin.
ubi nuper

Lapis Lyd.
n. 411.

462. Id utique iudicium meritò dicitur certum, ac liquidum pro conditione materiæ moralis. Nec Bellarminus maiorem aliam exigit, ad agendum prudenter, iudicii claritatem, aut certitudinem, cum de iudicio huiusmodi disertè affirmet, sufficere, ut securum hominem reddat, securitate scilicet morali, quam patitur per se humanus, ac moralis modus agendi. Quæ verò illa? Nempe, quæ anxietatem excludat; non tamen formidinem omnem expellat. Non ne vides, apud sapientes quàm sit certum, prudentem conscientiam nostræ securitatem, animi turbationem, & anxietatem quidem expellere: at tamen non formidinem omnem, & timorem sanctum peccandi? Hanc tu dicebas magnam, & evidentem contradictionem. Sed qui facilè loquitur, facilè labitur.

463. Sufficiant puto dicta, vel apud mediocriter eruditos, ut constet, V. Bellarmini interpretationem exhibitam, non credibilem modò, sed indubitabilem esse.

Sed quia fortè non desint aliqui, quos nimium adhuc moveat Bellarmini locutio de veritate ad liquidum cognoscenda; nam quidquid de morali certitudine sit, evidentia tamen, aut claritas, quam hæc locutio apertè significat, manifestè videtur repugnare iudicio de se obscuro, atque formidoloso, quale est juxta omnes opinativum omne iudicium: quare operæ prætium sit non nihil addere pro hac æquivocatione removenda.

464. Addo igitur eundem esse Bellarmini, ac D. Thomæ, & loquendi modum, & sensum. Nam Doctor Angelicus simili locutione nonnunquam utitur, eandemque designat agendi regulam, ut patet ex ejusdem S. Doctoris verbis alibi jam à nobis scriptis, quibus generaliter docet, quid agere debeamus in omni dubio circa solum legis. Nempe, eum objecisset secundo loco, nemini privato licere legem interpre-

tari, aut ab ejusdem sensu deflectere, D. Tho. 1.2. 976. a-64d
respondet S. Doctor: *Dicendum, quòd ille, qui sequitur intentionem legislatoris, non interpretatur legem simpliciter: sed in casu, in quo manifestum est per evidentiam documenti, legislatorem aliud intendisse. Si enim dubium sit (attende), debet, vel secundum verba legis agere, vel superiorem consilium.* En M. Angelicus solum concedit, licere amplecti partem minus tutam faventem libertati contra legem, quando, sit evidens, legem non obligare, aut non extendi ad illud objectum: omnem autem eventum, in quo evidentia desit, dubium appellat, in eoque generaliter abnuit licere agere contra verba legis.

465. Nemo autem eatenus ineptiat, ut D. Thomam velit interpretari de evidentia dicta minis reflexi, nisi fortè, qui terminos non intelligat, & cujusmodi non paucos invenias: de similibus autem non oportet esse sollicitos, ne nos similiter ineptiamus.

§. IV.

Evidentia moralis, & imperfecta, optimè cadit, sicut & certitudo, in iudicium purè probabile.

466. Jam ergo cui D. Angelici non sufficiat auctoritas eximia ad deponendam vulgarem apprehensionem, rationibus præterea manifestis facillimè possit convinci.

Sanè, omne iudicium opinativum obscurum absolutè est, sicut est absolutè fallibile, ac incertum. At, sicut absoluta incertitudo non contrariatur, sed optimè coheret cum ejus certitudine secundum quid, imperfecta nimirum, & morali, sic etiam de evidentia, & eadem ratione dicendum est; omnis enim iudicii certitudo, quæ purè subjectiva non sit (excipio hic certitudinem fidei, quæ ex alio principio descendit) cum pari claritate conjuncta est. Er-

go,

go, sicut iudicium purè probabile, & opinativum simpliciter, rectè appellatur certum in materia morali juxta exigentiam materiæ ipsius, sic, & eodem jure evidens dici potest evidentiâ similiter morali, ac imperfectâ.

467. Movere ergo non debet, quod iudicium humanum de veritate aliqua interdum clarum, liquidum, aut evidens dicatur, ut propterea debeamus existimare, ipsum esse plusquam probabile, & opinativum simpliciter, quando ex materia ipsa, & circumstantiis, meritò locutio restringitur, neque loquens aliunde contrariam intentionem, satis ostendit, ut re ipsa ostendebant Jansenistæ, seu Tutoristæ, qui damnatum articulum tuebantur.

468. Quin immò assertio ipsa, damnata se solâ, & alia quavis expressione seclusa, contrarium illum sensum jurè damnatum, clarè, & apertè significabat; nam si opinione ulla, etiam probabilissima, non liceat aliquando uti, evidens est, iudicium requisitum debere semper esse plusquam probabile, adeoque minimè opinativum, sed absolute certum, & evidens: id, quod Sinichius, ejus erroris auctor, ex professo aliunde docebat, & actuosissimè suadere nitebatur. Quid verò assertio ista prorsus irrationalis, & jure meritissimo damnata, cum sententia nostra, quæ docet, licitum esse uti non tantum opinione probabilissimâ, sed quavis etiam verè probabili?

469. Est ne satis hoc? Audi tamen præterea argumentum vulgare, sed convincens omninò. Nihil sanè frequentius apud humanum forum, quam probationes, & allegationes, sufficientes, ac necessarias, ut iudex possit ferre sententiam, præsertim capitalem, contra reum, debere certas, & evidentes esse, immò luce ipsa clariores. Hæc vox passim auditur in tribunalibus, passim repetitur à Jureconsultis, quin, & in

Jure ipso non semel invenitur expressa vocibus vel eisdem, vel penitus æquipollentibus. Quid verò putas, probationes ejusmodi transire sphaeram probabilitatis, seu certitudinis absolute fallibilis, adeoque moralis duntaxat?

470. Profectò testimonium, aut plurium hominum delictum de visu testantium, testimonium humanum est; adeoque absolute fallibile, & utinam quandoque non falsum. Ergo iudex ex illo, & ex alia quacunque probatione legali, ut summum concipere potest iudicium aliquod de delicto commissio valde prudens, sed probabile tantum, adeoque absolute fallibile, & non certum plusquam moraliter.

471. Denique semiplena probatio criminis, si accedat rei confessio, etiam per torturam extorta, censetur plena contra ipsum probatio, ut est expressa Juris decisio, *Confessos in Jure pro judicatis habere placet*, & praxis ordinaria confirmat. Quis verò nesciat, contingere posse, & de factò sæpè contingere, quod Augustinus amarè deslet? *Et quod est (inquit) intolerabilius, magisque plangendum, rigandumque, si fieri posset, fontibus lacrymarum, ne occidat (iudex) nesciens innocentem, sit per ignorantiam miseriam, ut & tortum, & innocentem occidat, quem ne innocentem occideret, torserat*. Vides ne, probationem de se fallibilem, & quandoque, teste Augustino, ipsaque experientia, fallentem, ore pleno evidentem dici, immò luce ipsa clariorem? Et quidem verè, ac rectè, quia materia moralis per se ipsam locutionis sensum restringit, ut non nisi morale, & imperfectam tantum evidentiâ significet pro conditione ejusdem materiæ.

472. Patet ergo, iudicium certum, ac liquidum, de partis minustatæ veritate, quod ad honestè agendum exigunt D. Thomas, & V. C. Belarminus, nihil aliud, re vera, significare, quam iudicium verè probabile,

L II & sim-

Leg. ult. C. de Probat. leg. si quis 34. C. Ad leg. Iul. de Adul. leg. 3. §. Prætor. ff. de Suspec. tutor. leg. 2. C. de In litem juran. leg. 14. de contrah. stipulat. Ex Jure nostro Hispa. leg. 25 ti. 1. part. 7. & sæpè alias.

Leg. fina. C. de Confessis.

Aug. 7. de Civit. c. 26.

& simpliciter opinativum, quod cōgruè dicitur moraliter certum, & liquidum etiam, aut evidens, juxta conditionem materiæ; etenim evidentia, & certitudo, quando materia moralis est, imperfecta, ac moralis censeri debet, proindeque cum vera probabilitate recurrens, licet locutio ipsa sit absoluta, dummodò aliunde loquens oppositum non satis ostendat.

473. Unde patet ulterius, non P. Generalis expositionem, (si appellari hoc nomine debeat) sed Lapidarii potius impugnationem nimis exoticam, & inconsultam, nullique cordato credibilem absolutè censendam esse.

§. V.

Verborum V. Bellarmini Lapidarii mirabilis interpretatio.

474. **I**D verò ut novo discas experimento, quod fidem meam plenissimè liberet, subjicio tibi ipsius Lapidarii interpretationem egregiam, quam memoratis Bellarmini verbis adhibet tādē tanquā germanam, naturalem, atque genuinam; ita enim loquitur ipse. Sed prius subjiciamus verba ipsa V. Cardinalis, quæ habentur in Admonitione ad Episcopum Theanensem nepotem suum, appensa Opusculo de Officio Principis Coloniae edito anno 1619. biennio ante pretiosam mortem ipsius.

475. Ea verò sunt hæc: *Siquis velit in tuto salutem suam collocare, & simul oporteat, eum Episcopali officio fungi, is omnino debet de octo controversiis (eas ibi designat) certam veritatem inquirere, & non respicere, quid multi hoc tempore dicant, aut faciant. Et, si rei certitudo non possit ad liquidum apparere, debet omnino tutiorem partem sequi, & nulla ratione, nullius imperio, nulla utilitate temporali proposita, ad minus tutam partem declinare. Agitur enim de summa*

rei, cum de salute aeterna tractatur, & facillimum est conscientiam erroneam exemplo aliorum induere, & eo modo, conscientia non remordente, ad eum locum descendere, ubi vermis non moritur, & ignis non exstinguitur. Hactenus verba planè Bellarmino dignissima.

476. In illis verò id in primis observa, quā fuerit exploratum, summo isti Doctori, ac verè Theologo, sine advertentia actuali, remorsive conscientiae, facillimè quem, posse, & peccare, & perire.

477. Jam relatis his verbis, postquam de expositione P. Generalis prædicta, de quæ sententia ipsius, & nostra, solito suo impetu multa effudisset Author Lydii Lapidis, quam ipse adhibeat interpretationem audiamus. Ait igitur, Bellarmini sensum germanum, naturalem, & genuinum, nisi velimus ipsi tribuere doctrinam ab Ecclesia damnatam, hunc esse, *Quod in dictis verbis loquatur de consilio, & non de præcepto: verba sunt Lapidarii.*

478. Verum ne putes, ipsum sine fundamento locutum; duo nanque producit, & patentia. Quæ verò illa? Accipito: *Patet (ait) primo ex titulo illius Opusculi, qui talis est: Admonitio ad Episcopum: monet ergo, & hortatur, non tamen præcipit. Hoc fundamentum primum. Audi secundum: Patet secundo (inquit), quia non universaliter, sed sigillatim loquitur de certis quibusdam controversiis (in quibus nempe magis periclitari Episcopi possunt). At nec omnes fideles sunt Episcopi, nec novem controversie sunt omnes morales controversie. Egregie! At potuit multò adhuc magis restringere; quia nec omnes Episcopi sunt Episcopi Theanenses: qui neque omnes Theanenses Episcopi Bellarmini nepotes sūt. Hæc est germana, naturalis, genuina interpretatio, quam Bellarmini verbis adhibet tādē novus iste Recentior Magister, nempe consilium non præceptum significant, neque extenden-*

Id. Lap.
n. 413.

denda ad alias controversias, neque ad alias personas, quàm ad Episcopos.

Tertull. in Apologe.

479. Ridiculus sim ego, si velim ista seriò refellere. Hæc enim ex illis sunt, de quibus Tertullianus alibi jam adductus, *Quædam sunt sic digna revinci* (scilicet contemptu, & risu), *ne ipsa gravitate adorentur.* Hæc de sensu Doctorum in quæstione propofita.

§. VI.

Quidquid in illa tandem re dicere libeat, doctrina nostra nihil potest obfarcire.

480. **I**D facile convincere proclive sit. Et in primis necessitas, si qua est, certitudinis absolutæ ultimi conscientie dictaminis, nō est propria materie, de qua differimus, sed omni materie communis, ut est concursus omnium consensus; nemo nanque invenitur, qui prædictam necessitatem, vel non adstruat, vel neget generaliter, & sine ulla restrictione materie. Quare ad præsentem controversiam nostram specialiter non spectat.

481. Nunc verò assertio posita, suadet ut insuper discursu penitus convincenti. Nempè iudicium ministri Sacramenti de ejusdem veritate, realique valore, nec debere, nec posse, moraliter saltem loquendo, esse certum plusquàm moraliter, hoc est, verè probabile, absolutè tamen fallibile, extra quæstionis aleam debet esse apud omnes, ut demonstratum à nobis est adeò clarè, ut vel ipse Lapidarius ultra nobis obfarcire non præsumat: neque subtili ullo reflexivum artificio incertitudo hæc absoluta, remorumque periculum frustrationis, vel præcaveri potest, vel superari, cum non dependeat à nostris reflexionibus, quòd Sacramentum validum re ipsa sit, ut nobiscum supponunt cuncti Probabilistæ licèt inconsequenter, ut etiam

demonstravimus.

482. Igitur, quòd minister Sacramenti, dum procedit ad ipsum, conficiendum, aut conferendum, falli absolutè possit circa valorem ejus, exponatque propterea Sacramentum absoluto periculo frustrationis, quidquid sit de ulteriori certo, aut certissimo conscientie dictamine, inevitabile profus est. At hoc est quod movebat, & difficillimum, videbatur cum vera prudentia componere; & hoc omnes fatentur unanimiter ab omnibus esse dicendum. Quid ergo peculiaris difficultatis opponitur doctrinæ nostræ?

483. Vel igitur minister Sacramenti, dum ipsi conficiendo voluntariè se ingerit, tanti imminentis mali periculum prudenter, & honestè contemnit, eò quòd sit remotum, & moraliter saltem inevitabile per providentiam ullam humanam naturam suam timidam, & incertam, vel imprudenter potiùs ac temerè se gerit? Posterius hoc opinor nemo Theologus dicat, immò, nemo Catholicus, alioqui frustra Dominus commisisset hominibus dispensationem Sacramentorum.

484. Si verò prius illud dicatur, ut procul dubio ab omnibus dicendum est, rursus distinguimus, aut inquirimus: vel illud ipsum potest à Ministro cognosci omninò certò, & infallibiliter, non tantùm in communi (quod extra dubium est), sed etiam in particulari, ita ut possit de actionis singularis suæ honestate habere omnimodam securitatem, & certitudinem absolutam; vel solùm probabiliter, & cum morali certitudine tantùm? Si secundum hoc: benè. Profectò cuncti fateri tenebimur, nō esse necessariam ad prudenter agendum, etiam in hac materia, securitatem aliquam, aut certitudinem, quæ major sit imperfecta, ac morali.

485. Si verò primum illud dicere libeat; quod ad præsens spectat, per me transeat. Certè doctrinam nostram (quæ omnium esse debet)

ex isto capite nullus abjiciat, cum illa ex se non obster præfata certitudini, si sit ipsa, ut supponitur, absolute possibilis. Est igitur doctrina à nobis tradita penitus independens ab illius ingentis difficultatis de ultimi dictaminis certitudine determinata resolutione.

ARTICULUS VIII.

Quid demum statuendum de absoluta, ac perfecta certitudine ultimi conscientie dictaminis circa absolutam honestatem objecti in administratione Sacramentorum?

§. I.

Nec hic, nec alibi, per se loquendo, necessaria illa est: immò communi sensui Theologorum, & quod est majus, Scripturæ Sacræ, repugnare aperte videtur.

486. **H**Æc definita nostra sententia est, quam sapius insinuavimus, aut expressimus, & cui non cum formidine, sed impavidè absolutum assensum damus; est enim, si quid aliud (nostro quidem iudicio) adeò in morali Theologia certa, ut ad instar miraculi nobis sit, quòd de absoluta ipsius veritate Theologus ullus dubitare potuerit. Verùm, quia, ut varia sunt mortalium ingenia, quàmplures Recentiores non modò falsam illam, sed & horridam censent, operæ pretium me facturum putavi, si ultra ea non pauca, quæ hucusque sparsim dedimus, ubi opportuna ferebat occasio, aliquas rationes produxero ex iis, quas alibi fusiùs expendimus, pro vano isto horrore, vel omninò tollendo, vel saltem temperando.

487. Et primùm quidem sufficere deberet auctoritas communis Theologorum, non modò veterum cum D. Angelico, de quorum mente circa rem istam rationabiliter dubitari non potest, sed etiam plurim.

insignioris notæ ex Recentioribus utriusque viæ, qui procul dubio multò plures sunt, quàm vulgariter creditur, & affirmatur. Porro pro contraria sententia, à qua maximè alieni sunt, multi nimium vulgariter recensentur ex illo jam rejecto Lapidarii principio, seu potius futili equivocatione, quòd nullum rationis dictamen, si sit absolute fallibile, atque adeò solum probabile, & opinativum simpliciter, in nullo sensu certum, vocari possit, nisi per inauditum paradoxum.

488. Utique vix reperias, aut ne vix quidem, aliquem (si recentissimos Probabilistas exceperis), qui aliquando docuerit, ultimum conscientie dictamen de absoluta honestate actionis debere certum esse perfecta certitudine, hoc est, simpliciter infallibili: nam, vel signatè affirmant debere esse certum moraliter, vel solum dicunt debere certum esse.

489. Adde etiam si sensus iste non adeò foret planus, atque genuinus, nūquàm tamen auderem alicui gravi Theologo oppositum appingere, nisi fortè ita clarè locutus esset, ut non posset de mente ipsius rationabiliter dubitari. An id temerè dixero, iudicabis non temerè post pauca, si me velis tantillum patienter sustinere.

490. Ergo præter communem Theologorum Doctorum auctoritatem, auctoritas in primis Dei ipsius sententiam nostram planè convincit. Porro quid magis frequens in Scriptura Sacra, quàm commendare nobis, atque suadere sanctum timorem Dei, & tremorem in operando, humilitatem, animi demissionem, diffidentiam de nostra sapientia, atque prudentia, consiliorum nostrorum, providentiarumque incertitudinem, summæ denique nostræ infirmitatis, & ignorantie, qua passim labimur, fallimur, deficimus, humilem, & compertam cognitionem?

491. Precor te, ne mireris, cande Lector, si dicere compellar, ne-

sci-

*denter me gesserim, quod non discesse-
rim à voluntate Dei: certus sum, quod
conscientia non me fallat, nec quid-
quam est, quod verear in meo opere,
aut cur timeam iudicium Dei.*

496. Quis ad hæc non obstu-
peat? Quid hoc prodigii est? Sicci-
ne mihi licet præsumere de via mea?
Siccine in cunctis meis operibus abs-
que ullo, vel minimo deceptionis
timore gratias agere possum, quod
non sim sicut cæteri hominum? Sic-
cine possum iudicii mei proprii,
conscientiæque sententiæ deferre, ut
neque leviter debeam formidare, ne
de opere meo apud me iusto aliter
Deus fortè sentiat, ac iudicet? Ista
ne congruunt veræ humilitati, timi-
ditati humanæ cognitionis, incerti-
tudini nostræ prudentiæ, iusto me-
tui, ac timori in operando salutem
meam; quæ omnia toties Deus im-
pensè mihi commendat, & inculcat?
Sanè doctrina ista non Dei sapien-
tiam, sed quidpiam aliud sapere
magis videtur.

Cæterum ora obstruere nostrum
non est; nam loqui, aut obloqui ter-
minum non agnoscit. Tu, Lector,
cogita sine contentione, & memor
Dei iudicii, coram Deo sententiam
ferito.

§. II.

Itidem Tridentino repugnat.

497. **O**pinio, quæ doctrinæ pa-
ginæ sacrae repugnare
apertè videatur, doctrinæ quoque
Ecclesiæ Catholicæ ut non congruat
necessum est. Quare mirum non sit,
si opinio Recentiorum de absoluta
conscientiæ certitudine, doctrinæ Sa-
cro sancti Concilii Tridentini conci-
liari haud facile possit.

Equidem Tridentinum contra
inanem fiduciam hæreticorum hanc
impiam eorundem assertionem pro-
scribit: *Oportere eos, qui verè iustifi-*
cati sunt, absque ulla omnino dubita-
tione apud semetipsos statnere, se esse

iustificatos, neminemque à peccatis ab-
solvi, ac iustificari, nisi eum, qui cer-
tò credat, se absolutum, & iustifica-
tum esse. Damnationis autem istius,
seu decissionis suæ hanc Concilium
rationem statim reddit: Nam, sicut
nemo pius de Dei misericordia, de Chri-
sti merito, deque Sacramentorum vir-
tute, & efficacia dubitare debet: sic
quilibet, dum se ipsum, suamque pro-
priam infirmitatem, & indispositio-
nem respicit, de sua gratia formidare,
& timere potest; cum nullus scire va-
leat certitudine fidei, cui non potest
subesse falsum, se gratiam Dei esse
consecutum.

498. Huic verò Tridentini do-
ctrinæ opinio Recentiorum, quam
refellimus, multis rationibus vide-
tur contradicere.

Primò: nam juxta ipsos Recen-
tiores, quisquis ad Sacramentum su-
scipiendum accedit, certò credere
debet absque ulla formidine, se ac-
cedere re ipsa ritè dispositum, aliàs
peccaret graviter Sacramentum ex-
ponens frustrationis periculo. Igitur,
quantum est ex parte suæ dispositio-
nis, dumque se ipsum respicit, certò, ac
inhæsitanter credere potest, immò
debet omninò, se verè, & coram Deo
esse absolutum, & iustificatum; cum
tamen inde maximè formidandum,
timendumque Concilium statuatur.

499. Audi iterum ipsum: *Si quis*
dixerit (ait) omni homini ad remissio-
nem peccatorum assequendam necessa-
rium esse, ut credat certò, & absque
ulla hesitatione propriæ infirmitatis,
& indispositionis, peccata esse sibi re-
missa, anathema sit. Ecce juxta Con-
cilium de nostra infirmitate, atque
indispositione maximè formidare
debemus in susceptione Sacramento-
rum. At juxta Recentiorum senten-
tiam hinc formidare, nec debe-
mus, nec possumus, alioqui peccare-
mus sine dubio, quia sine certitudine
ageremus.

500. Secundò: si dictamen pro-
priæ conscientiæ de absoluta objecti
honestate debeat ubique esse sic cer-
tum,

Trident. sess.
6. cap.

Ibid. cap.
13.

scire prorsus me, quibus libris utatur. Recentiores hi Theologi prudentissimi, intrepidissimi, & infallibiles, qui tantam, tamque facilem nobis spondent, quin & inexcusabilem nobis deprædicant securitatem in operando. Porro in libris divinis, quos mihi tradit Ecclesia Romana, quique pro mei status, ac professionis munere vix unquam mihi è manibus decidunt, non modò nihil unquam simile inveni, verum frequentius mihi nihil occurrit, quàm doctrina extremè contraria.

492. Utrique passim lego, cor meum pravum, & inscrutabile à solo suo conditore cognosci: neminem apud Deum justificari, nec respondere posse unum pro mille: me ipsum satis judicare non posse, aut delicta mea intelligere, nec tutum me putare debere, etsi me nihil conscientia accuset: probandos mihi spiritus, si ex Deo sint, nec alicui de facili credendum: cavendum mihi quàm diligentissimè ab Angelo Sathana transfigurante se in Angelum lucis, à rapacibus lupis sub ovina pelle venientibus, à falsis fratribus, ab Antri-Christis, à Pseudoapostolis, à Pseudoprophetis, à Magistris fallacibus loquentibus mihi placentia, & fictam mihi conscientia pacem, securitatemque pollicentibus, à meis pravis cupiditatibus, & inordinatis affectibus; maxime verò à frequentibus culpis, quibus iram Dei in me provoco, & ejus lumini sum rebellis: à cunctis his me posse facillimè seduci, & abduci in reprobum sensum, ut dicam malum bonum, & bonum malum, tenebras lucem, & lucem tenebras, denique ut solem ipsum meridianum non videam juxtà illud Psalmistæ, *Supercecidit ignis* (nempè passionis actus), & *non viderunt solem*, id est, evidentissimam veritatem.

493. Itidem hominum stateras mendaces esse, quæque passim decipiant; aliud longè esse judicium Dei, qui in abstruso conscientia nostra

plurima sæpè videat, quæ nos penitus latent; timendum, & orandum perpetuò pro nostris ignorantibus, & peccatis occultis, propter quæ nequeamus scire, an simus odio digni, an amore; viam esse, quæ recta nobis videatur, cujus tamen novissima ducant ad mortem, utique sempiternam; Deum tempore suo judicaturum justitias nostras, id est, opera ipsa, quæ nobis iusta videbatur, & sancta; ideò de cunctis nostris operibus verendum nobis esse, & cavendum, ne fortè (ut ait Propheta) *mendacium sit in dextera nostra*; tandem illum beatum, ac tutum esse, qui fuerit semper pavidus, & cum metu, ac tremore operetur salutem suam. Hæc, & alia similia sine numero, quàm sint in sacris voluminibus crebra, notius est, quàm ut debeat expressis hic testimoniis ostendi.

Ex Isa. 44.

494. Ex SS. verò Ecclesiæ Doctoribus frustra item vellemus in id ipsum verba producere; etenim qui in eorum lectione versatus, vel mediocriter sit, supervacaneum duceret laborem nostrum: cæteris verò sufficere debet id, de quo nemo potest, nisi temerè, & impiè dubitare, nempe, quòd Sancti Dei ipsius luce, & spiritu pleni, à tam expressa ejusdem, tamque commendata doctrina, verbis, aut factis discrepare non possint. Repete, quæ supra tradidimus art. 5. §. 12: ubi dedimus in specimen Augustini, & Bernardi testimonia, ex quibus nimis liquidò patet, quid Sancti omnes fecerint, & docuerint.

495. Modò verò dispiciat quisquis sincerè veritatem amat, utrùm cum ista Dei, & Sanctorum ejus doctrina benè congruat opinio docens, posse nos, ac debere, in omnibus, & singulis nostris actionibus ita certi manere de earum honestate positiva, vel saltem negativa, scilicet de non peccato, ut rogati promptissimè respondere possimus intrepidè, ac inhesitanter absque ulla, vel minima, deceptionis formidine: scio, quòd pruden-

Plal. 57.

tum, ut operans non debeat, aut possit, deceptionem ullam timere, profecto, qui non meminit peccatum aliquod à se commissum, per quod amiserit gratiam Dei, facile apud se potest certò concludere, se esse coram Deo sanctum, ac iustum, neque de sua gratia formidare, aut timere poterit: maximè verò, cum, juxta Recentiores, nemo per ignorantiam ita possit delinquere, ut dum peccatum facit, non habeat aliquem conscientiae remorsum, id est, actua-lem aliquam advertentiam, aut suspicionem de malitia objecti. Utique, si remorsum habuisset, hoc ipso jam sciret, se peccasse, quia non caruisset omni peccandi formidine. Hæc autem confidentia, & conscientiae securitas (qua se carere fatetur Apostolus, & fatentur cum eo Sancti omnes) non apparet, qua ratione cohaereat cum mente, & doctrina Concilii.

501. Tertiò: ex eo quòd nemo per fidem infallibilem, ac supernaturalem, conscientiae suae statum agnoscat (secluso Dei favore extraordinario), supposita præterea communi infirmitate, & conditione hominum, colligit Tridentinum necessariam formidinem, ac timorem de sua gratia, quo debet unusquisque sollicitari. Ergo censet apertè in rebus ad conscientiam spectantibus nullam aliam esse possibilem, saltem moraliter, ac per se loquendo, certitudinem absolutam, quæ formidinem omnem deceptionis expellat, quæque nos reddat prorsus securos præter certitudinem fidei: aliàs sanè Concilium non rectè argueret, neque rationem dedisset efficacem, cur formidare semper, timereque debeamus.

502. Ceterùm Tridentini mens, & intentio propria, non aliunde patere melius potest, quam ex doctrina, & mente Sectariorum, quam Concilium ibidem damnat, & improbat. Quid verò ipsi docerent, ac intenderent, audiat P. Alphonsus

Salmeron, egregius planè Doctor Parisiensis, & Theologus eruditissimus, unus è primis Sociis Sanctissimi N. Parentis, cujus morum integritas, & sapientia mirabilis supra ætatem, quæ tricesimum annum vix excedebat, admirationi fuit Synodo Tridentinae, cui Pontificius Theologus adfuit.

503. Hic ergo eximius vir in Commentariis Epistolæ ad Romanos ad illa verba Apostoli, *Omne, quod non est ex fide, peccatum est*, sic loquitur: *Deinde falsum est, quod Lutherani ex hoc loco conantur evincere, nimirum justificatum certum, & securum esse debere, quod quidquid agit ex fide, gratum sit Deo, nec de hoc esse dubitandum. Sic enim interpretantur: Omne, quod non est ex fide, peccatum est: id est, omne, quod agitur à Christiano, si non agatur ea animi certitudine, quòd acceptum sit Deo, peccatum est. Sed certè hæc manifestè falsa est doctrina.*

504. Quæ verò sit doctrina sana, Catholica, & contra Sectarios tenenda, prosequitur ibidem idem insignis Doctor, post data verba continenter subjungens: *Nam aliud est credere, quòd id, quod agitur, ex se, & ex genere, sit licitum, & Deo placens; aliud, quòd mea actio, qua quidquam ago, quòd ex se licitum est, sit Deo accepta. Potest enim aliquod opus ex se bonum, & gratum Deo, à me tamen aliquà circumstantiâ vitari, quæ me ipsum lateat juxta illud, Delicta quis intelligit: ab occultis meis munda me; & S. Job, Verebar (inquit) omnia opera mea, sciens, quod non parceres delinquenti; & ipsemet Paulus, Nihil mihi conscius sum; sed non in hoc justificatus sum. Quibus in verbis testari videntur, aliqua esse delicta, tam occulta, quæ prorsus à nobis ignorentur, et quæ nos meritò formidare debeamus, ut nulla sit alia nobis securitas, nisi timor sanctus, et metus.*

505. Hæc de re ista præclarus ille Theologus (minimè sanè Probabi-

Ad Roma.
14.

Salmer. in
eum locum.

Psal. 18.

Iob. 9.

1. Ad Cor.
int. 4.

bilista) non minùs religiosè, quàm sapienter, quibus nihil conformius Scripturæ divinæ, Sanctorum omnium dictis, & factis, atque adeò Catholicæ Ecclesiæ sensui. Sed quæ opinionioni pariter Recentiorum, & præsentæ conscientiæ securitati, haud minùs clarè repugnare videantur.

§. III.

Alia item ratione efficacissima refellitur opinio Recentiorum, firmaturque communis Theologorum sententia.

506. **N**Empè nos in re ista nihil aliud docere, quàm quod sapiùs perspicuè docuit Doctor Angelicus, & Theologi cum ipso communiter, satis clarè, ut existimo, monstratum est. Præterea sensum nostrum paginæ sacre, & Catholicæ Ecclesiæ sensui, apprimè concordare proximè ostendimus. Addimus autem ex eisdem principiis rationem itidem efficacissimam ex Patre Elizaldo desumptam ad nostram sententiam suadendam.

507. Nimirum nemo Theologus audeat asserere, quòd minoris debeamus nos ipsos facere, quàm nostras morales actiones: hoc est, quòd minùs esse solliciti debeamus de bono statu nostræ conscientiæ, quàm de morali nostræ operationis bonitate, ita ut minorem diligentiam, & curam adhibere debeamus, ut boni simus, & Deo per gratiam accepti, quàm ut benè moraliter operemur, eidemque placeamus per actiones honestas. Atqui de gratia nostra, aut bono nostræ conscientiæ statu, non obligamur quærere certitudinem absolutam, nec sumus reprehensibiles, si timeamus, immò valele laudabilis, & commendata prudentia est, quod humiliter formidemus. Ergo, neque tenemur de nostræ operationis honestate perfectam certitudinem quærere, nec ul-

la reprehensione digni sumus, si nonnullam de ipsa formidinè habeamus.

508. Discursus iste certus, ac infallibilis, totus videtur, nisi nos fortè Logica, & sacra simul Theologia fallant. Utrique bonitatem illationis nullus opinor in dubium vertat. De certa verò Minoris veritate, vera Theologia dubitare non sinit, cum sit communis sensus Ecclesiæ ex divinæ Scripturæ crebris oraculis, cunctorumque Sanctorum factis, ac verbis, à Tridentina Synodo satis expressus. Major demum, quæ sola neganda superest, non video, qua ratione ab ullo vero Theologo possit negari, immò non evidens absolute censeretur.

509. Nam, supposita elevatione hominis ad ordinem supernaturalem, nihil ipsum curare diligentius debere, quàm nunquam esse gratiâ privatum, ipso rationis lumine manifestum videtur, etenim gratia supernaturalis est in ordine illo potissima, primaria, ac substantialis perfectio hominis, quæ facit ipsum bonum simpliciter, purum ab omni gravis immunditiæ peccati, divinæ naturæ participem, ipsi conjunctum, gratum, amicum, filium, æternæ beatitudinis hæredem, ad ipsamque obtinendam, etiam ut præmium, & ut mercedem, atque coronam suorum meritorum, laborum, ac pugnarum, habilem, ac potentem constituit.

510. Quapropter omnis alia perfectio hominis viatoris, & in merendi statu constituti, quantuncunque sit nobilis, ac excellens, sive per modum habitus, sive de genere operationis, comparatur ad ipsum tantquam perfectio quædam accidentalis, & secundaria, quæ dimanet à gratia, velut à forma quadam substantiali, & se habente ad instar naturæ in eo ordine supernaturali quæque per se ordinetur ad ipsam gratiam firmiter conservandam, & augendam in sua perfectione, vel si fortè peccato destructa sit, ad ipsam

te-

restaurandam, ac denuò comparandam. Est igitur gratia sanctificans (de hac enim est sermo) multò prærior homini, multòque æstimabilior alia quacunque ipsius operatione, quantuncunque laudabili, & honesta.

511. Verum est fateor, qualibet morali operatione graviter inhonesta corrumpi, atque perire gratiam justificantem, totamque deturbari, atque fædari animæ perfectionem, ac pulchritudinem. Id verò probat quidem, eadem diligentia, quâ teneor gratiam ipsam custodire, & curare salutem, & vitam animæ, quæ in gratiæ ipsius possessione consistit, teneri quoque fugere omnem præsertim gravem operationis inhonestatem, per quam illa destruitur, & anima vitâ privatur; quomodo nanque possem vitam amare, si mortem cavere negligerem? At, quòd plus debeam esse sollicitus de turpi operatione præcavenda, quàm de gratia divina perpetuò possidenda, & conservanda, nemo dicere potest, si terminos intelligat, & principia Theologica non penitus ignoret, aut profectò satis non penetret.

512. Cùm ergo sit certissimum ex doctrina Catholica, nos non esse obligatos per se loquendo ad habendam perfectam certitudinem de bono statu nostræ conscientiæ, sed sufficere nobis iudicium, quo prudenter, & solùm probabiliter iudicemus, nullo nos impediri gravi peccato, quominus Deo nostro grati, & accepti simus: nec esse reprehensibiles aliquomodo, sed admodum potiùs laudabiles, si humiliter timeamus, ac formidemus, ne fortè gratiam Dei re ipsa non habeamus, quia iudicium, quo illam habere credimus, novimus esse de se fallibile, & errori absolutè obnoxium: cùm id, inquam, sit certum apud omnes Catholicos, certum pariter erit, quòd non teneamur quærere, per se loquendo, iudicium absolutè certum,

& evidens de nostræ operationis honestate; sed satis esse quòd semper operemur ex iudicio similiter probabili, adeòque absolutè fallibili, cum quò nimirum rectè cohereat prudenter formidare deceptionis periculū modò jam sæpè à nobis explicato.

§. IV.

Refellitur Terilli solutio, et roboratur amplius vera sententia.

513. **A**D argumentum proxime adductum Terillus (ut jam vidimus initio articuli præcedentis) reponebat, discrimen esse latum, & evidens; quia de nostrâ justitia, sive de bono statu nostræ conscientiæ, non est nobis possibile habere certitudinem absolutam, quare nec illam quærere debemus, non enim possumus teneri ad impossibile: at verò de honestate operationis nostræ possumus absolutè, & facilè plerunque, certi manere, quapropter sine huiusmodi certitudine nec debemus, nec possumus prudenter operari; nam aliàs voluntarium subiremus periculum transgrediendi, re ipsa, legem Dei, quod est apertè contra veram prudentiam, & reverentiam debitam eidem legi.

514. Veruntamen in primis discrimen esse nullum juxta principia Probabilismi, ex dictis facilè colligere sit. Nam, si nemo potest aliquando peccare, dum operatur sine actuali remorsu, sine ulla formidine, vel timore de suæ operationis inhonestate: & aliunde tenetur semper ita operari, adeò ut peccet, hoc ipso quòd vel leviter timeat, aut formidet; consequens fit, ut quilibet in omni sua actione scire semper possit, ac debeat ex certo suæ conscientiæ testimonio, quando peccet, quando non peccet: ergo & scire poterit, an gratiam aliquando per peccatum amiserit: ergo & scire poterit eadem certitudine, an gratiam habeat, vel non habeat re ipsa, saltem ex aliqua

M m m sup-

suppositione, nempe, quod per Baptismum, aliudve Sacramentum illam receperit.

515. Puto autem Terillus, & alii Recentiores non dicant, posse nos, ac debere certo prorsus scire, adhuc ex dicta suppositione, quod iusti simus re ipsa, & coram Deo. Aut profecto, si dicant, difficile reperiant, qui sibi credant. Sanè alioqui parùm timere deberemus, ne non gratiam habeamus, saltem ex capite infirmitatis, indispositionisque nostræ; cum tamen huc Concilium Tridentinum, unice, vel præcipue, referat motivum timendi, ut supra constitit ex verbis ipsius. Non ergo nostrum solvit argumentum Terillus, sed novâ quadam inconsequentia doctrinam suam involvit, & implicat.

Sup. §. 2.

516. Rursus, si per *mysterium* Probabilissimi, & artificium reflexionum ipsius, certitudo absoluta de actionis honestate comparari minime possit; facile nobis Probabilistæ dabunt, illam nec necessariam, nec possibilem. Nam de honestate directâ objecti, vel actus, plerumque non dari talem certitudinem, immò nec possibilem esse, ipsi Probabilistæ perpetuò clamant. At subtile artificium Recentiorum non veram aliquam inferre certitudinem, sed errorem certissimum, & captiosissimum, à quo summopere sit cavendum, tum alias sæpè, tum præcedenti articulo, ubertim, & clarissimè demonstravimus, etiam attenta istius materiæ conditione, quæ nos ad lucem ipsam digito demonstrandam compellit. Igitur absolute certitudo prædicta neque est necessaria, neque possibilis ad honestè, & prudenter operandum, (regulariter saltem, atque per se loquendo) ex humanæ prudentiæ lege.

517. Addimus bonâ veniâ ipsorum Recentiorum, nec ipsos, qui artificij sui mirabilis incredibilem fructum, utilitatemque pretiosissimam, tantopere commendant, ac suadent, si forte eidem conscientias

suas, animæque salutem fidere audeant, Probabilissimum ad praxim deducendo (quod de paucis crediderim, nisi dubitare non possim), præfatam certitudinem obtinere in cunctis suis individujs actionibus, ita ut per hoc præcisè quod reflectant in regulæ objectivæ, quam sequuntur, directam probabilitatem, statim ex benigna sententia concludant apud se prorsus infallibiliter, ac immobiliter, operationis suæ honestatem.

518. Quid enim, an credere debemus, in tanta, atque tam crebra humanarum actionum varietate, in omni negotio, quod gerunt, in omni opere, quod exercent, semper, ipsos formare iudicium absolute certum, & evidens, de eo quod non aliquo inordinato affectu fallantur, quod nihil faciendum omiserint, quod denique re ipsa, & coram Deo, diligentia adhibenda necessariò in quaerenda lege divina debitam mensuram impleverint? Rem miram! Maxime, cum in cunctis actionibus non semper sit ad manum auctoritas viri prudentis, aut opinio certò probabilis, quæ uniuscuiusque actionis elicienda determinatum, ac peculiarem modum, propriasque circumstantias ipsius individualiter taxet, ac determinet; plures nanque frequenter necessum est relinqui propriæ prudentiæ ipsius operantis, qui ex regulis communibus ratiocinando actionis suæ honestatem cõcludat.

519. Adhibeamus, vel unum determinatum saltem exemplum in hac ipsa materia Sacramentorum, ex quo ad actiones omnes humanas facile sit argumentum ducere. Qui poenitiæ Sacramentum ministrat, quavis non debeat, neque possit omninò, ex lege saltem Dei ordinaria, formare, inspectis omnibus, iudicium absolute certum, & evidens de Sacramenti conferendi valore (quod malè hallucinatus Lapidarius negabat, & facile supra monstravimus); debet tamen, ut rectè, & honestè se gerat, iudicare non temerè, sed

sed prudenter, se quantum debuit facere, re ipsa, & coram Deo verè fecisse in cognoscendo numerum peccatorum, eorundemque species, ac circumstantias, verum insuper poenitentis dolorem, propositum non peccandi de cætero, & dispositionem legitimam ad suscipiendam absolutionem: item in ipso poenitente instruendo, ab ignorantibusque liberando (quod est præcipuum Confessarii munus, quod utinam plures adimpleant!) in taxando legitimam peccatorum satisfactionem, in adhibendo sanas opportunasque medicinas vulneribus conscientiae ipsius: denique se perfectè undeque implevisse munus suum, neque re verà in aliquo defecisse.

520. Id planè nisi possit prudenter judicare, concludere prudenter non potest, honestè se procedere ad absolutionem tribuendam, conficiendumque Sacramentum, nisi velis, ut possit prudenter judicare, honestè se conficere Sacramentum, licèt non fecerit, quantum facere debuit, ut verum, ac legitimum ipsum conficiat, quod foret impium, ac stultum delirium.

521. Jam placidè rogamus neotericos Probabilistas, an ipsi, & alii omnes, qui Probabilismum sequuntur, nunquam impendant aliquam Sacramentalem absolutionem, nisi priùs sciant infallibiliter, nimirum, per iudicium absolutè certum, & evidens, nullique obnoxium deceptionis periculo, se nihil prorsus ex iis, quæ recensuimus, in ea confessione prætermisisse? Scio, ipsos affirmare debere, ni velint, vel se ipsos, vel suam opinionem damnare. An affirmare audeant, quæstione sic distinctè proposita, perfectò non scio, sed magnopere dubito. Id verò mihi dubium non est, quòd, si coram prudentibus affirmant, paucos omninò inveniant, qui sibi fidem habeant. Fortassè nullum.

522. Hoc de reliquis omnibus iudicium nostrum est. Iis tamen La-

pidarium annumerare nobis non licet; scimus enim ipsum intrepidè affirmare, quin ex professo, ac latè contendere, & se ipsum, & reliquos Probabilistas, & quotquot velint prudenter agere, debere omninò, ac facillè posse, non tantum in materia, proximè adducta, sed generaliter in quacunque materia, antequam ad agendum aliquid se determinent, iudicare iudicio penitus infallibili, se nihil omisisse de diligentia debita in quaerenda sincerè lege divina, ita ut, neque leviter formidare debeant, aut possint, ne quid ampliùs ab ipsis exigat Deus. Alioqui nemo, inquit, operatur prudenter, quia non aliter potest rectè concludere ultimum conscientiae dictamen absolutè certum, & evidens de suæ operationis honestate, sine quo nemo unquam operatur prudenter. Sic ille.

523. Lege ipsum (si nimis tibi vacat), præsertim à 4. sect. & miraberis hominem hæc passim repetentem; & tamen nobis solita urbanitate sua, & stylo planè humanissimo, singulis ferè paginis objicientem intolerabilis superbiæ crimen, nempe, quòd ultra modum deferamus proprio iudicio, eò quòd generaliter doceamus (attende obsecro crimen nostrum) neminem unquam posse aliquod objectum amplecti, quod honestum non iudicet iudicio proprio suo (alieno utique nemo iudicat) non absolutè certo, sed probabili tantum, neque propter rationes ex cerebro proprio depromptas, sed vel propter maiorem illud ipsum docentium auctoritatem, vel propter veras aliquas, ac solidas rationes ex probatis principiis hausas: nec doctrinam cujuslibet, quantuncunque sapientis, debere nos probare, aut recipere, nisi, quam veram esse credamus, prout dicat lumen ipsum rationis, & Augustinus, & se ipsum facere, & ab omnibus semper faciendum expressè docet verbis alibi jam transcriptis.

524. Hoc crimen nostrum pessimum: hæc est superbia nostra in-

M m 2 le-

Sup. li. 1.
contr. v. 8.
art. 2. § 3.

leranda, quam nobis passim exprobrat hic Magister insigniter prudens, & humilis; qui non certè de rebus aliundè notis, sed de abstrusis conscientiae suae, in omnibus, & singulis suis actionibus singularibus, iudicium profert (utique non alienum, nec de alieni consilii directione) absolutum, determinatum, penitus evidens, & infallibile, quo adeò irreprehensibilem se pronuntiat, ut vel districtum iudicium Dei nec leviter timere debeat, aut possit.

525. Denique nihil agere, quod honestum non iudices sincerè, & coram Deo juxta prudentiae regulas; ita verò, ut de tali iudicio tuo moderatè timere debeas, ne fortè discrepet à iudicio Dei, hoc quidem tumor est, & superbia non tolerabilis; at te verè probatum absque timore ullo apud Deum putare, eò quòd te commendet testimonium conscientiae tuae, hæc vera humilitas, & prudentia est. Hæc est *Religiosissima*, atque *pissima* Lapidarii Theologia. O Theologiam! Repete, quæ tradidimus supra art. 5. maximè §. 11. & 12. ubi ex Augustino, & Bernardo antiquis, ac probatis Catholicæ Ecclesiæ Magistris, Theologiam dedimus Lapidarii Theologiae haud aliter oppositam, quam lucem tenebris.

§. V.

Suadetur insuper vera sententia ad Recentiores Antiprobabilistas.

526. **P**robabilistis igitur valere iussis, quorum scilicet artificium inane, cui innitentes à vera, communique sententia recedunt, parum negotii nobis facessit, superest apud nostros Antiprobabilistas, si qui adhuc repugnent (quod vix credere possumus) ejusdem veritatem sententiae tandem aliquando evincamus.

Et verò præter reliqua superiora argumenta satis, ni fallimur, efficaciam, ad argumentum istud proximè adductum non apparet, quid ip-

si, vel apparenter, dicere valeant. Quid alioqui? Audebunt ne affirmare, neminem aliquando agere posse prudenter, & honestè, nisi iudicio certo, prorsusque infallibili iudicet, se invenisse re ipsa legem antecedentem, atque directam Dei, cui suam actionem conformet?

527. Porro ipsi ad legendam reflexam, Probabilistarum asylium, confugere non possunt, ut supponimus. Neque item ad illud conscientiarum fidelium grande, ac generale solatium, de quo toties mentionem fecimus, nimirum opinionem Recentiorum docentium, neminem peccare posse formaliter, ac imputabiliter, dum agit nullum sentiens conscientiae suae stimulum, aut remorsum, ortum ex aliqua notitia actuali, dubitatione saltem, aut suspitione, de intrinseca malitia objecti.

528. Assertum hoc, utcumque Probabilismo connectatur (de quo non nihil supra, & latius alio die dicemus), nisi eidem de facto fuisset adjunctum, nec stare ipse posset, nec tantam, tamque immobilem, beatamque, conscientiarum gignere pacem; nulla nanque reflexio ad Probabilismi principia sufficit, ut vel illi, qui plenum ipsis assensum præbent, in omni actione sua possint concludere ultimum conscientiae dictamen absolute certum, & evidens de ejusdem suae actionis honestate, ut proximè manet ostensum. Quapropter, nisi ulterius ad doctrinam istam reflecterent, semper timere possent, ne fortè fallerentur, & peccarent, quanvis se honestè operari censerent. Quia igitur firmissimè persuasi sunt, neminem unquam posse formaliter peccare, quandiu se non peccare existimat, quin immò, nisi iudicet, se peccare, aut de hoc saltem dubitet actu; persuasio hæc, ad quam tandem reflectunt, omnem absorbet peccandi timorem, subindeque plenissimam securitatem, & conscientiae pacem ingenerat.

529. Doctrina ista cōmuni persuasione

suasione, & praxi quoque hoc sæculo nimis recepta ab errore negante, ignorantia peccata (quo nullus perniciosior Christianis moribus, sanctoque Dei timori, & curæ salutis æternæ inimicior extitit aliquando) in quo, vel parùm differat, ego planè non video. Illa verò non tantùm Probabilissimum sustinet, sed nullum est adeò horrendum scelus, quod non possit protegere, & excusare. Quid enim non hominibus licebit? Quid non pacatâ conscientia fiet, si nemo verè peccat, nisi qui iudicat se peccare, aut de hoc saltem dubitat actu? Quodnam erit dictamen Theologi, Directoris, Confessoris, immò & conscientia propriè, usque adeò improbabile, ut non avidè, intrepidè, ac securissimè recipiatur? Quid jam errores circa legem Dei, & non potius ipsius veram notitiam, homines sui amantes vehementer timeant, & caveant? Utinam tanti mali periculum hodiè tantùm immineat, & non ipsum in Populo Christiano infelicissimè grassetur, ac sæviat! Sed hoc accuratissimam, & longissimâ postulat disputationem, largioresve fontes lacrymarum.

§ 30. Hic est Ignorantissimus (ideest doctrina de ignorantia peccatis apud recentes Probabilistas) Probabilissimè nescias an parens, an alumnus, aut filius; an comes, aut germanus frater? Id certum, sine illo Probabilissimum vivere non posse. Sed & illud certum præterea, per illum fieri vulnus propemodùm immedicabile, quia fit propemodùm insensibile, & morbus insensibilis est incurabilis, ut olim aiebat Bernardus. Idèd nos contra ipsum multa præmaturare, nec parùm terribilia sæpè coacti sumus, ne laborem, & operam ferè perdamus, dum Probabilissimum refellimus.

§ 31. Interim Lapidarius Ignorantissimum suam doctrinam adeò certam, & Catholicam censer, ut doctrinam oppositam, solitâ suâ animositate Jansenismum esse contendat: adeò nobis exorbitat, & passim

non mediocriter errat novus hic Magister; cum quo, si nec dum dicta sufficiant, alibi nos videbimus, Deo largiente, ubi doctrinam ejus non cursim ad verum Lydium Lapidem examinabimus, & nudam illi ob oculos constituemus nō sine horrore, ut arbitror, contemplandam; nisi fortè nos interim Petri Sedes, quæ verus Lydius Lapis est veritatis, labore isto liberare voluerit in magnum bonum populi Christiani.

§ 32. Jam ad rem nostram. Quod Probabilista, qui ex præfatis principiis sibi certissimis totam benignam suam Theologiam hauriunt, prætersam certitudinem absolutam ultimi conscientia dictaminis asserere præsumant, aut tueri, licèt mirabile sit, quia mirum est, & stupore dignum, quòd talibus principiis assensum præbeant; ex hac tamen suppositione parùm certè, vel nihil admirationis habet: quid enim mirum est, si falsitatem falsitas generat, & magna falsitas magnam falsitatem?

§ 33. At verò Recentiores Anti-probabilista, quibus principia illa falsa sunt, & absurda, mirum est, nec mediocriter mirum, quòd conclusionem Probabilistarum, quæ sine illis stare non potest, vel tenere potuerint, vel probare. Suspicio (quòd jam alibi innui), ipsos Probabilissimum, cui intellectus eorum diu fuerat assuetus, nondum satis esse dedoctos, nec omnia ipsius germina, & fructus plenè adhuc ex animo convellisse.

§ 34. Enim verò hi Auctores nō audebunt, opinor, affirmare, neminem unquam posse bonam, & rectam formare conscientiam ex iudicio directo de actionis honestate non absolutè certo; hæc enim est opinio, & error Sinichii ab Alexandro VIII. damnatus. At ex iudicio non absolutè certo, sed verè opinativo, & probabili tantùm, nemo potest rectè concludere ultimum conscientia dictamen absolutè certum, & evidens de honestate ejusdem actionis sub eisdem omninò circumstantiis, si quidquam

Bern. li. de
Ani. c. 12.

quam valeant Dialecticæ regulæ. Igitur ex præfato iudicio, vel non licet concludere dictamen certum, vel necessariò appellandum erit ad aliquod reflexum principium, cui directum iudicium substat, reddatur absolutè certum, & evidens.

535. Ex nullo autem reflexo principio fieri potest, ut iudicium directum de honestate intrinseca objecti accipiat novam aliquam certitudinem de eadem objecti honestate relatè ad legem Dei directam, & antecedentem; quia principia reflexa nullam novam rationem, aut conjecturam afferunt, ratione cuius objectum illud firmius putari possit conformari cum tali lege, seu (quod eodem redit) esse re ipsa honestum per ordinem ad illam: ergo, si ex reflexo principio firmius, ac certius creditur honestum esse, non est per ordinem ad legem illam: ergo per respectum ad novam aliam legem (utique consequentem, sive reflexam) ad quam scilicet reflexum principium refert, & comparat objectum illud, ut affirmatum per iudicium directum.

536. En igitur ex integro tandem relabimur in arcanum *mysterium* Recentiorum, & artificium novi Probabilismi. Quod tamen adhuc minimè sufficit ad dandam certitudinem absolutam, & perfectam conscientiæ pacem, nisi adjuvetur, ut nuper dicebamus, à suo, vel parente, vel fatu, Benignistarum Ignorantismo.

Eligant ergo modò Antiprobabilistæ, cum quibus agimus, vel opinionem istam deferere, quam refutamus, vel redire ad benignum, quem deferuere Probabilissimum, quod opinor non est timendum; neque enim alia via reliqua est, nisi via illa Sinichii, quam nemo jam Catholicus calcare potest, nisi velit Catholicus esse desinere.

§. VI.

Præcluditur evasio, & firmatur ulterius vera sententia.

537. **D**icent, discursum nostrum neutiquam cogere ad ullam ex propositis viis, cum adhuc præter illas via quædam tuta superfit.

Equidem, qui contendat, nunquam licere agere ex conscientiæ dictamine, quod non sit absolutè certum, & evidens, de positiva actionis honestate, evitare planè non potest appellationem, ad principia reflexa, quibus utuntur Antiprobabilistæ, nisi ad Sinichium declinare voluerit: idque discursus noster manifestè convincit. At verò, qui requirat dictamen, quo absolutè certus reddatur de suæ operationis honestate, non quidem positiva, sed negativa tantum, hoc est de non peccato formali, & imputabili: is profectò, nec debet cum Sinichio adstruere iudicium directum absolutè certum, & evidens; neque appellare cum Probabilistis ad fictitiam legem reflexam.

538. Utrique per id solum, quòd reflexè cognoscat iudicium suum directum, licet merè probabile, de honestate intrinseca objecti, supposito principio sententiæ nostræ penitus infallibili, quod non certius iudicium requiratur ad licitè, & prudenter agendum, evidenter concludit, se peccare non posse, saltem imputabiliter, ac formaliter, utendo tali iudicio directo, quanvis absolutè fallibili; etenim si contingat, falsum esse re ipsa, violabit quidem legem re verà, involuntariè tamen, ac purè materialiter. At utrunque evidenter, & facile cognoscere potest: ergo potest, ac debet concludere conscientiæ dictamen absolutè certum, & evidens de eo quòd formaliter non peccet, seu, quod in idem redit, de negativa saltem actionis

nis honestate. Hic esse debet sensus nostrorum Recentiorum, si nolint nos absolute deferere.

539. Ceterum via ista non modo difficillima, sed & prorsus impervia mihi videtur.

Et primò quidem illa rectè supponit, non esse contra humanæ prudentiæ legem, nec contra reverentiam debitam legi Dei, agere, inspectis omnibus, cum aliquo periculo (scilicet exiguo, ac remoto) transgrediendi re verà ipsam divinam legem; id quod præcipue, aut unice videbatur difficile: sed tamen absolute à nemine posse negari, & constat ex jam dictis, & constabit ulterius ex statim dicendis.

540. Hac autem veritate supposita, exigere ad honestè operandum absolutam conscientiæ certitudinem de negativa actionis honestate universaliter, ac sine restrictione, perinde sanè mihi videtur, ac si nos infallibiles asserere velimus, supposita iudiciorum nostrorum (quam negare non possumus) fallibilitate absoluta, & nimis etiam frequenti falsitate.

541. Profectò practicos nostros errores de rerum turpitudine, vel honestate, plerunque (vix non semper) oriri, vel ex culpis nostris præteritis conscientiam nostram obtebrantibus, quas commissas scimus, dimissas ignoramus, & ut dimissæ sint, ex residuis habitibus fædis, ac tetræ, vel ex solita nostra negligentia, & incuria in lege divina quærenda, vel ex inordinatis, ac pravis affectionibus, quæ nos frequenter faciunt caligare, & malum bonum dicere, ac bonum malum; nemo, qui verè Theologus sit, inficiari posse videtur. Id utique doctrina Catholica de communi peccato originis, & propriis ipsius effectibus: id documenta, & exempla Sanctorum: id sensus, & consensus sapientium omnium: id denique, vel sola experientia nostra, satis manifestè nos docent.

542. Et volunt nihilominus hi

docti Recentiores, ut in omni actione morali possimus, ac debeamus evidenter scire, iudicium, quo dirigimur, ita esse probabile, ut vel non fallamur re ipsa, vel nullâ culpâ nostrâ fallamur? Et Propheta sanctissimo exclamante in sermone Domini, *Delicta quis intelligit? Ab occultis meis munda me*: alio item Propheta in eodem spiritu dicente, *Pravum est cor omnium, & inservutabile: quis cognoscat illud?* Nos tamen possumus in omni opere nostro securi, ac imperterriti affirmare: *Mundus ego sum: non peccavi*? Et hoc, quando nescimus, aut quando certò saltem non novimus, an egerimus contra legem Dei? Id verò nobis videtur difficillimum: immò vix non certissimè crederemus à nullo verè Theologo affirmandum.

543. Sed enim verò veritatis istius non Theologos duntaxat, & Doctores Catholicos, verum etiam Philosophos, & ipsos Ethnicos, testes producere promptum sit.

Equidem Aristoteles errores nostros, maximè morales, non aliò, quam in vitia, & pravas nostri animi affectiones, perpetuò refert, adeoque constanter, & universaliter asserat: *Studioso igitur id est affectabile voluntate, quod verè est bonum. Vitioso verò quidquid contigerit*. Subdit autem exemplum opportunum: *Fitque hoc perinde, atque in corporibus ipsis. His enim, quorum corpora bene se se habent, salubria sunt ea, quæ verè talia sunt. Iis autem, quorum corpora sunt egrota, nec hæc ipsa, sed alia. Similiter & amara, ac dulcia, & calida, atque gravia, & cætera id genus. Studiosus enim homo rectè singula iudicat, & singulis in rebus id ipsi videtur, quod verè est tale*.

544. Et paulò inferius: *Ratiocinationes enim agendarum rerum principium habent, cum talis sit ipse finis, & ipsum optimum, quidquid eadem sit illud... Hoc autem, non nisi bono viro videtur: pravitas enim pervertit, facitque, ut circa principia rerum agenda-*

Psal. 18.

Hierem. 17.

Philos. 3.
Eth. c. 10.

darum (quid circa singularia?) homo fallatur. Quare patet, prudentem neminem esse posse, nisi sit bonus. Hæc Philosophus ibi, & alia multa sapè in id ipsum, quæ, fateor, non sine rubore lego.

545. Sic censet de re ista satis fanè Christianè Philosophus gentilis, & in tenebris ambulans. Et nos Christiani Theologi, lucis filii, censebimus, nos facile posse in omni actione nostra, non prudenter utcumque, seu probabiliter judicare, sed etiam evidenter scire, quod si fortè fallamur, penitus inculpabiles, & irreprehensibiles simus? Puto Theologos nostros ira censes magis deceret Philosophia illa, sicut & hæc Theologia deceret magis, aut minùs saltem dedecet Philosophum.

§. VII.

*Idem contra eosdem Recentiores
ex doctrina pagina sacra
validum argumentum
conficitur.*

546. **V**erùm habemus insuper pro veritate ista, omissis aliis multis, argumentum, me iudice, prorsus irrefragabile.

Nimirum Deus in Scripturis suis passim nobis promittit veram lucem, veram scientiam, verum intellectum, quo voluntatem suam, & legem exactè implendam cognoscere possimus, si diligenter illam quæramus, si pulsemus, si oremus, si humiles simus, si recto corde, ac simplici ad ipsum accedamus, si sincerè, ac non insidiosè agere cum ipso velimus: *Qui quærit legem, replebitur ab ea: & qui insidiosè agit, scandalizabitur in ea. Homo sensatus credit legi Dei, & lex illi fidelis. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, & alia sine termino in idipsum, quæ prolixum foret congerere. Plurima sparsim dedimus per decursum totius Operis, & multò plura dabimus cum Sanctorum Doctorum exposi-*

Eccli. 32. &
33.

Ioan. 8.

tionibus, ubi de veritatis moralis inventione non impossibili, quam benigna Theologia adeò obfirmatè, & audacter negat, ut errores probabiles, eos scilicet, qui apud nos ipsos non minorem erroris, quàm veritatis, immò etiam maiorem speciem habeant, pro regula moralis, honestatis, & pro via tutissima salutis, obtrudere non vereatur.

547. Hæc verò testimonia divina, nisi nos Deus fallit verbis inanibus, & nisi SS. Patres, quos Deus ipse dedit Ecclesiæ Sanctæ lumina, & nobis pariter vitæ Doctores, suæque voluntatis interpretes, omnes in tenebris ambularunt, & nos miserè deceperunt, continent manifestam universalem promissionem, ratione cuius credere infallibiliter, & firmiter sperare debeamus, fieri nunquam posse moraliter, ac per se loquendo (nam rarò, atque per accidens oppositum contingere, haud diffitemur, nec contradicit verbis divinis), ut voluntatem, ac legem Dei, seu veritatem nobis necessariam ad honestè, & prudenter operandum, recto, ac sincero corde diligenter quæsitam aliquando non inveniamus.

548. Quid ni verò? An ne Deus, dum nobis loquitur, nihil nobis significat? Aut, quod toties promittit, non adimplevit? Nunquid faciemus Deum mendacem, ut innocentes nos ostendamus? Deus disertè affirmat, *Non habetis propter quod non postulatis: petitis, & non accipitis, eo quod malè petatis.* Nos verò contra dicere audebimus: *postulamus, & querimus diligenter, & benè; et tamen non habemus notitiam veritatis;* idque usque adeò inhæsitanter, ac firmiter, ut etiam jurare possimus? Quid dicemus? Profectò, si non falsò juramus, Deum non vera loqui necessum est.

Iacob 4.

549. Huc reflectant vellemus Probabilistæ, quibus vulgare proloquium est, veritatem moralem, & legem Dei, ut plurimum inveniri non posse, quanvis diligenter quæsitam.

Ad Hebr.
6.

tam. O quale assertum! o quale proloquium! Enim verò, si verum illud sit, falsum est assertum Apostoli ut rem immobilem proferentis, *Impossibile est mentiri Deum*. Cæterum hodie doctrinæ hominum, & humanæ mentis discursus nimio habentur in pretio; verba verò divina vix attenduntur pro morum doctrina tradenda, quasi doctrina ista, si vera sit, ex Dei verbis non esset haurienda. Sed hæc in loco suo latè versabimur cum SS. Ecclesiæ Doctoribus, & fructum hunc ex arbore sua (idest, Probabilismo) pendentem demonstrabimus.

550. Nunc verò conclusionem nostrorum Recentiorum, apud quos verba sacra dignam habent æstimationem, cum hac doctrina Dei conferamus. Nempe ipsi cautè, ac sapienter docent contra Probabilistas, & Jansenistas, non esse necessarium ad prudenter agendum aliquod conscientie dictamen absolute certum, & evidens de nostræ actionis positiva honestate, sive de eo, quod agamus re ipsa conformiter ad legem Dei; sed satis esse per se loquendo iudicium absolute fallibile, atque adeò simpliciter opinativum, dummodò sit probabile juxta nostra principia, idest, quo iudicemus determinatè, post legem Dei sincerè, atque diligenter quæsitam, eandem nos re ipsa invenisse; non tamen, quod expellat omnem prorsus formidinem de ipsius legis reali violatione.

551. Tum verò Deus ipse passim nobis promittit, & attestatur, cum, qui veritatem, & legem suam rectè, ac sincero corde diligenter quæserit, illam inventurum re ipsa. Et post hæc adhuc Recentiores contendunt, posse nos, ac debere in omni actione nostra iudicare iudicio penitus infallibili, quod legem diligenter quæserimus; cum tamen non possimus iudicio simili iudicare, quod eandem re vera invenerimus. An hæc rectè cohæreant, vel Recentiores ipsos iudices appellamus.

§. VIII.

Frustrà à docentibus argumentum retorquent.

552. **A**T opponat hîc aliquis argumentum vulgare apud Probabilistas frequentissimum, quo etiam aliqui nostræ sententiæ Auctores non rarò utuntur, fortè non satis cautè consentientes eisdem Probabilistis. Nempe moralis Theologiæ Magistri, ipsi etiam Ecclesiæ SS. Doctores, nimis frequenter contraria docent, & sibi invicem contradicunt de rerum turpitudine, vel honestate; unde alterutros falli necessum est: ergo vel non quæsierunt diligenter veritatem moralem, & legem Dei, quod nemo pius audeat asserere; vel certè memoratæ promissiones divinæ non eum sensum habent, quem nos intendimus, nec ita generaliter sunt accipiendæ, sed magna potiùs restrictione donandæ. Mirum est, quantum valeat hoc argumentum apud Recentiores, cum exigui, me iudice, ponderis sit, sed solum non exiguæ irreverentiæ contra nostræ vitæ Doctores.

553. Et in primis negamus in hæsitantè, adeò esse frequentem contradictionem, maximè circa morum doctrinam apud SS. Ecclesiæ Patres; quin neque apud Doctores, etiam privatos pietate, atque sapientiâ præstantiores. Probabilistis verò, maximè modernioribus, apud quos idem valet ad morum honestatem error probabilis, atque veritas ipsa, nullafiet injuria, si dixerimus, ipsos, aut saltem plerosque ipsorum, non quærere ad docendum veritatem ipsam realem, sed apparentiam quandam ipsius: & quidem quæ non minor, aut etiam major erroris apparentia sit. Quid enim frustrà quærant veritatem, qui in apparentia ejus, adhuc minori, regulam honestatis moralis, etiam positivæ, constituunt? Lege Terillum ipsum in prologo de Con-

N n n scien-

scientia probabili, & vide quid affirmet de *innumerabilibus* Theologis, qui ab anno maximè quadragésimo proximo de moralibus scripserunt.

554. Et verò, si sincere non apparentia tantum veritatis, sed ipsa veritas quæreretur, non hoc anno, vel menſe opiniones huius ſcholæ, ſequenti verò menſe, vel anno, quia commodius id accidit, nimis ardentè opiniones oppoſitæ propugnarentur. Sed hic etiam eſt fructus, & quidem valde proprius Probabilifmi, qui nimis clarè oſtendit, quo loco veritas hodie ſit, & quem ſtatum Theologia habeat.

555. Ad argumentum autem nobis oppoſitum reſpondemus præterea, præſatas promiſſiones divinas non loqui, nec procedere, eodem ſaltem ſenſu, de Magiſtris quærentibus veritatem moralem, & voluntatem, ſeu legem Dei, non ut illam adimpleant, ſed ut alios doceant eandem. In hoc proſectò magnum diſcrimen eſt, nec ex altero ad alterum argumentum rectè deducitur.

556. Equidem de Magiſtris in Sanctis Scripturis non lego eadem, nec verba ſimilia; ſed lego potiùs longe diverſa, *Eſt autem Deus verax; omnis autem homo mendax: Maledictus homo, qui confidit in homine: Nec vocemini Magiſtri: quia Magiſter veſter unus eſt Chriſtus*, & alia id genus. Videtur autem hoc ſpectare ad providentiam Dei ordinatiſſimam, ut ſciant homines totam ſpem ſuam in ſolo Deo ſuo collocare, neque humanæ ſapientiæ plus juſto fidant.

557. Præterea non eſt æquè neceſſarium Magiſtris, & Doctoribus Eccleſiæ, cognoscere re ipſa, etiam poſt diligentiam ſufficientem adhibitam, veritatem moralem, & legem Dei, ut alios illam doceant, ac eſt eiſdem, & reliquis omnibus, eandem abſolutè invenire, ut poſſint illam opere implere.

558. Ratio diſcriminis manifeſta eſt: nam ſi unus Magiſter inculpabiliter decipiatur, alius, aut plu-

res erunt, qui veritatem doceant; ſunt enim multi ex Dei providentia: & ut minimum unus nunquam deficiet in Eccleſia Catholica, (ſcilicet ſupremus Chriſti Vicarius) qui cæterorum omnium errores infallibiliter corrigere poſſit, quique in rebus ejuſmodi ad animæ ſalutem pertinentibus neminem poſſit aliquando decipere. Quamobrem, licet unus, aut plures Magiſtri fallantur, nemo eſt, qui non poſſit per ſe loquendo diſcere veritatem, & legem Dei pertinentem ad unumquemque, ſi diligenter illam quæſierit.

559. At verò, ſi poſt factam diligentiam moraliter ſibi poſſibilem omnes per ſe non poſſent invenire legem divinam, carerent abſolutè notiçiâ neceſſariâ ad realem ipſius obſervationem; unde obſervatio divinæ legis foret per ſe impoſſibilis, quod Janſeniſmum ſapit. Ubi obviter obſerva, quò tandem ducat, etiam ex hoc latere, Theologia Probabiliſtarum, ex quorum ore nihil audias frequentius, quàm veritatem, & legem Dei, eſſe inventu impoſſibilem ſaltem moraliter. Hic, Lector, gradum ſiſte, & parumper ſaltem conſidera novum hoc germen Probabilifmi; nos enim diutiùs morari non poſſumus.

560. Oportuit ergo, ut Deus provideret hominibus gratiam veræ doctrinæ, quam nemo, ſi ſincerè, ac diligenter quæreret, per ſe, ac moraliter invenire non poſſet; aliàs fruſtrà, & iniquè præciperet eiſdem obſervantiam ſuarum legum, quod blaſphemum foret aſſerere. Oportuit inſuper, ut providentiam iſtam eiſdem etiam manifeſtaret, & crebris promiſſionibus communiret, quo eorum animi erigerentur, nec magnis, ſibi obviantibus in via morum, difficultatibus ſuccumberent.

561. Non verò oportuit (forte non expediebat) ut homines ad docendum alios eandem facultatem, & ſecuritatem haberent invenendi realem veritatem: unde nec debuit

Deus

Ad Roma.

3.

Hier. 17.

Math. 23.

Deus ad munus istud universales suas promissiones extendere, aut in eodem sensu dirigere; ne aut ipsi superbirent (quod est humanum) quasi scientiæ claves habentes; aut reliqui in eorum sapientia, ultra quam par est, confidentes minori tenerentur sollicitudine quærendi Deum, unicam vitam suam, ad ipsumque continuè accedendi per iuge orationis studium, quasi ad verum, ac primum luminis fontem, & emendatorem sapientum. *Et ipsa huius rei difficultas (cum Augustino dicere possumus) ad hoc est utilis, ne sit spes sibi quisque, aut homo alter alteri, sed Deus suis omnibus. Id enim nobis potius expedire, prorsus piorum ambigit nemo.* Sed de his fusè in loco jam insinuato.

562. Interim verò, si Recentioribus discrimina ista non placeant, satis sit ab ipsis inquirere, utrum audeant asserere, præfatas promissiones divinas sic esse intelligendas, ut possit absolutè contingere, eum, qui diligenter recto, ac sincero corde inquit legem Dei, & veritatem sibi ad honestè operandum necessariam, re ipsa non inveniatur passim, atque frequenter, prout de Magistris, ac Doctoribus asserunt? Si negent ipso suo dissensu suum ipsi argumentum solvent. Si verò affirmant (quod vix credere possumus) nolumus ultra hic cum ipsis de re ista contendere. An autem verba illa divina à SS. Ecclesiæ Doctoribus toties usurpata, & exposita ita liceat Catholicis interpretari, pios omnes, atque sapientes, iudices appellare sufficiat.

563. Cæterum Recentiores, cum quibus agimus, illa interpretentur ut volent, dummodò nos patiantur cum Augustino potius desipere. Ex quo, sicut ex aliis Sanctis Doctoribus, multa, si locus ferret, possemus testimonia producere. Hoc unum modò: *Fieri enim non potest quadam providentia divina, ut religiosi animi se ipsos, & Deum suum, id est, veritatem, piè, castè, & dili-*

genter quærentibus inveniendi facultas desit.

564. At juxtà nostros hos Recentiores cum de inventione ipsius per se loquendo absolutè certi manere non debeamus, neque possumus; scire tamen semper possumus evidenter, immò debemus, nos illam diligenter quævisse. Et, quod est mirabilius, secundum Recentiores Probabilistas inventionem moraliter loquendo, ne opinativè quidem possumus affirmare, atque adèò neque debemus: de nostra verò exacta diligentia quærendi, peccamus, si vel leviter, dum operamur, possumus aliquando timere. Quid hic? Nonne Augustinus verus est Magister Ecclesiæ?

§. IX.

Urgentur denique, & convincuntur Neoterici Antiprobabilistæ.

565. **H**æc quidem per se digna seriâ, ac Theologicâ consideratione, & adversus Probabilistas alibi à nobis fusiùs urgenda. Opinor autem eis non indigemus, ut Recentiores nostros penitus vincamus. Mirum enim, si non sufficiat apud cordatos viros, solius veritatis amantes, illam unam rationem, gravem utique, ac seriâ, §. 6. insinuatam, sub generalioribus terminis, eandem hic fidelibus, ac rectis conscientiis ipsorum paulò distinctiùs contemplandam offerre.

566. Quoniam igitur ipsi sponte fatentes nobiscum, ultimum conscientiae dictamen absolutè certum, & evidens, de positiva actionis honestate, nec esse necessarium, neque possibile, ad licitè, & prudenter agendum, exigunt nihilominus dictamen penitus infallibile, & nulli formidini obnoxium de eo, quod formaliter non peccemus: necessarium est, ut asserant, eum omnem, qui licitè operatur, & formidare me-

N n n 2 ri-

Aug. En-
chir. c. 60.

Aug. li. de
quærit. ani.
c. 13.

ritò posse, ne fallatur re ipsa circa realem honestatem objecti, de qua iudicium habet purè probabile, adeoque absolurè fallibile; & simul absolurè certum esse debere, quòd si fortè fallatur, & legem transgrediatur re ipsa, per ipsum non steterit; neque ex aliquo capite sibi imputari possit legis transgressio. Hæc est istorum Recentiorum sententia, per quam cautè recedunt ab omnibus modernis, tum Jansenistis, tum Probabilistis, in eandem, ut vidimus, assertionem de absoluta conscientie certitudine, licet diversis viis, immò & extremè oppositis, consentientibus.

567. Precamur autem ipsos benevolè, ac sincerè, ut qui non procul distant à via veritatis, quam unicè amant, & quærent, quò illam tandem plenè teneant, ac doceant, in hoc dissidio magni certè momenti, hæc pauca, quæ subijcimus de multis, quæ noster Pater Elizaldus fusiùs expendit, seriò, & attentè meditari non negligant. Nolumus autem nostris in re tam seria, sed verbis potius ipsis tanti Doctoris loqui.

Elizalde
Recta do-
ctrina p. 1.
li. 3. q. 2. §.
3.

Luc. 18.

568. In primis in universali certum est, nos teneri ad studium aliquod salutis nostræ; ad curam, & sollicitudinem, & affectum demum aliquem æternorum: quod probandum non est, & negat nemo. Hoc autem studium, hanc curam, & sollicitudinem taxare certa, & nobis perceptibili, & quoad nos nota, & determinata mensura, fortè est impossibile; quia fortè oportuit, nos de hoc ipso esse sollicitos, tam humilitatis, quam sancti timoris Dei causâ, utque magis in ipsa spem nostram collocemus, nec ex illis simus, qui in se confidebant, quorum unus sue iustitiæ sophisticè certus dicebat, Jejuno bis in Sabbato &c. Dato deinde, nobis eam mensuram esse notissimam, contingit mox alia incertitudo, an expleverimus mensuram, an remissiores extiterimus.

Rursus Auctores omnes requirunt diligentiam aliquam pro inveniendâ veritate morali. Quantitatem huius diligentie certa, & infallibili mensu-

ra taxare, quæ sit nobis nota, & infallibilis, tantum requiritur, & non plus, est credo impossibile: rursus certè esse non possumus; nos segiores non extitisse. Auctores alii expressè requirunt orationem, nec illius necessitas videtur negari posse, cum tam facile, & obvium id sit ex sacra auctoritate. Alii requirunt præterea purgationem conscientie, & animæ; anima enim non munda facile fallitur.

Etenim ex experientia unicujusque, & omnium, & ex Philosophia, & ex sacra auctoritate constat innegabiliter, secundum diversam animæ nostræ dispositionem, & habitus, & affectus, & passiones, diversa nobis apparere objecta, ac incredibiliter mutari faciem rerum omnium. Fortè, quia non, quantum debeo, in charitate affectus sum, & ex defectu ejus, objecta materialia charitatis pertinentia ad proximum non tantum mihi dissonant, v. g. in detractio, & fortè ex eo defectu, quod est grave, videtur leve; sic in obedientia, in paupertate, in iustitia, & in cæteris. Similiter etiam est in docendo, & speculando: fortè ex elatione, ex defectu propriæ cognitionis, quia majora viribus audeo, quia sanctos libros non consulo, quia Deum non oro, quia conscientiam non mundo, & animam, fallor, ac deficio &c. Hæc, & plura in idipsū præclarus iste Theologus, verè Theologus, quæ libenter abrupimus, licet adeo pretiosa; quia opinor non difficilem Spartam colimus.

569. Porro haud facilè mihi poterò persuadere, si Recentiores isti, cum quibus agimus (viri nempe doctissimi, & eximie prudentes) præfatas omnes causas incertitudinis, & alias plures, quæ cogitari possent, fideli suæ prudentiæ trutinâ seriò, ac maturè librare voluerint (de quo prudenter timere non possumus), fore, ut deinceps doceant, aut teneant, posse nos, ac debere in omni actione nostra morali prorsus evidenter scire, quod in nullo re ipsa defecerimus, ita ut rogati promptè valeamus

mus citra omnem formidinem affirmare, *tantum facere debui, tantum feci, neque vereri deo districtum Dei iudicium in huius mei operis examine*. Et quis precor sic audeat, nisi qui fortè, & Deum, & se ipsum ignoret?

570. Enimverò haud negaverim, posse nos reflectendo ad nostri operis circumstantias, & insuper ad nostram diligentiam adhibitam, quandoque, neque rarò, manere aliquantò certiores, seu minùs sollicitos potiùs de culpæ formalis periculo. At, quod maneamus certi simpliciter, ut neque leviter timere debeamus, credimus nunquam prorsus, aut non nisi rarò contingat. Immo plerumque solent reflexiones ejusmodi novam potiùs producere sollicitudinem, & motivum iusti timoris; ideòque homines, quò prudentiores sunt, eò solent esse tardiores, & in agendo magis cunctabundi, quia solertiùs considerant omnia errandi pericula, sapiùsque, ac maturiùs reflectunt in cunctas sui operis circumstantias: contra verò ignorantes, atque imprudètes, intrepidè operantur, & audacter, quia de malitia, vel bonitate actionis facilè, & impavidè iudicant, *eo quod respiciant ad parva, ut ex Philosopho notum est*. Melius autem utrunque exprefit Spiritus Sanctus, *Sapiens timet, & declinat à malo: stultus transilit, & confidit*. En quid timor (scilicet moderatus, & cautus), quid verò nimia confidentia sit.

571. Ab hoc vero Magistro Sancti omnes didicerunt prudentiam suam, & modum operandi, non sanè impavidum, & vacuum timore peccandi; sed cum potiùs, quem non semel expressimus, præsertim supra art. 5. ex SS. Augustino, & Bernardo, ubi multa de hoc diximus, & aliàs, sapè. Unum tantùm hic addam consideratione dignissimum.

572. Nempè illa mirabilis, & illuminatissima Virgo, Diva Tere-

sia de JESU, cujus scripta ascetica verè Theologica, atque Dei spiritu plena, tanquam *Cælestis doctrinæ pabulum*, Catholica commendat Ecclesia; cum in libro Mansionum in septimis, & ultimis descripsisset statum earum animarum, quæ jam ad sanctitatis supremum verticem, summumque apicem perfectionis pertingunt, quæque in terris cælestem, longè purissimam, & Seraphicæ potiùs, quàm humanæ, vitam agunt perquam simillimam: de hujusmodi animabus asseruit, procul jam eò ab omni, minima labe peccati, immò & ab omni morali imperfectione.

573. Hanc tamen assertionem, temperans, & exponens cautè, ac prudenter, subdit continenter hæc verba, quæ ex nostro Hispano idiomate fideliter reddidimus. *Neque verò putetis, præfatas animas, eo quòd talibus astuent desideriis, & determinatione adeò firma non admit- tendi, vel unam imperfectionem, propter aliquam rem creatam, propterea non admittere multas, immò & peccata: licet non scienter; nam ad hoc illas opinor Deus auxiliis specialibus protegit: peccata, inquam, venialia; etenim à mortalibus, quæ agnoscant ipsæ, libera sunt; attamen non securæ, ne habeant fortè aliqua, quæ non intelligant: id, quòd haud leviter eas torquetur*. Hæc cælestis hæc Virgo ab uno Christo Magistro edocta.

574. Interim tamen nos universaliter asseremus, posse, ac debere homines semper agere cum omnimoda, ac plena certitudine, perfectaque conscientia securitate, vi cuius, licet possint timere, ne fallantur, & violent legem Dei, timere tamen, neque leviter possint, ne fortè culpâ suâ fallantur? Procul absit à nobis Theologia ista, quæ (ut certò credimus) procul à Deo abest.

575. Et tamen adeò misero, & infelici sæculo vivimus, ut qui illam pro viribus refellimus, haud semel apud Iudices, & Tribunalia Fidei vehementer delati, ac diffamati si-

Eccles. in
offic. S. Te-
ref. Octob.
15.

Div. Teref.
h. Mansio.
Mansio. 7.
c. 4.

Prov. 14.

mus (frustrà tamen propitio Deo), ut homines suspectæ doctrinæ, qui scilicet velimus in Hispaniam Jansenismi pestem invellere. Porro benigni Theologi Jansenismum sapere dicunt docere, quod possumus peccatum formale timere, ubi putamus minimè nos peccare. Sic hodie errores dogmata Theologica, & dogmata reputantur errores. Quod neque doleremus, neque meminissimus (cum gaudii potius magni, juxta doctrinam Domini, materia sit), nisi doctrinam tangeret veritatis, cujus infamiam pati non possumus citra Christiani populi scandalum.

576. Ignoscant ergo nobis Recentiores doctissimi, si eorum assertionem, quam impugnavimus, adeò dissimilem doctrinæ Sactorum, haud satis mirari possumus: & desinant non utilem, neque veram, sed inanem, ac verè potius noxiam conscientiarum nostrarum securitatem, plenamque in operando certitudinem, inde vellem frustrà depromere, unde tota potissimum incertitudo nostra, & timor peccandi suboritur, ut supra Tridentinum docebat. Non igitur requiritur ad agendum honestè certitudo perfecta, & absoluta de negativa honestate actionis, seu (quod in idem recidit) de non peccato.

Trident.
Sess. 2.

§. X.

Ergo, nihil obstante difficultate supra insinuata de tutiori parte tenenda, vera, ac communis sententia Theologorum, pro pluribus saltem actionibus, ab omnibus recipi debet.

577. **O** Stendimus ex puris veræ Theologiæ fontibus solidè, ut credimus, ac efficaciter, nullam restare Recentioribus viam per aliquam reflexionem possibilem discedendi à communi veterum Theologorum sententia, quæ conscientia dictamen absolutè certum, & evidens de nostræ operationis honestate positiva, vel negativa, negat esse

possibile, adeoque & necessarium, ad licitè, & prudenter agendum. Superest tamen ingens difficultas supra jam insinuata, & à nobis hic expedienda.

578. Nimirum, estò nobis non sit possibile comparare absolutam agendi certitudinem, perfectamque conscientia securitatem, per reflexionem ullam, aut alià, quavis viâ; possumus saltem semper illam habere amplectendo partem tutiorem, & declinando ubique à parte minus tuta, quoties hæc non appareat, inspectis omnibus, evidenter honesta, & ab omni, etiam levi, remotoque peccandi periculo libera. Videmur autem prorsus ad hoc obstringi ex veræ prudentiæ dictamine, & reverentia debita legi Dei. Immo id expressè Augustinus, ut prorsus certum docuisse videtur, hanc generalem regulam tradens: *In causa salutis hoc ipso quis peccat, quod certis incerta praponit.* Et rursus: *Efficere id, quod incertum est, an sit peccatum, certum peccatum est.*

Aug. li. de
Bapt. c. 7.

li. contra
Donat. c.
9.

Difficultas hæc fateor nimium terreret nos, si nostro occurreret ingeniolo, veluti sibi ipsi relicto, nec instructo principiis multis, ac solidis, ex quibus posset solidè, nisi fallimur, nec nimis difficulter expediri.

579. Et in primis hæc via amplectendi partem tutiorem, quoties non adest perfecta certitudo de positiva actionis honestate, haud potest generaliter afferre plenam conscientia securitatem, & certitudinem in agendo, cum sæpè imminet ex utraque parte aliquod peccandi periculum; & sæpè etiam nequeat satis discerni, vel non nisi duntaxat opinativè, utrum eorum majus sit, ac vitandum. Utrique in hac hypothesi, non infrequenti, operans meritò debet formidare, ne fortè culpa sua decipiat in prælatione extremi quod eligit: aut, nec ex aliqua culpa præcedenti inciderit in eam perplexitatem; in qua, licet de culpa dolere debeat, quòd tamen coram Deo verè, ac

ac perfectè doleat, haud facillè cognosceret sine omni formidine, nisi nimium de se presumat.

580. Præterea, etiam extra hypothese[m] dictam, nemo affirmare potest universaliter, & sine aliqua limitatione, teneri nos in omni actione nostra ad quærendam perfectam certitudinem, & securitatem conscientia, per electionem partis tutioris, & abstinendo semper ab omni objecto, de cuius honestate certi omnino non sumus. Uti quis quis id affirmaret, deberet consequenter tenere, neminem posse licitè ministrare, aut suscipere aliquod Sacramentum, obire munus directoris conscientia, consultoris, prælati, iudicis, & similia, nisi in his tantum casibus, in quibus urgeretur stricta, ac rigorosa conscientia obligatione, iustitia, charitatis &c. quod, nisi nos insigniter fallimur, & totam ignoramus Theologiam, nemo cordatus dicere audeat.

581. Sequelam verò negari non posse, facile sit ex dictis ostendere. Enimverò iudicium particulare de positiva honestate obiecti absolutum, atque directum, quod sit penitus evidens, & nulli obnoxium deceptionis periculo, moraliter saltem loquendo, & ut in plurimum non esse possibile, supponimus cum ipsis Recentioribus, & puto nullus Theologus negat: nec, si negaret aliquis, audiendus esset. Jansenianos autem non moror, qui non audiendi sunt, sed omnino cavendi, quippe qui verum venenum Calvinii, ex quo illud bibit Jansenius, sub specie falsa pietatis, & sanæ doctrinæ propinant.

582. At reflexiones omnes ipsorum Recentiorum, quibus ex iudicio probabili, & non penitus evidenti, concludi possit conscientia dictamen de positiva, vel negativa, obiecti, vel actionis honestate absolute certum, & evidens, inanes esse, penitusque fallaces, satis à nobis ostensum est. Ergo prædicti omnes, ut plurimum, & moraliter saltem lo-

quendo, abstinere debebunt necessario ab omni sui muneris exercitio, ad quod aliunde non obligentur, cum ubique teneantur tutiorem partem sequi, dum certi omnino reddi non possunt de minus tutæ partis honestate. Igitur nunquam poterunt munere suo fungi, nisi urgeantur stricta conscientia obligatione, quod à nullo prudenti credimus affirmandum.

583. Habemus ergo, ab omnibus necessario fatendum, non esse semper, immò sæpè non esse, ad agendum prudenter necessarium, quærere certitudinem absolutam, & perfectam conscientia securitatem, per electionem partis tutioris, ita ut nec leviter timere possimus de nostræ operationis honestate. Unde patet communem Theologorum sententiam negantem generaliter, & absolute ejusmodi necessitatem, pro pluribus saltem actionibus, ab omnibus esse admittendam, adeoque regulam Augustini non eo in sensu accipiendam esse, neque convincere, saltem universaliter, necessitatem majoris certitudinis, quam moralis, & imperfectæ. Reliquum est, ut eandem sententiam veram esse ostendamus per se, ac moraliter.

§. XI.

Tenenda est generaliter, & absolute eadem communis sententia, saltem moraliter, ac per se loquendo.

584. **S**uadetur verò multis rationibus, quæ ex dictis, & expensis, ultrò se offerunt, & ideo latius illas alibi ponderandas celeriter hic perstringamus.

Primo: si memorata conscientia certitudo pro pluribus actionibus comparari non debet per electionem partis tutioris, ut omnes fateri tenentur: ergo non est ex terminis contra prudentiam, aut contra reverentiam debitam legi Dei, operari cum aliquo

quo levi timore de nostra operationis inhonestate orto ex remoto aliquo, & exiguo periculo ipsius legis divinæ violandæ, quod tamen posset absolutè caveri. Ergo, neque sic operari ordinariè, ac per se loquendo; etenim si subire voluntarium periculum (utique valde exiguum, ac leve) transgrediendi re ipsa legem Dei, non est modus agendi humanus ex se imprudens, aut inhonestus, difficile credo ostenderetur, quòd non liceat hominibus viatoribus, saltem per se, & ut plurimum sic operari. Unde nanque non liceat? At quis nobis hic repugnabit?

585. Secundò: mortalium iudicia de rebus agilibus, ac moralibus, per se, & ex sua conditione propria, absolutè sunt fallibilia, nec possunt homines veritates morales, etiam non oscitanter, aut segniter, sed & diligenter quasitas, assequi cognitione evidenti, plerunque saltem, ac regulariter, ut est communis sapientium conceptus, docent sæpius Philosophus, & D. Thomas, & modò tantquam certum supponimus, vel ex sola experientià cunctis notorià. Non est verò credibile, nec in Dei providentiam cadit, quòd ipsos homines obligare voluerit ad modum operandi extraordinarium, excedentemque ipsorum facultatem cognoscitivam regularem, & ordinariam.

586. Utrique Deus voluntate sua per se, & ex propria sua intentione, hominibus permittit, ac probat, omne objectum re ipsa honestum, placetque ipsi, ut illud liberè eligant; quod est ex terminis manifestum. Frustrà verò permetteret, aut probaret, si citrà culpam suam, & facta diligentia sufficienti ad cognoscendam divinam voluntatem, quæ hujusmodi licentiam ipsis indulget, adhuc non possent per se, ac plerunque, objectum illud licitè amplecti. Non possent autem per se, & ut plurimum, si honestatem illius semper deberent iudicio minimè opinativo, sed prorsus evidenti cognoscere. Hæc

ratio, vel se sola, meum intellectum convinceret. Tu vim ipsius, Lector, perpende.

587. Tertiò: intellectus operationes practica, ac de rebus moralibus, naturâ suâ ordinatæ sunt ad regulandas actiones voluntatis, cujus icilicet moralem perfectionem, & intendunt, & inferunt mediis actibus liberis rectis, & honestis moraliter, ut est principium nulli non notum. Ergo repugnat, intellectus actus rectos esse, & juxtà prudentiam, & voluntatis actus ex illis procedentes, per eosdemque regulatos, non esse moraliter rectos, sed obliquos potius, ac pravos: quæ consequentia si recta non sit, fatebor, quòd, vel terminos non intelligam. At practica, intellectus iudicia, licet fallibilia absolutè, si tamen verè probabilia sunt, & quæ de se plerunque non fallant, recta sunt juxtà omnem sanâ Theologiam, & quæ ex prudentiæ directione procedant, cum materia moralis ex conditione sua majorem certitudinem non ferat. Ergo repugnat, voluntatis actus ex præfatis iudiciis procedentes non esse moraliter rectos.

588. Quartò hinc: quisquis agit, ut iudicat, & iudicat rectè de agendis, non potest jure vituperari, immodò verò laudabilis debet censi; quod si certum non sit ex ipsa terminorum acceptione, desperem ego quidquam in Theologia aliquando certum proferre. At homines, dum iudicant determinatè, hoc esse agendum, vel omittendum, iudicio non omninò evidenti, sed verè probabiliter tantum (hoc est, de se absolutè fallibili, quod tamen plerunque non fallat), rectè, ac prudenter de agendis iudicant, regulariter saltem, atque per se loquendo, cum materia moralis, & humana per se, ac naturâ suâ, majorem certitudinem non ferat. Ergo, qui agit ordinariè, & ut plurimum ex tali iudicio probabiliter, vituperari jure non potest, sed laudabilis potius est: igitur rectè, & prudenter agit. Nemo discursu isto non convin-

ca-

eat, si forte de Minori non dubitet. At illam esse certam satis patet ex dictis.

§ 89. Potest tamen, si placeat ulterius confirmari. Quisquis de objecto quolibet iudicat juxta propriam materiam conditionem, ipsiusque objecti naturam, recte, ac prudenter iudicat. Quid evidentius? At quisquis de agilibus, & contingentibus, iudicat non omnino evidenter, sed per iudicium absolute fallibile, verè tamen probabile juxta dicta, is procul dubio iudicat juxta naturam, & conditionem propriam objecti; etenim

Non est eadem (loquitur D. Thomas) certitudo querenda in omnibus, ut in 1. Ethic. dicitur. Unde in rebus contingentibus, sicut sunt naturalia, & res humana, sufficit talis certitudo, ut aliquid sit verum ut in pluribus, licet interdum deficiat in paucioribus. Ergo, qui de moralibus, & agendis, iudicat probabiliter tantum, recte, ac prudenter iudicat de agendis, saltem ordinariè, & ut plurimum. Ergo, qui ex tali iudicio agit, saltem ordinariè, ac per se, recte, & laudabiliter agit.

§ 90. Constat ergo non esse necessarium ad agendum prudenter, & honestè, saltem per se loquendo, dictamen absolute, certum, & evidens de absoluta objecti honestate, nec debere operantem ex regula prudentiæ, aut reverentiæ debitæ legi Dei ejusmodi dictamen inquirere per electionem tutoris partis, prout fert communis veterum Theologorum, immò communis etiam modernorum sententia, à qua juniores tantum Probabilistæ, & pauci etiam moderni Antiprobabilistæ recedunt.

Possent autem ulterius, si operæ pretium foret, multis aliis rationibus efficacibus comprobare sententiam nostram. Sed sufficiet opinor rationes jam adductas satis de se perspicuas, ac validas, alia demum ratione, quasi à priori, validissimè communicare. Quod exequor statim, dum tamen prius hic expediverim quan-

dam nobis obviantem difficultatem, cujus mihi speciem suggestit argumentum planè mirabile, quo celeberrimus Probabilista, & suum benignum Probabilissimum, & pariter possibilitatem perfectæ certitudinis, quam refellimus, evidenter demonstrat, si Deo placet.

§. XII.

Argumentum acuti Probabilistæ, & emergens ex eo difficultas contra rationes proximè allatas.

§ 91. **E**st autem argumentum huiusmodi ipsis Auctoris verbis expressum, ne quid energiæ ejus detrahere videamur. Si non teneor illud credere, quod certò mihi non constat revelatum à Deo fuisse, & ab Ecclesia propositum; non teneor etiam illam legem servare, quam certò non constat à Deo, vel ab Ecclesia latam: & sicut certò iudico, me non peccare quando illud primum non credo; ita certò credo me non peccare, dum illud secundum non facio. Solvat hoc mihi Baronius, & erit mihi magnus Apollo. Hoc argumento tantà laceffit confidentiâ insignis iste Probabilista Baronium valdè doctum Dominicanum, sed nimis rigidum Antiprobabilistam, quoad modum saltem loquendi.

Honoratus
Fabri in
Apolog.
Dialog. 5.
qui est pri-
mus contra
Baron. in-
ter initium
& medium.

§ 92. Ex illo verò emergit statim non levis ad speciem difficultas, quæ prorsus enervare videtur vim rationum, quas proximè expendebamus pro vera, & communi sententiâ.

Nimirum si prudenter se gerit, qui agit ex iudicio tantum probabili, & aliquatenus formidoloso de absoluta honestate objecti, prudenter potest quis, immò omnino tenebitur, credere quicquid potest iudicare iudicio verè quidem probabili, absolute tamen fallibili, fuisse re vera à Deo revelatum. Utique nemo potest imprudentiæ damnare eum, qui credit Deo loquenti, dum prudenter

O o o exi-

S. Tho. 1. 2.
q. 96. a. 1. ad
3.

existimat, ipsum re vera fuisse locutum: immò omnino videtur magnæ temeritatis, & irreverentiæ damnandus, si in ea hypothefi negaret assensum, quia magnam Deo injuriam irrogaret.

593. Atqui sequela ista falsa est, & damnata ab Innocentio XI. art. 21. sub his verbis concepta, *Assensus fidei supernaturalis, & utilis ad salutem stat cum notitia solùm probabili revelationis; immò cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.* Falsum igitur est, vel eum, qui de rebus agendis judicat judicio fallibili, judicare rectè, ac prudenter; vel saltem eum, qui judicio hujusmodi operationem suam regulare voluerit, honestè, & laudabiliter operari.

Difficultatem istam expedimus statim. Sed argumentum ipsum Apollini tantùm solvendum probe nigno Probabilismo præterire nobis licet, quandoquidem in illud incidimus.

594. Primùm verò, cum Auctor arguat à paritate, dum illam ego in argumento quærerem, occurrit menti (quid enim diffitear?) opportuna quædam facetia cujusdam insignis Magistri, quæ sæpè etiam occurrere solet, dum modernos libros morales evolvere mihi contingit. Is solidas argumentationes valdè semper amabat, ac probabat, præsertim in rebus Theologicis, vehementerque ipsi displicebant inanes quorundam argutiæ. Aderat fortè domi cujusdam simul cum alio celebri Magistro, cui familiare, ac jucundum erat uti argumentis à paritate è longissimo sæpè quæsitæ, quibus artificioso quodam acumine, quo maximè pollebat, dispositis, primo saltem aspectu disputantes terrere, & irrètere, magnopere delectabatur.

Accidit, ut utrique propinaretur, aliis etiam adstantibus non vulgaribus viris, Indica illa potio satis jam familiaris, ac nota, fortassis, etiam ultrà quàm oporteret (chocho-

laceam appellant Hispani nostri), quam pro catus, ac loci conditione urbane detrectare non licuit, illamque alternis verbis, & haustibus placida quadam hilaritate idem cuncti sumebant. Tum verò ad posteriorem prior ille Magister: *heus*, inquit, *hoc eodem momento Rex Gallus utitur chocholacea potione*; & alter ut ad quandam lepidam ineptiam subridens: *unde*, inquit, *id nosti, aut quo argumento poteris convincere?* Probo, ait, & omnino convincenter: *nos eà modò utimur: ergo & ille*. Hic ad facetum dictum risus, & plausus, haud sine aliquo, ut fas est conjectare, alterius rubore Magistri.

595. Jam ad argumentum gloriosum. Illud in primis inducit apertissimè regulam illustriis. Caramuelis de non omnimoda legis certitudine, multò procul dubio pejorem (quippè multò laxiorem procul dubio) regulam, jam damnatam ab Innocentio XI. de tenui probabilitate. Porro nemo tenetur credere fide supernaturali, & simpliciter infallibili (nam de hac argumentum loquitur sine dubio) aliquam veritatem, de qua non sit absolutè certus, quod à Deo sit revelata: ergo neque tenetur servare legem, nisi sit similiter certus de ipsius legis obligatione; qua certitudine millies carere potest, carens simul omni, vel tenui, probabilitate directæ actionis eliciendæ honestate. En igitur errorem multò laxiorem, atque pejorem errore jam ab Ecclesia damnato.

596. Rursus: non modò credere non teneor, sed neque possum licitè credere, tanquam mysterium fidei divinæ, quod certò, & absque ulla prorsus formidine mihi non constet esse revelatum: ergo nisi de lege mihi constet similiter, non tantùm illam servare non teneor, sed neque possum licitè agere juxta illam. En alterum errorem, quem hactenus nemo desipuit.

597. Itidem in specie: non teneor credere fide Theologica, Christum

stum esse in hac hostia numero, etsi consecratam sciam à pio aliquo Sacerdote: ergo nec teneor illam adorare, immò neque licitè possum: immò possum (cessante saltem scandalo, quod tamen nullum foret, nisi prorsus stultum) illam licitè conculcare. Porro mihi non constat certitudine illa, quæ ad credendum Theologicè requiritur, dari aliquam legem de hac numero hostia colenda, aut adoranda, vel etiam positivè non contemnenda, cum tanta certitudine non constet, eam esse re verà consecratam. Sed frustrà sinè termino prosequamur absurdum. Vide, quid probet paritas argumenti Apollinei.

598. Verùm erravi paritatem dicendo: ubi enim est paritas, aut species illius? Certè argumentum ipsum rectè supponit, non esse ullum præceptum credendi illud, quod certitudine omnem formidinem excludente non constat esse à Deo revelatum: quid ergo, si non detur ulla obligatio, undecunque demum proveniat, quod tale præceptum non detur? Ex eo verò quod in illa hypothese non detur ullum præceptum credendi, qua precor veritatis specie concludi potest non dari in nostra hypothese præceptum aliquod servandi legem?

599. Perindè sanè est, ac si quis arguat: non datur lex servandi virginitatem: ergo nec datur lex, aut obligatio ulla servandi aliquam continentiam. Aut magis in specie: nullum datur præceptum obligans me ad credendum infallibiliter, quod æternam salutem consecuturus sim: ergo neque datur præceptum obligans me ad eandem salutem procurandam. Rursus: non teneor credere fide infallibili, hunc hominem esse meum parentem: ergo nec teneor ipsum honorare, licèt iudicio fallibili credam. Ecce argumentum, ecce paritatem, quæ Apollinem deposcat, ut solvi possit. Jam cur non detur obligatio credendi in hypothese dicta, rationem statim reddemus, etsi non

illam argumentum exigit.

600. Illud ergo certissimè laudati Recentioris sententiam nec demonstrat, nec probat, vel apparenter. Demonstrat verò nimia claritate, quod sæpius jam notavimus, & ostendimus, nempe, Probabilissimum Recentiorum omni ratione, omni auctoritate, omni solido, ac firmo fundamento, ultrà quàm dici, vel credi posse, destitutum penitus esse. Quis hoc precor clarissimè non videat (etsi argumenta nostra nolit attendere), dum videt argumenta potissima, quæ nimia, ac incredibili confidentia, & veluti patenter demonstrativa, proferunt pro sua sententia Probabilistarum Primores, acutissimi scilicet, & doctissimi Probabilissimi ipsius Apologista?

§. XIII.

Expediatur proposita difficultas.

601. **E** Am verò in nostram sententiam, non nisi Janseniani possunt objicere. Quid niverò? An ne eadem requiritur ubique ad agendum prudenter certitudo iudicii de reali objecti honestate, atque requiritur de loquutione Dei ad prudenter credendum fide Theologica? Quis annuat, nisi velit cum Sinichio damnari? Profectò, neque Christum Dominum Nostrum in Eucharistia prudenter adorare, nec instituta ab eo Sacramenta ministrare, aliquando, vel suscipere, immò nec quidquam ferè possemus aliquando agere, nisi temerè, ac imprudenter, dum incolæ sumus in terra.

602. Unde (quò tandem Tutorismus ducit) deberemus abire in dogma Jansenianum de absoluta aliquorum Dei præceptorum, immò & cunctorum impossibilitate: quo non alium turpiorem, impudentiorem, stultioremve errorem aliquando hominum insipientia tulit; quippe qui per se ipsum, & nemine impugante, suos ipsos Auctores aperte se fa-

teri compellat, vel mendaces, qui doceant, contra quam sentiunt, impiam, & execrabilem blasphemiam; vel sceleratissimos, ac turpissimos, qui sentiant, se non posse ab sceleribus continere. Ubinam fuere monstra Tartarea humano commercio indigniora?

603. Ratio ergo, cur credere nihil possimus (utique fide supernaturali), nisi quod per iudicium omnino certum, & omnem excludens formidinem, noverimus à Deo revelatum, obvia in Theologia, & facilis est ex ipsa nostra fidei natura. Videlicet per ipsam Deo loquenti credimus inhaerenter, atque firmissimè, atque adeò, quod credimus, absolute infallibile iudicamus; hæc est enim fides Theologica, & ad hunc finem nobis infunditur propter immensam Dei bonitatem, & merita infinita Salvatoris nostri JESU, ut eidem scilicet *Attendentes tanquam lucernæ lucenti in caliginoso loco, donec dies eluceat, & lucifer oriatur in cordibus nostris*, non per incertam viam gradientes, quasi manibus atrectantes ex fallibilibus conjecturis, aut humanæ rationis ductu, sed ex divino quodam, ac indefectibili lumine infallibiliter viam monstrante, æternam veritatem, id est, Deum ipsum quæramus, ad eum cognitum accedamus, & possidere tandem possimus.

604. Non est autem possibile, credere aliquam veritatem ut omnino infallibilem ex Dei ipsam loquentis auctoritate, nisi de ipsa locutione divina ita sit certus intellectus noster, ut formidare omnino non valeat, aliàs prudenter posset deceptionem timere, quod fidei veritati, ac firmitati, manifestè repugnat, ut notum est: vel certè alii principio, non verò locutioni divinæ, tribueret sui assensus infallibilem certitudinem, unde non esset fides, sed sci entia, aut potius vana quædam, ac superstitiosa persuasio. Pater ergo me non debere, quin neque simpliciter

posse credere fide vera, ac Theologica id, de quo certus omnino non sum, quod à Deo sit revelatum.

605. Hinc verò qua ratione liceat concludere, eandem esse prudentiæ legem in ordine ad honestè operandum in qualibet alia materia? Nihil ejusmodi illatione ineptius. Sanè rationibus à nobis adductis oppositum aperte convincitur, & ratione præterea statim subiiciendâ eadem veritas apertius illustrabitur.

606. *Fide, dixi, vera, ac Theologica*: nam opinione, aut fide humana, & naturali, prudentiæ lex non prohibet credere, aut iudicare aliquid tanquam verum, & absolute à Deo revelatum, licet prudenter possit intellectus aliquomodo formidare, & de existentia divinæ locutionis, & de absoluta objecti veritate. Quis porro audebit imprudentes dicere eos, qui libros sacros probabiliter, ac pure opinative interpretantur, aut qui privatæ alicui revelationi ex congruis fundamentis, ac conjecturis, absolute tamen non certis, fidem præbent (utique humanam), & assensum determinatum? Sanè oportebit, eum nimis esse impudentem, ac temerarium, qui Sanctos omnes, & Doctores Catholicos, temeritatis, & imprudentiæ damnet. Hic Jansenistæ videant, quid eligant, si sustinere pertinaciter velint, omne iudicium pure opinativum, maxime in rebus fidei, & morum, esse vitiosum, atque damnandum.

607. Constat ergo emergentem, ex prælaudati illius Probabilistæ argumento, difficultatem, rationes, quibus veram, communemque sententiam ostendimus, neque labefactare, neque infirmare: quin immò ex lege veræ prudentiæ, quæ dirigit intellectum humanum ad assensum de objectis à Deo revelatis, & rationes prædictas, & eandem nostram sententiam haud parùm confirmari, & roborari. Porro ex hac directione clare colligimus, quòd ubi assensus non liber, atque moralis, ex peculiari

2. Petr. 1.

ri sua ratione non debet esse supernaturalis, & simpliciter infallibilis, de cætero prudenter, ac laudabiliter operamur, per se saltem loquendo, dum agimus ex iudicio probabili, adeoque absolute fallibili: quæ nostra, atque communis sententia est.

§. XIV.

Ratio quasi à priori, cur agere ex dictamine non absolute certo, cum humana prudentia rectè cohereat.

608. **I**nquam, cum humana prudentia, quæ tamen vera prudentia non carnis, sed vera potius virtus, vera, ac laudabilis prudentia sit, pro hac miseræ nostræ peregrinationis caligine.

Ratio igitur est: quia iudicium verè probabile de absoluta honestate objecti, quod statuimus ultimum conscientie dictamen, & immediatam agendi regulam, licet non sit absolute certum, aut cui ex genere suo falsitas subesse repugnet; non est tamen adeo fallibile, ut plerunque, aut frequenter fallat, sed raro potius, ac ferè nunquam: id enim est juxta nostra principia iudicium verè, & propriè probabile probabilitate conscientie, de qua in præsentia tractare attinet. Quare periculum deceptionis, adeoque & violationis divinæ legis, quod iudicium ejusmodi secum affert, leve est, ac remotum: quia pericula omnia de raro contingenti pericula levia, ac remota, à sapientibus reputantur. At ex lege prudentiæ non tenemur (saltem per se, ac plerunque) pericula remota cavere; alioqui deberemus exire de hoc mundo, ubi vix aliquid invenire sit ab omni periculo tutum.

609. Suadeamus id exemplis à nemine negandis. Nemo vituperabilem, aut imprudentem jure cenſebit eum, qui in negotiis humanis eventus quosdam raro contingentes, ex quibus malum, etiam magni mo-

menti, sibi accidere possit, præcavere non curat per providentiam aliquam extraordinariam, nisi aliqua adsit conjectura, aut ratio specialis, quæ malum illud raro contingens, hic, & nunc imminere suadeat.

610. Sic homines prudentes non manent suæ domi reclusi, aut si domo exire contingat, non incedunt per medium callem longè declinando à parietibus, ne fortè regula è tecto decidente, quod aliquando contigit, percutiantur: sic iter agere curru vecti, vel equo, sic flumina trajicere solent: sic in lite curanda, aut in alio negotio gravi non diffidunt parentibus, aut amicis fidelibus, ac notis; & alia id genus multa passim exercent non curantes cavere, quanvis facillè possent, pericula non levium malorum nonnunquam in his omnibus contingentium; quorum si fortè aliquod de facto quandoque contingat, non propterea culpantur, sed potius excusabiles apud prudentes omnes habentur. Immo verò, qui ex metu talium periculorum à præfatis actionibus abstineret, censeretur ab omnibus incivis, fieretque apud cunctos sapientes, ac cordatos, animal quoddam planè infociabile, & humano commercio ineptum.

611. Nec solum in negotiis humanis, sed etiam in spiritualibus, & ad salutem animæ pertinentibus, veræ prudentiæ lege non obstringimur pericula similia cavere. Sic non tenentur homines per se loquendo ingredi Religionem ad pericula sæculi cavenda: sic Sacerdotes aliàs idonei prudenter Sacramenta ministrant, quanvis ex proprio munere, aut professione, ad ministerium istud non obligentur: sic denique (ne diutius in re certissima detineamur) viri cordati, ac probi, plures alias actiones passim exercent citra temeritatis, aut imprudentiæ notam, in quibus tamen aliquod peccandi periculum, etiam formaliter, prævideatur.

612. Ratio verò in his omnibus una, & eadem est: quia pericula ejus-

eiusmodi non impediunt, quominus homo in singulis suis actionibus, post factam debitam diligentiam, assequatur de eventu, quem intendit, iudicium morale, & humanum, scilicet non fluctuans, aut vacillans, sed firmum potius, ac immutabile morali quadam firmitate, & constantia; tale nanque censetur iudicium de plerumque, & ut in plurimum contingentibus: & illud, estò non sit sufficiens, ut excludat omnem formidinem, sufficiens tamen est, ut excludat re ipsa turbationem, & anxietatem, adeoque, ut securos nos reddat securitate quadam imperfecta, ac morali, qua maiorem prudentia per se non exigit.

613. Utrique per iudicium eiusmodi prudenter homo credit, nec temerè confidere potest, se finem, quem intendit, obtenturum esse re ipsa; quia prudenter quis iudicat, effectum secuturum juxta naturam, & conditionem causæ, quanvis simul prævideat absolute non repugnare, quod aliquando oppositum contingat. Sic prudenter censemus, neque promptè affirmare dubitamus, matrem filio ægrotanti non defuturam, pictorem peritissimum pulchram producturum imaginem, advocatum doctum, ac probum non decepturum clientem suum, iudicem integerrimum non accepturum munera pro sententia ferenda, & alios plurimos similes eventus morali quadam firmitate prædicimus, licet non ignoremus, eos esse simpliciter contingentes, & qui possint per accidens absolute deficere.

614. Nec contingentias istas præcavere, adhuc quoad actiones morales, & spectantes ad animæ salutem, in humanam prudentiam cadit, regulariter saltem, atque per se loquendo: quia, licet rei ipsius magnitudo, ac momentum omnem securitatem, omnemque certitudinem possibilem merito jure postulare videatur: licet insuper homo de misericordia divina, deque divinæ

gratiæ efficacia confidere piè possit, ac debeat, ut superius aiebat Tridentinum; tamen, attenta propria infirmitate, humanarumque actionum contingentia, moraliter loquendo non potest, adeoque nec tenetur absolute tantam certitudinem quærere, ut nulli obnoxius maneat deficiendi periculo, nullamque subeat errandi contingentiam.

615. Porro jurè non potest exigi ab homine modus agendi plusquam humanus, mortalemque conditionem exsuperans: modus autem agendi regulariter, ac per se, ex iudicio omnino infallibili, & omnè superans deceptionis periculum, agendi modus est potius Angelicus, quam humanus, quia iudicium eiusmodi potius est Angelorum, quam hominum, ut vel sola experientia palam testatur: *Aliter aliquid sapere, quam res se habet* (ajebat Augustinus) *humana tentatio est: in nullo autem aliter sapere, quam res se habet, Angelica perfectio est.* Ergo non cadit in providentiam Dei sapientissimam, & æquissimam, neque vera prudentia dictare potest, quòd debeant homines, saltem per se loquendo, vitare omnem contingentiam errandi, omniaque remota pericula, & quærere perfectam iudicii certitudinem, ut honestè, ac prudenter agere valeant.

§. XV.

Concluditur communis sententia, veritas.

616. **N**Ec insistas: ut minimum, quando non possint ad tantam usquequaque iudicii certitudinem pertinere, posse abstinere à parte minus tuta, & declinare ad partem tutiorem: id verò jure suo postulare reverentiam divinæ legis. Id enim esse falsum, cuncta argumenta nostra manifestè convincunt.

617. Enimverò ab hominibus exigere Deus non potest divinæ sue

Sup. §. 4.

Aug. li. 1.
contra Do-
nat. c. 5.

le-

Luc. 19.

legis reverentiam, quam non ferat conditio hominum; neque enim est austerus, aut injustus exactor, qui velit tollere, quod non poluerit, aut metere, quod non seminaverit, ut servus ille piger, simul & impius, in Evangelio olim calumniabatur.

618. Frustrâ alioqui ipse per se, ac ex propria sua intentione, voluntate sua probaret objecta, de se licita, & honesta, si nunquam possent homines honestè, ac laudabiliter illa prosequi, nisi certò simpliciter, ac evidenter cognita. Cum enim hæc cognitio pro actionibus suis singularibus hominibus non sit possibilis moraliter, ac per se loquendo, si ex reverentia debita legi Dei universaliter prohiberentur operari aliquando sine illa, jam Deus lege sua prohiberet generaliter, ac per se, eadem illa objecta, quæ generaliter permittit, aut approbat. Hoc verò omnino patet esse repugnans.

619. Itaque, etsi honestissimum, valdeque laudabile sit, quando non urget specialis necessitas, cavere, vel remotum deceptionis periculum, quod secum affert judicium probabile de absoluta honestate objecti, declinando in partem tutiorem, idque viros per paucos eximie sanctitatis frequenter facere credendum, sit: haud tamen oportebat id præcipi per legem aliquam strictè talem, veramque obligationem inducentem; foret enim hominibus intolerabilis, majorque pars eorum, ac vix non omnes, oneri succumberent: unde major tandem procederet divinæ ipsius legis irreverentia, ejusdemque frequentior violatio, atque adeò lex illa recta non esset, neque hominibus utilis, sed perniciosa potius, & exitialis. Porro lex justa, ac recta, respicit, quod plerunque, atque per se contingit, & quid ferant majori ex parte conditio ipsa, viresque subditorum.

619. Immò, vel illi ipsi, qui ex nimia charitate erga Deum, & maximo honestatis amore, fere semper,

aut crebrò, à minùs tutis, quæ valde probabiliter honesta judicant, sponte sua abstinere solent, & vel minima quæque delinquendi pericula diligentissime præcavere, si ad diligentiam adeò exquisitam, tantumque perfectionis studium obstrictos se cognoscerent generaliter ex rigorosa legis obligatione, fortasse laberentur frequentius; quia ex immoderata anxietate, nimio peccandi timore, conscientia eorum conturbaretur, deessetque spiritui tranquillitas, & spiritualis hilaritas, quæ, ut docent Sancti, & viri spirituales, necessaria maximè est ad heroicis virtutis actus, & opera perfectionis eximie, prout de ministris Sacramentorum superius argumentabamur.

620. Sicut igitur homines (præsertim Sacerdotes, & Religiosi, quibus maximè incumbit perfectionis studium, & vitæ integritate, ac puritate prælucere cæteris debent) ad hæc extraordinariam sollicitudinem, eximiamque in agendo prudentiam adhortandi frequenter sunt, ut amulando charismata meliora, ad honestatis saltem metas pertingant: sic etiam non oportuit ad illam generaliter adigi rigoroso legis imperio, sed contineri debuit in illis, de quibus Dominus in Evangelio suo, *Non omnes (inquit) capiunt verbum istud, sed quibus datum est: & Qui potest capere, capiat.* Ex quo deinde Apostolus, *Porro hoc ad utilitatem vestram dico, non ut laqueum vobis insiciam.*

Math. 19.

1. Ad Cor. 7.

621. En ergo non utilitas, non prudentia, non legis cultus, aut reverentia est; sed vere potius laqueus animarum, nimis arduam, & cautam prudentiæ normam, nimis exactam agendi regulam, nimis denique diligens perfectionis studium, sub præcepto communi velle concludere.

622. Caveamus ergo à laqueo Jansenistarum, qui vere est *laqueus superbiorum absconditus, & scandalum* juxta iter: nam, sicut, qui in illum inciderit, perditissimus oportet evadat

Ex Psal. 139.

dat (etsi enim initio constringere nimium videatur, in summam tandem ducit laxitatem, & impietatem), ita etiam optimus quisque, ni diligenter caveat, facile in ipsum potest incidere, cum sit opertus optimo, ac specioso velo pietatis, & moralis doctrinae reformationis: qua cum vera egeat (quod utinam tam verum non esset), periculum haud modicum imminet amplectendi doctrinam istorum hominum, quae reformationem praetendit, cum sit re ipsa morum corruptio, totiusque honestatis subversio. Mihi crede, peiores vulpes simul, & lupos, quique pellem ovinam callidiùs sibi induerint, non sustinuit Ecclesia Dei.

624. Pater ergo non esse necessarium ad agendum prudenter, & honestè, ultimum conscientiae dictamen de absoluta objecti honestate simpliciter certum, & evidens; sed sufficere potius, saltem ut plurimum, iudicium certum morali quadam, imperfectaque certitudine, id est, iudicium verè probabile, quale designat sententia nostra. Id profectò argumenta, quae produximus, (& latius quidem, quam initio putavimus, haud tamen inutiliter expendimus) satis evidenter evincunt, neque à modernis nostris Antiprobabilistis negandum jam deinceps veremur.

§. XVI.

Neque Probabilistae, adhuc admissò inani reflexionum suarum artificio, à communi sententia jure recedunt.

625. **Q**uod si adhuc recētes Probabilistae mirabili artificio benignitatis suae hanc efficaciam detrahi non patientur, ne pereat pariter magnum illud securitatis praefectae privilegium, illaque conscientiarum pax beatissima, & optabilissima, quae nimiam falsitatem Probabilismi operit, ipsumque ab examine liberans incognitum ut-

cunque sustentat: animadvertant volumus, seriòque precamur considerent, totam subtilium reflexionum suarum infinitam propemodum efficaciam (cujus inanitatem fallacissimam toties demonstratam relinquimus) sufficere adhuc non posse ad sustinendam universaliter hanc suam opinionem, quam refellimus, de absoluta conscientiae certitudine ad prudenter agendum necessariae.

626. Porro alioqui sustinere debent, neminem posse licitè onus tremendum Episcopale, officium Judicis, Confessarii, & alia similia suscipere. Aut certè tenebuntur affirmare, quotquot haec munera voluntariè suscipiunt, non debere, nec posse (alioqui formaliter peccaturi), vel leviter formidare, aut timere, ne in talium munerum administratione, formaliter aliquando delinquant; sed iudicio infallibili, & absolute certo debere omnino credere oppositum. Non ita dissipent opinor Probabilistae (utique viri doctissimi), ut utrumque non negent incunctanter. At alterutrum ipsis sustinendum firmiter esse, si firmi velint adhuc in opinione sua persistere, ostendi clarè potest dicto facilius.

627. Enimverò, si in talium munerum susceptione ii, qui suscipiunt, possent prudenter formidare formalis peccati periculum, & vera sit Probabilistarum sententia, agerent procul dubio imprudenter, & contra legis divinae reverentiam, adeò enim ipsi requirunt in omni omni morali actione plenam conscientiae securitatem, & ultimum dictamen certum, & evidens excludens omnem peccandi formidinem, quia formido, etiam levis de peccato formali, est voluntarius legis contemptus, adeòque formale peccatum. Igitur, qui suscipiunt munera illa, vel formaliter peccant in ipsa susceptione, vel formidare, minimè possunt. Quid plura in re patenti? En novam rimam, en magnum hiatus subtilis fabrica Probabilismi.

Re-

628. Reliquum est, ut quærant ad ipsum obstruendum novæ alicujus subtilis reflexionis mirabile, & arcanum *mysterium*, quo homo, dum acceptat Episcopale munus ex. g., prudenter possit se judicare, & quidem judicio infallibili, absolute, ac simpliciter impeccabilem, id est, ut possit prudenter insanire. Porro reflexio ad legem consequentem, aut alia quævis hæcenus excogitata avertere nō sufficit, ut est evidens, peccati futuri periculum in tanti muneris administratione, si absolute peccare possit Episcopus, aut nisi omnes Probabilistæ dicantur absolute impeccabiles. Id Recentiores hæcenus non cogitarunt, nec cogitare audent opinor, etiamsi dilectissimum Probabilissimum suum abjurare alioqui deberent.

629. Quidquid verò deinceps cogitare ipsis libeat, patet Magnum Gregorium, Chrysostomum, Ambrosium, Augustinum, innumerisque alios primos, ac summos Ecclesiæ Catholicæ viros, præfatum artificium, seu *mysterium*, non cognovisse, qui propterea consenserint in sui consecrationem pleni tremore, ac lacrymis, utique de peccatis sibi imminentibus ex Pastoralis muneris susceptione. Misere igitur peccarunt, ac perierunt, si falsam nos docemus sententiam contra Probabilistas, & Jansenistas. Porro voluntariè subiere aliquod peccandi periculum, nisi fortassè lacrymas pueriles, ac stultas fuderunt.

630. Nonne Probabilistis satius foret (Jansenistas quid attinet morari?) ferre secundam saltem laudem sapientium, prout Augustinus, summus Ecclesiæ Doctor, verbo, & exemplo suo faciendum docuit, retractando aliquando Probabilissimum suum adeò sibi difficilem, & importabilem, adeoque noxium Christianis moribus? Nonne melius & sibi, & Ecclesiæ Catholicæ consulerent, si redeuntes tandem ad castra veritatis clarissimè jam affulgentis, sanæ

doctrinæ morum vires adjicerent, & vitiiis patrociniū subtraherent, ut uno invicto agmine nobiscum factò, omnes pariter præliaremur prælium Israel cum latitia? Nonne ingenii vim magnam, & eximiam sapientiæ dotes, quibus plures ipsorum eminent, multò felicior, gloriosiorque locarent propugnâs Decretis Pontificiis, quibus moralis Theologiæ laxitatem Apostolica Sedes coerceat, quàm eisdem interpretandis (ne dicam enervandis, omninòve frustrandis) impendant, ut sustineant ruinosam Probabilissimi fabricam, quæ diutius jam stare non valet, & cujus magna tandem ruina, sicut Christiano populo salutis, ita ipsis dedecori haud mediocri futura sit? *Utinam saperent, & intelligerent, ac novissima providerent!* Verùm id Deus. Nos cum ejus auxilio Probabilissimi tantum falsitatem demonstrare patenter possumus.

§. XVII.

*Pro sententiæ communis stabilitate
praxi non nulla sunt ad-
vertenda.*

631. **E** Vicinus opinor aliquando, ut nemo, nisi nimium decipi velit, exigat in agendo cum Jansenistis, & Probabilistis tantam conscientiae securitatem, ut quidquid agat quis, judicare omninò teneatur judicio simpliciter certo honestum esse, liberumque absolute ab omni peccati periculo; sed fateatur sufficere judicium imperfectè, ac moraliter certum, id est, judicium verè probabile, quo id prudenter sibi persuadeat, licet cum aliqua deceptionis formidine. Ne verò in praxi verissimæ sententiæ exorbitetur à via veritatis, aliqua sunt observanda, & cavenda, quæ licet in decursu notata jam, & ostensa sint, hic nihilominus quasi per synopsis ob oculos cōstitui operæ pretium fuerit.

632. Primò: quod nuper jam
P p p in-

insinuavimus, illa generalis assertio, quod periculum deceptionis aliquando, sed raro contingentis, remotum sit, & ideo juxta prudentiae legem praecaveri non debeat, sic accipienda est, ut verum per se habeat, quando non aliqua circumstantia occurrit, quae timere prudenter faciat ex aliqua speciali conjectura, errorem hic, & nunc imminere; in hoc enim eventu debet omnino operans diligentiam majorem adhibere, & studiosius veritatem inquirere; aut certe partem tutiorem amplecti. Ratio est manifesta: quia periculum illud, licet, inspecta causa secundum se, & praescindendo ab ista accidentali circumstantia, merito censetur remotum, utpote mali non proxime imminens; in hac tamen hypothese non potest jure censi remotum, adeoque ob rationem oppositam prudentia dictat esse cavendum. Omittimus exempla passim obvia.

633. Hoc est onus, quod secum affert (ut Pater Elizaldus sapius advertit) regula plerumque non fallens, non tamen absolute infallibilis, qualem sententia nostra designat; quo nihil per se clarius, & ad intelligendum cuique facilius. Sed nescio quibus oculis Terillus Elizaldum legit.

634. Secundò: generaliter, dum in nobis sentimus alicujus internae passionis motum, ratione cujus voluntas nostra afficitur ad objectum aliquod, in ipsumque amplectendum propendet, maturè, atque cautissime procedendum tunc est, nec facile credendum judicio nostro, licet valde probabile, quin immò, licet evidens nobis appareat. Porro, ut Bernardus prudenter admonet, *Amor, sicut & odium, veritatis judicium nescit*, proptereaque ab eorum pra-judicio cavere nobis diligenter debemus.

635. Et eò quidem major cautela, major, atque distinctior diligentia praestanda ad cognoscendam naturam objecti, quò vehementior

erit passionis motus, intensiorve erga illud propensio. Satiùs tunc sit, si operans latis velit sibi consulere, praeter orationis auxilium adhibere consilium viri probi, ac sapientis. Immo consilium erit perquam sanissimum, vel sequi omnino partem tutiorem, vel, si res moram patitur, definitam actionis determinationem suspendere, donec passionis aestus deserviat, plenoque imperio suo ratio potiat,ur.

636. Diximus de re ista non semel, neque iterum. Ceterum pro periculi magnitudine, & nostri negotii momento, quidquid dicere possumus, minus est. Nunc, ut compendio dixerò, accipe veritatem ex divinis oraculis, ex verbis, ex factis, Sactorum, ex cunctorum sapientium communi conceptione, ex ipsa denique experientia notissimam: *nunquam, aut ferè nunquam fallaris de rerum honestate, vel turpitudine, si nulla abduceris cordis affectione, quae rationis aciem obtenebret*. Hinc periculum nostrum ingens, atque tremendum: hinc vigiliæ continuæ, & excubiæ justorum, de quibus Augustinus supra productus: hinc Augustinus ipse negotium istud de veritate, maximè morali, inveniendâ, aut non inveniendâ, in cordis vel munditiei, vel immunditiei, totum perpetuò, & ubique refert; quin & ipse infidelis Aristoteles, cujus verba jam dedimus consideratione dignissima.

637. Equidem, ut lux ista corporea, si visus fuerit expeditus, ac liber, fieri nequit, ut non videatur, sic lux spiritualis veritatis, si anima sit libera ab intemperatarum affectionum caligine, mundaque à peccatorum, atque vitiorum face, facillimè intellectui se conspiciendam praebet; nam, ut rectè Augustinus, *Veritas ubique praesens est, si cordis oculus ad eam pateat*: itidem & Chrysostomus, *Nihil veritate clarius, nihil simplicius, nisi maligni esse velimus*. Contra verò, si affectus, maximè ad sensu-

Bern. li. de
Grad. hu-
milis.

Sup. art. 9.
§. 12.

Sup. hoc
cod. art. §. 3.

Aug. in
Psal. 50.
concord.
Chrysost.
Homil. 51.
in Ioan.

sibilia, voluntatem nostram inflam-
mat, tantum obducit menti fumi ca-
luginosi, tantum in intellectum tene-
brarum offundit, ut vel solem ipsum
non videat juxta illud Prophetæ, *Su-
percecidit ignis, & non viderunt solem.*

Psal. 57.

638. Audito denique ipsam Ve-
ritatem utrunque disertissimè do-
centem: *Error, & tenebræ peccatori-
bus concreata sunt*; quæ certè verba
sunt mirabilia: sed Dei verba sunt,
neque dijudicanda à nobis, sed cre-
denda. Itidem: *Clara est, & quæ nun-
quam marcescit sapientia, & facile in-
venitur ab his, qui diligunt eam.* Adeò
interest nostra cor mundum semper
gerere, ut tot caveamus pereundi pe-
ricula; non verò, ut sancto timore ca-
reamus, qui tota nostra securitas est.
Vide, quæ fusiùs dedimus supra.

Ecl. 11.

Sap. 6.

Sup. art. 5.
præsertim à
§. 9.

639. Hic verò observa iterum, &
milliès (quod utinam sincerè semel
observes), qualis possit esse securitas,
qualis pax, & tranquillitas conscien-
tiæ, quam spondet benignus Proba-
bilismus, qui moralem ipsum er-
rorem designat tanquam rectam
agendi regulam, dummodò sit pro-
babilis, hoc est, speciem quandam
veritatis habens, quæ æqualem, aut
majorem patiatur secum falsitatis
speciem. Enimverò pax ista non est
ab illo, cui Prophetæ dicit, *Omnes viæ
tuæ veritas.*

Psal. 118.

640. Tertiò præterea observan-
dum est: cum ad verè prudentiæ mu-
nus spectet circumspicere undique,
& maturè considerare omnes, & sin-
gulas objecti circumstantias, ut actio-
ni eliciendæ, secundum illas omnes,
debitum modum, ac mensuram præ-
scribat: ubi actionis objectum, seu
materia, majoris ponderis, ac mo-
menti sit, quia malum imminens ex
opposito errore gravius est absolutè,
sive quia magis operanti nocet, sive
quia universalius, & ad plures se ex-
tendens, sive quia nullo modo, aut
multò difficiliùs reparabile, aut ex
capite alio quocunque: tunc diligen-
tia necessariò adhibenda ex ipsius
prudentiæ directione ad cavendum

errorem imminentem; major esse
debebit, & exactior cum proportio-
ne debita ad ipsum materiæ momen-
tum; unde & dictamen proximè di-
rectivum actionis oportebit, ut fir-
mius, certiusque sit, minorique pe-
riculo deceptionis obnoxium.

641. Ex hoc certo principio,
cujus de se evidentem veritatem sa-
tis in superioribus demonstravimus,
immediatè, ac legitimè concluditur
in Sanctis Sacramentis Ecclesiæ ad-
ministrandis, ac conficiendis, secun-
dum dignitatem, & naturam cujus-
libet requiri diligentiam maximè
exactam, quæque specialem inferat
(intra lineam morales infallibilitatis)
regulantis dictaminis certitudinem.

642. De certa verò istius dili-
gentiæ mensura, de ipsiusque com-
parandæ via, diximus etiam ibi ac-
curatè, quantum fas fuit tenuitati
nostræ. Quibus aliquid ultra super-
addere non oportet: quia ultimum
conscientiæ dictamen, de quo nunc
agimus, vel est idem re ipsa cum ju-
dicio absoluto, atque determinato
de reali valore Sacramenti; vel si sit
ex illo resultans (de quo differere pa-
rium habet momenti) non erit illo
certius, saltem plerumque. Porro vel
nunquam, vel ferè nunquam, debe-
re, aut posse, esse certum simpliciter
cujusvis reflexionis artificio, certum
existimamus. Hæc cuncta in supe-
rioribus articulis, fusiùs etiam,
quàm spondimus, declarata, &
ostensa manent.

§. XVIII.

Corollarium pro bellis observa- tione dignum.

643. **E**X eodem principio facile
fit deducere, quid de men-
sura diligentiae adhibendæ, adeoque
de dictaminis certitudine, dicendū sit
pro bellis inferendis, pro applicandis
corporeis medicinis, & pro materiis
aliis consimilibus, de quibus in specie
differere ex professo nostrum nō est.

Ppp 2 Id

Aug. epist.
205.

Id, quod ad bella gerenda attinet, animadvertere non omitam, requiri scilicet pluribus titulis necessitatis, & iustitiæ causæ examen sincerissimum, & quàm accuratissimum, maximè autem ad provocandum. Nec verò causa belli iusta esse poterit, nisi omninò sit necessaria, secundùm notam Augustini sententiam, *Pacem debet habere voluntas, bellum verò necessitas.*

644. Ratio verò assertionis facile patet: tum quia ex bellis communiter innumera mala sequuntur; tum quia gravissima, tum quia communia toti ferè reipublicæ subditorum, immò & toti reipublicæ Christianæ, si inter Christianos Principes bellum geratur; tum quia si bellum re verà iniustum sit, relarciri debent omninò, & difficile resarrientur; tum quia bellare est actio ut plurimum non extemporanea, aut quæ ad deliberandum moram non ferat; tum insuper quia non est ex illis, quæ passim, aut crebrò exercentur, ut examen illius diligentissimum nimiam possit molestiam, aut anxietatem parere; tum demùm propter alias plures rationes, quas Principes, & Reges temporales, dum de bello deliberant, ob oculos habere deberent, & coram summo Iudice, ac Rege, cui strictissimam olim rationem sui muneris sunt reddituri, sincerissimè cogitare, ac perpendere. Id si facerent, puto non ita frequenter, ac miserè, lugeret Christiana Respublica. Porro Augustinus, qui iustam belli causam necessitatem unam designat, quid illam faciat differtè quoque docet per notam illam, optimamque sententiam, quam ex Tullio probat, & laudat, *Nullum bellum suscipi à Civitate optima, nisi aut pro fide, aut pro salute.*

Aug. li. 22.
de Civitate
Dei c. 6.
Tull. li. 3. de
Rep.

645. Interim tamen vix Regi bellum ullum aliquando veniat in mentem (veniat autem perquàm facillimè), cum simul non statim occurrat multiplex, & iustissima causa bellandi, quam celebriores Theolo-

gi, Regique Consilarii mirificè laudent, ac probent: totidem verò, aut plures ditionis suæ plaudunt adversario bellanti: utrique probabiliter (licet invicem sibi contradicentes), arque adeò prudenter, ac tutissimè; mirum etenim foret, si benigna Theologia Recentiorum avarè Regibus indulgeret benignitates, & securitates, quas adeò largiter effundit in populum. Fortè indulgentiæ istæ (utinam vanus sit timor noster!) Regibus, & Magnatibus frequenter cōcedendæ haud parùm faciunt mundo necessariam liberalem istam Theologiam.

646. Uterque igitur Rex honestè, iustè, ac sanctè, debachatur, ac furit; totam exhaurit substantiam subditorum; incendiis, cædibus, populorum strage, regnum suum pariter, & alienum devastat; hominum vitas propè innumerabiles largissimè profundit, ac prodigit, quasi forent vitæ muscarum; cuncta regna finitima, quin & dissita, belli strepitu concutit, perterret, belloque ipso involvit, & implicat; totam denique Sanctam Ecclesiam Dei crudeliter affligit, ac turbat, prædamque facit hostibus suis, ut suæ voluntatis desiderii, effrenique dominandi cupidini, sine modo indulgeat, ac serviat: hæc autem omnia conscientia pacatissimâ; utinam excusabili apud Deum, apud quem nempe dictamen Theologorum omnem timorem eximens in hoc sæculo, non eximet in altero fortassè damnationem æternam. Verùm de his ubertim ubi de ignorantia peccatis.

647. Interim tamen Christiani plurimi vix non blasphemiam reputant asserere, quod possit quis peccare, ac perire, dum sequitur dictamen Theologi, aut Confessarii, gravis, ac docti. Nihil hodie receptius, nec arguendum me vereor, quod falsum referam. Sed cogitatio ista non solum stultitiâ plena est, sed errorem involvit etiam in fide: ceterum, qui, ut & similes alii praxi ipsa

fa communi clam obrepentes, utinam infeliciter hodie plurimorum mentes non teneant. Huc nempe ducit homines, lucis filios, errorum tenebras non timere, sed beatos se existimare quandiu probabiliter errent, ac sine conscientiae remorsu, pace illa damnabili, ac damnata, totiesque à Deo maledicta fruantes, per quam securi dormiant, sed pereant. Heu! *Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. Stat ad iudicandum Dominus.* Verum dolor nos abripit quòd tempus ire probet: Redeamus.

648. Reges ergo, & sæculi Principes, qui sui ipsorum oblivisci non vellent, hæc terribilia verba Regis Omnipotentis, *Qui aufert spiritum Principum*, jugiter meditari deberent: *Audite ergo Reges, & intelligite, discite iudices finium terra. Præbete aures vos, qui continetis multitudines, & placetis vobis in turbis nationum: quoniam data est à Domino potestas vobis, & virtus ab Altissimo, qui interrogabit opera vestra, & cogitationes scrutabitur: quoniam cum essetis ministri regni illius, non rectè iudicastis, nec custodistis legem iustitiæ, neque secundum voluntatem Dei ambulastis. Horrendè, & citò apparebit vobis: quoniam iudicium durissimum his, qui præsumunt, fiet. Exiguo enim conceditur misericordia: potentes autem potenter tormenta patientur. Puto, si mundi Principes hæc cogitarent, fortassè mallent exigui esse: & in extremis saltem procul dubio maluissent.*

S. XIX.

Qualis tandem, & unde, querenda nobis sit conscientie nostra pax, & securitas?

649. Quartò demum præ omnibus observandum: quamvis minimè omittere, quin potius adhibere non segniter ubique debeamus nostram industriam,

diligentiam, studium, cõsiliū peritorum, cautelam, laborem indefessum, & operam, denique in cunctis nostris operibus circumspectam, pervigilemque attentionem ad universas veræ prudentiæ regulas; hoc enim maxime nostri muneris esse, lumen ipsum rationis naturalis ignorare neminem finit, & Deus etiam nobis milies denuntiat verbis clarissimis, ac signatissimis: attamen tota nostra in agendo securitas non iis omnibus, aut in eorum aliquo, etiam ex parte, nobis collocanda, sed in ipsius Dei protectionem, auxiliumque totaliter referenda est: alioqui nos nulla vera securitas, sed illa Domini maledictio expectat, *Maledictus homo, qui confidit in homine.* Hanc veritatem summi momenti, quæ nempe summa nostra sapientia est, satis fuses monstravimus illo articulo 5. plurimis sacris testimoniis clarissimis, quæ iteranda modò non sunt.

650. Porro ex illa procedit humilitas Christiana, quæ fundamentum virtutum omnium est, & timor ille sanctus, ac pavor omni securitate (ut Augustinus dixit) appetendus: ex hoc verò necessitas, & diligens studium orationis, à qua tota spes nostra, & securitas in agendo infallibilis Dei verbis, crebrisque promissionibus innixa, ut dicere cum Ambrosio possimus, *Felix necessitas, quæ ad meliora compellit*, aut melius cum Regio Propheta, *Bonum mihi, quia humiliasti me, ut discam justificationes tuas. Bonum mihi lex oris tui super millia auri, & argenti.*

651. Hinc Augustinus supra sapienter adnotabat, hanc ipsam inveniendæ veritatis difficultatem utilem nobis esse ex piorum omnium consensu, *Ne sit spes sibi quisque, aut homo alter alteri; sed Deus suis omnibus*, in quo vera felicitas, & tota vita nostra consistit, absolutissimè Deo ipso attestante, *Querite Deum, & vivet anima vestra.* Ex occasione quippe (ut Bernardus agebat) frequentium necessitatum crebris necesse est impre-

Hierem 17.

Aug. de Symbo. ad Cathec. c. 4.

Ambro.

Psalm. 118.

Aug. Enchir. c. 60.

Psalm 68.

Bernar. li. de Diligen. Deo c. 6.

ca-

cationibus Deum ab homine frequentari, frequentando gustari, gustando probari quàm suavis est Dominus.

652. Utique ex cognitione summæ ignorantie nostræ, ac propriæ infirmitatis, cum nos aliunde hostibus, laqueis, periculis, undique videamus circumdatos, non potest non oriri ingens sollicitudo, timorque pereundi: quapropter si nos ipsos non despiciamus, & miserè perire nolumus, fieri nullo modo potest, ut ad Deum non confugiamus, clamantes cum Propheta, *Doce me facere voluntatem tuam, quia Deus meus es tu.*
 Psal. 142.
 Psal. 17. *Deus meus, illumina tenebras meas, ne unquam obdormiam in morte. Incola ego sum in terra: non abscondas à me mandata tua.*
 Psal. 118.

653. Novimus autem Deum respicere orationem humilium, & non spernere preces eorum; sed esse paratissimum ad nos illuminandos, & adjuvandos, immò ad nos custodiendos, tanquam pupillam oculi sui: quia sæpè id nobis pollicitus est, & ipsum esse scimus infallibiliter, summè veracem, atque fidelem in suis promissionibus adimplendis. Hinc spes nostra constans, ac firma, utpotè verbis infallibilibus, & infinita Dei bonitate subnixæ: hinc tota securitas nostra, quia scimus etiam ipsum dixisse, *Non delinquent omnes, qui sperant in eo. Clamavit ad me, & ego exaudiam eum: cum ipso sum in tribulatione, eripiam, & glorificabo eum.* Et ore suo Dominus in Evangelio, *Qui sequitur me, non ambulat in tenebris: sed habebit lumen vitæ.*
 Ex Psal. 101.
 Ex Psal. 16.
 Psal. 33.
 Psal. 90.
 Ioan. 8.

654. Cæterum nostra hæc confidentia, & securitas, timorem illum de nostra infirmitate moderatur quidem, ac temperat, ne nos nimium deiciat, atque conturbet: eum tamen omninò non modò non expellit, immò non potest unquam sine illo subsistere; quia promissiones Dei, quibus innititur spes nostra, factæ non sunt ab ipso, nisi ad humiles, parvulos, & tremantes sermones ejus; his enim etiam plena Scriptura est: *Te-*

stimonium Domini fidele sapientiam præstans parvulis: Ad quem respiciam, nisi ad pauperculum, & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam: Confiteor tibi Pater, Domine cali, & terræ, quia abscondisti hæc à sapientibus, & prudentibus, & revelasti ea parvulis: Discite à me, quia mitis sum, & humilis corde, & invenietis requiem animabus vestris: Alioquin (addit Bernardus) non requiem, sed laborem invenietis: Qui timet Dominum, nihil trepidabit, & non pavebit: quoniam ipse est spes ejus: Beatus homo, qui semper est pavidus: Homo sapiens in omnibus metuet: Qui timent Dominum, invenient iudicium justum, & iustitias quasi lumen accendent: & alia sine fine.

655. En quibus Deus veræ sapientie lumen, & gratiæ suæ auxilium promittat: en quibus offerat protectionem suam, indèque veram securitatem, & requiem. Nulla igitur nobis spes non vana superesse potest non passim errandi, ac labendi, si non humiles corde, ac pavidus semper fuerimus; spes enim, quæ semper non sit conjuncta cum vera nostra miseria cognitione, adeoque cum sancto pavore, & humili timore Dei, non spes vera, sed præsumptio vana, & perversa superbia est temeritate, & stultitiâ plena. Hæc verò non auxilium divinum, sed terribilem potiùs indignationem, & maledictionem meretur: sicut & viceversa misericordiam, & benedictionem suavissimam, qui humiliter confidit in solo Deo. Audi ipsum solemniter utrumque denuntiantem: *Hæc dicit Dominus: Maledictus homo, qui confidit in hominem, & ponit carnem brachium suum, & à Domino recedit cor ejus. Erit quasi mirica in deserto, & non videbit, cum venerit bonum... Benedictus vir, qui confidit in Domino, & erit Dominus fiducia ejus.*

656. Quæ verò putas est benedictio, qua Deus humiles benedicere illa profectò, de qua Psalmista inquit,

Psal. 93.

quit, *Benedictionem dabit Legislator.* Hec autem benedictio quid tibi boni afferat, audi Bernardum graphicè exponentem: *Benedictionem* (inquit) *dabit Legislator: quia qui dedit legem, dabit & benedictionem: hoc est, qui iussit humilitatem, perducet ad veritatem. Quis verò est hic Legislator, nisi dulcis, & rectus Dominus, qui legem dedit delinquentibus in via? In via quippe delinquent, qui veritatem derelinquunt. Sed nunquid, vel sic à dulci Domino derelinquuntur? Ipsis ergo dulcis, & rectus Dominus legem dat viam humilitatis, per quam redeant ad agnitionem veritatis. Dat occasionem recuperandæ salutis, quia dulcis est: non tamen absque disciplina legis, quia rectus est.*

Bern. tract. de grad. humilit. c. 1.

657. En tibi viam rectam, ac facilem inveniendi moralem veritatem: ut non movearis ab iis, qui passim repetunt, ipsam per se non esse invenibilem, & ideo regulam honestatis præfigunt ex æquo, aut potius complectentem errores, dummodò tibi probabiles sint: cum quo tamen conciliant imperterritam, & omni prorsus timore vacuam conscientiam tuam securitatem, & pacem. Tu verò magis opta pacem Domini agentis, *Veritatem tantum, & pacem diligite: Pax multa diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum.* Eis verò, qui viam adeò dissimilem, immò & contrariam docere te volunt, reponito cum eodem Bernardo: *Sine causa contendunt: non eis magis, quam Christo credimus, nec omnino acquiescimus mendacem eum facere, qui promisit: Tantum humilis esto, & procul dubio veritatem invenies: nam procul dubio, Qui dedit legem, dabit & benedictionem: hoc est, qui iussit humilitatem, perducet ad veritatem.*

Zach. 3.

Psal. 118.

Bern. in Declamat. versus fin.

658. Hac providentiâ Deo sanè dignissimâ, & nobis perquam saluberrimâ, oportuit regi hominem, animal utique cõditione sua cæcum, infirmum, per omniaque miserrimum, quodque, ut Propheta compendio dixit, *Universa vanitas est;*

Psal. 38.

& simul (quod videatur incredibile) arrogatissimum, ac superbissimum: ut, vel ex summa sua miseria, disceret ad Deum confugere, tanquam ad unicum præsidium suum, humili, atque verissima cõfessione compertam suam infirmitatem, propriamque indigentiam agnoscens, totamque semper salutis suæ Deo tribuens gloriam, & laudem, ex corde cum Propheta pronuntians, *Mihi autem adherere Deo bonum est, ponere in Domino Deo spem meam.* Hoc frenum illud est suavissimum, ac utilissimum, de quo Dominus ipse per Isaiam, *Laudate (inquit) mea infrenabo te, ne intereas: nempè non minùs ipsi Deo gloriosum, quàm nobis penitus inexcusabile, si interire miserè nolumus, nec à superbia nostra præcipitari.*

Psal. 72.

Isa. 48.

659. Propterea ipse, quantum in se est, & propter gloriam suam, & propter propriam nostram salutem, quam ardentissimè procurat, & amat, hoc nobis frenum nunquam laxabit, quia ex ineffabili misericordia sua nostrum interitum semper avertit: *Sacrificium laudis honorificabit me* (inquit): *& illic iter, quò ostendam illi salutare Dei.* Nobis igitur suæ protectionis auxilium ea semper lege promittit, ut propriæ infirmitates nunquam immemores sic in ipso spem collocemus, ut de nobis semper timeamus. Porro, ut in summam misericordiam ejus, & promissionum fidelitatem penitus infallibilem intendentes, meritò debemus confidere, & in spem firmissimam erigi auxilii nobis nunquam non affuturi; ita dum nostram indispositionem, propriamque infirmitatem attendimus, fieri nequit, ut semper non paveamus, prout suprà Tridentinum ajebat.

Psal. 49.

660. Hanc Sanctorum scientiam in primis salutarem, qua quisquis careat, vanus est, ac stultus, verbo, & exemplo suo Regius Psalter mirificè nos docet, ac frequentissimè: *Qui tribulant me, exultabunt, si mor-*

Psal. 12.

rus

Psalm. 69.

lus fuero: ego autem in misericordia tua speravi: Ego verò egenus, & pauper sum: Deus adjuva me &c. per quos, & similes clamores innumeros, quibus Psalmi divini pleni sunt, & clementiæ divinæ, & nostræ infirmitatis admonemur, ut speremus simul, & timeamus: quorū alterutrum nec tutum, nec sufficiens; utrumque verò salus, & vera nostra securitas est.

En rerum connexionem, & ordinem: en totam nostri aedificii compaginem: en denique artificium, & mysterium sententiæ nostræ.

§. XX.

Ergo cavendum omnibus est à Janfenismo, & Probabilismo, & media via omnino tenenda.

661. **F**Accessat ergo procul à nobis Utraque Recetiorum Theologia, Janfenistarum, & Probabilistarum, qui licet ex contrariis principiis, utrique tamen nimiam, atque præposteram securitatem intendentes, totam adimunt nobis veram securitatem, totamque spem illius obtinendæ, cum viam unicam ad illam comparandam utrique pariter nobis occludant.

Utrique totam veram securitatem nostram in nullo alio posse consistere, quàm in accessu ad Deum, & in spe divinæ protectionis, & nemo pius negaverit, & abundè manet ostensum. At totam spem nostram per accessum ad Deum utrique simul destruunt per extrema contraria, dum alii per nimium rigorem in desperationem impellunt, alii verò per nimiam laxitatem in vanam confidentiam præcipitant.

662. Et verò Janfeniani, cum exigant ubique ad honestè operandum iudicium de honestate directum plusquàm probabile, & non opinativum, sed absolutè certum, & evidens (quod patet nobis non esse possibile, saltem ut plurimum, ac per

se loquendo), legem divinam faciūt observari impossibilem; quod de nonnullis saltem Dei nostri præceptis ipsi (quæ hominum impudentia est) blasphemio ore non verentur fateri. Deum igitur nobis iniquum, & crudelem comminiscuntur, in quo verè confidere non possumus; quis enim spem suam ponat in Deo, qui præcipit impossibilia sub pæna damnationis æternæ?

663. Probabilistæ autem per oppositam viam, cum totam nostram securitatem in testimonium referant conscientie nostræ, cui, etiam dum amplectitur, quod inhonestum iudicat, aut iudicare prudenter potest, adeò tamen intrepidè fidendum docent, ut de nostra ignorantia, vel negligentia, ne quidem leviter formidare debeamus, totam pariter nobis spem præcidunt, qua Dei auxilium, & protectionem prudenter expectare possumus.

664. Sanè iis, qui non pavent, qui sua opera non verentur, qui cum metu, & tremore salutem suam non operantur, veræ sapientiæ lumen, & gratiæ suæ auxilium, sine quo nemo potest spem veram habere assequendi moralem veritatem, nusquam Deus promissit, immò milles negavit se daturum: quin & ipsos terribili maledictioni subicit, utpotè non in Deo, sed in homine confidentes. Adeò verum est illud Magni Augustini effatum, *Multos impedit à firmitate præsumptio firmitatis. Nemo enim erit à Deo firmus, nisi qui à se ipso se sentit infirmus*. Is verò, cuius firmitas non est à Deo, quò se magis reputat firmum, eò est periculosius, & insanabilius deceptus.

665. Nostra ergo Theologia inter extrema ista medià viâ procedit, quæ via unica salutis est, & utriusque erroris scopulos cautè devitat, atque prudenter, per spem veram, & sanctum Dei timorem: utrumque pariter complectendo in debito gradu, ac mensura; utrumque nanque pariter necessarium est ad veram nostram

se-

Aug. li. de
Verbo Do-
m. l. c. m. 3.

Aug. in
Sentent. nu.
78.

securitatem: Sicut enim (ait Augustinus) *prapostera securitas in periculum impellit, ita ordinata sollicitudo securitatem parit*. Porro timere, & non sperare, via est damnatorum, ac perditorum: sperare, & nihil timere, Phariseorum, ac superborum: timere simul, & sperare, via humilium, atque iustorum.

Bern. in
Florib. cap.
147.

666. Nemo ergo in hac vita conscientiae suae securitatem quaerat, quae humilem timorem, & moderatam sollicitudinem auferat. Nemo de suis propriis operibus, quae iusta, ac laudabilia sibi videantur, tutam se, ac felicem existimet, nec nimiam unquam confidentiam letetur; haec etenim securitas, haec letitia, non est re vera secundum Deum, nec verè nos felices, ac tutos, sed verè potius miseros facit; nam ut rectè Bernardus, *Nulla verior miseria, quam falsa letitia*.

667. Denique, ne te miserè fallat captiosum artificium Probabilissimi per privilegium securitatis perfectae, & beatissimam conscientiae pacem conjunctam cum immodica indulgentia, & libertate tibi placendi, praefer superius dicta satis illustra, nisi studiosè velis oculos claudere, eosve à lumine veritatis avertere, placuit ejusdem Bernardi verba, licet paulò fusiora, tibi subicere, ut ab hoc vero Ecclesiae Magistro planè, ac facile discas, quam debeas in hoc saeculo optare, ac quaerere, conscientiae tuae pacem, & securitatem agendi.

Bern. serm.
2. de S. An-
dr. paulò
ante fin.

Nos autem miserabiles (inquit) *vicini tot serpentibus, & ignitis telis undique volantibus, insurgentibus inimicis, nihilominus perniciose securitate, & negligentia dormitamus: torpentes otio, vanitatibus, & scurrilitatibus indulgemus, tam pigri ad spiritualia exercitia, ac si jam pax sit, & securitas, & non sit militia vita hominis super terram. Hoc est (dico vobis charissimi), quod me vehementius t. rret, quod omnino timoris gladio transverberat animam meam: quod inter tanta pericula minùs timorati, mi-*

nus exercitati, minùs, quam necesse sit, solliciti videamur. Siquidem unum è duobus haec ipsa negligentia nostra probat: aut omnino traditos nos hostibus, & nescire: aut si inter conservamur, ei, qui tuetur nos, ingratos nimium inveniri. Quorum utrunque quid periculi habeat, satis manifestum est. Propterea obsecro vos, dilectissimi, ipsa nos excitet hostium malitia pervigil, & instantia eorum maligna, quam tam seduli, tam solliciti sunt in nostram perditionem, nos quoque sollicitos faciat, & circumspectos, ut in timore, & tremore nostram ipsorum salutem operemur. Ecce in Cruce salus nostra &c.

668. Plaudant igitur sibi, & Reflexismi sui mysterio, quantum volent, moderni Probabilistae, inter quos maximè Lydium Lapidarium, Religiosissimam suam sententiam, ut prudentissimam, ac tutissimam, super astra ipsa efferentem; nostramque ut temerariam, & periculosissimam, accusantem, legere sine risu vix possum: plaudant, inquam, si libeat, & quantum libeat, artificiosae Theologiae suae, & certitudinem, etiam metaphysicam, nunquam peccandi in praxi ullius opinionis benignae, etiam minùs probabilis, etiam falsae, & re ipsa, & in mente operantis ipsius, verbis gloriosis polliceantur, ac praedicent, & (quod dolendum magis) multis persuadeant.

669. Nos profectò cum SS. Ecclesiae Patribus, veris nostrae vitae Doctoribus, apud quos hanc Theologiam nusquam invenimus, sed extremè potius contrariam, novam, hanc viam tantae securitatis, ac certitudinis in agendo, libenter praeterimus, ac fugimus; neque pacem optamus, aut certitudinem, quae nos avertat à via veritatis. Hanc si semper teneamus, tuti sumus: si verò deferamus aliquando, tutos nos reputabimus, sed non erimus. Veritas autem docet, *Servite Domino in timore, & exultate ei cum tremore: Beatus homo, qui semper est pavidus.* Psalm. 118. Prov. 28.

Qpp

En

Psal. 20.

670. En lætitiā non fictā : en verā beatitudinē , quā abscondiſſe Deū dixit Propheta non sine admiratione, *Quā magna multitudo dulcedinis tuæ, Domine, quā abscondisti timentibus te!* quia scilicet non patet oculis carnis, ideo fugientis à via ista, quod ipsius dulce-

dinē percipere non valeat. Porro, ut inquit Apostolus, *Animalis homo non percipit ea, quæ sunt spiritus Dei.* Verū , si verē sapiamus, veramque optamus securitatem, & pacem, *spiritu ambulare debemus, nec desideria carnis perficere*, ut idem nos Apostolus docet. 1. Ad Cor. 2.
Ex Epist. ad Galat. 5.

CONCLUSIO.

Injuriam tibi Lector, irrogare me crederem, (licet is olim fueris, quem meminimus,) si diutius te morandum putarem. Puto dicta sufficient, & abundabunt, ut vel persuasus firmiter maneat de benigna sententiæ falsitate, vel saltem ut sollicitus non mediocriter de veritate tanti momenti sincerissimè investiganda, lectionem libri nostri, quem cæcus percurristi, jam expeditis oculis repetas. Id dum effecerō, non modò nihil verear, ne non Probabilissimum constantissimè damnes; verū etiam ne non, & doleas nimium, & mirearis magnopore, quod illum aliquando probaveris.

Hæc sunt, DOMINE JESU CHRISTE, quæ te donante, peccatorum meorum licet tenebris repugnantibus, de luce tua capere potui. Sententiam veram, adeoque tuam, quin, te dante, docuerim, dubitare non possum. Doctrinæ veræ tuæ multa ex meo irrepsisse ineptè ni-

mis, importunè, imprudenter, & (quod dolendum magis) falsò fortasse dicta, non dubitare, sed præsumere debeo. Probabilitas omnes (tu nostri Domine) sincerissimè amo. Probabilissimum vehementer odi, & ut oderint omnes impensè opto, & te adjuvante, semper pro viribus curabo, quia te illum odisse certò novi. Errores insectari tantummodò, ne noceant animabus innumeris pretioso tuo Sanguine redemptis, intentio mea extitit. Ab scopo fortasse haud parum aberraverim, nimis credibile mihi est. Strenuè, ac fortiter pugnandum fuit, si spei victoriæ renuntiare non vellem, multis strenuis contra fortissimè pugnantibus. Facile fuerit jaculum validè in errorem contortum contra intentionem meam ad errantem pertingere. Homo sum miser, ac nimis homo, & Ignorans egressum, & introitum. Tu, Reg. 3. verò, Domine, propter nomen tuum ignorantias meas misereberis.

F I N I S.